This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 5WZQ 9

KG10315

Rm
F. W. Paine Esqr
March 22 1867

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX
HISTORICIS LATINIS
EXCERPTÆ.

Argumenta ſingulis præfixa ſunt, quæ cauſam cujuſque & ſummam ex rei geſtæ occaſione explicant.

IN USUM

Scholæ Weſtmonaſterienſis.

LONDINI:
Ex Officinâ JACOBI TONSON &
JOHANNIS WATTS.
MDCCXXVII.

KC10315

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
049*172

ORATIONES

EX

SALLUSTIO Collectæ.

Oratio Catilinæ, quâ ſui de Conjuratione conſilii participes cohortatur.

Salluſt. Conjur. Catil.

Catilina, ubi eos, quos paulò ante fecerat ſui de conjuratione conſilii participes, *conveniſſe videt, tametſi cum ſingulis multa ſæpe egerat, tamen in rem fore credens univerſos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium ſecedit: atque ibi omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuſcemodi habuit.*

NI virtus, fideſque veſtra ſatis ſpectata mihi forent; nequicquam opportuna res cecidiſſet; ſpes magna dominationis in manibus fruſtra fuiſſet: neque per ignaviam, aut vana ingenia incerta pro certis captarem. Sed, quia multis & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes, fidoſque mihi; eò animus auſus eſt maximum, atque pulcherrimum facinus inci-

pere; ſimul quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque eſſe intellexi. Nam, *IDEM velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt.* Sed, ego quæ mente agitavi, omnes jam anteà diverſi audiſtis. Cæterùm mihi indies magis animus accenditur, cum conſidero, quæ conditio vitæ futura ſit, niſi noſmet ipſos vindicamus in libertatem. nam poſtquam Reſp. in paucorum potentium jus, atque ditionem conceſſit; ſemper illis reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi, nationes, ſtipendia pendere; cæteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus, ſine gratiâ, ſine authoritate, his obnoxii, quibus, ſi Reſp. valeret, formidini eſſemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos ſunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. Quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſimi viri? *Nonne emori per virtutem præſtat, quam vitam miſeram, atque inhoneſtam, ubi aliena ſuperbia ludibrio fueris, per dedecus amittere?* Verum enimvero, prô Deûm atque hominum fidem! victoria in manu nobis eſt: viget ætas, animus valet: contrà, illis annis, atque divitiis, omnia conſenuerunt. *Tantummodo incepto opus eſt: cætera res expediet.* Etenim quis mortalium, cui virile ingenium ineſt, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare. quas profundant in extruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe? cum tabulas, ſigna, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant: poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen ſummâ libidine divitias vincere nequeunt. At nobis eſt domi inopia, foris æs alienum; mala res, ſpes multo aſperior. Denique quid reliqui habemus præter miſeram animam? Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa, quam ſæpe optâſtis, libertas, præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. Res, tempus, pericula, egeſtas,

belli ſpolia magnifica, magis quàm oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utimini: neque animus, neque corpus à vobis aberit. Hæc ipſa, ut ſpero, vobiſcum unà Conſul agam: niſi fortè me animus fallit, & vos ſervire magis, quàm imperare, parati eſtis.

ORATIO

Alia Ejuſdem Catilinæ, quâ ſuos milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, poſtquam videt montibus atque copiis hoſtium ſeſe clauſum, in urbe res adverſas, neque fuga neque præſidii ullam ſpem, optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quàm primum confligere. Itaque concione advocatâ hujuſcemodi orationem habuit.

COmpertum ego habeo, milites, *verba viris virtutem non addere*; neque ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. *QUANTA cujuſque animo audacia naturâ, aut moribus ineſt, tanta in bello patere ſolet*. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: *timor animi auribus officit*. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi, ſimul uti cauſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, ſocordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipſi nobiſque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præſidia opperior, in Galliam proficiſci nequiverim. Nunc verò, quo in loco res noſtræ ſint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter à Galliâ obſtant. Diutiùs in his locis eſſe, ſi maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti, atque

parato animo ſitis, & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt: commeatus abundè, municipia, atque coloniæ patebunt: ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient: *neque locus neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint.* Præterea, milites, non eadem nobis, & illis neceſſitudo impendet: nos pro patriâ, pro libertate, pro vitâ certamus: illis ſupervacaneum eſt pro potentiâ paucorum pugnare. Quò audaciùs aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit nobis cum ſummâ turpitudine in exilio ætatem agere: potuiſtis nonnulli Romæ, amiſſis bonis, alienas opes ſpectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audaciâ opus eſt. *NEMO, niſi victor, pace bellum mutavit.* Nam, *in fugâ ſalutem ſperare, cum arma, quibus corpus tegitur, ab hoſtibus averteris, ea vero dementia eſt: SEMPER in prælio iis maximum eſt periculum, qui maxime timent: Audacia pro muro habetur.* Cùm vos conſidero, milites, & cùm facta veſtra æſtimo, magna me ſpes victoriæ tenet: animus, ætas, virtus veſtra me hortantur: præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hoſtium ne nos circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, inulti animam amittatis; neu capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C. Manlii ad Q. Marcium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, ſed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunis parare; pecu-

niam

niam ſuâ aut amicorum fide ſumptam mutuam Feſulas ad Manlium quendam portare, qui poſtea princeps fuit belli faciendi. Aliquanto poſt: *Interea Manlius in Etruriâ plebem ſollicitare, egeſtate ſimul, ac dolore injuriæ, novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiſerat: præterea latr. &c.* Paulo poſt: *In quibus* literis *ſcriptum erat C. Manlium arma cepiſſe cum magnâ multitudine, antè diem* VI. *Kal. Novembr.* Aliquanto poſt: *Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex ſuo numero legatos ad Q. Marcium regem mittit, cum mandatis hujuſcemodi.*

DEOS hominesque teſtamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepiſſe, neque quo periculum aliis faceremus: ſed uti corpora noſtra ab injuriâ tuta forent; qui miſeri, egentes; violentiâ atque crudelitate fœneratorum, plerique patriâ, ſed omnes famâ atque fortunis expertes ſumus. Neque cuiquam noſtrûm licuit, more majorum, lege uti: neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere: tanta ſævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores noſtri miſeriti plebis Romanæ, decretis ſuis inopiæ ejus opitulati ſunt: Ac noviſſimè memoriâ noſtrâ, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære ſolutum eſt. Sæpe ipſa plebs, aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbiâ magiſtratuum armata, à patribus ſeceſſit. At nos non imperium, neque divitias petimus; quarum rerum causâ, bella atque certamina omnia inter mortales ſunt; ſed *libertatem, quam nemo bonus, niſi cum animâ ſimul, amittit.* Te, atque Senatum obteſtamur, ut conſulatis miſeris civibus: legis præſidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, reſtituatis; neve nobis eam neceſſitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti ſanguinem noſtrum, pereamus.

ORATIO

C. Cæsaris ſuam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis, qui in cuſtodiis tenebantur.

Salluſt. Conjur. Catil.

Tunc D. Junius Silanus, primus ſententiam rogatus (quod eo tempore Conſul deſignatus erat) de iis qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat. Iſque poſtea permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Tiberii Neronis iturum ſe dixerat: quod de eâ re, præſidiis additis, referendum eſſe cenſuerat. Sed Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam, hujuſcemodi verba loquutus eſt.

O*Mnes homines,* P.C. *qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitiâ, irâ, atque miſericordiâ vacuos eſſe decet.* HAUD *facile animus verum providet, ubi illa officiunt, neque quiſquam omnium libidini ſimul & uſui paruit.* UBI *intenderis ingenium, valet. Si libido poſſidet, ea dominatur; animus nihil valet.* Magna mihi copia eſt memorandi, qui reges, atque populi, irâ, aut miſericordiâ impulſi, malè conſuluerint: ſed ea malo dicere, quæ majores noſtri contra libidinem animi ſui, rectè atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adverſa nobis fuit: ſed poſtquam bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, nequis divitiarum magis, quàm injuriæ bellum incœptum diceret, impunitos eos dimiſere. Item bellis Punicis omnibus, cum ſæpe Carthaginenſes

thaginenſes & in pace, & per inducias multa nefaria facinora feciſſent, nunquam ipſi per occaſionem talia fecere: magis, quid ſe dignum foret, quàm quid in illos jure fieri poſſet, quærebant. Hoc item vobis providendum eſt, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum ſcelus, quàm veſtra dignitas; non magis iræ veſtræ, quam famæ conſulatis. Nam ſi digna pœna pro factis eorum reperitur, novum conſilium approbo: ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exſuperat: iis utendum cenſeo, quæ legibus comparata ſunt. Plerique eorum, qui ante me ſententias dixerunt, compoſitè, atque magnificè caſum Reipub. miſerati ſunt: quæ belli ſævitia eſſet; quæ victis acciderent, enumeravere: rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuiſſent; fana, atque domos exſpoliari; cædem, incendia fieri: poſtremo armis, cadaveribus, cruore, atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortales, quò illa oratio pertinuit? an, uti vos infeſtos conjurationi faceret? ſcilicet quem res tanta atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet. Non ita eſt: neque cuiquam mortalium injuriæ ſuæ parvæ videntur: multi eas gravius æquo habuere. Sed alia aliis licentia eſt, P. C. Qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundiâ deliquere, pauci ſciunt; fama, atque fortuna eorum pares ſunt: qui, magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. *Ita in maximâ fortunâ minima licentia eſt*: neque ſtudere, neque odiſſe, ſed *minimè iraſci decet*. *Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio ſuperbia, atque crudelitas appellatur*. Equidem ego ſic exiſtimo, P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora illorum eſſe. Sed plerique mortales poſtrema meminere; & in hominibus impiis, ſceleris eorum obliti, de pœnâ diſſerunt, ſi ea paulò ſævior fuerit. D. Silanum, virum fortem atque ſtrenuum, certò ſcio, quæ dixerit, ſtudio Reipub. dixiſſe, neque illum in tantâ re gratiam, aut ini-

micitias exercere: eos mores, eamque modeſtiam viri cognovi. Verum ſententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à Repub. noſtrâ videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te ſubegit, Silane, Conſulem deſignatum, genus pœnæ novum decernere. De timore, ſupervacaneum eſt diſſerere; cum præſertim diligentiâ clariſſimi viri Conſulis, tanta præſidia ſint in armis. De pœnâ poſſum equidem dicere id, quod res habet, *in luctu atque miſeriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum eſſe; eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultra neque curæ neque gaudio locum eſſe*: ſed, per Deos immortales, quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, ſed exilium permitti jubent. an, quia gravius eſt verberari, quam necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave eſt in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius eſt; qui convenit in minore negotio legem obſervare, cum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendet, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus libido gentibus moderatur. Illis meritò accidet, quidquid evenerit. Cæterùm vos, P. C. quid in alios ſtatuatis, conſiderate. *Omnia mala exempla ex bonis initiis orta ſunt*: ſed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, pervictis Athenienſibus, triginta viros impoſuere, qui Rempub. eorum tractarent. Hi primo cœpere peſſimum quemque, & omnibus inviſum indemnatum necare. Ea populus lætari, & meritò dicere fieri. Poſt, ubi paulatim licentia crevit, juxta bonos & malos libidinosè interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Noſtrâ memoriâ victor Sylla, cum Damaſippum, & alios ejuſmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari juſſit, quis non

factum

factum ejus laudabat? homines ſceleſtos, & factioſos, qui ſeditionibus Remp. exagitaverant, meritò necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Nam uti quiſque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur; neque prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes ſuos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor: ſed in magnâ civitate multa & varia ingenia ſunt. poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi. ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Conſul gladium eduxerit; quis illi finem ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores noſtri, P. C. neque conſilii neque audaciæ unquam eguere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi modò proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, inſignia magiſtratuum à Tuſcis pleràque ſumpſerunt: Poſtremo, quod ubique apud ſocios, aut hoſtes idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exequebantur: Imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam Reſpublica adolevit, & multitudine civium factiones valuere, circumveniri innocentes, aliaque hujuſcemodi fieri cœpere. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam, P. C. quo minus conſilium novum capiamus, inprimis magnam puto. Profectò virtus, atque ſapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augere exercitum Catilinæ? Minimè: ſed ita cenſeo; publicandas eorum pecunias; eos in vinculis habendos per municipia, quæ maximè opibus valent: neu quis de iis poſtea ad Sena-

tum

tum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum exiſtimare, eum contra Rempub. & ſalutem omnium facturum.

ORATIO

M. Porcii Catonis proximè præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens.

Salluſt. Conjur. Catil.

Poſtquam Cæſar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alius alii variè aſſentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus ſententiam, hujuſcemodi orationem habuit.

LOnge mihi alia mens eſt, P. C. cum res atque pericula noſtra conſidero, & cum ſententias nonnullorum mecum ipſe reputo. Illi mihi diſſeruiſſe videntur de pœnâ eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis ſuis bellum paravere: res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit, fruſtra judicia implores. Captâ urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras pluris, quam Rempublicam feciſtis: ſi iſta, cujuſcumque modi ſint, quæ amplexamini, retinere, ſi voluptatibus veſtris otium præbere vultis: expergiſcimini aliquando, & capeſſite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, neque de ſociorum injuriis: libertas, & anima noſtra in dubio eſt. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: ſæpe de luxuriâ atque avaritiâ noſtrorum civium queſtus ſum; multoſque mortales eâ cauſâ advorſos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tametſi

vos

vos parvi pendebatis; tamen Reſpub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc vero non id agitur, boniſne, an malis moribus vivamus; neque, quantum, aut quam magnificum imperium populi Romani ſit: ſed, hæc cujuſcumque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum unà, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus, quia bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur; eo Reſpub. in extremo ſita eſt. Sint ſane, quoniam ita ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortunis, ſint miſericordes in furibus ærarii; ne illis ſanguinem noſtrum largiantur, &, *dum paucis ſceleſtis parcunt, bonos omnes perditum eant*. Bene & compoſitè C. Cæſar paulo ante in hoc ordine de vitâ & morte diſſeruit: credo, falſa exiſtimans ea, quæ de inferis memorantur, diverſo itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda atque formidoloſa habere. Itaque cenſuit pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in cuſtodiis habendos; videlicet, timens, ne ſi Romæ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conductâ, per vim eripiantur. Quaſi vero mali, atque ſceleſti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam ſint; aut non ibi plus poſſit audacia, ubi ad defendendum opes minores ſunt. Quare vanum equidem hoc conſilium eſt, ſi periculum ex illis metuit. ſin in tanto omnium metu ſolus non timet; eò magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare cùm de P. Lentulo, cæteriſque ſtatuetis, pro certo habetote vos ſimul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quantò vos attentiùs ea agetis, tantò illis animus infirmior erit: ſi paululùm modò vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite exiſtimare, majores noſtros armis Rempub. ex parvâ magnam feciſſe: Si ita res eſſet, multò pulcherrimam eam nos haberemus; quippe ſociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis eſt.

eſt. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla ſunt; domi induſtria, foris juſtum imperium; animus in conſulendo liber, neque delicto neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publice egeſtatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, ſequimur inertiam: inter bonos & malos nullum diſcrimen eſt: omnia virtutis præmia ambitio poſſidet. Neque mirum; ubi vos ſeparatim ſibi quiſque conſilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ ſervitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobiliſſimi patriam incendere. Gallorum gentem, infeſtiſſimam nomini Romano, ad bellum arceſſunt: dux hoſtium cum exercitu ſupra caput eſt. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid intra mœnia deprehenſis hoſtibus faciatis? Miſereamini, cenſeo: deliquere homines adoleſcentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Ne iſta vobis manſuetudo, & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet; Scilicet res ipſa aſpera eſt: ſed vos non timetis eam. Immo vero maximè; ſed inertiâ, & mollitiâ animi alius alium expectantes cunctamini, videlicet diis immortalibus confiſi, qui hanc Remp. in maximis ſæpe periculis ſervavere. *Non votis neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene conſulendo, proſperè omnia cedunt; ubi ſocordiæ te, atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores:* irati infeſtique ſunt. Apud majores noſtros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quod is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſſit, atque ille egregius adoleſcens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit: vos, de crudeliſſimis parricidis quid ſtatuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic ſceleri obſtat. Verum parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ; niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabi-

nio,

nio, Statilio, Cepario loquar? quibus ſi quidquam penſi unquam fuiſſet, non ea conſilia de Rep. habuiſſent. Poſtremo, P. C. ſi mehercle peccato locus eſſet, facile paterer vos ipſa re corrigi, quoniam verba contemnitis; ſed undique circumventi ſumus: Catilina cum exercitu in faucibus urget: alii intra mœnia atque in ſinu urbis ſunt hoſtes. neque parari, neque conſuli quidquam occultè poteſt: quo magis properandum eſt. Quare ego ita cenſeo, cum nefario conſilio ſceleratorum civium, Reſpub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia, aliaque ſe fœda atque crudelia facinora in cives, patriamque paraviſſe; de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum ſupplicium ſumendum.

ORATIO

Micipsæ Regis ad Jugurtham, quâ eum officii ſui admonet, finem vitæ ſibi adeſſe intelligens.

Sallust. in Bello Jugurth.

Igitur rex Micipſa, *ubi ea quæ famâ acceperat*, Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem perveniſſe ut Romanis vehementer carus eſſet, *ex literis imperatoris ita eſſe cognovit, cum virtute tum gratiâ viri permotus, flexit animum ſuum, & Jugurtham beneficiis vincere aggreſſus eſt, ſtatimque eum adoptavit, & teſtamento pariter cum filiis hæredem inſtituit:* cum antea ſibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hiſpaniam mittebat præfeciſſet, quod in eo bello facile occaſurum ſperaret. *Sed ipſe paucos poſt annos morbo atque ætate confectus, cum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis, & cognatis, itemque Adherbale & Hiempſale filiis, hujuſcemodi verba cum Jugurthâ fertur habuiſſe.*

Parvum

PArvum ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus in meum regnum accepi, exiſtimans non minus me tibi, quam liberis (ſi genuiſſem) ob beneficia carum fore. Neque ea res falſum me habuit: nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, noviſſimè rediens Numantiâ, me regnumque meum gloriâ honoraviſti, tuâque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſimos feciſti: In Hiſpaniâ nomen familiæ noſtræ renovâſti: poſtremo, *quod difficillimum inter mortales eſt, gloriâ invidiam viciſti.* Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obteſtorque te, ut hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas: nec malis alienos adjungere, quam ſanguine conjunctos retinere. NON *exercitus neque theſauri, præſidia regni ſunt, verùm amici.* Quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur. Quis autem amicior quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris? Equidem *ego regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum.* NAM *concordiâ res parvæ creſcunt, diſcordiâ maximæ dilabuntur.* Cæterum ante hos te, Jugurtha, quia ætate, & ſapientiâ prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. NAM *in omni certamine, qui opulentior eſt, etiamſi accipit injuriam, tamen quia plus poteſt, facere videtur.* Vos autem Adherbal & Hiempſal, colite & obſervate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini; ne ego meliores liberos ſumpſiſſe videar, quam genuiſſe.

ORA-

ORATIO

ADHERBALIS AD SENATUM Rom. qua ſe à Jugurtha regno fortuniſque omnibus expulſum queritur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam miſſi *ſatis confidunt, die conſtituto Senatus utriſque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

PAtres conſcripti, Micipſa pater meus moriens mihi præcepit, ut regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtimarem meam, cæterum jus & imperium ejus penes vos eſſe: ſimul eniterer domi, militiæque quam maximo uſui eſſe populo Romano: vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: ſi ea feciſſem, in veſtrâ amicitiâ exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei cum agitarem, Jugurtha, homo omnium, quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſimus, contempto imperio veſtro, Maſiniſſæ me nepotem, etiam à ſtirpe ſocium atque amicum pop. Rom. regno fortuniſque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eò miſeriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, poſſe me à vobis auxilium petere, ac maximè deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; ſecundùm ea, ſi deſideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam *parum tuta per ſe ipſa probitas eſt*; neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret, ad vos confugi, P. C. quibus, *quod mihi miſerrimum eſt, cogor prius oneri, quam uſui eſſe.* Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti ſunt, aut in ſuis dubiis rebus ſocietatem

veſtram

veſtram appetiverunt. Familia noſtra cum pop. Rom. bello Carthaginienſi, amicitiam inſtituit, quo tempore magis fides ejus, quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ fruſtra à vobis auxilium petere. Si ad impetrandum nihil cauſæ haberem, præter miſerandam fortunam; quòd paulo ante rex genere, famâ atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exſpecto: tamen *erat majeſtatis populi Romani prohibere injuriam*; neque pati cujuſquam regnum per ſcelus creſcere. Verum ego iis finibus ejectus ſum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit, unde pater & avus meus unà vobiſcum expulere Syphacem, & Carthaginienſes. Veſtra beneficia mihi erepta ſunt, P. C. vos in meâ injuriâ deſpecti eſtis. Eheu me miſerum! Huccine, Micipſa pater, beneficia tua evaſere, ut quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem feciſti, is potiſſimum ſtirpis tuæ extinctor ſit? Nunquamne ergo familia noſtra quieta erit? ſemperne in ſanguine, ferro, fugâ verſabimur? Dum Carthaginienſes incolumes fuere, jure omnia ſæva patiebamur. hoſtes ab latere: vos amici procul: ſpes omnis in armis erat. Poſtquam illa peſtis ex Africâ ejecta eſt, læti pacem agitabamus: quippe, queîs hoſtis nullus erat, niſi forte quem vos juſſiſſetis. Ecce autem ex improviſo Jugurtha, intolerandâ audaciâ, ſcelere, atque ſuperbiâ ſeſe efferens, fratre meo, atque eodem propinquo ſuo interfecto, primum, regnum ejus ſceleris ſui prædam fecit: poſt, ubi me iiſdem dolis nequit capere, nihil minus quam vim aut bellum expectantem in imperio veſtro, (ſicuti videtis) extorrem patriâ, domo inopem, & coopertum miſeriis effecit, ut ubivis tutius, quam in meo regno eſſem. Ego ſic exiſtimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui veſtram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem ſuſcipere, cæterum ex omnibus maximè tutos eſſe. Quod in familiâ noſtrâ fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet vobis: nos uti per

otium

etiam tuti ſimus, in manu veſtrâ eſt, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis ſuis ratus eſt nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipſe ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potiſſimum infelix accedam? generis præſidia omnia extincta ſunt: pater, uti neceſſe erat, naturæ conceſſit: fratri, quem minimè decuit, propinquus per ſcelus vitam eripuit: affines, amicos, propinquos cæteros meos, alium alia clades oppreſſit: capti ab Jugurthâ, pars in crucem acti, pars beſtiis objecti ſunt: pauci, quibus relicta eſt anima, clauſi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amiſi, aut ex neceſſariis advorſa facta ſunt, incolumia manerent, tamen, ſi quid ex improviſo mali accidiſſet, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ eſſe decet. Nunc vero exul patriâ, domo, ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, quò accedam aut quos appellem? nationeſne, an reges, qui omnes familiæ noſtræ ob veſtram amicitiam infeſti ſunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint? an quiſquam noſtri miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit? Poſtremo, Maſiniſſa nos ita inſtituit, P. C. ne quem coleremus, niſi pop. Rom. ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna præſidia nobis in veſtrâ amicitiâ fore: ſi huic imperio fortuna mutaretur, unà occidendum nobis eſſe. Virtute, ac diis volentibus magni eſtis & opulenti: omnia ſecunda, & obedientia ſunt, quo facilius ſociorum injurias curare licet. Tantùm illud vereor, ne quos *privata amicitia* Jugurthæ, parum cognita, *tranſverſos agat*: quos ego audio ſummâ ope niti, ambire, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente, incognitâ cauſâ, ſtatuatis: fingere me verba, & fugam ſimulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miſerias projectus ſum, eadem hæc ſimulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales

mortales rerum humanarum curà oriatur: ut ille, qui nunc *ſceleribus ſuis ferox atque præclarus eſt*, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem noſtrum, fratris mei necis, mearumque miſeriarum graves pœnas reddat. Jamjam, frater animo meo cariſſime, quanquam tibi immaturo, & unde minimè decuit, vita erepta eſt; tamen *lætandum magis, quàm dolendum puto caſum tuum: non enim regnum, ſed fugam, exilium, egeſtatem, & has omnes, quæ me premunt ærumnas, cum animâ ſimul amiſiſti.* At ego infelix in tanta mala præcipitatus, *pulſus ex patrio regno, rerum humanarum ſpectaculum præbeo:* incertus quid agam, tuaſne injurias perſequar, ipſe auxilii egens, an regno conſulam, cujus vitæ, neciſque poteſtas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vivere contemptus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ conceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet ſine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes veſtros, per majeſtatem populi Romani, ſubvenite miſero mihi, *ite obviam injuriæ*, nolite pati regnum Numidiæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

ORATIO

C. MEMMII AD QUIRITES, quâ eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere Remp. ne libertatem ſuam deſererent: multa ſuperba & crudelia facinora nobilitatis oſtendere: prorſus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ Memmii facundia clara pollenſque fuit,

decere

decere exiſtimavi unam ex tam multis orationem ejus perſcribere. Ac potiſſimum ea dicam quæ in concione poſt reditum Beſtia hujuſcemodi verbis diſſeruit.

MUlta me dehortantur à vobis, Quirites, ni ſtudium Reip. omnia ſuperet; opes factionis, veſtra patientia, jus nullum; ac maximè quod *innocentiæ plus periculi, quàm honoris eſt*. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum; quàm fœdè, quamque inulti perierint veſtri defenſores; ut vobis animus ab ignaviâ, atque ſocordiâ corruptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori eſſe. Sed quanquam hæc talia ſunt: tamen, obviam ire factionis potentiæ, animus ſubegit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita eſt, experiar: verum id fruſtra, an ob rem faciam, in veſtrâ manu ſitum eſt, Quirites. Neque ego vos hortor, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti contra injurias armati eatis. nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præcipites eant. Occiſo Tib. Graccho, quem regnum parare aiebant, in plebem Romanam quæſtiones graves habitæ ſunt. Poſt C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt. Utriuſque cladis non lex, verum libido eorum finem fecit. Sed ſane fuerit regni paratio, plebi ſua reſtituere, quicquid ſine ſanguine civium ulciſci nequitur, jure factum ſit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eoſdem & ſummam gloriam, & maximas divitias eſſe; tamen hæc talia facinora impune ſuſcepiſſe, parum habuere: Itaque poſtremò leges, majeſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita ſunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet aut pœnitet: ſed *incedunt per ora veſtra magnifici*, ſacerdotia, & conſulatus, *pars triumphos ſuos oſtentantes: perinde quaſi*

ea

ea honori, non prædæ, habent. *Servi ære parati injuſta imperia dominorum non perferunt:* vos, Quirites, imperio nati, æquo animo ſervitutem toleratis? At qui ſunt hi, qui Rempub. occupavere? homines ſceleratiſſimi, cruentis manibus, immani avaritiâ, nocentiſſimi, idemque ſuperbiſſimi; quibus *fides, decus, pietas, poſtremò honeſta atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt.* Pars eorum occidiſſe tribunos plebis, alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe, pro munimento habent. Ita; *quàm quiſque peſſimè fecit, tam maximè tutus eſt:* metum à ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: *quos omnes eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in unum coegit.* Sed hæc *inter bonos amicitia, inter malos factio eſt.* Quod ſi vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt; profectò neque Reſpub. ſicuti nunc, vaſtaretur, & *beneficia veſtra penes optimos, non audaciſſimos,* forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratiâ, bis per ſeceſſionem armati Aventinum montem occupavere: vos pro libertate, quam ab illis accepiſtis, nonne ſummâ ope nitemini? atque eo vehementiùs, quo *majus dedecus eſt parta amittere, quam omnino non paraviſſe?* Dicet aliquis, Quid igitur cenſes? Vindicandum in eos, qui hoſtî prodidere Rempub. non manu, neque vi; quod magis vos feciſſe, quam illis accidiſſe, indignum eſt; verum quæſtionibus, & indicio ipſius Jugurthæ; qui ſi dediticius eſt, profectò juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax, aut deditio ſit, ex quâ ad Jugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentes maximæ divitiæ, ad Rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Niſi forte nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet: & illa, quàm hæc tempora, magis placent, cum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces; poſtremò divina, & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, pop. Rom. invicti ab hoſtibus, imperatores omnium gentium, ſatis

habe-

habebatis animam retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrûm audebat recuſare? Atque ego tametſi viro flagitioſiſſimum exiſtimo impune injuriam accepiſſe; tamen, vos hominibus ſceleratiſſimis ignoſcere, quoniam cives ſunt, æquo animo paterer, niſi miſericordia in perniciem caſura eſſet. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impune malè feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripitur: & vobis æterna ſolicitudo remanebit, cum intelligatis aut ſerviendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ ſpes eſt? Dominari illi volunt, vos liberi eſſe: facere illi injurias, vos prohibere: poſtremo ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur. Poteſtne in tam diverſis mentibus pax, aut amicitia eſſe? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum ſcelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus eſt, neque per vim ſociis ereptæ pecuniæ, quæ quanquam gravia ſunt, tamen conſuetudine jam pro nihilo habentur. Hoſti acerrimo prodita Senatûs authoritas, proditum imperium veſtrum: domi, militiæque Reſp. venalis fuit. Quæ niſi quæſita erunt, niſi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, niſi ut illis, qui ea fecere, obedientes vivamus? Nam *impune quælibet facere, id eſt regem eſſe*. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives veſtros perperam, quàm rectè feciſſe: ſed ne *ignoſcendo malis, bonos perditum eatis*. Ad hoc, *in Repub. multò præſtat, beneficii, quàm maleficii, immemorem eſſe. Bonus tantummodo ſegnior fit, ubi negligas: at malus improbior*. Ad hoc, ſi injuriæ non ſint, haud ſæpe auxilii egeas.

ORATIO

MARII AD QUIRITES, de ſe, & de eâ quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, poſtquam omnibus quæ poſtulaverat decretis, milites ſcribere vult, hortandi cauſâ, ſimul & nobilitatem, uti conſueverat, exagitandi, concionem populi advocavit: deinde hoc modo diſſeruit.

SCio ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, & poſtquam adepti ſunt, gerere: *primò induſtrios, ſupplices, modicos eſſe; deinde per ignaviam & ſuperbiam ætatem agere:* ſed mihi contrà videtur. Nam quo univerſa Reſp. pluris eſt quàm conſulatus aut Prætura, eò majore curâ illam adminiſtrari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit, quantum cum veſtro beneficio maximo negotii ſuſtineam. Bellum parare, ſimul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; *domi foriſque omnia curare; & ea agere inter invidos, occurſantes, factioſos; opinione,* Quirites, *aſperius eſt.* Ad hoc, alii ſi deliquêre, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præſidio adſunt: *mihi ſpes omnes in memet ſita: quas neceſſe eſt & virtute & innocentiâ tutari: nam alia infirma ſunt.* Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me converſa eſſe, æquos, bonoſque favere; quippe benefacta mea Reip. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum eſt, ut neque vos capiamini, & illi fruſtra ſint. *Ita ad hoc ætatis à pueritiâ fui, ut omnes labores & pericula conſueta habeam.* Quæ ante veſtra beneficia gratuito faciebam, ea utì acceptâ mercede deſeram, *non*

eſt

eſt conſilium, Quirites. *Illis difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui per ambitionem ſeſe probos ſimulavêre: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex conſuetudine in naturam vertit.* Bellum me gerere cum Jugurthâ juſſiſtis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num id mutare melius ſit, ſi quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut illud tale negotium mittatis hominem *veteris proſapiæ*, ac multarum imaginum & *nullius ſtipendii*: ſcilicet ut in tantâ re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſumat aliquem ex populo monitorem officii ſui. Ita plerunque evenit, ut, quem vos imperare juſſiſtis, is ſibi imperatorem alium quærat. At ego ſcio, Quirites, qui, poſtquam Conſules facti ſunt, acta majorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperint: homines præpoſteri! nam *gerere, quàm fieri, tempore poſterius, re, atque uſu prius eſt*. Comparate nunc, Quirites, cum illorum ſuperbiâ me hominem novum. *Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi; quæ illi literis, ea ego militando didici.* Nunc vos *exiſtimate, facta, an dicta pluris ſint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur.* Quanquam ego *naturam unam & communem omnium* exiſtimo, ſed *fortiſſimum quemque generoſiſſimum eſſe*. Ac ſi jam ex patribus Albini, aut Beſtiæ queri poſſet, mene, an illos ex ſe gigni maluerint: quid reſponſuros creditis, niſi, ſeſe liberos quàm optimos voluiſſe? Quod ſi jure deſpiciunt me, faciant idem majoribus ſuis; quibus, uti mihi, *ex virtute nobilitas cœpit*. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. *Verùm homines corrupti ſuperbiâ, ita ætatem agunt, quaſi honores veſtros contemnant: ita hos petunt, quaſi honeſtè vixerint.* Næ illi *falſi ſunt qui diverſiſſimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis.* Atque etiam cum apud vos, aut in Senatu verba faciunt, pleràque oratione majores

B ſuos

ſuos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant: quod contra eſt. nam, *quantò vita illorum præclarior, tantò horum ſocordia flagitioſior.* Et profectò *ita ſe res habet:* MAJORUM *gloria poſteris lumen eſt, neque bona neque mala eorum in occulto patitur.* Hujuſce rei ego inopiam patior, Quirites. Verùm id, *quod multo præclarius eſt, meamet facta mihi dicere licet.* Nunc videte, *quam iniqui ſint. Quod ex alienâ virtute ſibi arrogant, id mihi ex meâ non concedunt:* ſcilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova *nobilitas eſt: quam certè peperiſſe melius eſt, quam acceptam corrupiſſe.* Equidem ego non ignoro, ſi jam mihi reſpondere velint, abunde illis facundam & compoſitam orationem fore. Sed in maximo veſtro beneficio, cum omnibus locis me voſque maledictis lacerent, *non placuit reticere: ne quis modeſtiam in conſcientiam duceret.* Nam me quidem ex animi mei ſententiâ lædere nulla oratio poteſt. quippe vera, neceſſe eſt bene prædicet: falſam vita moreſque mei ſuperant. Sed quoniam veſtra conſilia accuſantur, qui mihi ſummum honorem, & maximum negotium impoſuiſtis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei causâ, imagines, neque triumphos, aut conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea *cicatrices adverſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hæreditate relicta, ut illa illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæſivi.* Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. *Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, ut turpia facta oratione tegant.* Neque litteras Græcas didici: parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerant. At illa multò optima Reipub. doctus ſum; hoſtes ferire, præſidia agitare, *nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxtà pati; humi requieſcere; eodem tempore inopiam & laborem tolerare.* His ego præceptis milites hortabor: *neque illos arctè colam,*

tum, mi opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. *Namque cùm tute per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, hoc eſt dominum, non imperatorem eſſe.* Hæc atque alia majores veſtri faciendo, ſeque, remque pub. celebravere. Queîs nobilitas freta, ipſa diſſimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit: & omnes honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit. Cæterum homines ſuperbiſſimi procul errant. Majores eorum omnia, quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram: *virtutem non reliquere,* neque poterant. EA *ſola neque datur dono, neque accipitur.* Sordidum me, & incultis moribus aiunt: quia parum ſcitè convivium exorno, neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quàm villicum, habeo: quæ mihi libet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi, MUNDITIAS *mulieribus, viris laborem convenire, omnibuſque bonis oportere plus gloriæ, quam divitiarum eſſe: arma, non ſupellectilem, decori eſſe.* Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtimant, id ſemper faciant: ament, potent: ubi adoleſcentiam habuere, ibi ſenectutem agant, in conviviis, dediti ventri, & turpiſſimæ parti corporis: ſudorem, pulverem, & alia talia relinquant nobis; quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verùm non ita eſt. Nam ubi ſe flagitiis dedecoravere turpiſſimi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſimè *luxuria, & ignavia, peſſimæ artes,* illis, qui coluere eas, nihil officiunt, Reip. innoxiæ cladi ſunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi; pauca de Repub. loquar. Primùm omnium, de Numidiâ bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata ſunt, omnia removiſtis, avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Deinde exercitus ibi eſt *locorum ſciens,* ſed mehercule *magis ſtrenuus, quàm felix.* Nam magna pars ejus avaritiâ aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem

brem vos, quibus *militaris ætas* eſt, adnitimini mecum, & *capeſſite Rempub.* neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum ſuperbiâ metus ceperit. Egomet, *in agmine, in prælio conſultor idem, & ſocius periculi vobiſcum* adero: *meque*, *voſque* in omnibus rebus *juxta geram*. Et profectò, *diis juvantibus, omnia matura ſunt, victoria, præda, laus:* quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnes bonos Reipub. ſubvenire decet. Etenim *nemo ignaviâ immortalis factus* : *neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent*, optavit; *magis, ut boni, honeſtique* vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent; Nam ſtrenuis abunde dictum puto.

ORATIO

SYLLÆ AD BOCCHUM REGEM.

SALLUST. IN BELLO JUGURTHI.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidiſſimos ad eum mitteret: velle de ſuo, & de populi Rom. commodo cum iis diſſerere. Ille ſtatim L. Syllam & A. Manlium ire jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut averſum flecterent, aut cupidum pacis vehementiùs accenderent. Itaque Sylla, cujus facundia, non ætati à Manlio conceſſum eſt, pauca verba hujuſcemodi loquutus.

REX Bocche, magna lætitia nobis eſt, cùm te talem virum dii monuere, ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum peſſimo omnium Jugurthâ miſcendo commaculares; ſimul nobis ut demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſimum perſequi. Ad hoc *pop. Romano*, jam à principio inopi, *melius viſum, amicos, quam ſervos, quærere, tutiúſque rati volentibus quam coactis, imperitare.* Tibi

Tibi vero nulla opportunior amicitia noſtrâ: primùm quòd procul abſumus; in quo offenſæ minimum, gratia par, ac ſi propè adeſſemus: dein, quòd parentes abunde habemus, AMICORUM *neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit*. Atque hoc utinam à principio tibi placuiſſet! profectò ex pop. Rom. ad hoc tempus multò plura bona accepiſſes quàm mala perpeſſus es. Sed quoniam *humanarum rerum fortuna pleraque regit*; cui ſcilicet placuit & vim, & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina; atque, uti cœpiſti, perge. Multa atque opportuna habes: quo faciliùs errata officiis ſuperes. Poſtremo hoc in pectus tuum dimitte, *nunquam populum Rom. beneficiis victum eſſe*. Nam, bello quid valeat, tute ſcis.

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum populo Rom. facere voluiſſe negat.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

NUnquam ego ratus ſum fore, ut rex maximus in hac terrâ, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et hercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultrò egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum, quod cæteri dolere ſolent, ego lætor: Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; quâ apud animum meum nihil charius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremo quicquid animo libet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtimo, *Regem armis, quàm munificentiâ, vinci, minus flagitioſum*. Cæterùm de Repub. veſtrâ, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci, neque

factum unquam volui: fines meos adverſum armatos armis tutatus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet; gerite, uti vultis, cum Jugurthâ bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me, & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea, ſi quid meque vobiſque dignum petiveris, haud repulſus abibis.

ORATIO

Lepidi Cons. ad Popul. Rom.

Ex Libris Hist. Salluſt.

Clementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maximi & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipſi, quæ nefanda æſtimatis, ea parùm credendo de aliis, circumveniamini: præſertim cùm illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidiâ ſit; neque ſe aliter tutum putet, quàm ſi pejor, atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quò captivis libertatis curam miſeria eximat: aut, ſi provideritis, in tutandis periculis magìs, quàm in ulciſcendo teneamini. *Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, non minùs optimis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos ſervitium ſuum mercedem dant:* & utrumque per injuriam malunt, quàm optimo jure libere agere. *Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Lutatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, ſubvertenda.* Nam *quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud, quàm libertas, & ſua cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus?* Quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque Conſulis & aliorum Principum, quos fortuna belli conſumpſerat, ſatiatus: ſed tum crudelior, cùm *pleroſque ſecunda res in miſerationem ex irâ vertunt.* Quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſt futuros compo-

ſuit:

fuit: quêis prius injuria quàm vita certa eſſet: praviſſimeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris ſervitii à repetendâ libertate terremini. Agendum, atque obviam eundum eſt, Quirites: ne ſpolia veſtra penes illum ſint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia; niſi forte ſperatis, per tædium jam, aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata periculoſiùs dimiſſurum. At ille *eò proceſſit, uti nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta æſtimet.* Itaque illa *quies, & otium cum libertate*, quæ multi probi *potiùs quàm laborem cum honoribus* capeſſebant, nullâ ſunt. Hac tempeſtate ſerviendum, aut imperitandum: habendus metus eſt, aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra? quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? Populus Romanus paulò antè gentium moderator, *exutus imperio, gloriâ, jure*, agitandi inops, deſpectuſque, ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis datâ, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occupavêre pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum; denique necis civium & vitæ licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſanguine civili. *Eſtne viris reliqui aliud, quàm ſolvere injuriam, aut mori per virtutem?* Quoniam quidem *unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem nihil auſus, niſi muliebri ingenio, expectat.* Verùm ego ſeditioſus, uti Sylla ait, qui præmia turbarum quæro: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, aliena benè parata prodegerint: niſi approbaveritis omnes proſcriptiones innoxiorum ob divitias; cruciatus virorum illuſtrium, vaſtam urbem fugâ & cædibus, bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam, venum, aut dono datam. At ob-

jectat mihi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum: *quod quidem ſcelerum illius vel maximum eſt, non me, neque quenquam omnium ſatis tutùm fuiſſe, ſi rectè faceremus.* Atque illa, quæ tum formidine mercatus ſum, pretio ſoluto, jure, dominis tamen reſtituo: neque pati conſilium eſt, ullam ex civibus prædam eſſe. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conſerentes inter ſe Romanos exercitus, & arma ab externis in noſmet verſa. Scelerum & contumeliarum omnium finis ſit: quorum adeò Syllam non pœnitet, ut & facta in gloriâ numeret, &, ſi liceat, avidius fecerit. Neque jam, quid exiſtimetis de illo, ſed quantùm vos audeatis, vereor: ne, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtrâ ſocordiâ, quam raptum ire licet, & quàm audeat tam videri felicem. Nam præter ſatellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata præter victoriam? ſcilicet milites: quorum ſanguine, Tarrulæ, Scyroque, peſſimis ſervorum, divitiæ partæ ſunt: an, quibus prælatus in magiſtratibus capiendis Fuſidius, ancilla turpis, *honorum omnium dehoneſtamentum?* Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæſitum eſt. Niſi fortè Tribunitiam poteſtatem everſum profecti ſunt per arma, conditam à majoribus ſuis; utique jura & judicia ſibimet extorquerent: egregiâ ſcilicet mercede, cùm relegati in paludes, & ſylvas, contumeliam atque invidiam ſuam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia *ſecundæ res mire ſunt vitiis obtentui;* quibus labefactatis, quàm formidatus antea eſt, tàm contemnetur: niſi fortè ſpecie concordiæ & pacis, quæ ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit. Neque aliter populo Romano eſſe belli finem ait, niſi maneat expulſa agris plebs, præda civilis acerbiſſima, jus, judiciumque omnium rerum penes ſe, quod populi Romani fuit. Quæ, ſi vobis pax, & concordia intel-

intelliguntur, maxima turbamenta Reipub. atque exitia probate: annuite legibus impoſitis; accipite otium cum ſervitio; & tradite exemplum poſteris ad populum Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quamquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio: tamen non fuit conſilium, privatas opes facere; *potiorque viſa eſt periculoſa libertas quieto ſervitio.* Quæ ſi probatis, adeſte Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Conſulem ducem & autorem ſequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO

C. Cottæ Consulis ad populum ex Iisdem Libris Hist. Sallustii.

Quirites, multa mihi pericula domi, militiæ multa adverſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute meâ: in queis omnibus, neque animus negotio defuit, neque decretis labos. *Malæ, ſecundæque res, opes, non ingenium* mihi mutabant: at contra *in his miſeriis cuncta me cum fortunâ deſeruere.* Præterea *ſenectus per ſe gravis* curam duplicat, cui miſero actâ jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam ſi parricida veſtri ſum, & bis genitus hìc, deos penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo; quis mihi vivo cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici. A primâ adoleſcentiâ in ore veſtro privatus, & in Magiſtratibus egi: qui linguâ, qui conſilio meo, qui pecuniâ voluere, uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidiſſimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Repub. ſuſcepi: qui victus cum illâ ſimul, cùm egens alienæ opis, plura mala expectarem; vos, Quirites, rurſus mihi patriam, deos penates, cum ingenti

dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus, ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſerim. Nam *vita, & mors jura naturæ ſunt: ut ſine dedecore cum civibus, famâ & fortunis integer agas, id dono datur, atque accipitur.* Conſules nos feciſtis, Quirites, domi bellique impeditiſſimâ Repub. Namque imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit: quoniam poſt defectionem ſociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manù certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſiâ Ciliciâque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ maritima, & provinciarum: cùm interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumptuum ſuſtinent: ita claſſe, quâ commeatus vehebatur, minore quàm antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordiâ noſtrâ contracta ſunt, agite, utì lubet, & ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis, nobíſque & Reipub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior eſt, non deprecor, ſiquid eâ vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honeſtiùs, quàm pro verâ ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Conſul, facio, quod ſæpe majores aſperis bellis fecère; voveo, dedóque me pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumſpicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, cum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus, aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maximis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum tolerate adverſa, & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aſpera, aut feſſa bellis ſint.

ORATIONES EX LIVIO Collectæ.

PRECATIO ROMULI ad Jovem Statorem, ut Romanis adverſus Sabinos ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini poſt Ceninenſes, Cruſtumines, & Antemnates omnium noviſſimi contra Romanos pugnârunt. Ii dolo quodam uſi, operâ virginis cujuſdam auro à Tatio rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque irâ, cupiditateque recuperandæ arcis ſtimulati Romani, poſtero die iniquo loco adverſus hoſtes ita infeliciter pugnant, ut Hoſtus Hoſtilius eorum dux tandem occubuerit. Ita caſo duce acies Romana facile fuſa eſt ad portam veterem palatii: quo actus & ipſe Romulus turbâ fugientium, arma ad cœlum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adeſſet propitius.

JUPPITER, tuis juſſus avibus hic in Palatio prima Urbi fundamenta jeci. arcem jam ſcelere emptam Sabini habent. inde huc armati, ſuperatâ mediâ valle, tendunt. At tu, pater Deûm hominumque hinc ſaltem arce hoſtes: deme Romanis terrorem, fugamque fœdam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum ſit poſteris, tuâ præſenti ope ſervatam Urbem eſſe, voveo.

VERBA

Proculi Julii ad pop. Rom. conſolationis plena.

Argumentum.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ deſiderium Romuli, qui cùm ad exercitum recenſendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, ſubito coortâ tempeſtate cum magno fragore, tonitribuſque, denſo item nimbo, ita cœlo ſublatus eſt, ut in terris poſtea nunquam viſus ſit.

ROmulus, Quirites, parens urbis hujus, primâ hodiernâ luce cœlo repente delapſus, ſe mihi obvium dedit, cùm perfuſus horrore, venerabunduſque aſtitiſſem, petens precibus, ut contra intueri fas eſſet; Abi, nuncia, inquit, Romanis, Cœleſtes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum ſit: proinde rem militarem colant: ſciantque, & ita poſteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis reſiſtere poſſe.

ORATIO

Mettii Fuffetii ad Tullum Hoſtilium Regem Romanorum, de pace componendâ inter Romanos & Albanos.

Argumentum.

Caius Cluilius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hoſtilius, cùm Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas miſſi. Contigit forte, ut Romani priores functi legatione, cùm non impetrâſſent quod repopoſcerant, bellum negantí Albano, ſicuti mandatum erat, in trigeſimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res ſuas Albanis jubet, regi ſuo nuntient, ita ſe velle, uter prior populus res repetentes legatos aſpernatus dimiſiſſet,

ſiſſet, ut in eum Dii omnes hujuſce belli clades expetant. His nunciatis, bellum utrinque ſummâ vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incurſiones faciunt: caſtra non amplius quinque millia paſſuum ab urbe locant: in quibus Cluilius moritur. Albani compertâ morte ad Mettium Fuffetium imperii ſummam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in hanc ſententiam de totius rei ſummâ loquutus eſt.

INjurias, & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ ſint, & ego regem noſtrum Cluilium cauſam hujuſce eſſe belli, audiiſſe videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed ſi vera potius quam dictu ſpecioſa dicenda ſunt, *cupido imperii duos cognatos vicinoſque populos ad arma ſtimulat.* Neque, rectè, an perperam, interpretor: fuerit iſta ejus deliberatio qui bellum ſuſcepit; me Albani gerendo bello ducem creavere: illud te, Tulle, monitum velim: Etruſca res quanta circa nos teque maximè ſit, quo propiores vos, hoc magis ſcis. *multum illi terrâ, plurimum mari pollent.* Memor eſto, jam cum ſignum pugnæ dabis, has duas acies ſpectaculo fore; ut feſſos confectoſque ſimul, victorem ac victum aggrediantur. Itaque ſi nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certâ, in dubiam imperii ſervitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, quâ, utri utris imperent, ſine magnâ clade, ſine multo ſanguine utriuſque populi decerni poſſit.

O R A T I O

P. HORATII ad populum pro filio perduellionis reo.

ARGUMENTUM.

Horatius, is qui ſolus ex tergeminis fratribus ſuperfuit, cum tergemina ſpolia victor gerens, obviam ſororem, cognitâ forte veſte Curiatii ſponſi, paſſis crinibus flebiliter ſponſum

ſponſum nomine appellare videret, motus comploratione intempeſtivâ iram ferro transfigit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum cùm raptus eſſet, à Tullo duumviri capitales, ſicuti lex jubebat, ſunt, qui Horatio perduellionem judicarunt. Jam duumvir ei perduellionem judicârat, jam lictor juſſus laqueum injiciebat, cùm auctore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum eſt: quo judicio abſolutus eſt, magis admiratione virtutis quàm jure cauſæ. At in eo quidem judicio maximè pater homines movit, qui præter alia, hâc oratione uſus eſt.

HUnccine, quem modo decoratum ovantemque victoriâ incedentem vidiſtis, Quirites, eum ſub furcâ vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? quod *vix Albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent*. I, lictor, colliga *manus, quæ paulò ante armatæ imperium populo Romano pepererunt*. I, caput obnube liberatoris urbis hujus: arbori infelici ſuſpende; verbera vel intra pomœrium, modo intra illa pila, & ſpolia hoſtium: vel extra pomœrium, modo intra ſepulchra Curiatiorum. *Quo* enim ducere hunc juvenem poteſtis, *ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?*

ORATIO

TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Mettii Fuffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Mettius Fuffetius dux Albanorum in fide Romanorum per ſpeciem ſimulationis manens, Fidenates concitabat ad bellum gerendum adverſus Romanos: Ii, aſſumptis ſociis conſilii Veientibus, jam diſponebant acies, cùm adverſus Veientes Tullus ſuos dirigit, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, ſicuti hoſtibus recuperat, aciem, non auſus aperitè, ne ſenſim ſubiit ad montes.

montes. Ea nihilominus dimicatum eſt, ut fuſi hoſtes, fugatique, victores Romani fuerint. Poſtero die vocat ad concionem Romanos, Albanoſque Tullus: ibi proditionem Fuffetii aperit.

Romani, ſi unquam ante aliàs ullo in bello fuit, quòd primùm diis immortalibus gratias ageretis, deinde veſtræ ipſorum virtuti; heſternum id prælium fuit. Dimicatum eſt enim non magis cum hoſtibus, quam, quæ *dimicatio major, ac periculoſior eſt, cum proditione ac perfidiâ ſociorum*. Nam, ne vos falſa opinio teneat, injuſſu meo Albani ſubière ad montes, nec imperium illud meum, ſed conſilium, & imperii ſimulatio fuit: ut nec, vobis ignorantibus deſeri vos, averteretur à certamine animus; & hoſtibus circumveniri ſe à tergo ratis terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum eſt; ducem ſecuti ſunt: ut & vos, ſi quò ego inde agmen declinare voluiſſem, feciſſetis. Mettius ille eſt ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, niſi in hunc inſigne jam documentum mortalibus dedero. *Centuriones armati Mettium circumſiſtunt*, rex cætera *ut orſus erat*, *peragit*. Quod bonum, fauſtum, felixque ſit populo Romano, ac mihi, vobiſque, Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo eſt; civitatem dare plebi; primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos diviſa Albana res eſt, ſic nunc in unum redeat. *Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis ſepta, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, ſilentium tenet. Tum Tullus*, Metti Fuffeti, *inquit*, ſi ipſe diſcere poſſes fidem ac fœdera ſervare, vivo tibi ea diſciplina à me adhibita eſſet. Nunc, quoniam tuum inſanabile ingenium eſt, tu tuo ſupplicio doce humanum genus ea ſancta credere, quæ à te violata ſunt. Ut igitur paulò ante animum inter

ter Fidenatem Romanamque rem ancipitem geſſiſti, ita jam corpus paſſim diſtrahendum dabis.

VERBA

Seu Exhortatio Tanaquil ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui cùm pro indigniſſimo haberent ſe per Tarquinium regni poſſeſſione pulſos, multò tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullium servâ natum imperium caſurum videbatur, regem per duos paſtores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri ſalute prorſus deſperans, properè accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUUM eſt, Servi, ſi vir es, regnum: non eorum, qui alienis manibus peſſimum facinus fecere. Erige te, Deoſque duces ſequere, cui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuſo igni portenderunt. Nunc te illa cœleſtis excitet flamma: nunc expergiſcere vere. *Et nos peregrini regnavimus. Qui ſis, non unde natus ſis, reputa.* Si tua re ſubitâ conſilia torpent, at tu mea ſequere.

EXHORTATIO

Tulliæ ad L. Tarquinium maritum ſuum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Priſci Tarquinii ſibi pararentur inſidiæ, quemadmodum ipſi Priſco à filiis Anci nexæ fuerant: iis filias ſuas collocaverat: ita tamen, ut cum eſſent diſpares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro: minor ægrè paſſa cum impari ſe conjungi, ſic rem cum L. Tarquinio ſororis

maritò

marito tranſigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo poſt, maritum ipſum ad regni affectationem ſollicitat.

SI tu is es, cui nuptam eſſe me arbitror, & virum & regem appello: ſin minus, eo nunc pejus mutata eſt res, quod iſthic cum ignaviâ eſt ſcelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniis, ut patri tuo, peregrina regna moliri neceſſe eſt. Dii te penates patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale ſolium, & nomen Tarquinium creat, vocatque Regem. Aut ſi ad hæc parum eſt animi, quid fruſtraris civitatem? quid te ut regium juvenem conſpici ſinis? Faceſſe hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro ad ſtirpem, fratri ſimilior, quam patri.

LUCRETIÆ QUERELÆ, ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum formâ mentio cœnantibus Tarquinii ſuperbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Cùm nemo non ſuam laudaret, illud ipſum experiri placuit. Penès Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretia per vim ſtupranda captus, paucis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benignè domum, ubi tempus adeſſe videt, ſtricto gladio ad eam dormientem accedit. Ibi cùm mortuâ ſe jugulatum ſervum poſiturum ad poſtremum dicens, obſtinatam pudicitiam vincit. Poſtero die mœſta, patrem, maritum, ſingulosque amicos, celeriter venirent, monet: rem enim atrocem incidiſſe. Rem ipſam præſentibus, ſicuti habebat, exponit.

QUÆ-

Quærenti viro, Satin' ſalvæ? minimè, inquit: *quid enim ſalvi eſt mulieri amiſſâ pudicitiâ?* Veſtigia viri alieni, Collatine, in lecto ſunt tuo. Cæterum *corpus eſt tantum violatum, animus inſons*; mors teſtis erit. Sed date dextras, fidemque, haud impune adultero fore. Sextus eſt Tarquinius, qui hoſtis pro hoſpite priore nocte vi armatus mihi, ſibique, ſi vos viri eſtis, peſtiferum hinc abſtulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: conſolantur ægram animi, avertendo noxam à coactâ in auctorem delicti: *mentem peccare, non corpus*: & *unde conſilium abfuerit, culpam abeſſe.* Vos, inquit, videritis, quid illi debeatur. Ego me, etſi peccato abſolvo, ſupplicio non libero, nec ulla deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex ſecundo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLÆ ad populum de crimine ſibi objecto.

ARGUMENTUM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium, Bruti collegam fama tenebat, quòd collegam in demortui locum non ſubſtituerat, in ſummâque Veliâ ædificaret. Is eâ re cognitâ, ſubmiſſis primùm populo faſcibus in concionem aſcendit. Ibi habitâ primò funebri oratione de Bruti laudibus, ſuſpicionem in hanc ſententiam ſuſtulit.

Nunquamne ergo, *ulla adeò à vobis ſpectata virtus erit, ut ſuſpicione violari nequeat?* Ego me illum acerrimum regum hoſtem, ipſum cupiditatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego, ſi in ipſâ arce Capitolióque habitarem, metui me crederem poſſe à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeóne eſt fundata leviter fides, ut ubi ſim, quàm qui

ſim,

ſim, magis referat? Non obſtabunt P. Valerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: deferam non in planum modo ædes, ſed colli etiam ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem habitetis. In Veliâ ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO

MUCII SCÆVOLÆ ad Porſenam Cluſinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mucius Scævola indignum ratus ab Etruſcis obſideri populum Romanum liberum, qui ſervus ſub regibus à nullis hoſtibus obſeſſus fuiſſet; impetratâ veniâ à Senatu, in hoſtium caſtra, conſilio regis Porſenæ interficiendi, penetrat. Ibi ad regium tribunal conſiſtens, cùm inter duos, uter Porſena eſſet, diſtinguere non poſſet, ſcribam regis pro Porſenâ obtruncat. Comprehenſus per Satellites, regi conſilium, voluntatémque ſuam exponit.

ROmanus ſum civis: C. Mucium vocant: hoſtis hoſtem occidere volui: nec ad mortem minus animi eſt, quam ad cædem fuit. *Et facere & pati fortia, Romanum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: longus* poſt me *ordo eſt idem petentium decus.* Proinde in hoc diſcrimen, ſi juvat, accingere, ut in ſingulas horas capite dimices tuo: ferrum hoſtemque in veſtibulo habeas regiæ. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris: uni tibi, & cum ſingulis, res erit.

ORATIO

MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

Seceſſione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut incultis agris magnâ eo anno annona caritate laboraretur: Id quod patrum animos, copiáque frumenti recens advecti, adverſus plebem, præterquam quòd jam ei infeſti eſſent magiſtratuum nomine, qui Patriciis non parebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis veniſſe tempus videretur recuperandi jura ſeceſſione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, cum in ſenatu deliberaretur, his verbis ſententiam peregit.

SI annonam veterem volunt, jus priſtinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magiſtratus, cur Sicinium potentem pollentemque video, ſub jugum miſſus, tanquam à latronibus redemptus? Egone has indignitates diutiùs patiar, quàm neceſſe eſt? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem; patet via in Sacrum montem, alióſque colles: rapiant frumenta ex agris noſtris, quemadmodum tertio anno rapuere, fruantur, utantur annonâ quam furore ſuo fecere. Audeo dicere, hoc malo domitos ipſos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per ſeceſſionem coli prohibeant.

ORATIO

ACTII TULLII Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus abſens, velut indictâ causâ, in Volſcos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volſcorum

longe

longe Principis utebatur hoſpitio. Jam conſuetudo ipſa ſocios eos amicóſque fecerat, cùm de bello Romano conferrent conſilia. Reſque jam tum eo deducta erat, ut Actius occaſionem modò ſuos adverſus Romanos concitandi quærerent. Tum forte ludi magni Romæ inſtaurabantur. Ad quos Actius Volſcique conveniunt. Is Actius, ante nactus opportunitatem quàm ludi committerentur, Conſules, remotis arbitris, de ſuorum ingenio & naturâ colloquitur in hanc ſententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INvitus quod ſequius ſit, de meis civibus loquor. Non tamen admiſſum quicquam ab iis criminatum venio; ſed cautum, ne admittant. *Nimio plus quam velim* noſtrorum *ingenia ſunt mobilia. multis id cladibus ſenſimus.* Quippe qui non noſtro merito, ſed veſtrâ patientiâ incolumes ſimus. Magna hìc nunc Volſcorum multitudo eſt, ludi ſunt, ſpectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occaſionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commiſſum ſit. Horret animus, ne quid inconſultè ac temerè fiat. Hæc, noſtrâ veſtrâque causâ, prius dicenda vobis, Conſules, ratus ſum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo eſt, ne cujus facti dictíve contagione præſens violer.

ORATIO

Actii Tullii ad ſuos, quâ eos in Romanos concitat.

Argumentum.

Conjunctum eſt inſequentis cum ſuperioris argumento. Conſules, quæ ſine arbitris ab Actio acceperant, cùm detuliſſent, ſenatusconſulto facto Volſci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progreſſi eſſent, Actius indignitate rei per ſe ſatis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

VEteres populi Romani injurias, cladéſque gentis *Volſcorum*, ut omnia obliviſcamini alia, hodiernam hanc contumeliam quo tandem animo fertis, qua per noſtram ignominiam ludos commiſere? An non ſenſiſtis triumphatum hodie de vobis eſſe? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, ſpectaculo abeuntes fuiſſe? Veſtras conjuges, veſtros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audivere vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioſo agmini fuere obvii, exiſtimâſſe putatis? niſi aliquod profecto nefas eſſe, quo, ſi interſimus ſpectaculo, violaturi ſimus ludos, piaculúmque merituri: ideo nos ab ſede piorum, cœtu, concilioque abigi. Quid deinde? illud nos ſuccurrit, vivere nos, qui maturavimus proficiſci: Si hæc profectio, & non fuga eſt: & hanc urbem vos non hoſtium ducitis, ubi ſi unum diem moraţi eſſetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum eſt, magno illorum malo, qui indixere, ſi viri eſtis.

Ex tertio libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Q. Fabii ad Tribunos Pleb. alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arſa tribunus plebis, abſentibus conſulibus, longâ oratione plebi conſulare imperium invidioſum adeò effecerat, ut ipſi legem ſe promulgaturum profitenti, quâ crearentur Quinqueviri legibus de imperio conſulari ſcribendis, vehementer aſſentiretur. Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invectus eſt primùm, deinde his verbis cæteros tribunos de re ipſâ convenit.

VOS,

VOS, cæteri tribuni, oramus, ut primùm omnium *cogitetis, poteſtatem* iſtam *ad ſingulorum auxilium, non ad perniciem univerſorum comparatam* eſſe; *tribunos plebis* vos *creatos, non hoſtes Patribus.* Nobis miſerum, invidioſum vobis eſt, deſertam Rempub. invadi; non jus veſtrum, ſed invidiam minueritis. Agite cum collegâ, ut rem integram in adventum *Conſulum* differat. Ne Æqui quidem, ac Volſci, morbo abſumptis priore anno conſulibus, crudeli ſuperbóque nobis bello inſtitere.

ORATIO

Auli Virginii Tribuni Pleb. ad plebem de Cæſonis arrogantiâ.

ARGUMENTUM.

Legem tulerat Terentillus tribunus Plebis ut, quod populus in ſe jus dediſſet, eo conſul uteretur: quam patres impediebant. Qua cauſa fuit, ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum ſeditio eſt, ac rixa: cumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent, Cæſo juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores ſuſtinebat. Aulus Virginius tribunus plebis, juvenis inſolentiâ permotus, ei legi obſtanti capitis die dictâ, hac ſententiâ ſuperbiam plebi reddebat invidioſam.

ECquid ſentitis jam vos, Quirites, Cæſonem ſimul civem, & legem, quam cupitis, habere non poſſe? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obſtat, *omnes Tarquinios ſuperbiâ exuperat.* Expectate, dum conſul, aut dictator fiat, quem privatum viribus & audaciâ regnantem videtis.

ORA-

ORATIO

P. Valerii Publicolæ conſulis ad tribunos omnemque plebem.

Argumentum.

Exules ſervique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantuſque numerus hoſtium eſſet. Poſtero die cùm Herdonius conſilium, voluntatémque ſuam declaràſſet, tum quoque tribuni plebis non bellum illud, ſed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis curâ plebis animos. Populum itaque ab armis diſcedere jubent. Quod cum Patribus nunciatum eſſet, P. Valerius ex curiâ in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe ſic egiſſe fertur.

QUID hoc rei eſt, Tribuni? Appii Herdonii ductu & auſpicio Rempub. everſuri eſtis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui ſervitia veſtra non commovit auctor? Cùm hoſtes ſupra caput ſint, diſcedi ab armis, legeſque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione converſâ:* Si vos urbis, Quirites, ſi veſtri nulla cura tangit; at vos veremini Deos patrios ab hoſtibus captos. Jupiter optimus maximus, Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obſidentur. Caſtra ſervorum publicos veſtros penates tenent. Hæc vobis forma ſanæ civitatis videtur? Tantum hoſtium non ſolum intra muros eſt, ſed in arce ſupra forum curiamque: comitia interim in foro ſunt: ſenatus in curiâ eſt: velut cùm otium ſuperat, ſenator ſententiam dicit; alii Quirites ſuffragium ineunt. Non quicquid patrum plebiſque eſt, conſules, tribunos, deos, hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare auguſtiſſimam illam

lam domum Jovis optimi maximi decuit? *Romule* pater, tu mentem tuam, quâ quondam arcem ab his iiſdem Sabinis auro captam recepiſti, da ſtirpi tuæ. jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingreſſus exercitus eſt. Primus en ego conſul, quantùm mortalis Deum poſſum, te ac tua veſtigia ſequar.

ORATIO

L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium.

Argumentum.

Ceſo, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuſcos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus, inſequenti anno conſul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maximè invidiâ, in exilium relegatum eſſe, Quiritibus eum hac concione invidioſum faciebat.

AUlus ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus ſupplicii quàm Ap. Herdonius meruit? Plus herculè aliquanto, qui verè rem æſtimare velit. Herdonius, ſi nihil aliud, hoſtem ſe fatendo, propè denuntiavit, ut arma caperetis: hic, negando bella eſſe, arma vobis ademit, nudoſque ſervis veſtris & exulibus objecit: & vos (C. Claudii pace, & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum ſigna intuliſtis, quàm hos hoſtes de foro tolleretis? Pudet deorum hominumque: cùm hoſtes in arce, in Capitolio eſſent, exulum & ſervorum dux, profanatis omnibus, in cellâ Jovis optimi maximi habitaret, Tuſculi antè quàm Romæ ſumpta ſunt arma, in dubio fuit, utrum L. Mamilius Tuſculanus dux, an P. Valerius & C. Claudius conſules Romanam arcem liberarent: & qui antè Latinos, ne pro ſe quidem ipſis, cùm in finibus hoſtem haberent, attingere arma paſſi ſumus; nunc, niſi Latini ſuâ ſponte arma ſumpſiſ-

 ſent,

ſent, capti & deleti eramus. Hoc eſt, tribuni, auxilium plebi ferre? inermem eam hoſti trucidandam objicere? Scilicet, ſi quis vobis humillimus homo de veſtrâ plebe, (quam partem, veluti abruptam à cætero populo, veſtram patriam peculiaremque Remp. feciſtis) ſiquis ex his domum ſuam obſeſſam à familiâ armatâ nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque ſervorum ſeptus armis, nullâ humanâ ope dignus erat? & *hi poſtulant, ut ſacroſancti habeantur, quibus ipſi dii neque ſacri, neque ſancti ſunt?* At enim divinis humaniſque obruti ſceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die, quo ego conſul ſum creatus, malè geſta Reſpub. eſt, pejus multo, quàm cum P. Valerius conſul periit, ſi tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volſcos & Æquos mihi atque collegæ legiones ducere in animo eſt. Neſcio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, ſi Capitolium ab exulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari de præterito, quàm re ipsâ experiri eſt melius.

ORATIO

L. Q. Cincinnati ejuſdem adverſus patrum licentiam.

Argumentum.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magiſtratibus, an exacto tempore iis deſtinato continuari, an comitia iiſdem creandis haberi deberent. Ac cùm tribuni de lege Terentillâ antè referre vellent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à conſulibus. Senatus eâ de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterritâ conveniunt. De plebis & tribunorum poſtulatis relatione conſulum ſenatuſconſulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, conſules ab urbe copias non educerent. Magiſtratus continuari, & tribunos

nos refici, judicant contra Remp. eſſe. Contra ſententiam eam ſenatûs, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum Conſulem reficiebant, cùm in patres hac oratione invectus eſt.

MIrer, ſi vana veſtra, P. C. ad plebem authoritas eſt? Vos elevatis eam: quippe, quia plebs ſenatuſconſultum in continuandis magiſtratibus ſolvit, ipſi quoque ſolutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: *tanquam id ſit plus poſſe in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere: levius enim vaniusque profectò eſt, ſua decreta & conſulta tollere, quàm aliorum.* Imitamini, P. C. turbam inconſultam: & *qui exemplo aliis eſſe debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quàm alii veſtro rectè faciant*; dum ego, ne imiter tribunos, nec me contra ſenatuſconſultum conſulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipſe pop. Rom. hac licentiâ arceas: & de me hoc tibi perſuadeas, me ita acceptururum, ut non honorem meum à te impeditum, ſed gloriam ſpreti honoris auctam, invidiamque quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut ſponſa extra domum paternam maneret.

ARGUMENTUM.

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam inſigni formâ deſponderat. Ejus ſtuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, *ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci poſſe intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in ſervitutem aſſereret, nec cederet ſecundum libertatem vindicias dari poſtulantibus. Servâ enim ſuâ eam natam diceret. Comprehenſa ea, cum tandem ad tribunal*

nal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius ſponſus interveniens, decreto Appii in hanc ſententiam reſiſtebat.

FErro hinc tibi ſummovendus ſum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc ſum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expediri virgas & ſecures jube: non manebit extra domum patris ſponſa Icilii. Non, ſi tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademiſtis: *ideò in liberos quoque noſtros conjugeſque regnum veſtræ libidini datum eſt. Sævite in tergum, & in cervices noſtras; pudicitia ſaltem in tuto ſit.* Huic ſi vis afferetur, ego præſentium Quiritium pro ſponsâ, Virginius militum pro unicâ filiâ, omnes Deûm hominumque implorabimus fidem: neque tu iſtud unquam decretum ſine cæde noſtrâ referes. Poſtulo, Appi, etiam atque etiam conſideres, quò progrediare. Virginius viderit de filiâ, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum ſciat, ſibi, ſi hujus vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe. *Me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citius deſeret, quàm fides.*

ORATIO

VIRGINII PATRIS adverſus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad finem ſuperioris pertinet. Vindicatio Virginiæ in poſterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes properè acciri jubent ex caſtris: qui cùm, decretis vindiciis ſecundum ſervitutem, ab aſſertore M. Claudio filiam comprehendi videret, irâ concitatus manus in Appium intentans his verbis eum inceſſit.

Icilio

ICilio, Appi, non tibi filiam deſpondi : *& ad nuptias, non ad ſtuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiſcuè in concubitus ruere?* Paſſuríne hæc iſti ſint, neſcio : non ſpero eſſe paſſuros illos, qui arma habent.

ORATIO

VIRGINII ad MILITES, quâ honorem ſibi delatum recuſavit.

ARGUMENTUM.

Cùm Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata eſſent, Virginius in caſtra, quæ tum in monte Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut quidque geſtum erat, re expoſitâ, oſtentans ferrum, quo Virginiam filiam transfixiſſet, omnia motu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiſcuntur: ubi Virginius, cùm decem creari debere cenſeret, qui ſummæ rerum præeſſent, conſilio ſententiâque approbatâ, omnes ad eum primum poteſtatem deferebant, quam ita recuſaſſe fertur.

MElioribus meis veſtriſque rebus reſervate iſta de me judicia. Nec mihi filia inulta honorem ullum jucundum eſſe patitur, *nec* in perturbatâ Repub. eos *utile eſt præeſſe vobis, qui proximi invidiæ* ſint. ſi quis uſus mei eſt, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO

SENIORUM PATRUM ad patres & decemviros, de decemviratûs abdicatione, & tribunatûs plebis inſtauratione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo poſt tranſiit plebs tota, authore

M. Duillio, qui tribunus plebis fuerat: ob idque maximè quòd diutiùs paſſuri non eſſent tribunatum abrogatum. Quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in ſenatum patres conveniunt, ubi de re ipſâ conſultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

QUID exſpectabitis P. C? Si *Decemviri* finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia paſſuri eſtis? Quid autem iſtud imperium eſt, Decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi eſtis. Non pudet lictorum veſtrorum majorem propè numerum in foro conſpici, quàm togatorum aliorumque? quid, ſi hoſtes ad urbem veniant, facturi eſtis? Quid, ſi plebs mox, ubi parum ſeceſſione moveamur, armata veniat? Occaſune urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non eſt habenda, aut habendi ſunt tribuni plebis. Non citiùs caruerimus patriciis magiſtratibus, quàm illi plebeiis. Novam inexpertamque eam poteſtatem eripuere patribus noſtris; ne nunc, dulcedine ſemel capti, ferant deſiderium; cùm præſertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO

LEGATORUM VALERII & HORATII ad poſtulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maximè culpâ plebs in Aventinum primùm, deinde in ſacrum montem ſeceſſerat, quòd finito imperii tempore abire magiſtratu nollent. Ii, ſeditionibus tumultibuſque coacti, cùm ſe in patrum poteſtate futuros prædicarent, miſſi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur, revocandam. Multitudo ipſa, cùm tribunitiam poteſtatem & provocationem ſe repetere velle diceret; tum demum in hanc ſententiam de poſtulatis legati loquuti ſunt.

ADEO

ADEO æqua poſtulaſtis, ut ultrò vobis deferenda fuerint. *Libertati* enim ea *præſidia* petitis, *non licentiæ* ad impugnandos alios. *Iræ veſtræ magis ignōſcendum quàm indulgendum eſt*: quippe qui *crudelitatis odio in crudelitatem ruitis*: & prius penè, quàm ipſi liberi ſitis, dominari jam in adverſarios vultis. Nunquamne quieſcet civitas noſtra à ſuppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quàm gladio opus eſt. *Satis ſuperque humilis eſt, qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo*. Etiam, ſi quando metuendos vos præbituri eſtis, cùm recuperatis magiſtratibus legibuſque veſtris, judicia penes vos erunt, de capite noſtro fortuniſque tunc, ut quæque cauſa erit, ſtatuetis: nunc libertatem repeti, ſatis eſt.

ORATIO

APPII, cum MAGISTRATU ſe abdicare vellet.

ARGUMENTUM.

Legati mandata plebis cùm patribus expoſuiſſent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant, quin magiſtratum deponerent. Unus itaque Appius perſtabat, qui tandem pudore coactus, in hac verba, ſe velle abire decemviratu, profeſſus eſt.

HAUD ignaro imminet fortuna. Video, donec arma adverſariis tradantur, differri adverſus nos certamen: dandus invidiæ eſt ſanguis. *Nihil* ne ego quidem *moror quo minus* Decemviratu *abeam*.

ORATIO

Legatorum ad Plebem, ut in urbem rediret.

ARGUMENTUM.

Cùm ingenti omnium lætitiâ magiſtratu abiiſſent decemviri, miſſi ſunt legati, qui plebi omnia, quæ geſta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc ſententiam egerunt.

QUOD bonum, felix, fauſtumque ſit vobis, reique publicæ, redite in patriam ad penates, conjuges, liberoſque veſtros. Sed quâ hìc modeſtiâ fuiſtis, ubi nullius ager in tot uſu rerum neceſſario tantæ multitudini eſt violatus, eam modeſtiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti eſtis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoaſtis libertatis veſtræ, tribunos plebis creabitis. Præſto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO

A. Virginii adverſus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni plebis, confirmatâ lege de provocatione, ſingulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune auſi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum plebis accuſatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum. Accuſator ſic adverſus reum egit.

ORatio rebus dubiis inventa eſt. Itaque neque ego, accuſando apud vos eum, tempus teram, à cujus crudelitate vosmet ipſi armis vindicaſtis: nec iſtum ad cætera ſcelera impudentiam in defendendo ſe adjicere patiar. *Omnium* igitur tibi, Appi Claudi, quæ impiè nefariéque per biennium alia ſuper alia es auſus, *gratiam facio.* Unius tantum criminis niſi judicem dices, te ab libertate

libertate in ſervitutem contra leges vindicias non dediſſe, in vincula te duci jubeo.

ORATIO

M. Duillii Tribuni Plebis, cùm poteſtati tribunitiæ modum feciſſet.

Argumentum.

Ingenti jàm metu patres perculſi erant, quòd tribuni plebis in judiciis, quibus jam Ap. Claudium, & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exſilium miſerant, longè ſeveriores quàm decemviri viderentur. M. Duillius tribunus plebis cùm id comperiſſet, patres in hanc ſententiam ad ſpem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis noſtræ, & pœnarum ex inimicis, ſatis eſt. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quenquam ſum paſſurus. Nam neque vetera peccata repeti, jam obliterata, placet; cùm nova expiata ſint decemvirorum ſuppliciis: & nihil admiſſum iri, quod vim Tribunitiam deſideret, ſpondet perpetua conſulum amborum in libertate veſtrâ tuendâ cura.

ORATIO

Valerii Consulis, quâ equites ad fortiter pugnandum hortatur.

Argumentum.

Valerius conſul adverſus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum & Volſcorum bellum ſuſtinebat. Caſtris jam tantiſper copias continuerat, dum pars hoſtium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoriâ certi, ad prædam agendam contendiſſent: cùm ſigna inferri jubet. Quo bello pedites multo ſermone adhortatus ad egregiè pugnandum, equites his verbis incitavit.

AGite juvenes, præſtate virtute peditem, ut honore atque ordine præſtatis. Primo concurſu pedes movit hoſtem: pulſum vos immiſſis equis exigite è campo. Non ſuſtinebunt impetum: & nunc cunctantur magis quàm reſiſtunt.

ORATIO

Horatii Consulis, quâ ſuos cohortatur.

Argumentum.

De victoriâ Valerii contra Volſcos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc ſententiam milites ad ſtrenuè pugnandum adverſus Sabinos adhortabatur.

QUemadmodum in Algido res geſta ſit, arbitror vos milites audiſſe. Qualem liberi populi exercitum decuit eſſe, talis fuit. Conſilio collegæ, virtute militum victoria parta eſt. Quod ad me attinet, id conſilii animique habiturus ſum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum ſalubriter, & maturè perfici poteſt. Si trahendum eſt: ego, ut in dies ſpes virtuſque veſtra creſcat, eâdem quâ inſtitui diſciplina efficiam. Si jam ſatis animi eſt, decernique placet, agitedum, clamorem, qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hìc, indicem voluntatis virtutiſque veſtræ.

ORATIO

T. Q. Capitolini quartùm Conſulis ad populum Romanum.

Argumentum.

Diſcordiis civium, quæ jam non ultrà reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod poſteaquam Æquis Volſciſque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vaſtabant: deinde

deinde cùm Romanos id etiam negligere vidiſſent, ad mœnia Urbis populabundi acceſſere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocatâ, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem expoſuit.

ETSI mihi nullius noxæ conſcius, Quirites, ſum, tamen cùm pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi, hoc vos ſcire, hoc poſteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volſcos, vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartùm conſule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur, is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, vel exſilio, vel morte (ſi alia fuga honoris non eſſet) vitaſſem. Ergo, ſi viri arma illa habuiſſent, quæ in portis fuere noſtris, capi Roma me conſule potuit? Satis honorum, ſatis ſuperque vitæ fuit: mori tertiùm conſulem oportuit. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? Nos conſules? an vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis: &, ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite: ſi in vobis, nemo deorum nec hominum ſit qui veſtra puniat peccata, Quirites: voſmet tantum eorum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt: quippe toties fuſi, fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia ordinum eſt venenum urbis hujus; Patrum & plebis certamina. dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus; dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magiſtratuum, ſuſtulere illi animos. Proh Deûm fidem, quid vobis vultis? Tribunos plebis concupiſtis: concordiæ causâ conceſſimus. decemviros deſideraſtis: creari paſſi ſumus; decemvirorum vos pertæſum eſt: coegimus abire magiſtratu. Manente in eoſdem privatos irâ veſtrâ, mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos plebis iterum creare voluiſtis:

creaſtis.

creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magiſtratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, ſcita plebis, injuncta patribus, ſub titulo æquandarum legum noſtra jura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam eſſe licebit? *Victi nos æquiore animo quieſcimus, quàm vos victores.* Satiſne eſt, nobis vos metuendos eſſe? Adverſus nos Aventinum capitur, adverſus nos Sacer occupatur mons. Eſquilias quidem ab hoſte propè captas, & ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmovit. in nos viri, in nos armati eſtis. Agitedum, ubi hìc curiam circumſederitis, & forum infeſtum feceritis, & carcerem principibus impleveritis: iiſdem iſtis ferocibus animis egredimini extra portam Eſquilinam: aut, ſi ne hoc quidem audetis, ex muris viſite agros veſtros ferro ignique vaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta. At enim *communis res per hæc loco eſt pejore*: ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem? privatæ res veſtræ quo in ſtatu ſunt? Jam unicuique ex agris ſua damna nuntiabuntur. Quid eſt tandem domi, unde ea expleatis? Tribuni vobis amiſſa reddent ac reſtituent? Vocis, verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes, & legum aliarum ſuper alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam veſtrûm quiſquam re, fortunâ domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque? à quibus ſemper non veſtrâ virtute innocentiâque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At Hercules, cùm ſtipendia nobis conſulibus, non tribunis ducibus, & in caſtris, non in foro faciebatis, & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione patres Romani horrebant; prædâ partâ, agro ex hoſte capto, pleni fortunarum, gloriæque ſimul publicæ, ſimul privatæ, triumphantes

phantes domum ad penates redibatis: nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire ſinitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite: ſequitur vos neceſſitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volſcos proficiſci: ante portas eſt bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium ſcandet, & in domos veſtras vos perſequetur. Biennio antè ſenatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum juſſit: ſedemus domi deſides mulierum ritu altercantes inter nos, præſenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia eſſe ſcio: ſed me vera pro gratis loqui, etſi meum ingenium non moneret, neceſſitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites: ſed multò malo vos ſalvos eſſe, qualicunque erga me animo futuri eſtis. Naturâ hoc ita comparatum eſt, ut, qui apud multitudinem ſuâ causâ loquitur, gratior eo ſit, cujus mens nihil præter publicum commodum videt: niſi forte aſſentatores publicos, plebicolas iſtos, qui vos nec in armis, nec in otio eſſe ſinunt, veſtrâ vos causâ incitare & ſtimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæſtui illis eſtis: & quia in concordiâ ordinum nullos ſe uſquam eſſe vident, malæ rei ſe, quàm nullius, turbarum ac ſeditionum, duces eſſe volunt. Quarum rerum ſi vos tædium tandem capere poteſt, & patrum veſtroſque antiquos mores vultis pro his novis ſumere: nulla ſupplicia recuſo, niſi paucis diebus hos populatores agrorum noſtrorum fuſos fugatoſque caſtris exuero, & à portis noſtris mœnibuſque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti eſtis, tranſtulero.

ORA-

Ex quarto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

C. Canuleii Tribuni Plebis ad plebem pro rogationibus promulgatis.

Argumentum.

C. Canuleius Tribunus plebis cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter conſulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat, ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, ſi hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem ſummam imperii; illo contaminari ſanguinem ſuum, confundique jura gentium rerentur. Cùm ita ſententiis variaretur, fortè Veientes aliique populi arma ſumpſerant adverſus Romanos: contra quos cùm delectum haberi patribus placeret, Canuleius unus adverſus omnes delectum haberi ſe nunquam prius paſſurum pronunciabat, quàm rata confirmataque eſſent quæ à ſe collegiſque fuiſſent promulgata. Quâ de re conſules ad patres in ſenatu adverſus tribunos plebis, maximè Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adverſus patres concitabat.

Quantopere vos, Quirites, contemnerent patres, quàm indignos ducerent, qui unâ ſecum urbe, intra eadem mœnia viveretis, ſæpe equidem & ante videor animadvertiſſe: nunc tamen maximè, quòd adeò atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt. Quibus quid aliud quàm admonemus, cives nos eorum eſſe, & ſi non eaſdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Alterâ connubium petimus, quod finitimis externiſque dari ſolet: nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium eſt, hoſtibus etiam victis dedimus. Alterâ nihil novi ferimus, ſed id, quod populi eſt, repetimus atque uſurpamus: ut, quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem eſt, cur cœlum ac terras miſceant?

cur

cur in me impetus modò penè in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos? Violáturoſque denuntient ſacroſanctam poteſtatem? Si populo Romano liberum ſuffragium datur, ut, quibus velit, conſulátum mandet, & non præciditur ſpes plebeio cuique, ſi dignus ſummo honore erit, adipiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? Et perinde hoc valet, plebeiuſne conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum aliquis conſulem futurum dicat? Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis hujus vobis partem, ſi liceat, adimant: quod ſpiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur. Quinetiam (ſi diis placet) nefas aiunt eſſe conſulem plebeium fieri. Obſecro vos, ſi non ad faſtos, non ad commentarios pontificum admittimur: ne ea quidem ſcimus, quæ omnes peregrini etiam ſciunt, conſules in locum regum ſucceſſiſſe? nec aut juris aut majeſtatis quicquam habere, quod non in regibus antè fuerit? En unquam creditis fando auditum eſſe, Numam Pompilium non modo non patricium, ſed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuiſſe accitum populi juſſu, patribus auctoribus Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modo non Romanæ, ſed ne Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium poſt hunc captivâ Corniculanâ natum, patre nullo, matre ſervâ, ingenio & virtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam, quem ipſe Romulus parens urbis in ſocietatem regni accepit? Ergo, dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebeii conſulis, cùm majores noſtri advenas reges non faſtidierint, & ne regibus quidem exactis clauſa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certè gentem, poſt reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, ſed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinóne patricius, deinde conſul fiat? civis

civis Romanus ſi ſit ex plebe, præciſa conſulatûs ſpes erit? Utrum tandem non credimus fieri poſſe, ut vir fortis ac ſtrenuus, pace belloque bonus, ex plebe, ſit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio ſimilis? An, ne ſi ſit quidem, ad gubernacula reipublicæ accedere eum patiemur? potiuſque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quàm optimis regum novis hominibus ſimiles conſules ſumus habituri? At enim nemo poſt reges exactos de plebe conſul fuit. Quid poſtea? nullàne res nova inſtitui debet? & quod nondum eſt factum, (multa enim nondum ſunt facta in novo populo) ea, ne ſi utilia quidem ſint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante, nulli erant: ab Numâ Pompilio creati ſunt. Cenſus in civitate, & deſcriptio centuriarum claſſiumque non erat: ab Servio Tullio eſt facta. Conſules nunquam fuerant: regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres eſſe cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæſtores nulli erant: inſtitutum eſt, ut fierent. Decemviros legibus ſcribendis intra decem hos annos & creavimus, & è republicâ ſuſtulimus. Quis dubitat, quin in æternum urbe conditâ, & in immenſum creſcente, nova imperia, ſacerdotia, jura gentium hominúmque inſtituantur? Hoc ipſum, ne connubium patribus cum plebe eſſet, non decemviri tulerunt paucis his annis, peſſimo exemplo publico, cum ſummâ injuriâ plebis? An eſſe ulla major, aut inſignior contumelia poteſt, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quam exſilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur, cavent; ne ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres, habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi, ſinceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec du-

cendo

cendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque etiam enubere ſinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini adferret: patriciorum iſta libido eſt: nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coegiſſet. Verum enimvero lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut, in quamcunque fœmina conveniſſet domum, nuberet: ex quâ pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret; id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, quâ dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex unâ civitate faciatis. Cur non ſancitis, ne vicinus patricio ſit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud? ſi plebeiam patricius duxerit, ſi patriciam plebeius, quid juris tandem mutatur? Nempe patrem ſequuntur liberi: nec, quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt, præterquam ut hominum, ut civium numero ſimus: nec, vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram certare juvat) quod contendatis, quicquam eſt. Denique, utrum tandem populi Romani, an veſtrum ſummum imperium eſt? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere populo Romano, ſi velit, jubere legem: an, ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœnâ decernetis: &, ſimul ego tribunus vocare tribus in ſuffragium cœpero, tu ſtatim conſul ſacramento juniores adiges, & in caſtra educes? & minaberis plebi, minaberis tribuno? Quid, ſi non, quantum iſtæ minæ adverſus plebis conſenſum valerent, bis jam experti eſſetis? Scilicet, quia nobis conſultum volebatis, certamine abſtinuiſtis? an ideo non eſt dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites: animos veſtros illi tentabunt ſemper, vires non experientur. Itaque ad bella iſta, ſeu vera ſeu falſa ſunt,

con-

conſules, parata vobis plebs eſt: ſi, connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, ſi coaleſcere, ſi jungi miſcerique vobis privatis neceſſitudinibus poſſunt: ſi ſpes, ſi aditus ad honores viris ſtrenuis & fortibus datur: ſi in conſortio, ſi in ſocietate reipub. eſſe: ſi (quod æquæ libertatis eſt) invicem annuis magiſtratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impediet aliquis, ferte ſermonibus, & multiplicate famâ bella: nemo nomen eſt daturus, nemo arma capturus, nemo dimicaturus pro ſuperbis dominis, cum quibus nec in re publicâ honorum, nec in privatâ connubii ſocietas eſt.

ORATIO

Vectii Messii Volſcorum regis, quâ ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

In Algidum convenerant Æqui Volſcique, ubi partitis copiis, Romanos, ſi venirent, obſervabant. Romani venientes hoſtium exemplo binis caſtris loca diverſa brevi ſpatio inter ſe diſtantia capiunt. Noćte tandem, poſt multa variaque levia certamina, hoſtes Romanorum adoriuntur caſtra: quibus à Romanis magnâ celeritate atque prudentiâ obſtatum eſt. Ac cùm jam apertè ad Romanos res ipſa inclinare videretur, tum demum Vectius Meſſius rex Volſcorum ad ſuos tranſit, ad reſiſtendum in hæc verba adhortaturus.

HIC præbituri vos telis hoſtium eſtis, indefenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intuliſtis, in otio tumultuoſi, in bello ſegnes? Quid hic ſtantibus ſpei eſt? An deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda eſt: hac, quâ me prægreſſum videritis, agite, qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberos eſtis; ite mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armatis obſtant. Virtute pares, neceſſitate (quæ ultimum ac maximum telum eſt) ſuperiores eſtis.

ORA-

ORATIO

Mamerci Æmilii dictatoris, quâ ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur.

Argumentum.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Veientibus belli ſociis, placebat: itaque Veientes exercitum ſuum Fidenas, communi conſilio belli fœdere captas, ducunt. Eò contendunt & Romani: qui jam primo ſtatim congreſſu hoſtes contuderunt, cùm repentè patefactis Fidenarum portis nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebat, novâ ſpecie ipſis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, ſuos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUmóne victi, velut examen apum, loco veſtro exacti, inermi cedetis hoſti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſque, ſi igni, non telis pugnandum eſt, ereptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum veſtræque memores, vertite incendium hoc in hoſtium urbem; & ſuis flammis delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos veſtrorum, colonorumque ſanguis, vaſtatique fines monent.

ORATIO

Sexti Tempanii Decurionis, quâ milites in re comploratâ adhortatur.

Argumentum.

Sextus Tempanius Decurio erat militum: is cùm res Romana bella Volſcorum, temeritate Sempronii conſulis eò recidiſſet, ut cæſis magnâ ex parte militibus, qui ſupererant, jam pararent ſeſe fugæ mandare, voce magnâ exclamans, ut equites ex equis deſilirent, qui ſalvam remp. vellent; omnium turmarum equites, non ſecus quàm ſi conſul edixiſſet, motos hac voce monebat.

Nisi

NISI hæc armata cohors ſiſtat impetum hoſtium, actum de imperio eſt. Sequimini pro vexillo cuſpidem meam: oſtendite Romanis Volſciſque, neque equitibus vobis ullos equites, neque peditibus eſſe pedites pares.

ORATIO

L. Decii Tribuni Plebis ad populum adverſus M. Poſthumium tribunum militum.

Argumentum.

M. Poſthumio Regillenſi tribuno militum bellum adverſus Æquos permiſſum erat. Is fractis hoſtium animis, cum in hoſtium oppidum irrupiſſet, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Poſtea in urbem à collegis accerſitus, cùm M. Feſtius tribunus plebis laturum ſe legem diceret, ut Volas coloni mitterentur: Malum militibus meis (inquit) niſi quieverint. Quâ voce cùm populum patreſque offendiſſet, L. Decius tribunus plebis in majus eum odium & invidiam populi, arreptâ occaſione ex voce illâ, vocat.

AUditis, Quirites, ſicut ſervis malum minantem militibus: tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quàm qui vos urbe agriſque donatos in colonias mittunt, qui ſedem ſenectuti veſtræ proſpiciunt; qui pro veſtris commodis adverſus tam crudeles ſuperboſque adverſarios depugnant. Incipite deinde mirari cur pauci jam veſtram ſuſcipiant cauſam. Quid ut à vobis ſperent? An honores; quos adverſariis veſtris potius quàm propugnatoribus datis? Ingemuiſtis modò voce hujus auditâ: quid id refert? jam ſi ſuffragium detur, hunc, qui malum vobis minatur, iis, qui agros ſedeſque ac fortunas ſtabilire volunt, præferetis.

Ex

Ex quinto libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

Appii Claudii Tribuni militum ad populum contra tribunos plebis pro bello continuando.

Argumentum.

Hybernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant, cùm imperatores Romani ſe obſidendo quàm oppugnando ſperarent Reip. melius conſulturos. Perlata ea res Romam, tribunos plebis permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid eâ re efficeretur, exponunt: ita plebis libertatem vendi jactando, illúdque eo inſtitutum, ut, cùm ii, in quibus vires omnes plebis erant, abſuiſſent, agi de commodis ipſius non poſſet. His aliiſque jam plebis animos tribuni ſollicitarant, cùm Appius Claudius tribunus militum plebe convocatâ pro bello continuando, continendiſque militibus in hybernaculis, contra tribunos plebis hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum eſt, Quirites, utrum tribuni plebis veſtrâ an ſuâ causâ ſeditionum ſemper auctores fuerint, id ego hoc anno deſiiſſe dubitari certum habeo. Et cùm lætor, tandem longi erroris vobis finem factum eſſe, tum quòd ſecundis potiſſimùm veſtris rebus hic error eſt ſublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An eſt quiſquam qui dubitet, nullis injuriis veſtris (ſi quæ fortè aliquando fuerunt) unquam æque, quàm munere patrum in plebem, cùm æra militantibus conſtituta ſunt, tribunos plebis offenſos & concitatos eſſe? Quid illos aliud aut tum timuiſſe creditis, aut hodie turbare velle, niſi concordiam ordinum? quam diſſolvendæ maximè tribunitiæ poteſtatis rentur eſſe. Sic, hercule, tanquam artifices improbi, opus quærunt, qui & ſemper ægri aliquid eſſe in Repub. volunt, ut ſit, ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defen-

defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adverſarii eſtis, an cauſam agitis? Niſi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, diſplicet; ſive illud pro plebe, ſive contra plebem eſt. Et quemadmodum ſervis ſuis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus eſſe, pariterque in iis beneficio ac maleficio abſtineri, æquum cenſent: ſic vos interdicitis patribus commercio plebis, ne nos comitate ac munificentiâ noſtrâ provocemus plebem, nec nobis plebs dicto audiens atque obediens ſit. Quando tandem, ſi quicquam in vobis, non dico civilis, ſed humani eſſet, favere vos magis, &, quantum in vobis eſſet, indulgere potius comitati patrum atque obſequio plebis oportuit? quæ ſi perpetua concordia ſit, quis non ſpondere auſit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum eſſe? Atque ego, quàm hoc conſilium collegarum meorum, quo abducere infectâ re à Vejis exercitum noluerunt, non utile ſolùm, ſed etiam neceſſarium fuerit, poſtea ediſſeram. Nunc de ipsâ conditione militantium dicere libet. Quam orationem non apud vos ſolum, ſed etiam in caſtris ſi habeatur, ipſo exercitu diſceptante, æquam arbitror videri poſſe: in quâ ſi mihi ipſi nihil, quod dicerem, in mentem venire poſſet, adverſariorum certè orationibus contentus eſſem. Negabant nuper danda eſſe æra militibus, quia nunquam data eſſent: quonam modo igitur nunc indignari poſſunt, quibus aliquid novi adjectum commodi ſit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nuſquam nec opera ſine emolumento, nec emolumentum ferme ſine impensâ operâ eſt. Labor voluptaſque, diſſimillima naturâ, ſocietate quadam inter ſe naturali ſunt juncta. Moleſtè antea ferebat miles, ſe ſuo ſumptu operam reipub. præbere: gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere, quærere unde domi militiæque ſe ac ſuos tueri poſſet. Gaudet nunc fructui ſibi Rempub. eſſe, & lætus ſtipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur ſe ab domo, ab re familiari, cui gravis impenſa non

eſt,

eſt, paulo diutiùs abeſſe. An, ſi ad calculos eum Reſp. vocet, non meritò dicat, Annua æra habes, annuam operam ede? an tu æquum cenſes, militiâ ſemeſtri ſolidum te ſtipendium annuum accipere? Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror. Sic enim agere debent, qui mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum civibus agere volumus: agique tanquam cum patriâ nobiſcum, æquum cenſemus. Aut non ſuſcipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum oportet. Perficietur autem, ſi urgemus obſeſſos, ſi non ante abſcedimus, quàm ſpei noſtræ finem, captis Vejis, impoſuerimus. Si, hercule, nulla alia cauſa, ipſa indignitas perſeverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata eſt ob unam mulierem ab univerſâ Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria diſtans? nos intra viceſimum lapidem, in conſpectu propè urbis noſtræ oppugnationem annuam perferre piget: Scilicet, quia levis belli cauſa eſt; nec ſatis quicquam juſti doloris eſt, quod nos ad perſeverandum ſtimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros noſtros millies depopulati ſunt: Fidenates à nobis deficere coëgerunt: colonos noſtros ibi interfecerunt: authores fuerunt contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum: Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur: res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro, vos movent? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coercetur hoſtis: agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum, quis eſt qui dubitet illos, non à cupiditate ſolùm ulciſcendi, ſed etiam neceſſitate impoſitâ ex alieno prædandi, cùm ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites

militeſ pertinet, quibus boni tribuni plebis cùm ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repentè volunt, quale eſt? Vallum foſsámque, ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatii duxerunt: caſtella primò pauca, poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modò, ſed in Etruriam etiam ſpectantes, ſiqua inde auxilia veniant, oppoſuere. Quid turres, quid vineas, teſtudinéſque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? cùm tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis tandem perventum: relinquendáne hæc cenſetis, ut ad æſtatem rurſus novus de integro his inſtituendis exſudetur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta, & inſtare, atque perſeverare, defungíque curâ? Brevis enim profecto res eſt, ſi uno tenore peragitur: nec ipſi per intermiſſiones has intervallaque lentiorem ſpem noſtram facimus: loquor de opere, & temporis jacturâ. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num obliviſci nos hæc tam crebra Etruriæ conſilia de mittendis Vejos auxiliis patiuntur? Ut nunc res ſe habet, irati ſunt, oderunt, negant miſſuros: quantum in illis eſt, capere Vejos licet. Quis eſt, qui ſpondeat eundem, ſi differtur bellum, animum poſtea fore? Cùm, ſi laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura ſit: cùm, id quod nunc offendit Etruſcos, rex creatus Vejis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, vel conſenſu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos: vel ipſius voluntate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti civium nolit. Videte quot res, quàm inutiles, ſequantur illam viam conſilii: jactura operum tanto labore factorum, vaſtatio imminens finium noſtrorum, Etruſcum bellum pro Veiente concitatum. Hæc ſunt, tribuni, conſilia veſtra, non, hercule, diſſimilia, ac ſi quis ægro, qui curari ſe fortiter paſſus, extemplo convaleſcere poſſit, cibi gratiâ præſentis, aut potionis, longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad diſciplinam certè militiæ

litiæ plurimùm intererat, inſueſcere militem noſtrum non ſolùm partâ victoriâ frui, ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tædium, & quamvis ſeræ ſpei exitum expectare: &, ſi non ſit æſtate perfectum bellum, hyemem operiri: nec, ſicut æſtivas aves, ſtatim autumno tecta ac receſſum circumſpicere. Obſecro vos, venandi ſtudium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes ſylvaſque rapit: belli neceſſitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel luſus ac voluptas elicere ſolet? Adeóne effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeò molles animos, ut hyemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint? Ut tanquam navale bellum, tempeſtatibus captandis, & obſervando tempore anni, gerant: non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profectò, ſiquis eis hæc objiciat: contendantque & animis, & corporibus ſuis virilem patientiam ineſſe, & ſe juxtà hyeme atque æſtate bella gerere poſſe; nec ſe patrocinium mollitiæ inertiæque mandaſſe tribunis, & meminiſſe hanc ipſam poteſtatem non in umbrâ, nec in tectis majores ſuos creaſſe. Hæc virtute militum veſtrorum, hæc Romano nomine ſunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod inſtat, ſed famam, & ad alia bella, & ad cæteros populos in poſterum, quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum eſſe putent, cujus ſiqua urbs primum illum breviſſimi temporis ſuſtinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic ſit terror nominis noſtri, ut exercitum Romanum non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumſeſſâ ſemel amovere poſſit? nec finem ullum alium belli quàm victoriam noverit? nec impetu potius bella quàm perſeverantiâ gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamen in obſidendis urbibus neceſſaria eſt: quarum pleraſque, munitionibus ac naturali ſitu inexpugnabiles, fame ſitíque tempus ipſum vincit atque expugnat; ſicut Vejos expugnabit:

niſi auxilio hoſtibus tribuni plebis fuerint, & Romæ invenerint præſidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruriâ quærunt. An eſt quicquam, quod Vejentibus optatum æquè contingere poſſit, quàm ut ſeditionibus primùm urbs Romana, deinde, velut ex contagione, caſtra impleantur? At, hercule, apud hoſtes tanta modeſtia eſt, ut non obſidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum ſit; non negata auxilia ab Etruſcis irritaverint animos. Morietur enim extemplo, quicunque erit ſeditionis autor, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit. Autores ſigna relinquendi, & deſerendi caſtra, non uni aut alteri militi, ſed univerſis exercitibus, palàm in concione audiuntur. adeò quicquid tribunus plebis loquitur, etſi prodendæ patriæ, diſſolvendæque Reipub. eſt, aſſueſtis æqui audire: & dulcedine poteſtatis ejus capti quælibet ſub eâ ſcelera latere ſinitis. Reliquum eſt, ut, quæ hìc vociferantur, eadem in caſtris & apud milites agant, & exercitus corrumpant, ducibuſque parere non patiantur; quoniam ea demum Romæ libertas eſt, non ſenatum, non magiſtratus, non leges, non mores majorum, non inſtituta patrum, non diſciplinam vereri militiæ.

ORATIO

P. Licinii Calvi ad populum, ut filio, ſibi delatum honorem, mandaret.

Argumentum.

Tribunos militum conſulari poteſtate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico conſtabat. Itaque omnes ſe magiſtratu abdicant, re ad interregnum, ſicuti reſponſum erat, redactâ. Creatur omnium centuriarum conſenſu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is cùm jam exactæ ætatis tribunitiæ poteſtati ſe imparem videret, ita Quirites rogabat, ut honorem ſibi delatum filio mandarent.

Omen

OMEN concordiæ, Quirites, rei maximè in hoc tempus utili, memoriâ noſtri magiſtratus, vos his comitiis petere in inſequentem annum video, ſi collegas eoſdem reficitis, etiam uſu meliores factos. Me jam non eundem, ſed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis: vires corporis effœtæ, ſenſus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtuſus. En vobis, *inquit*, juvenem, *filium tenens*, effigiem atque imaginem ejus quem vos antea tribunum militum ex plebe primum feciſtis. Hunc ego inſtitutum diſciplinâ meâ, vicarium pro me Reipub. do dicoque: voſque quæſo, Quirites, delatum mihi ultrò honorem, huic petenti, meiſque pro eo adjectis precibus mandetis.

O R A T I O

Camilli ad Pædagogum Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris.

A r g u m e n t u m.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adverſus Faliſcos: quo bello fuſi fugatique Faliſci, amiſſis caſtris in oppidum ſe receperunt. In obſidione oppidi ludimagiſter Faliſcorum pueros luſûs exercendique cauſâ ingenii ante urbem producens, longius fortè variatis ſermonibus progreſſus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi cùm Faliſcos diceret à ſe jam in manus Romanorum traditos, quòd pueros eos dederet, quorum parentes primores eſſent Faliſcorum: in hanc ſententiam reſpondit Camillus.

NON ad ſimilem tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt: quam ingeneravit natura, utriſque eſt, eritque. Sunt & belli, ſicut pacis, jura: juſtéque ea, non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed ad-

verſus armatos, & ipſos, qui nec læſi, nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Veios oppugnaverunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, ſicut Veios, vincam.

ORATIO

Legatorum Faliscos Romanis dedentium in ſenatu.

Argumentum.

Hujus principium conjunctum eſt cum fine ſuperioris. Ludimagiſter à Camillo proditionis crimine vehementer accuſatus, juſſus nudato corpore à pueris virgis cædentibus in oppidum reduci, omnium in ſe oculos tanquam ad novum ſpectaculum converterat: eâ re diligenter à ſenatu Faliſcorum perpensâ, mutatis animis & conſiliis, legati ad Camillum primùm, deinde Romam miſſi, qui Faliſcos hac oratione dederent.

PAtres Conſcripti, victoriâ, cui nec deus, nec homo quiſquam invideat, victi à vobis & imperatore veſtro, dedimus nos vobis: rati (quo nihil victori pulchrius eſt) melius nos ſub imperio veſtro quàm legibus noſtris victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt: Vos fidem in bello, quàm præſentem victoriam, maluiſtis: nos fide provocati, victoriam ultrò detulimus: Sub ditione veſtrâ ſumus. Mittite, qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipiant: Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii veſtri pœnitebit.

ORA-

O R A T I O

Camilli Exulis, quâ Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur.

Argumentum.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, cùm Galli urbem Romam, præter Capitolium, ceperunt: is, cùm Galli Ardeam frumentandi gratiâ vagarentur, publicâ fortunâ quàm ſuâ mœſtior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates ad ſumenda arma adverſus Gallos adhortabatur.

Ardeates, veteres amici, novi etiam cives mei, (quando & veſtrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea) nemo veſtrûm conditionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet: ſed res ac periculum commune cogit, quod quiſque poſſit in re trepidâ præſidii in medium conferre. Et quando ego vobis pro tantis veſtris in me meritis gratiam referam, ſi nunc ceſſavero? aut ubi uſus erit mei vobis, ſi in bello non fuerit? Hac arte in patriâ ſteti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulſus ſum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata eſt, & pro tantis priſtinis populi Romani beneficiis, quanta ipſi meminiſtis, (nec enim exprobranda apud memores ſunt) gratiæ referendæ, & huic urbi decus ingens belli ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine adventat, gens eſt, cui natura corpora animoſque magna magis quàm firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quàm virium ferunt. Argumento ſit clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exiguâ reſiſtitur manu. Jam obſidionis tædio victi abſcedunt, vagique per agros palantur: cibo vinoque raptim hauſto repleti. ubi nox appetit, prope rivos aquarum ſine munimento, ſine ſtationibus ac cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur: nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si vobis in animo eſt tueri mœnia veſtra, nec

pati hæc omnia Galliam fieri, primâ vigiliâ capite arma frequentes : me ſequimini ad cædem, non ad pugnam. Niſi victos ſomno, velut pecudes, trucidandos tradidero, non recuſo eundem Ardeæ rerum exitum, quem Romæ habui.

ORATIO

M. Furii Camilli ad populum Romanum de non tranſmigrando Vejos.

Argumentum.

Galli, captâ Româ, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant, ſoloque æquaverant. Quæ fuit cauſa, ut tribuni plebis fugatis cæſiſque Gallis, Camillo duce, cùm Romam patres plebſque rediiſſent, ad plebem de tranſmigratione Vejos referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convocato populo, hac concione non eſſe tranſmigrandum Vejos ſuadebat.

ADEO mihi acerbæ ſunt, Quirites, contentiones cum Tribunis plebis, ut nec triſtiſſimi exſilii ſolatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quàm quod procul ab his certaminibus eram : & ob eadem hæc, non, niſi me ſenatuſconſulto populique juſſu revocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me ut redirem, mea voluntas mutata, ſed veſtra fortuna perpulit. Quippe ut in ſuâ ſede maneret patria, id agebatur : non ut ego utique in patriâ eſſem. Et nunc tacerem, & quieſcerem libenter, niſi hæc quoque *pro patriâ dimicatio* eſſet : *cui deeſſe, quoad vita ſuppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas eſt.* Quid enim repetimus ? Quid obſeſſam ex hoſtium manibus eripuimus, ſi recuperatam ipſi deſerimus ? Et cùm victoribus Gallis, captâ totâ urbe, Capitolium tamen atque arcem diique & homines Romani tenuerint, habitaverint : victoribus Romanis, recuperatâ urbe, arx quoque & Capitolium deſeretur ? & plus vaſtitatis huic urbi ſecunda noſtra fortuna faciet, quàm adverſa fecerit ? Equi-

Equidem, *ſi nobis cum urbe ſimul poſita traditaque per manus religiones nullæ eſſent; tamen tam evidens numen hac tempeſtate rebus adfuit Romanis, ut omnem negligentiam divini cultûs exemptam hominibus putem.* Intuemini enim horum deinceps annorum vel ſecundas res, vel adverſas; *invenietis omnia proſpere eveniſſe ſequentibus deos, adverſa ſpernentibus.* Jam omnium primum Vejens bellum (per quot annos, quanto labore geſtum!) non antè cepit finem, quàm monitu Deorum aqua ex lacu Albano emiſſa eſt. Quid hæc tandem urbis noſtræ clades nova? num antè exorta eſt, quàm ſpreta vox cœlo emiſſa de adventu Gallorum? quàm gentium jus ab legatis noſtris violatum? quàm à nobis, cùm vindicari deberet, eâdem negligentiâ Deorum prætermiſſum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibuſque dedimus, ut terrarum orbi documento eſſemus. *Adverſæ* deinde *res admonuerunt religionum*: Confugimus in Capitolium ad Deos, ad ſedem Jovis optimi maximi: ſacra in ruinâ rerum noſtrarum alia terræ celavimus, alia avecta in finitimas urbes amovimus ab hoſtium oculis. Deorum cultum, deſerti ab diis hominibuſque, tamen non intermiſimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amiſſum: & in hoſtes, qui cæci avaritiâ in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monumenta in rebus humanis cernentes, ecquid ſentitis, Quirites, quantum, vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladiſque emergentes, paremus nefas? Urbem auſpicatò inauguratóque habemus conditam: nullus locus in eâ non religionum Deorumque eſt plenus: ſacrificiis ſolennibus non dies magis ſtati, quàm loca ſunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatoſque, Quirites, deſerturi eſtis? Quàm par veſtrum factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente C. Fabio, non minore hoſtium admiratione quàm veſtrâ, conſpectum eſt; cùm inter

inter Gallica tela digreſſus ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilicia ſacra ne in bello quidem intermitti, publica ſacra & Romanos Deos etiam in pace deſeri placet? & Pontifices Flamineſque negligentiores publicarum religionum eſſe, quàm privatus in ſolenni gentis fuerit? Forſitan aliquis dicat, aut Vejis ea nos facturos, aut huc inde miſſuros ſacerdotes noſtros, qui faciant; quorum neutrum fieri ſalvis ceremoniis poteſt. Et ne omnia generatim ſacra, omneſque percenſeam Deos; in Jovis epulo num alibi, quàm in Capitolio, pulvinar ſuſcipi poteſt? Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod Imperii pignus cuſtodiâ ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus veſtris, Mars Gradive, tuque Quirine pater? hæc omnia in profano deſeri placet ſacra, æqualia urbi, quædam vetuſtiora origine urbis? Et videte, quid inter nos & majores noſtros interſit. Illi ſacra quædam in monte Albano Lavinióque nobis facienda tradiderunt. An ex hoſtium urbibus Romam ad nos transferri ſacra religioſum fuit: hinc ſine piaculo in hoſtium urbem Vejos transferemus? Recordamini agitedum, quoties ſacra inſtaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentiâ caſuve prætermiſſum eſt. Modò quæ res, poſt prodigium Albani lacûs, niſi inſtauratio ſacrorum, auſpiciorumque renovatio, affectæ Vejenti bello Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos tranſtulimus Romam, & inſtituimus novos. Juno regina tranſvecta à Vejis, nuper in Aventino, quàm inſigni, ob excellens matronarum ſtudium, celebríque dedicata eſt die? Aio Locutio templum propter cœleſtem vocem exauditam in novâ viâ juſſimus fieri: Capitolinos ludos ſolemnibus aliis addidimus: collegiúmque ad id novum, auctore ſenatu, condidimus. Quid horum opus fuit ſuſcipi, ſi unà cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? ſi non voluntate manſimus in Capitolio per tot menſes obſidionis? ſi ab hoſtibus metu retenti ſumus? De ſacris loqui-

loquimur, & de templis. Quid tandem de ſacerdotibus? nonne in mentem venit quantum piaculi committatur? Veſtalibus nempe una illa ſedes eſt, ex quâ eas nihil unquam præterquam urbs capta movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas eſt: hos Vejentes pro Romanis facturi eſtis ſacerdotes? & Veſtales tuæ te deſerent, Veſta? & Flamen peregre habitando in ſingulas noctes tantum ſibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auſpicatò agimus omnia fere intra pomœrium, cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent: comitia centuriata, quibus conſules tribunoſque militares creatis: ubi auſpicatò, niſi ubi adſolent, fieri poſſunt? Vejoſne hæc tranſferemus? An comitiorum causâ populus tanto incommodo in deſertam hanc ab diis hominibuſque urbem conveniet? Sed res ipſa cogit vaſtatam incendiis ruiniſque relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos migrare, nec hic ædificando inopem plebem vexare. Hanc autem jactari magis cauſam, quàm veram eſſe, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto: qui meminiſtis ante Gallorum adventum, ſalvis tectis publicis privatiſque, ſtante incolumi urbe, hanc eandem rem actam eſſe, ut Vejos tranſmigraremus. Et videte, quantum inter meam ſententiam veſtramque interſit, tribuni. Vos, etiamſi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contrà, (nec id mirati ſitis prius, quàm, quale ſit, audieritis) etiamſi tunc migrandum fuiſſet incolumi totâ urbe, nunc has ruinas relinquendas non cenſerem. Quippe tum cauſa nobis in urbem captam migrandi victoria eſſet, glorioſa nobis, ac poſteris noſtris: nunc hæc migratio nobis miſera ac turpis, Gallis glorioſa eſt. non enim reliquiſſe victores, ſed amiſiſſe victi patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumſeſſum Capitolium neceſſitatis impoſuiſſe, ut deſereremus penates noſtros, exſiliumque ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus, quem tueri non

poſſemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani reſtituere non videbuntur potuiſſe? Quid reſtat, niſi ut, ſi jam novis copiis veniant, (conſtat enim vix credibilem multitudinem eſſe) & habitare in captâ ab ſe, deſertâ à vobis hac urbe velint, ſinatis? Quid, ſi non Galli hoc, ſed veteres hoſtes veſtri, Æqui, Volſcive faciant, ut commigrent Romam? Velitíſne illos Romanos, vos Vejentes eſſe? an malitis hanc ſolitudinem veſtram, quàm urbem hoſtium eſſe? Non equidem video quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, quia piget ædificare, hæc dedecora pati parati eſtis? Si totâ urbe nullum melius ampliuſve tectum fieri poſſit, quàm caſa illa conditoris eſt noſtri: non in caſis, ritu paſtorum agreſtiumque habitare èſt ſatius inter ſacra penatéſque veſtros, quàm exſulatum publicè ire? Majores noſtri, convenæ paſtoreſque, cùm in his locis nihil præter ſylvas paludeſque eſſet, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? Et quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere? Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Vejis incendium ortum ſit, ventoque (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat? Fidenas inde, aut Gabios, aliamve quam urbem quæſituri ſumus, quo tranſmigremus? Adeò nihil tenet ſolum patriæ, nec hæc terra, quam matrem appellamus, ſed in ſuperficie tignı́ſque caritas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, (etſi minus injuriæ veſtræ quàm meæ calamitatis meminiſſe juvat) cùm abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cœlum ſub quo natus educatúſque eſſem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius caritate ſuâ, ut maneatis in ſede veſtrâ, quàm poſtea, cùm reliqueritis ea, macerent deſiderio. Non ſine causâ Dii homineſque hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſaluberrimos colles, flumen opportunum,

portunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: *mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimiâ propinquitate ad pericula claſſium externarum*: regionum Italiæ medium ad incrementum urbis natum unicè locum. Argumento eſt ipſa magnitudo tam novæ urbis. Trecenteſimus ſexageſimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis; cùm interea (ne ſingulas loquar urbes) non conjuncti cum Æquis Volſci, tot tam valida oppida, non univerſa Etruria, tantum terrâ marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par eſt. Quod cùm ita ſit, quæ (malum) ratio eſt expertis alia experiri, cùm jam ut virtus veſtra tranſire aliò poſſit, fortuna certè loci hujus transferri hic non poſſit? Hìc Capitolium eſt, ubi quondam *capite humano invento*, reſponſum eſt, *eo loco caput rerum ſummamque imperii fore*. Hìc, cùm auguratò liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque maximo gaudio patrûm noſtrorum moveri ſe non paſſi: hìc Veſtæ ignes, hìc ancilia cœlo demiſſa, hìc omnes propitii manentibus vobis Dii.

Ex ſexto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. Furii Camilli Dictatoris, quâ ſuos perterritos hoſtium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volſcorum, Latinorum, Hernicorumque ingenti multitudine ſumpſerant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cùm viſo inſpectoque hoſtium ingenti numero, milites commoti perturbatique, ſingulis cum centenis congrediendum eſſe conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad ſtrenuè atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ

QUÆ triſtitia, milites, hæc? quæ inſolita cunctatio eſt? Hoſtem, an me, an vos ignoratis? *Hoſtis quid aliud eſt quàm perpetua materia virtutis gloriæque veſtræ?* Vos contrà, me duce, (ut Falerios Vejoſque captos, & in captâ patriâ Gallorum legiones cæſas taceam) modò trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipſis Volſcis & Æquis, & ex Etruriâ egiſtis. An me, quòd non *dictator* vobis ſed tribunus ſignum dedi, non agnoſcitis ducem? neque ego maxima imperia in vos deſidero: & vos in me nihil præter meipſum intueri decet. neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exſilium quidem ademit. *Idem igitur omnes ſumus*: & cùm eadem omnia in hoc bellum afferamus, quæ in priora attulimus, eventum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quiſque didicit ac conſuevit, faciet: Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO

A. Cornelii Coſſi dictatoris ad ſuos.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius Coſſus dictator T. Quintium Capitolinum magiſtrum equitum dixerat. Is adverſus Volſcorum ingentem multitudinem, etiamſi bella inteſtina remorari poterant, delectu habito in agrum Pomptinum milites ducunt. Ibi cùm poſtridie quàm veniſſent, cæsâ hoſtiâ pacem à diis petiiſſet dictator, lætus tanquam à diis auditus eſſet, in hac verba milites adhortabatur.

NOſtra victoria eſt, milites, ſiquid dii vateſque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ ſpei plenos, & cum imparibus manus conſerturos, pilis ante pedes poſitis, gladiis tantum dextras armemus: ne procurri quidem ab acie velim, ſed obnixos vos ſtabili gradu impetum hoſtium excipere. Ubi illi vana injecerint miſſilia, & effuſi ſtantibus vobis ſe intulerint, tum

micent

micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos eſſe, qui Romanum adjuvent; deos, qui ſecundis avibus in prœlium miſerint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equeſtrem occupatis alio pavore infer: invectuſque ordines pugnantium diſſipa.

ORATIO

Cornelii Cossi dictatoris in M. Manlium.

Argumentum.

M. Manlius Capitolinus erat, qui Capitolium ab Gallis clangore anſerum excitus ſervarat. Is largitionibus populari aurâ captatâ, populum domum ſuam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis theſauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario exprompti, ſive à matronis collati fuerant, occultatos jactabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipſo ſe indicaturum reſpondit. Dictator Coſſus ob eam rem ab exercitu & caſtris in urbem accitus, poſtera die ſenatu habito, cùm voluntates hominum ſatis exploraſſet, retinet ſenatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis ſtipatus in ſenatum venit, in quem dictator hæc verba conjecit.

Utinam mihi patribuſque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te ſum quæſiturus, conventurum ſatis confido. ſpem factam à te civitati video, fide incolumi, ex Gallicis theſauris, quos primores patrum occultent, creditum ſolvi poſſe: cui ego *rei tantum abeſt ut impedimento ſim,* ut contrà te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & iſtos incubantes theſauris publicis ex prædâ clandeſtinâ evolvas. Quod niſi facis, ſive ut & ipſe in parte prædæ ſis, ſive quia vanum indicium eſt; in vincula te duci jubebo: nec diutiùs patiar à te multitudinem fallaci ſpe concitari.

ORA-

ORATIO

M. Manlii Capitolini, quâ dictatori & patribus reſpondet.

Argumentum.

Conjunctum eſt hoc cum ſuperiore. Cum plebe, quam donis largitionibúſque pellexerat, in ſenatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato in hanc ſententiam reſpondit.

OFfendit te, A. Corneli, vóſque, P. C. circumfuſa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me ſinguli veſtris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives veſtros, prohibendo judicatos addictoſque duci, ex eo quod affluit opibus veſtris, ſuſtinendo neceſſitates aliorum? Sed quid ego vos, de veſtro impendatis, hortor? Sortem aliquam ferte, de capite deducite, quod uſuris pernumeratum eſt; jam nihilo mea turba, quàm ullius, conſpectior erit. Atenim quid ita ſolus ego civium curam ago? Nihilo magis, quod reſpondeam, habeo, quàm ſi quæras, quid ita ſolus Capitolium arcemque ſervaverim. Et tum univerſis, quam potui, opem tuli, & nunc ſingulis feram. Nam quod ad theſauros Gallicos attinet, rem ſuâpte naturâ facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis, quod ſcitis? Cur, quod in ſinu veſtro eſt, excuti jubetis potius, quàm ponatis: niſi aliqua fraus ſubeſt? quo magis argui præſtigias jubetis veſtras, eo plus vereor, ne abſtuleritis obſervantibus oculos. Itaque non ego vobis, ut indicem prædas veſtras, ſed vos id cogendi eſtis, ut in medium proferatis.

ORATIO

M. Manlii Capitolini poſt vincula ad plebem adverſus patres concitandam.

Argumentum.

Concitata plebs erat Manlii fortunâ miſerâque conditione, adeò ut magna pars veſtem mutaret, mœſta turba veſtibulo carceris obverſaretur. Et multitudini, ſimul ac Coſſus dictaturâ abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defenſores ſuos favore in præceps ruere ſinebat: ut Sp. Mælium & Caſſium, ita M. Manlium proditum inimicis, quòd ad nutum dictatoris reſpondere noluiſſet, conjectum fuiſſe in carcerem. His aliiſque ad eandem rem pertinentibus plebs ſtimulata atque irritata, jam ſe carcerem effracturam minabatur, cùm ex ſenatuſconſulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere animum ad ſeditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc ſententiam de tollendis magiſtratibus diſſeruit.

QUouſque tandem ignorabitis *vires* veſtras, quas *natura ne belluas quidem voluit ignorare?* Numerate ſaltem quot ipſi ſitis, quot adverſarios habeatis. Si ſinguli ſingulos aggreſſuri eſſetis, tamen *acrius* crederem vos *pro libertate, quàm* illos *pro dominatione certaturos.* Quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis patronos, tot nunc adverſus unum hoſtes eritis. Oſtendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipſi remittent. *Audendum eſt aliquid univerſis, aut omnia ſingulis patienda.* Quouſque me circumſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrûm deero; ne fortuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter, ubi viſum inimicis eſt, nullus repentè fui: & vidiſtis in vincula duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depuleram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici? An exitum Caſſii Mæliíque expectem? Bene facitis, quod abominamini: Dii

pro-

prohibebunt hæc: ſed nunquam propter me de coelo deſcendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; ſicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt, ut ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit; nec ullum, niſi quatenus imperari vobis ſinatis, certamen adverſus patres noveritis? Nec hoc naturâ vobis inſitum eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum cenſeatis? Quia conſuevistis cum eis pro imperio certare, adverſus hos tentare magis quàm tueri libertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortunâ veſtrâ: tempus eſt etiam majora conari. Experimini modo & veſtram felicitatem; & me (ut ſpero) feliciter expertum, minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quàm, qui reſiſterent imperantibus, impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana plebs poſſit. Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis dici: ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis imperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

ORATIO

Camilli ad Senatores Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

Argumentum.

Camillus in recenſendis captivis Volſcorum fortè Tuſculanos duos agnoſcit, qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, cùm publicè faterentur, ducti ſunt Romam ad Senatum. Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat: Placet patribus, ut bellum adverſus Tuſculanos geratur; cui Camillus proficiſcitur. Tuſculani cives patentibus

tentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus verò urbem, cùm non ſecus quàm in certâ pace opifices ſuo quemque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI adhuc Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab irâ Romanorum veſtra tueremini, inveniſtis. Ite Romam ad ſenatum: æſtimabunt patres, utrum plus antè pœnæ, an nunc veniæ meriti ſitis. Non præripiam gratiam publici beneficii. deprecandi poteſtatem à me habueritis; precibus eventum veſtris ſenatus, quem videbitur, dabit.

ORATIO

LEGATORUM TUSCULANORUM in ſenatu, quâ ſe purgant.

ARGUMENTUM.

Tuſculani oratores, ſicuti ſuaſerat Camillus, Romam ad petendam pacem miſſi, hoſpitaliter vocati, cauſam ſuam ita egerunt.

QUibus bellum indixiſtis, intuliſtiſque, P. C. ſicut nunc videtis nos ſtantes in veſtibulo curiæ veſtræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibuſque veſtris proceſſimus. Hic noſter, hic plebis noſtræ habitus fuit, eritque ſemper, niſi ſiquando à vobis, próque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus veſtris & exercitibus, quòd oculis magis quàm auribus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat, ne ipſi quidem fecerunt. Pacem, quam nos præſtitimus, eam à vobis petimus: bellum eò, ſicubi eſt, avertatis precamur. In nos quid arma polleant veſtra, ſi patiendo experiundum eſt, inermes experiemur. Hæc mens noſtra eſt: Dii immortales faciant, tam ſit felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus

quibus moti bellum indixiſtis; etſi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen, etiamſi vera ſint, vel fateri nobis ea, cùm tam evidenter pœnituerit, tutum cenſemus. Peccetur in vos, dum digni ſitis, quibus ita ſatisfiat.

ORATIO

Q. Cincinnati Dictatoris ad A. Sempronium magiſtrum equitum de belli ratione.

Argumentum.

Jam Præneſtini, cùm omnia Romæ ſeditionibus plena perlatum eſſet, vaſtatis agris ad portam Collinam pervenerant ſpe urbis capiendæ: cùm Romani dictatorem, ut aſſolebant in re trepidâ, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magiſter equitum dictus. Hoſtes, cùm dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi caſtra locarent, ſe receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, cùm hoſtes in conſpectu inſtructos paratoſque videret, ita de belli ratione cum magiſtro equitum agebat.

VIdeſne tu Aule Semproni, loci fortunâ illos fretos ad Alliam conſtitiſſe? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ, majoriſve quod ſit auxilii, dederint? At tu fretus armis animiſque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus in turbatos trepidanteſque inferam ſigna. Adeſte *dii teſtes fœderis:* & expetite pœnas debitas ſimul vobis violatis, nobiſque per veſtrum numen deceptis.

ORA-

ORATIO

Camilli Dictatoris ad Quirites, de interceſſione.

Argumentum in hanc & in ſequentem.

Plebs, arreptâ fortè occaſione rerum novandarum ex magnâ vi æris alieni, à quo levari non poſſet niſi ſuis in ſummo imperio collocatis; Tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui ſibi viam præſtruerent ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adverſus opes patriciorum, & pro commodis plebis. Unam de ære alieno, ut deducto eo de capite, quod uſuris pernumeratum eſſet, id quod reliquum eſſet triennio tribus æquis portionibus perſolveretur: alteram de modo agrorum, nequis amplius quam quingenta jugera agri poſſideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, conſulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam ſeveris contra ſe legibus, collegas tribunis duobus adjungunt, qui leges per interceſſionem promulgari non ſinerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges ſæpe vocato, ne recitari quidem eas paſſi ſunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitûs dilata. Interim ſæpe refecti iidem tribuni, miſeriam plebeiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Jam decies refecti, cùm legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum interceſſione, patres dictatorem creant Camillum. Qui ſtipatus magno patriciorum numero, cùm collegarum interceſſione etiam renovatâ nihil profici videret, proximâ oratione de interceſſione ad populum verba fecit. Eâ concione habitâ, cùm indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti ſe abire velle magiſtratu per ſimulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etſi in leges ſuas pugna-

tum

tum eſſe commemorabant interceſſione collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obſtare poſſe negabant, quo minus leges promulgarentur, cùm magiſter equitum ex plebe dictus gradum feciſſe ad cæteros quoque magiſtratus videretur. His aliiſque plebis animos inflammarant, cùm ſtupentibus cæteris unus App. Claudius adverſus tribunos plebis legumlatores, legeſque ipſas, poſteriorem orationem habuit.

QUandoquidem, Quirites, jam vos Tribunitia libido, non poteſtas regit, & interceſſionem ſeceſſione quondam plebis partam vobis, eâdem vi facitis irritam, quâ peperiſtis; non Reipub. magis univerſæ, quam veſtrâ causâ dictator interceſſioni veſtræ adero, everſumque veſtrum auxilium imperio tutabor. Itaque, ſi C. Licinius & L. Sextius interceſſioni collegarum cedunt, nihil patricium magiſtratum inſeram concilio plebis: ſi adverſus interceſſionem, tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à ſe ipſâ diſſolvi non patiar.

ORATIO

Appii Claudii contra Tribunos plebis legumlatores, & leges ipſas.

NEque novum, neque inopinatum mihi ſit, Quirites, ſi quod unum familiæ noſtræ ſemper objectum eſt ab ſeditioſis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republicâ patrum majeſtate fuiſſe: ſemper plebis commodis adverſatos eſſe. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo, nos, ex quo adſciti ſumus ſimul in civitatem & patres, enixè operam dediſſe, ut per nos aucta potius quam imminuta majeſtas earum gentium, inter quas nos eſſe voluiſtis, dici verè poſſet. Illud alterum pro me majoribuſque meis contendere auſim, Quirites, (niſi quæ pro univerſâ Rep. fiant, ea plebi tanquam

aliam incolenti urbem adverſa quis putet) nihil nos neque privatos, neque in magiſtratibus, quod incommodum plebi eſſet, ſcientes feciſſe: *nec ullum factum dictumve noſtrum contra utilitatem veſtram (etſi quædam contra voluntatem fuerint) verè referri poſſe.* An hoc, ſi Claudiæ familiæ non ſim, nec patricio ſanguine ortus, ſed unus Quiritium quilibet, qui modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in liberâ civitate ſciam, reticere poſſim? L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (ſi Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, ſumpſiſſe, ut vobis negent poteſtatem liberam ſuffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, ſe permiſſuros eſſe? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimùm tribunos. Quid eſt aliud dicere; quod petunt alii, nos adeò faſtidimus, ut ſine mercede magnâ non accipiamus. Sed quæ tandem iſta merces eſt, quâ vos ſemper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, noſtras, ſeu placent, ſeu diſplicent, ſeu utiles, ſeu inutiles ſunt, omnes conjunctim accipiatis. Obſecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex mediâ concione unum civem ſuccIamare: bonâ veniâ veſtrâ liceat ex his rogationibus legere, quas ſalubres nobis cenſemus eſſe, antiquare alias. Non, *inquit*, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romanâ, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium conſules, quod indignaris, quod abominaris, videas? Aut omnia accipe, aut nihil fero. ut, ſiquis ei, quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo; & aut abſtinere eo, quod vitale ſit, jubeat, aut mortiferum vitali admiſceat. Ergo, ſi eſſet libera hæc civitas, non tibi frequentes ſucclamaſſent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid? ſi tu non tuleris, quod commodum eſt populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, ſi quis (quod illi volunt invidioſius eſſe) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis veſtrûm, Quirites, ferret? Nunquamne

vos

vos res potius quam auctores ſpectabitis, ſed omnia ſemper quæ magiſtratus ille dicet, ſecundis auribus, quæ ab noſtrûm aliquo dicentur, adverſis accipietis? At, hercule, ſermo eſt minimè civilis. Quid? rogatio qualis eſt, quam à vobis antiquatam indignantur? Sermoni, Quirites, ſimillima. Conſules (inquit) rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri conſulem jubet: nec duos patricios creandi poteſtatem vobis permittit? Si hodie bella ſint, quale Etruſcum fuit, cùm Porſena Janiculum inſedit, quale Gallicum modo, cùm præter Capitolium atque arcem omnia hæc hoſtium erant, & conſulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret; poſſetiſne ferre Sextium haud pro dubio conſulem eſſe, Camillum de repulſâ dimicare? Hoccine eſt in commune honores vocare; ut duos plebeios fieri conſules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari neceſſe ſit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam iſta ſocietas, quænam conſortio eſt? parum eſt, ſi, cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, niſi partem petendó, totum traxeris? Timeo, *inquit*, ne, ſi duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. Quid eſt dicere aliud, niſi, quia indignos veſtrâ voluntate creaturi non eſtis, neceſſitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid ſequitur, niſi ut ne beneficium quidem debeat populo, ſi cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege ſe, non ſuffragio creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærunt: & ita maxima ſunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & *occaſionibus potius, quàm virtute petere honores malint*. Eſt aliquis, qui ſe inſpici, qui æſtimari faſtidiat? qui certos ſibi uni honores inter dimicantes competitores æquum cenſeat eſſe? qui ſe arbitrio veſtro eximat? qui veſtra neceſſaria ſuffragia pro voluntariis, & ſerva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetuâ poteſtate, tanquam

quam regum in Capitolio numeratis; quis eſt hodie in civitate tam humilis, cui non via ad conſulatum facilior per iſtius legis occaſionem, quàm nobis ac liberis noſtris fiat? ſiquidem nos, ne cùm volueritis quidem, creare interdum poteritis, iſtos, etiam ſi nolueritis, neceſſe ſit. De indignitate ſatis dictum eſt (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auſpiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria eſt, loquar? Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis eſt qui ignoret? Penes quos igitur ſunt auſpicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicatò creatur. Nobis adeo propria ſunt auſpicia, ut non ſolum, quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter quàm auſpicatò creet; ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicatò interregem prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate auſpicia, qui, plebeios conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur? ſi ex caveâ tardius exierint? ſi occinuerit avis? Parva ſunt hæc: ſed *parva iſta non contemnendo majores noſtri maximam hanc rem fecerunt*. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus ſit, omnes ceremonias polluimus. Vulgò ergo pontifices, augures, ſacrificuli, reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo ſit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos, Deorumque curam, quibus nefas eſt. Non leges auſpicatò ferantur, non magiſtratus creentur, nec centuriatis, nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romanâ regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. *Tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi*: nec in mentem venit, alterâ lege ſolitudines vaſtas in agris fieri, pellendo finibus dominos: alterâ *fidem* abrogari, *cum quâ omnis hu-*

mana

mana ſocietas tollitur. Omnium rerum causâ vobis antiquandas cenſeo iſtas rogationes. Quod faxitis, Deos velim fortunare.

Ex ſeptimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret poteſtatem.

ARGUMENTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magiſter equitum, adverſus Gallos, qui jam ad Pedum conſederant, exercitus duos duxerant. Dictator non auſus primo adventu ſe belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando nequis injuſſu ſuo extra ordinem in hoſtem pugnaret. Milites ægre illud paſſi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres, quod per dictatorem, non per conſules rem geri placuiſſet. Tandem Servio Tullio ſeptimo primipilo dant negotium, ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

SCilicet, dictator, condemnatum ſe univerſus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiæ causâ deſtitutum ſine armis, oravit me, ut ſuam cauſam apud te agerem. Equidem, ſicubi loco ceſſum, ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœdè amiſſa objici nobis poſſent; tamen hoc à te impetrari æquum cenſerem, ut nos virtute culpam noſtram corrigere, & *abolere flagitii memoriam novâ gloriâ patereris.* Etiam ad Alliam fuſæ legiones, eandem, quam per pavorem amiſerant patriam, profectæ poſteà ab Vejis virtute recuperavere. *Nobis, Deûm benignitate, felicitate tuâ, populique Romani, & res & gloria eſt integra.* Quamquam de gloriâ vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes haud ſecus, quàm fœminas, abditos in-

tra vallum omnibus contumeliis eludunt: & tu, imperator noſter, quod ægrius patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus judicas eſſe: & prius quàm expertus nos eſſes, de nobis ita deſperâſti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſæ credamus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, *compreſſis* (quod aiunt) *manibus ſedeas?* Utcunque enim res ſe habeat, te de noſtrâ virtute dubitaſſe videri, quàm nos de tuâ verius eſt. Sin autem non tuum iſtud, ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus noſtris ablegatos tenet; quæſo, ut, quæ dicam, non à militibus imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe patribus; quæ, ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem ſuccenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum, non in exſilium miſſos? ſi quis det ſignum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum ſit, pugnaturos: ſi nihil armis opus ſit, otium Romæ potius quàm in caſtris acturos. Hæc dicta ſint patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis *pugnandi copiam facias.* tum vincere cupimus, tum duce te vincere; tibi lauream inſignem deferre; tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire.

O R A T I O

M. Popilii Consulis, quâ ſuos milites adhortatur.

Argumentum.

Scipione conſule morbo implicito, M. Popilio collega ex plebe bellum permiſſum erat adverſus Gallos; qui jam in agro Latino caſtra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, cùm conſulis lævus humerus machærâ prope trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiſe-

amiſerant, cùm conſul alligato vulnere ad prima ſigna progreſſus, in hac verba militem adhortabatur.

QUID ſtas, miles? non cum Latino Sabinoque hoſte res eſt, quem victum armis ſocium ex hoſte facias. In bellùas ſtrinximus ferrum: hauriendus aut dandus eſt ſanguis. Propuliſtis à caſtris, ſupinâ valle præcipites egiſtis, ſtratis corporibus hoſtium ſuperſtatis. Complete eâdem ſtrage campos, quâ montes repleſtis. Nolite expectare dum ſtantes vos fugiant. inferenda ſunt ſigna, & vadendum in hoſtem.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM in ſenatu, quâ auxilium adverſus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites ſocietate atque amicitiâ cum Romanis juncti, Sidicinis injuſtum bellum inferebant: quibus cùm Sidicini ſe impares viderent, Campanos ſocios belli adſciverant. Campani fluentes luxu, cùm viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem cùm Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Jamque cæſa erat multitudo magna juvenum: qui ſuperfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: cùm Romam oratores queſtum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POpulus nos Campanus legatos ad vos, P. C. miſit, amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum. quam ſi ſecundis rebus noſtris petiiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut *qui ex æquo* nos veniſſe *in amicitiam* meminiſſemus, *amici forſitan* pariter ac nunc, *ſubjecti atque obnoxii* vobis *minus* eſſemus. Nunc miſericordiâ veſtrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, *beneficium*

quoque

quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divinâ humanâque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur; ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos *ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret.* Campani, etſi fortuna præſens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate, ulli populo, præterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) acceſſio bonis rebus veſtris, in amicitiam venimus veſtram. Æquis Volſciſque, æternis hoſtibus hujus urbis, quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro ſalute noſtrâ priores feceritis; id nos pro imperio veſtro & gloriâ ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem futurum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens imperium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt, quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eò ventum eſt, P. C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani ſimus. ſi defenditis, veſtri: ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem, veſtris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt patere; iis tamen maximè, qui, eam implorantibus aliis, auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. Quamquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, cùm videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium eſſe. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, ſed quia gaudent ſibi oblatam eſſe cauſam, oppugnatum nos veniunt. An, ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quod ſemel in Sidicino agro, ite-

rum in Campaniâ ipsâ legiones noſtras cecidere? Quæ eſt iſta tam infeſta irà, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vaſtata. Hiſcine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt. ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio veſtro occupate eam, quàm illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum; ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Uſque ad nos contemptus Samnitium pervenit, ſupra non aſcendit. Itaque umbrâ veſtri auxilii, Romani, tegi poſſumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipſi fuerimus; veſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos fideque ſuperet. Annuite, P. C. nutum numenque veſtrum invictum Campanis, & jubete ſperare incolumem Capuam futuram. Quâ frequentiâ omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quàm omnia votorum lacrymarumque plena reliquiſſe; in quâ nunc expectatione ſenatum populumque Campanum, conjuges, liberoſque noſtros eſſe? ſtare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem proſpectantes, certum habeo, quid illis nos, P. C. ſollicitis ac pendentibus animis renuntiare jubeatis? *Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem:* alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis, aut nuſquam ullis futuris, nobis conſulite.

ORATIO

ROMANORUM, quâ præcedenti Campanorum legatorum orationi reſpondent.

AUxilio vos, Campani, dignos cenſet ſenatus; ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. Itaque arma, Deos prius quàm homines violatura, adverſus Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM, quâ præcedenti Romanorum orationi reſpondent.

QUandoquidem noſtra tueri adverſus vim atque injuriam juſtâ vi non vultis, veſtra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra deûm, Divina humanaque omnia in veſtram, P. C. populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri.

ORATIO

M. VALERII CORVINI, quâ ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati miſſi, cùm re infectâ redirent, retulerunt à Samnitibus reſponſum, id ſe bellum perfecturos: atque cùm adhuc illic eſſent, multis imperatum eſſe, ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus his concitatus, feciali ad res repetendas, ſimul indicendum bellum, miſſo, decrevit, ut Valerius & Cornelius conſules eò exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FActa mea, non dicta, vos, milites, ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modo, nec per contiones uſitatas nobilibus, ſed hâc dextrâ mihi tres conſulatus ſummamque laudem peperi. Fuit, cùm hoc dici poterat; Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus, & eodem anno familia iſta conſulatum, quo urbs hæc conſulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobiſque plebeiis promiſcuus conſulatus patet; *nec generis*, ut antè, *ſed virtutis eſt præmium*. Proinde ſummum quodque ſpectato, milites, decus. Non, ſi mihi novum hoc Corvini cognomen diis auctoribus homines dediſtis, Publicolarum vetuſtum familiæ noſtræ cognomen memoriâ exceſſit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus in magiſtratibus parvis magniſque, æquè tribunus ac conſul, eodem tenore per omnes deinceps conſulatus, colo atque colui. Nunc, quod inſtat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petito.

ORATIO

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum ad A. Cornelium conſulem, cùm ſpes elabendi non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius conſul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipſo tempore, quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incautè in ſaltum quendam cavâ valle pervium, circaque ab hoſte inſeſſum induxerat, unde non prius hoſtem imminentem vidit, quàm jam tutò recipi ſigna non poſſent. Eum, neceſſitate illâ territum, P. Decius tribunus militum, quà eſſet erumpendum, ita docuit.

Videſne

VIdeſne tu, A. Corneli, cacumen illud ſupra hoſtem? Arx illa eſt ſpei ſalutiſque noſtræ, ſi eam, quam cæci reliquere Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus, quàm unius legionis principes haſtatoſque, dederis. cum quibus ubi evaſero in ſummum, perge hinc omni liber metu: teque & exercitum ſerva. Neque enim moveri hoſtis ſubjectus nobis ad omnes ictus ſine ſuâ pernicie poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani, aut noſtra virtus expediet.

ORATIO

EJUSDEM P. DECII, quâ ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicante loca conſuli quæ occuparet, cum præſidio ad collis verticem pervenerat. Eò Samnites diu multumque progredi conati, huc atque illuc ſigna vertebant: modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius ſpe pugnandi deſtitutus, primum centuriones ad ſe vocat, quibus hoſtium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUænam illa inſcitia belli ac pigritia eſt? aut quonam modo iſti ex Sidicinis Campaniſque victoriam pepererunt? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cùm jam circumdari vallo potuerimus eſſe; tum verò nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic moremur, quàm commodum ſit. Agite dum, ite mecum; ut, dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia ponant, quà pateat hinc exitus, exploremus. *Hæc omnia, ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtravit. Vigiliis deinde diſpoſitis, cæteris omnibus teſ-*

ſeram dari jubet: ubi ſecunda vigilia buccinâ datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut edictum erat, taciti convenerunt: Hoc ſilentium, milites, *inquit,* omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſervandum eſt. Ubi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem taciti tranſibitis: *qua pars major erit, ejus ſtabitur conſilio.* Nunc, quæ mente agitem, audite. Non fugâ delatos, nec inertiâ relictos hic vos circumvenit hoſtis. virtute cepiſtis locum; virtute hinc, oportet, evadatis. Veniendo huc, exercitum egregium populi Romani ſervaſtis: erumpendo hinc, voſmet ipſos ſervate. Digni eſtis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipſi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoſte res eſt, qui heſterno die delendi omnis exercitûs fortunâ per ſocordiam uſus non ſit; hunc tam opportunum collem imminentem capiti ſuo non antè viderit, quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipſi millibus hominum nec aſcenſu arcuerint: nec tenentes locum, cùm diei tantum ſupereſſet, vallo circumdederint. Quem videntem ac vigilantem ſic eluſeritis, ſopitum, oportet, fallatis; imo neceſſe eſt. *In eo enim locò res ſunt noſtra, ut* ego vobis magis neceſſitatis veſtræ index, quàm conſilii auctor ſim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari poteſt, cùm, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & ſiti moriendum ſit, ſi plus quàm viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una eſt ſalus erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce autem aliud minus dubium. quippe ſi lux expectetur, quæ ſpes eſt, non vallo perpetuo foſſâque nos ſepturum hoſtem, qui nunc corporibus ſuis ſubjectis undique cinxerit, ut videtis, collem? Atqui ſi nox opportuna eſt eruptioni, ſicut eſt, hæc profecto noctis aptiſſima hora eſt. Signo ſecundæ vigiliæ conveniſtis: quod tempus mortales ſomno altiſſimo premit. Per corpora ſopita vadetis, vel ſilentio incautos fallentes, vel

ſen-

ſentientibus clamore ſubito pavorem injecturi. Me modo ſequimini, quem ſequuti eſtis. ego eandem, quæ duxit huc, ſequar fortunam. Quibus hæc ſalutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus tranſite.

ORATIO

M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & ſeditioſos milites, quâ dehortatur à pugnâ contra patriam.

ARGUMENTUM.

Delimiti milites Romani deliciis voluptatibuſque quas abunde Campania adminiſtrabat, inibant conſilia adimenda Campanis Capua. Claudius Martius Rutilius conſul eâ re cognitâ, rumorem ſpargit per oppida ea Campania per qua milites ad præſidia diſperſi erant. Idem ſuos in aſtiva milites cùm eduxiſſet, aliis aliiſque cauſis dimittendi milites confictis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Jam cæteri, cùm neminem ex iis, qui dimittebantur, redire ad caſtra viderent, emanaſſe ſua conſilia rebantur: cùm cohors una militum in ſaltu conſedit, qui eos omnes, quos conſul mittebat, ſibi adjungebant. Cui multitudini jam valida cùm nihil ad formam exercitûs deeſſet præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, ſibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem via progreſſi erant, ad inferenda Romanis arma, cùm M. Valerium Corvinum dictatorem contra ſe venientem conſpicientes, expectandum eſſe cenſent. Ad colloquium deinde ventum eſt: ac prior Valerius in hac verba eos à pugnâ dehortatus eſt: T. Quintius deinde dux eorum.

DEOS immortales, milites, veſtros, publicos, meoſque, ab urbe proficiſcens ita adoravi, veniamque ſupplex popoſci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam darent. Satis fuit eritque, unde

belli decus pariatur: hinc pax petenda eſt. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expopoſci, ejus me compotem voti vos facere poteſtis; ſi meminiſſe vultis, non vos in Samnio, nec in Volſcis, ſed in Romano ſolo caſtra habere; ſi illos colles, quos cernitis, patriæ veſtræ eſſe: ſi hunc exercitum civium veſtrorum: ſi me conſulem veſtrum, cujus ductu auſpicioque priore anno bis legiones Samnitium fudiſtis, bis caſtra vi cepiſtis. Ego ſum M. Valerius Corvinus, milites, cujus vos *nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis, ſenſiſtis*: nullius ſuperbæ in vos legis, nullius crudelis ſenatuſconſulti autor: *in omnibus meis imperiis in me ſeverior, quàm in vos*. Ac ſi cui genus, ſi cui ſua virtus, ſi cui etiam majeſtas, ſi cui honores ſubdere ſpiritus potuerunt; iis eram natus, id ſpecimen mei dederam, eâ ætate conſulatum adeptus eram, ut potuerim tres & viginti annos natus conſul patribus quoque ferox eſſe, non ſolum plebi. Quod meum factum dictumve conſulis gravius quàm tribuni audiſtis? Eodem tenore duos inſequentes conſulatus geſſi, eodem hæc imperioſa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quàm in vos (horreo dicere) hoſtes. Ergo vos prius in me ſtrinxeritis ferrum, quàm in vos ego. iſtinc ſigna canent, iſtinc clamor prius incipiet atque impetus, ſi dimicandum eſt. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique veſtri: non illi, qui in Sacrum montem ſeceſſerunt, non hi, qui poſtea Aventinum inſederunt. Expectate, dum vobis ſingulis, ut olim Coriolano, matres, conjugeſque crinibus paſſis obviæ ab urbe veniant. Tum Volſcorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos, Romanus exercitus, non deſtiteritis impio bello? T. Quinti, quocumque iſtic loco, ſeu volens ſeu invitus, conſtitiſti, ſi dimicandum erit, tum tu in noviſſimos te recipito: *fugeris* etiam *honeſtius, tergumque civi dederis, quàm pugnaveris contra patriam*. Nunc ad pacificandum bene atque honeſtè inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalu-

taris

taris intemperes fueris; Poſtulate æqua, & ferte: quanquam *vel iniquis ſtandum eſt potius, quàm impiè inter nos conſeramus manus.*

ORATIO

T. Quintii Ducis ſeditioſorum, quâ eos ad concordiam exhortatur.

Me quoque, milites, ſiquis uſus mei eſt, meliorem pacis quàm belli habetis ducem. Non enim ille modo Volſcus aut Samnis, ſed Romanus verba fecit, veſter conſul, veſter imperator, milites: cujus auſpicia pro vobis experti nolite adverſus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiſcum infeſtiùs, & alios duces ſenatus habuit: qui maximè vobis ſuis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori veſtro crederetis, eum elegit. *Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt.* Quid nos velle oportet? quin, omiſſis irâ & ſpe, fallacibus auctoribus, nos ipſos noſtraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Annii Setini prætoris Latinorum ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Latini conjuncti cum Campanis aliiſque populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, cùm Latini etiam ſuperiores ex Samnio fortè exceſſiſſent, tempus idoneum illud eſſe legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romam mittunt, qui ſociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent: Itaque primo arguere non auſi, deinde ubi de defectione certiùs cognoverunt, decem principes mandant; quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus; qui delectus ad legationem priuſquam cum reliquis novem proficiſceretur,

ad

ad ſenatum refert, quid Romanis reſponderi placeret; quod attineret ad ea, quæ velle eos diceret. Aliud aliis ſentientibus, ſententiâ ſuâ peractâ, ita rurſus loquutus eſt.

QUamquam ipſe ego retuli quid reſponderi placeret, tamen magis ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quàm quid loquendum ſit. *Facile erit, explicatis conſiliis accommodare rebus verba.* Nam ſi etiam nunc ſub umbrâ fœderis æqui ſervitutem pati poſſumus; quid abeſt quin proditis Sidicinis non Romanorum ſolum, ſed Samnitium quoque dicto pareamus, reſpondeamuſque Romanis, nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin autem tandem libertatis deſiderium remordet animos; ſi fœdus eſt, ſi ſocietas æquatio juris eſt; ſi conſanguineos nos Romanorum eſſe, quod olim pudebat, nùnc gloriari licet; ſi ſocialis illis exercitus is eſt, quo adjuncto duplicent vires ſuas, quem ſecernere ab ſe conſules bellis propriis ponendis ſumendiſque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis conſul datur? *Ubi pars virium, ibi & Imperii pars eſt.* Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum, quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe: ſed, ut amplum videri poſſet, diuturnâ patientiâ fecimus. Atqui ſiquando unquam conſociandi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optaſtis: en hoc tempus adeſt & virtute veſtrâ & deûm benignitate vobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem: quis dubitat exarſiſſe eos, cùm plus ducentorum annorum morem ſolveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum noſtro nomine cum Pelignis geſſimus: qui ne noſtrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant; nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab ſe ad nos deſciſſe, exercitus nos parare adverſus Samnites fœderatos ſuos audierunt, nec moverunt ſe ab urbe. Unde hæc illis tanta modeſtia, niſi à conſcientiâ virium & noſtrarum & ſuarum? Idoneos

auctores habeo, querentibus de nobis Samnitibus, ita reſponſum ab ſenatu Romano eſſe, ut facilè appareret, ne ipſos quidem jam poſtulare, ut Latium ſub Romano imperio ſit. Uſurpate modo poſtulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipſe, audiente, non populo Romano modo ſenatuque, ſed Jove ipſo, qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut, ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe velint, conſulem alterum ab nobis, ſenatûſque partem accipiant.

ORATIO

Annii Ejusdem ad P.C. Romanorum, ut alter conſul ex Latinis fieret.

Argumentum.

Latini Annio permiſerant, ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum, fideque ſuâ viderentur. Is in ſenatum cum cæteris legatis admiſſus, cùm T. Manlium conſulem audiret ita de eâ re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confeſtim rem ipſam narrare in hanc formam ingreſſus eſt.

TEmpus erat, Tite Manli, voſque, P. C. tandem jam vos nobiſcum nihil pro imperio agere, cùm florentiſſimum deûm benignitate nunc Latium armis viriſque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campaniſque ſociis, nunc etiam Volſcis adjunctis, videretis; colonias quoque veſtras Latinum Romano prætuliſſe imperium. Sed quoniam vos, regno impotenti finem ut imponatis, non *inducitis in animum*; nos, quamquam armis poſſumus *aſſerere* Latium *in libertatem, conſanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis* feramus æquas utriſque, quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Conſulem alterum Româ, alterum ex Latio creari oportet: ſenatûs partem æquam ex utrâque gente eſſe: unum populum, unam Rempub. fieri, &c, ut imperii eadem ſedes

des ſit, idemque omnibus nomen: quoniam ab alterutrâ parte concedi neceſſe eſt; quod utriſque bene vertat, ſit hæc ſanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORATIO

T. MANLII CONSULIS ad legatos Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proximæ orationi cohæret. Eâ Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, ſi id ipſum, ille quod petierat, approbarent patres, ſe palam in ſenatu quemcunque Latinum vidiſſet, interfecturum. Converſus deinde ad ſimulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI, Jupiter, hæc ſcelera; audite jus faſque. Peregrinos conſules, & peregrinum ſenatum in tuo, Jupiter, augurato templo captus, atque ipſe oppreſſus, viſurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus veſtris, Latini; hæc L. Tarquinius vobiſcum poſtea fœdera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium veſtrarum veterum, & beneficiorum noſtrorum erga vos obliti eſtis?

ORATIO

T. MANLII CONSULIS ad T. Manlium filium, quâ eum accuſat, quod in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet.

ARGUMENTUM.

Bello Latino, quod factum fuit, cùm Latini, non auditi de altero conſule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerant: conſules docti hoſtes linguâ eâdem, inſtitutis, moribus uti, quibus Romani; milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant, nequis in hoſtem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat

erat T. Manlii conſulis filius, qui laceſſitus à Geminio quodam Tuſculano per contumeliam, congreſſus, equitem, à jugulo ita ut per coſtas ferrum emitteret, terræ affixit. Manlius conſul eâ re cognitâ, filium pater, his verbis objurgatum, ſecuri percuſſit.

QUandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium conſulare, neque majeſtatem patriam veritus, adverſus edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti: & quantum in te fuit, *diſciplinam* militarem, *quâ ſtetit ad hanc diem Romana res*, ſolviſti; meque in eam neceſſitatem adduxiſſi, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit; *nos potius noſtro delicto plectemur, quàm Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat.* Triſte exemplum, ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cùm ingenita caritas liberûm, tum ſpecimen iſtud virtutis deceptum vanâ imagine decoris, in te movet. Sed cùm aut morte tuâ ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam, quin diſciplinam militarem culpâ tuâ prolapſam pœnâ reſtituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO

Furii Camilli Consulis ad patres de Latinis referentis.

Argumentum.

L. Furius Camillus & C. Menius conſules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Aſturam Aricinos alioſque qui auxilio Pedanis venerant, præter ſpem aggreſſus fuderit; Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis ceperit. Iis etiam inſignibus victoriis non contenti, longiùs progreſſi non prius quieverunt, quàm aut expugnando, aut in deditionem accipiendo civitates, totum Latium ſubegere. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

Patres

PAtres C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſollicitant, quonam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii immortales ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut, ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtrâ manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium, vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. *Certe id firmiſſimum longe imperium eſt, quo obedientes gaudent.* Sed *maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet.* Tot populos *inter ſpem metumque ſuſpenſos animi* habetis: & veſtram itaque de iis curam quam primum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœnâ ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet. veſtrum eſt decernere, quid optimum vobis reique publicæ ſit.

ORATIO

L. Papirii Dictatoris, quâ Fab. Maximum accuſat quòd adverſus edictum pugnaſſet.

Argumentum.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem;

hic

hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At cùm in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur, edixerat, ne interim magiſter equitum pugnam acciperet. Is tamen nactus fortè occaſionem bene gerendæ rei, acie cum hoſtibus confligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equitum increpabat atque accuſabat.

QUæro de te, Q. Fabi, cùm ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſules, regia poteſtas, prætoreſque iiſdem auſpiciis quibus conſules creati; æquum cenſeas, necne, magiſtrum equitum dicto audientem eſſe? Itemque illud interrogo, cùm me incertis auſpiciis profectum ab domo ſcirem, utrum mihi turbatis religionibus Reſpub. in diſcrimen committenda fuerit, an auſpicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num eâ magiſter equitum ſolutus ac liber potuerit eſſe? Sed quid ego hæc interrogo! cùm ſi ego tacitus abiiſſem, tamen tibi ad voluntatis interpretationèm meæ dirigenda tua ſententia fuerit. Quin tu reſpondes, vetuerimne te quicquam rei me abſente agere? vetuerimne ſigna cum hoſtibus conferre? Quo tu imperio meo ſpreto, incertis auſpiciis, turbatis religionibus, adverſus morem militarem, diſciplinamque majorum, & numen Deorum, auſus cum hoſte confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, reſponde: extra ea cave vocem mittas. Accede, lictor.

O R A T I O

M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Jam Papirius dictator ſpoliari Q. Fabium magiſtrum equitum ſe purgantem, virgaſque

que & ſecures expediri juſſerat, cùm implorata militum fide, ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miſcebant. Alii dictatorem orabant, ut parceret, alii inclementem increpabant. Poſtero die Fabius adeſſe juſſus, cùm ab aliis didiciſſet infeſtiùs dictatorem ſæviturum: clam ex caſtris Romam profugit. Quod ubi Papirius cognovit, Romam cum lictoribus & ipſe veniens, cùm Fabium comprehendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei expoſuerat, pro eo deprecabantur. At cùm nihilo ſeciùs dictator in incepto perſtaret, M. Fabius pater ita pro filio ad populum ſe provocare dixit.

QUandoquidem apud te nec autoritas ſenatûs, nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitaſque magiſtri equitum à te ipſo nominati valet; nec *preces, quæ ſæpe hoſtem mitigavere, quæ deorum iras placant:* tribunos plebis appello, & provoco ad populum: eumque tibi, fugienti exercitûs tui, fugienti ſenatûs judicium, judicem fero, qui certè unus plus quàm dictatura tua poteſt polletque. Videro ceſſuruſne provocationi ſis, cui rex Romanus Tullus Hoſtilius ceſſit.

ORATIO

PAPIRII DICTATORIS, ad populum de abſolutione Q. Fabii magiſtri equitum.

ARGUMENTUM.

Papirius dictator poſt longam orationem, quâ pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perſtaturum ſe in incepto dicebat: cùm populus Romanus orare cœpit, ut ſibi pœna magiſtri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adoleſcentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus eſt. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ poteſtati ſe donare profitetur.

BENE

BENE habet, Quirites, vicit diſciplina militaris, vicit imperii majeſtas: quæ in diſcrimine fuerunt, an ulla poſt hanc diem eſſent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; ſed noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ poteſtati; precarium, non juſtum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc conſenſu civitatis ad tuendum te, quàm quâ paulo ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus auſus, cujus tibi ne parens quidem, ſi eodem loco fuiſſet, quo fuit L. Papirius, veniam dediſſet. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præſtiteris, quàm ſi hic tibi dies ſatis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis.

Ex nono libro ab urbe conditâ.

ORATIO

CLAUDII PONTII Samnitium imperatoris, poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites cùm de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas autore Brutulo Papirio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, capta ſunt res multa, quas non ita multo poſt rurſus victi cum captivis remittunt, Papiriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, ſpe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infectâ redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitium imperator cognoviſſet, ſuperbiam inhumanitatemque Romanorum ita inſectatus eſt.

NE nihil actum hac legatione cenſeatis, expiatum eſt, quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœleſtium fuit. Satis ſcio, quibuſcunque Diis cordi fuit, ſubigi

ſubigi nos ad neceſſitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant, iis non fuiſſe cordi tam ſuperbè ab Romanis fœderis expiationem ſpretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos mitigandoſque homines potuit, quàm quod fecimus? Res hoſtium in prædâ captas, quæ belli jure noſtræ videbantur, remiſimus: auctores belli quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum ſuppliciorum judicem feram? Neminem neque populum, neque privatum fugio. Quod ſi nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ ſuperbiæ confugiam, & precabor, ut iras ſuas vertant in eos, quibus non ſuæ redditæ res, non alienæ accumulatæ ſatis ſint: quorum ſævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona ſequentia domini deditionem exſatient; placari nequeant, niſi hauriendum ſanguinem, laniandaque viſcera noſtra præbuerimus. *Juſtum eſt bellum*, Samnites, *quibus neceſſarium: pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.* Proinde, cùm rerum humanarum maximum momentum ſit, quàm propitiis rem, quàm adverſis agant Diis; pro certo habete, priora bella adverſus Deos magis quàm homines geſſiſſe; hoc, quod inſtat, ducibus ipſis Diis geſturos.

ORATIO

L. Lentuli Principis legatorum Romanorum ad exercitum & conſules, quâ ſuam de deditione ſententiam exponit.

Argumentum.

Inter duos ſaltus clauſus erat Romanus exercitus, unde fraude hoſtium liberè erumpere ac evadere non potuiſſet.

Timor

Timor torporque inſolitus omnes ſæpe inde elabi fruſtra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopiâ laborabatur: cùm victi neceſſitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones triſtes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, cùm conſules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid cenſeat faciendum, in hanc ſententiam expoſuit.

PAtrem meum, Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe autorem ſenatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſſa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent; & erumpere ſi non ſine periculo magno, tamen ſine certâ pernicie poſſent. Quod ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem *mortem pro patriâ præclaram* eſſe fateor, & me vel devovere pro populo Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hic patriam video, hic quidquid Romanarum legionum eſt: quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent, quod morte ſuâ ſervent? Tecta urbis, dicat aliquis, & mœnia, & eam turbam, à quâ urbs incolitur. Imo hercule produntur magis omnia, deleto hoc exercitu, non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo? tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea charitas patriæ eſt, ut tam ignominiâ eam, quàm morte noſtrâ, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta, quantacunque eſt, indignitas; & *pareatur neceſſitati; quam ne Dii quidem ſuperant.*

perant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

Sp. Postumii Consulis, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium factâ.

Argumentum.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem conſulum, præfectorum, quæſtorum, tribunorum militum, cùm tempus conſtitutum adveniret, traditi obſides in cuſtodiam abducti ſunt. Conſules deinde, lictoribus per hoſtes cum faſcibus abire juſſis, detractiſque paludamentis, prope ſeminudi ſub jugum miſſi; quos ſequebantur, ut quiſque gradu proximus erat, ſingulæ ſimul legiones. Circumſtabant armati hoſtes, exprobrantes illudenteſque per contumeliam. Ipſum illud tam fœdum ſpectaculum in eo ipſo ſaltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire juſſi, cùm ante noctem Capuam pervenire poſſent, incerti tamen de fide ſociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capuâ proſternuntur. Quod ubi Capuam allatum eſt, tum demum miſeratione victi Campani, magiſtratibus inſignia, ſingulis arma, equos, veſtimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egreſſa. Poſtero die Romam contendere placuit. Nocte ingreſſi habitu vultuque captorum, in ſua ſe quiſque tecta taciti abdunt: unde, pudore ſuffuſi, nec poſtero nec in ſequentibus aliquot diebus, in publicum prodierunt. Omnia interim luctuoſa mœſtaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium factâ referri placuit, tum à P. Philone conſule Sp. Poſtumius, alter conſulum eorum, qui ſub jugum miſſi fuerant, dicere juſſus, ita rem expoſuit.

HAUD ſum ignarus, Conſules, ignominiæ, non honoris causâ me primum excitatum juſſumque dicere, non tanquam ſenatorem, ſed tanquam reum quà infe-

infelicis belli, quà ignominioſæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxâ noſtrâ, neque de pœnâ retuliſtis, omiſſâ defenſione, quæ non difficillima eſſet apud haud ignaros fortunarum humanarum neceſſitatumque, ſententiam de eo, de quo retuliſtis, paucis peragam: quæ ſententia teſtis erit, mihine, an legionibus veſtris pepercerim, cùm me ſeu turpi ſeu neceſſariâ ſponſione obſtrinxi. Quâ tamen, quando injuſſu populi facta eſt, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex eâ, præterquam corpora noſtra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales nudi vinctique: exſolvamus religione populum, ſi quâ obligavimus; nequid divini humanive obſtet, quominus juſtum piumque de integro ineatur bellum. Interea conſules, exercitum ſcribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hoſtium fines, quàm omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæſoque, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſtumium, T. Veturium conſules cum Samnitibus proſperè bellum gerere; at vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos, omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes. Novos conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos conſules bella geſta ſunt.

ORATIO

Ejusdem Sp. Postumii contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

Argumentum.

Hæc conjunctum cum priore oratione. Sp. Poſtumius placere dixerat, ut autores ſponſionis paciſque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni plebis erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, ſuâ deditione populum Romanum religione exſolvi non poſſe, niſi omnis

nia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, redderentur: ſe item, cùm ſacroſancti ſint, dedi hoſtibus, violarique nec poſſe, nec debere. Quæ cùm ab illis jactari Sp. Poſtumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INterea dedite profanos nos, quos ſalvâ religione poteſtis. Dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos, cùm primum magiſtratu abierint; ſed ſi me audiatis, prius, quàm dedantur, hic in comitio virgis cæſos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ uſuram habeant. Nam quod deditione noſtrâ negant exſolvi religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quàm quia ita ſe res habeat, dicere, ecquis adeo juris fecialium expers eſt, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P. C. *tam ſponſiones, quàm fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur:* ſed *injuſſu populi nego quicquam ſanciri poſſe, quod populum teneat.* An ſi eâdem ſuperbiâ, quâ ſponſionem iſtam expreſſerunt nobis Samnites, coëgiſſent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare; deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quoniam de ſponſione agitur. Quid tandem ſi ſpopondiſſemus urbem hanc relicturum populum Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis! atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Siquid eſt, in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt. & ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert, conſul, an dictator, an prætor ſpoponderit. & hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit ſatis conſules ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coegerunt. Nec à me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpoponderim; cùm id nec conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Caudium, P. C. humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales,

tales, & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt : nec nos in bello ſatis cavimus ; & illi *malè partam victoriam malè perdiderunt* ; dum vix locis, quibus vicerant, credunt, dum quâcunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An, ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo, de pace, fœdere, agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuiſſet, donec ab Româ legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam populi juſſu ſpopondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus : nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quàm ut & illi velut ſomnio lætiore, quàm quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur : & noſtrum exercitum eadem, quæ impedierat, fortuna, expediret : Vanam victoriam vanior irritam faceret pax ; ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C. quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſpopondiſtis; civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandâſtis : nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, utrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, voſque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

ORATIO

A. CORNELII ARVINÆ fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis.

ARGUMENTUM.

Conſilio ac ſententiâ Sp. Poſtumii patres adducti per feciales dedi hoſtibus ſponſores jubent. Jam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, cùm veſte detractâ manibuſque poſt tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fecialis, ſponſores pacis hoſtibus hac verborum formâ dedere cœpit.

QUandoquidem hice homines, injuſſu populi Romani, Quiritium fœdus ictum iri ſpoponderunt, atque ob eam rem noxâ nocuerunt; ob eam rem, quo populus Romanus ſcelere impio ſit ſolutus, hoſce vobis dedo.

ORATIO

CLAUDII PONTII Samnitium regis, quâ feciali reſpondit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Poſtumius inter verba deditionis genu fecialis femur quantâ maximâ vi potuit, perculit, dicens ſe Samnitem eſſe civem: à ſe illum præter jus legatus Romanus violatus ſit, eo juſtiùs bellum geſturos. Pontius verò cùm hoc factum animadvertiſſet, deditionem ſe accepturum ita negavit.

NEC ego iſtam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Poſtumi, ſi Deos eſſe cenſes; aut omnia irrita facis, aut pacto ſtas? Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro iis, pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori cum qua potes fide reſtituis? Populum Romanum

manum appello, quem ſi ſponſionis ad Furcas Caudinas factæ poenitet, reſtituat legiones intra ſaltum, quo ſeptæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto ſint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in caſtra ſua. Quicquid *pridie* habuerunt *quàm in* colloquium eſt ventum, habeant, tum bellum & fortia conſilia placeant, tunc ſponſio & pax repudietur. Eâ verò fortunâ, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum: nec populus Romanus conſulum ſponſionem, nec nos fidem populi Romani accuſemus. Nunquamne cauſa deficiet, cur victi pacto non ſtetis? Obſides Porſenæ dediſtis; furto eos ſubduxiſtis. Auro civitatem à Gallis redemiſtis; inter accipiendum aurum cæſi ſunt. Pacem nobiſcum pepigiſtis, ut legiones vobis captas reſtitueremus; eam pacem irritam facitis, & ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominioſâ pace legiones ſervatas? Pacem ſibi habeat, legiones captas victori reſtituat: Hoc fide, hoc foederibus, hoc fecialibus ceremoniis dignum erat. ut tu quidem, quod petiſti, per pactionem habeas, tot cives incolumes; ego pacem, quam hoſti tibi remittendo pactus ſum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli, hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis? Ego verò iſtos, quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror: nec moror, quo minus in civitatem obligatam ſponſione commiſſâ, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Poſtumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Poſtumium, non civem Romanum eſſe; & à Samnite legatum Romanum violatum; eo vobis juſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre? & vix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquirere? I lictor, deme vincula Romanis: moratus ſit nemo, quo minus, ubi viſum fuerit, abeant.

ORATIO

Q. Fabii Dictatoris, quâ ſuos ad eruptionem hortatur.

Argumentum.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adverſus Samnites; ad quos, poſt aliquot bella in Appuliâ geſta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi eſt perlatum in caſtra, tum demum Romani ad ulciſcendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu ancipiti prælio pugnatum eſt, donec incertos, utri victi an victores eſſent, nox diremit. Dictator poſt pugnam cùm ſuos intra vallum jam aliquot dies obſeſſi magis quàm obſidentis modo continuiſſet, ad eruptionem ſic adhortabatur.

Locis anguſtis, milites, deprehenſi, niſi quam victoriâ patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa noſtra munimento ſatis tuta ſunt, ſed inopiâ eadem infeſta. Nam & circà omnia defecerunt, unde ſubvehi commeatus poterant: &, ſi homines juvare velint, iniqua loca ſunt. Itaque non fruſtrabor ego vos, caſtra hic relinquendo, in quæ infectâ victoriâ, ſicut priſtino die, vos recipiatis. *Armis munimenta, non munimentis arma tuta eſſe debent.* Caſtra habeant repetantque, quibus operæ eſt trahere bellum: Nos omnium rerum reſpectum, præterquam victoriæ, nobis abſcindamus. Ferte ſigna in hoſtem: ubi extra vallum agmen exceſſerit, caſtra, quibus imperatum eſt, incendant. Damna veſtra, milites, omnium circà, qui defecerunt, populorum prædâ ſarcientur.

ORATIO

C. Menenii Dictatoris, quando in eum ambitûs crimen jactum eſt à nobilibus.

Argumentum.

Conjurationes principum Capuæ factæ, auctoribus & capitibus mortuis, Romam tandem verſæ ſunt. Quæſtionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: a quo cùm poſtularentur ad dicendam cauſam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde cùm eâ viâ nihil proficerent, quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, ſed novorum eſſe, nominibus indicatis, dictatore atque magiſtro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magiſtratu abiiſſent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil ſe morari dixit, quo minus eo ipſo die abdicato magiſtratu cauſam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conſcios habeo, Quirites; & hic ipſe honos delatus ad me, teſtis eſt innocentiæ meæ. Neque enim quod ſæpe aliàs, quia ita tempora poſtulabant Reipub. qui bello clariſſimus eſſet, ſed qui maxime procul ab his coitionibus vitam egiſſet, dictator deligendus exercendis quæſtionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (quâ de causâ, vos exiſtimare, quàm me pro magiſtratu quicquam incompertum dicere melius eſt) primum ipſas expugnare quæſtiones omni ope annìſi ſunt: dein, poſtquam ad id parum potentes erant, ne cauſam dicerent, in præſidia adverſariorum, appellationem & tribunitium auxilium patricii confugerunt. Poſtremò repulſi inde (adeò omnia tutiora, quàm ut innocentiam ſuam purgarent, viſa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poſcere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque ſciant, ab illis etiam, quæ non poſſint, tentari, ne rationem vitæ reddant, me obviam ire crimini, & offerre me inimicis

 reum,

reum, dictaturâ me abdico. Vos quæſo, Conſules, ſi vobis datum ab ſenatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Foſlium quæſtiones exerceatis, ut appareat innocentiâ noſtrâ nos, non majeſtate honoris tutos à criminationibus iſtis eſſe.

ORATIO

P. Sempronii Tribuni plebis adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſurâ abdicare nolebat.

Argumentum.

Appius Claudius cenſor erat, qui cùm lege Æmiliâ circumactis decem & octo menſibus, abire magiſtratu deberet, nec lege nec exemplo collega, nec vi ullâ cogi poterat, ut ſe abdicaret. Cavillabatur autem, neminem eâ lege teneri, qui poſt eam latam creatus fuiſſet. Ejus magiſtratûs finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem ſuſceperat, qui ſuperbiam inſolentiamque Appii apud populum ita criminatus eſt.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno ſe ipſe creavit: tertio, nec ab ſe, nec ab ullo creatus, privatus faſces & imperium obtinuit: nec antè continuando abſtitit magiſtratu, quàm *obruerunt eum malè parta, malè geſta, malè retenta imperia*. Hæc eſt eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulſi extorres patriâ Sacrum montem cepiſtis: hæc, adverſus quam tribunitium auxilium vobis comparaſtis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum inſediſtis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias ſemper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magiſtratus iter obſepſit: hoc eſt nomen multò quàm Tarquiniorum, infeſtius veſtræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, cùm centeſimus jam annus ſit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot

cenſores

cenſores fuerint, nobiliſſimi fortiſſimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus eſſe, quod poſtremò populus juſſiſſet, ſcivit? Imo vero omnes ſciverunt: & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quàm illi antiquæ quâ primùm cenſores creati erant; quia hanc poſtremùm juſſerant populus, & quia *ubi duæ contrariæ leges ſunt, ſemper antiqua obrogat nova.* An hoc dicis, Appi, non teneri Æmiliâ lege populum? an populum teneri, te unum exlegem eſſe? Tenuit Æmilia lex violentos illos cenſores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iſte magiſtratus in Repùb. malè facere poſſet, indicarunt; cùm irâ finitæ poteſtatis, Mamercum Æmilium, Principem ætatis ſuæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes cenſores intra centum annorum ſpatium: tenet C. Plautium collegam tuum, iiſdem auſpiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure cenſor creatus eſſet, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac ſingulare valeat? Quem tu regem ſacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus ſit, creatum ſe dicat? quem ſemeſtri dictaturâ, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum causâ dictatorem audacter crees? Quàm iſti ſtolidos ac ſocordes videri creditis eos, qui intra viceſimum diem ingentibus rebus geſtis dictaturâ ſe abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magiſtratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Menenius dictator, quia cùm quæſtiones ſeveriùs, quàm quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipſi criminis objectata ab inimicis eſt; ut privatus obviam iret crimini, dictaturâ ſe abdicavit. Nolo ego iſtam in te modeſtiam: ne degeneraveris à familiâ imperioſiſſimâ: non die, non horâ citius, quàm neceſſe eſt, magiſtratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis eſt aut diem aut menſem cenſuræ adjicere. Triennium, inquit, & ſex menſes ul-

tra quàm licet Æmiliâ lege, cenſuram geram, & ſolus geram. Hoc quidem jam regno ſimile eſt. An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Pœnitet enim, quod antiquiſſimum ſolenne, & ſolum ab ipſo, cui fit, inſtitutum Deo, ab nobiliſſimis antiſtitibus ejus ſacri ad ſervorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti: quòd gens antiquior originibus urbis hujus, hoſpitio Deorum immortalium ſacra, propter te ac tuam cenſuram intra annum ab ſtirpe exſtincta eſt; niſi univerſam Rempub. eo nefario obſtrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo luſtro capta eſt, quo, demortuo collega C. Julio cenſore, L. Papirius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginenſem collegam ſubrogavit. Et quanto modeſtior illius cupiditas fuit, quàm tua, Appi? nec ſolus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius cenſuram geſſit: tamen neminem invenit, qui ſe poſtea authorem ſequeretur. omnes deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit cenſuræ, nec quod collega magiſtratu abiit, nec cenſuræ lex nec pudor coërcet: Virtutem in ſuperbiâ, in audaciâ, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro iſtius magiſtratûs majeſtate ac verecundiâ quem geſſiſti, non modo manu violatum, ſed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc, quæ adhuc egi, pervicacia tua & ſuperbia coëgit me loqui; &, niſi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec, cùm *ita comparatum à majoribus* ſit, ut comitiis cenſoriis, niſi duo confecerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui ſolus cenſor creari non poſſis, ſolum cenſuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

P. Decii Muris Consulis ad populum, quâ ſuadet, ut ex plebe augures & pontifices fiant.

Argumentum.

Jam ad omnes magiſtratus & honores plebeiis quoque, exceptis ſacerdotiis, aditus patebat, cùm tribuni plebis rogationem promulgant, ut cùm ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuiſſent, quinque deinceps augures, & quatuor pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam ægre paſſi patres, quatenus ex plebe allegerentur. jactabant ea ſacra violari & pollui. De ſuadendâ diſſuadendâque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum eſt. Decius, multis ante de parente ſuo Decio conſule, qui ſe pro legionibus devoverat, commemoratis, quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem ſuaſit.

QUOD cùm ita ſe habeat, cui deorum hominumve indignum videri poteſt, eis viris, quos vos ſellis curulibus, togâ prætextâ, tunicâ palmatâ & togâ pictâ, & coronâ triumphali, laureâque honoraveritis, quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia inſignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium aſcenderit; ſi conſpiciatur cum capide ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo conſulatus, cenſuraque & triumphus, æquo animo legetur: ſi auguratum aut pontificatum adjeceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani beneficio eſſe ſpero, qui ſacerdotiis non minus reddamus dignatione noſtrâ honoris, quàm acceperimus; & Deorum magis, quàm noſtrâ causâ expetamus,

ut, quos privatim colimus, publicè colamus. Quid autem ego ſic adhuc egi, tanquam integra ſit cauſa patriciorum de ſacerdotiis, & non jam in poſſeſſione unius ampliſſimi ſimus ſacerdotii? Decemviros ſacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes, antiſtites eoſdem Apollinaris ſacri cæremoniarumque aliarum plebeios videmus, nec tum patriciis ulla injuria facta eſt, cùm duumviris ſacris faciundis adjectus eſt propter plebeios numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac ſtrenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeii nominentur: Non ut vos, Appi, veſtro loco pellant, ſed ut adjuvent vos homines plebeii divinis quoque rebus procurandis, ſicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubeſcere, Appi, collegam in ſacerdotio habere, quem in cenſurâ, quem in conſulatu collegam habere potuiſti: cujus tam dictatoris magiſter equitum, quam magiſtri equitum dictator eſſe potes. Sabinum advenam principem nobilitatis veſtræ, ſeu Attium Clauſum, ſeu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in ſuum numerum acceperunt. Ne faſtidieris nos in ſacerdotum numerum accipere. Multa nobiſcum decora adferimus, imo omnia eadem, quæ vos ſuperbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe conſul eſt factus. Caius Licinius Stolo primus magiſter equitum: C. Martius Rutilius primus & dictator & cenſor, Q. Publius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentes habere, vos ſolos juſtum imperium & auſpicium domî militiæque; æquè adhuc proſperum plebeium, ac patricium fuit, porroque erit. Ea Romæ unquam *fando audiſtis*, patricios primo eſſe factos, non de cœlo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quàm ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam poterit filius meus. Nihil eſt aliud in re, Quirites, niſi ut omnia negata adipiſcamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certami-

num

num habeant. Ego hanc legem, quod bonum, fauſtum, felixque ſit vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam cenſeo.

V E R B A

Q. Fabii Maximi conſulis deſignati ad populum.

A R G U M E N T U M.

Illuſtres forteſque viri conſulatum petebant, cùm omnium centuriarum conſenſu ad Q. Fabium primò non petentem, deinde etiam recuſantem, imperium deferunt. Is cauſatus ætatem, multoſque nominans præclaros ac fortes duces, perſtabat in recuſando: ad poſtremum legem recitari juſſit, quâ cavebatur, ne quis conſul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non poſſe, quin conſul declararetur, victus perſeverantiâ, ita omnes rogabat, ut ſibi liceret, quem vellet, collegam ſubrogare.

DII approbent, quod agitis, acturique eſtis, Quirites. Cæterum, quoniam in me, quod vos vultis, facturi eſtis, in collegâ ſit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente ſuo, quæſo, mecum conſulem faciatis.

V E R B A   V I R G I N I Æ

In Dedicatione aræ Pudicitiæ plebeiæ.

A R G U M E N T U M.

Senatus in biduum propter viſa prodigia ſupplicationes decreverat. Cùm forte in ſacellum Pudicitiæ ſupplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, tamen L. Volumnio conſuli plebeio nupta, iis ſacris arcebatur, quòd olim à patribus ad plebem tranſiiſſet, nefas patriciæ matronæ ducerent, ſi in ſacellum ingreſſa eſſet, quod filiis (ut jactabant) patritiis

pintebat.

patebat. Ea ibi gloriata, quòd & patricia & pudica in patricia Pudicitiæ templum ingreſſa eſſet matrona uni viro nupta, cùm eſſet virgo: cùm non ita multo poſt in eo vico, ubi habitabat, ex parte ædium quod ſatis loci eſſet parvo ſacello, excluſiſſet, aram ibi poſitam, vocatis plebeiis matronis, in hac verba Pudicitiæ plebeiæ dedicavit.

HANC ego aram Pudicitiæ plebeiæ dedico: voſque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc Pudicitiæ inter matronas ſit, detiſque operam, ut hæc ara, quam illa, ſi quid poteſt, ſanctioribus & caſtioribus coli dicatur.

Ex viceſimo primo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

HANNONIS AD CARTHAGINIENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienſes ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum cenſebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum ſummam tradendam non putabat; ſed potius continendum eum domi ſub legibus, docendumque vivere cum cæteris æquo jure ſub magiſtratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque exſuſcitaret. Ac jam cum Aſdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Carthaginienſium terminus eſſet, Saguntiniſque mediis libertas ſervaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello, jamque ipſe Saguntum ſummâ ope oppugnabat, cùm à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipſo nomine miſſi, nec admiſſi ab Annibale, nec auditi ſunt. Ac cùm Carthaginem conqueſtum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuntioſque ad principes Barchinæ factionis præmiſit,

præmiſſit, quibus eos manebat, ut ſuorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, cùm Hanno ipſe alterius factionis princeps, in ſenatu de re, quæ contigerat, ita ſententiam peregit.

JUvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, ſi ex bellis bella ſerendo, ſuccinctus armis legionibuſque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium, quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones, ducibus iiſdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Utrum hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos à ſociis, & pro ſociis venientes, bonus imperator veſter in caſtra non admiſit; jus gentium ſuſtulit. Hi tamen, unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: authorem culpæ, & reum criminis depoſcunt. Quò lenius agunt, ſegnius incipiunt: eò, cùm cœperint, vereor ne perſeverantiùs ſæviant. Ægades inſulas Erycemque ante oculos proponite; quæ terrâ marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis: nec puer hic dux erat, ſed pater ipſe Amilcar; Mars alter, ut iſti volunt. Sed Tarento tum in Italiâ non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Sagunto non abſtinemus. Vicerunt ergo Dii homineſque, & id, de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupiſſet; eventus belli, velut æquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turreſque admovet. Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falſus utinam vates ſim) noſtris capitibus incident: ſuſceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis eſt. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam levem eſſe in eo authoritatem, propter paternas inimicitias: ſed & Amilcarem eò periiſſe lætatus ſum, quòd ſi ille viveret, bellum jam

cum

cum Romanis haberemus : & hunc juvenem, tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac deteſtor. Nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis : ſed, ſi nemo depoſcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras : ablegandumque eò, undè nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec ſollicitare quietæ civitatis ſtatum poſſit. Ego autem ita cenſeo, legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatis faciant : alios, qui Annibali nuncient, ut exercitum ab Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant : tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI ad Saguntinos, quâ pacis conditiones, quas Annibal ferebat, exponit.

ARGUMENTUM.

In ſummâ Saguntinorum deſperatione, Alcon Saguntinus, inſciis cæteris, ad Annibalem tranſiit, ſpe atque conſilio agendi de pace. Quæ res in caſſum fuit, ut, cùm triſtes conditiones deferret Annibal, quas certò ſciebat illos cæteros non accepturos, non auſus redire, apud hoſtem maneret. Tum fortè Alorcus Hiſpanus ſub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitiâ atque hoſpitio junctus : is pro Alcone interpres Saguntum ingreſſus, veteribus amicis in hanc ſententiam conditiones expoſuit.

SI civis veſter Alco, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos veniſſem. Cùm verò ille, aut veſtrâ aut ſuâ culpâ manſerit apud hoſtem ; ſuâ, ſi metum ſimulavit, veſtrâ, ſi periculum eſt apud vos vera referentibus : ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro vetuſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtrâ

autem

autem causâ me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quàm æquam: cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur, in damno, (cùm *omnia victoris* ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Urbem vobis, quam ex magnâ jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit: agros relinquit, locum aſſignaturus, in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: conjugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc, quanquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haud deſpero, cùm omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quàm trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORATIO

Cujuſdam Carthaginienſis, quâ legatis Romanis de confeſſo oppugnationis Sagunti reſpondet.

ARGUMENTUM.

Legati Romani Carthagine redeuntes, cum quæ reſponſa à Carthaginienſibus, quæque Sagunti agerentur, referrent: uno omnes conſenſu copias in Africam & Hiſpaniam ducendas eſſe cenſebant. Ut tamen omnia juſta ante bellum fierent, legatos rurſus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato conſilio Saguntum Annibal oppugnaſſet: ſi faterentur, ac defenderent, publico-

publico: tum demum juſtum indicerent bellum. Jam dato ſenatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, cùm ex Carthaginienſibus unus ita reſpondit.

VANA, Romani, & prior legatio fuit, cùm Annibalem tanquam ſuo conſilio Saguntum oppugnantem depoſcebatis: Cæterùm hæc legatio verbis adhuc lenior eſt, re aſperior. Tunc enim Annibal & inſimulabatur, & depoſcebatur: nunc à nobis & confeſſio culpæ exprimitur, &, ut à confeſſis, res extemplo repetuntur. Ego autem non, privato publicone conſilio Saguntum oppugnatum ſit, quærendum cenſeo: ſed utrum jure, an injuriâ. Noſtra enim hæc quæſtio atque animadverſio in civem noſtrum eſt; noſtro, an ſuo fecerit arbitrio: vobiſcum una diſceptatio eſt, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam diſcerni placet, quid publico conſilio, quid ſuâ ſponte imperatores faciant; nobis vobiſcum foedus eſt à Lutatio conſule ictum, in quo cavetur de utrorumque ſociis: nihil de Saguntinis (nec dum enim erant ſocii veſtri) cautum eſt. At enim eo fœdere, quod cum Aſdrubale ictum eſt, Saguntini excipiuntur, adverſus quod nihil ego dicturus ſum, niſi quod à vobis didici. Vos enim, quod C. Lutatius conſul primo nobiſcum foedus icit, quia neque authoritate patrum, nec populi juſſu ictum erat, negaſtis vos eo teneri. itaque aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt. Si vos non tenent veſtra fœdera, niſi ex authoritate aut juſſu veſtro icta; nec nos quidem Aſdrubalis fœdus, quod nobis inſciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus veſter, aliquando pariat.

ORATIO

VOLSCIANORUM quâ legatis Romanorum reſpondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hiſpaniam tranſirent ad avertendos à Pœnis animos ſociorum, retinendoſque in fide & ſocietate Romanorum. Iis à Barguſianis ad Volſcianos tranſeuntibus, hoc datum eſt reſponſum.

QUÆ verecundia eſt, vos, Romani, poſtulare, ut veſtram Carthaginienſium præponàmus amicitiæ, cùm, qui id fecerunt, Saguntinos, crudeliùs quàm Pœnus hoſtis perdidit, vos ſocii prodideritis? Ibi quæratis ſocios, cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt. Hiſpanis populis ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ erunt, ne quis fidei Romanæ aut ſocietati confidat.

ORATIO

ANNIBALIS ad Hiſpanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna conceſſerat: ibi cùm audiſſet, quæ de ſe Carthagine ac Romæ dicta decretaque forent, ſe videlicet non ducem belli modo, ſed cauſam: partitis ac divenditis reliquiis prædæ, ad ſe Hiſpanos milites convocavit, quibus conſilium ſuum de transferendo bello ita exponeret.

CRedo ego vos, ſocii, & ipſos cernere, pacatis omnibus Hiſpaniæ populis, aut finiendam nobis militiam, exercituſque dimittendos eſſe, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis ſolum, ſed etiam victoriæ bonis florebunt, ſi ex aliis gentibus prædam

prædam & gloriam quæremus. Itaque cùm longinqua ab domo inſtet militia, incertumque ſit, quando domos veſtras, & quæ cuique ibi chara ſint, viſuri ſitis; ſi quis veſtrûm ſuos inviſere vult, commeatum do. Primò vere, edico, adſitis, ut, Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO

P. Scipionis ſuos adhortantis.

Argumentum.

P. Scipio ad oſtium Rhodani congreſſus cum hoſte, cæſis ferè utrinque paribus, ſubito Numidarum pavore atque fugâ victoriam obtinuerat. Exercitûs ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hiſpaniam adverſus Aſdrubalem. Profectus non multò poſt navibus Piſas, exercitum tironum adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, ſpe atque conſilio cum hoſte ad Padum confligendi. Itaque ubi in conſpectum hoſtium Pœnorum ventum eſt, hac oratione militum animos ad egregiè pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Galliâ mecum habui, ſuperſediſſem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen egregiè viciſſent: aut eas legiones, cum quibus, fugientem hunc ipſum hoſtem ſequutus, confeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoriâ habui? Nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ provinciæ ſcriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auſpiciis rem gerit, ubi eum gerere ſenatus populuſque Romanus voluit: ego, ut conſulem ducem adverſus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipſe me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda fuit. Ne genus belli, neve hoſtem ignoretis; cum iis eſt vobis, milites, pugnandum, quos terrâ marique priore bello viciſtis: à qui-

bus

bus ſtipendium per viginti annos exegiſtis, à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illiſque animus, qui victoribus & victis eſſe ſolet. Nec nunc illi, quia audent, ſed quia neceſſe eſt, pugnaturi ſunt: Niſi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in tranſitu Alpium amiſſis, (cùm plures pene perierint quàm ſuperſint) plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed vigentes animis corporibuſque, quorum robora ac vires vix ſuſtinere vis ulla poſſit. Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, ſqualore enecti; contuſi ac debilitati inter ſaxa rupeſque: ad hæc, peruſti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quaſſata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi eſtis; reliquias extremas hoſtium, non hoſtes, habebitis. Ac nihil magis vereor, quàm ne, antequam vos cum hoſte pugnaveritis, Alpes viciſſe Annibalem videantur. Sed ita forſitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipſos, ſine ullâ humanâ ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui ſecundum Deos violati ſumus, commiſſum ac profligatum conficere. Non vereor, ne quis me hoc, veſtri adhortandi causâ magnificè loqui exiſtimet; ipſum aliter animo affectum eſſe. Licuit mihi in Hiſpaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo; ubi & fratrem conſilii participem ac periculi ſocium haberem; & Aſdrubalem potius, quàm Annibalem hoſtem, & minorem haud dubiè molem belli. Tamen cùm præterveherer navibus Galliæ oram, ad famam hujus hoſtis in terram egreſſus, præmiſſo equitatu ad Rhodanum movi caſtra. Equeſtri prælio, quâ parte copiarum conſerendi manum fortuna data eſt, hoſtem fudi. peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terrâ non poteram, regreſſus ad naves quantâ maximâ celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radici-

radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hoſti, utrum, cùm declinarem certamen, improviſus videor incidiſſe, an occurrere in veſtigiis ejus? laceſſere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginienſes per viginti annos terra ediderit: an iidem ſint, qui ad Ægades pugnavere inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtimatos emiſiſtis. & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an vectigalis, ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à patre relictus: quem niſi Saguntinum ſcelus agitaret, reſpiceret profecto, ſi non patriam victam, domum certè, patremque, & fœdera Amilcaris ſcripta manu; qui juſſus à conſule noſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginienſibus leges fremens mærenſque accepit: qui decedere Siciliâ, qui ſtipendium populo Romano dare pactus eſt. Itaque vos ego, milites, non eo ſolum animo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim; ſed cum indignatione quâdam atque irâ; velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes. Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos ultimo ſupplicio humanorum, fame, interficere. Licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere. Veniam dedimus precantibus: emiſimus ex obſidione: pacem cum victis fecimus, tutelæ noſtræ deinde duximus, cùm Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute eſſet certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur; ſed pro Italiâ nobis eſt pugnandum: nec eſt alius à tergo exercitus, qui, niſi nos vincimus, hoſti obſiſtat: nec Alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperat, comparari nova poſſint præſidia. Hic eſt obſtandum, milites, velut ſi ante Romana mœnia pugnemus. Unuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere

putet;

putet; nec domeſticas ſolum agitet curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum populumque Romanum. qualis noſtra vis virtuſque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO

ANNIBALIS ſuos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in tranſitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armata more Gallico, in conſpectu militum ex induſtriâ jubet: quibus aliquanto poſt dimiſſis, in hæc verba ſuos adhortatus eſt.

SI quem animum in alienæ ſortis exemplo paulo antè habuiſtis, eundem mox in æſtimandâ fortunâ veſtrâ habueritis, vicimus milites. Neque enim ſpectaculum modo illud, ſed quædam veluti imago veſtræ conditionis erat. Ac neſcio an majora vincula, majoreſque neceſſitates vobis, quàm captivis veſtris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt, nullam ne ad effugium quidem navem habentibus: circà Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent, vix integris vobis ac vigentibus tranſitæ. Hìc vobis vincendum aut moriendum, milites, eſt, ubi primum hoſti occurriſtis; & eadem fortuna, quæ neceſſitatem pugnandi impoſuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare ſolent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam, parentibus noſtris ereptas, noſtrâ virtute recuperaturi eſſemus, ſatis tamen ampla pretia eſſent. Quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident; id omne noſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite.

Satis

Satis adhuc in vaſtis Luſitaniæ Celtiberiæque montibus pecora conſectando, nullum emolumentum tot laborum periculorumque veſtrorum vidiſtis: tempus eſt jam opulenta vos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretia mereri, tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emenſos. Hìc vobis terminum laborum fortuna dedit, hìc dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaveritis victoriam fore. *Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & incliti populi regesque perlevi momento victi ſunt.* Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, cur illi vobis comparandi ſint? Ut viginti annorum militiam veſtram cum illâ virtute, cum illâ fortunâ taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminiſque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniſtis; Pugnabitis cum exercitu tirone, hâc ipsâ æſtate cæſo, victo, circumſeſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignoranteque ducem. An me in prætorio patris, clariſſimi imperatoris, propè natum, certè educatum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem non Alpinarum modò gentium, ſed ipſarum, quod multò majus eſt, Alpium, cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitûs ſui? Cui ſi quis demptis ſignis Pœnos Romanoſque hodiè oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitûs ſit Conſul. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quod nemo veſtrûm eſt, cujus non ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis, notata temporibus lociſque referre ſua poſſim decora. Cum laudatis à me millies donatiſque, alumnus prius omnium veſtrûm, quam imperator, procedam acie adverſus ignotos inter ſe, ignoranteſque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris; veteranum peditem, generoſiſſimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſque,

tiſſimoſque, vos Carthaginienſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; *tantò audacius fortiuſque pugnaturi, quantò major ſpes, majorque eſt animus inferentis vim quàm arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas.* Ad ſupplicium depopoſcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis. deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſſima ac ſuperbiſſima gens ſua omnia ſuique arbitrii facit: cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet: circumſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus; neque eos quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: nequid rei tibi ſit cum Saguntinis, ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis. etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendes. Tranſcendes autem dico? duos conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. Nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet eſſe, qui receptum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam mortemve certâ deſperatione abruptis; aut vincere, aut, ſi fortuna dubitabit, in prælio potius, quàm in fugâ, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum eſt.

Ex

Ex viceſimo ſecundo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. Minutii Ruffi magiſtri equitum, quâ in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

Argumentum.

Q. Fabius Maximus dictator miſſus cum legionibus adverſus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magiſter equitum erat, ferox rapiduſque in conſiliis, ac linguâ immodicus: is primum inter paucos, deinde palam conſilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore ſegnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maharbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miſerat: quem cùm in caſtra perlatum eſſet populari uſque ad Sinueſſas aquas, tum demum Fabius per juga Montis Maſſici exercitum ducens, haud procul hoſte caſtra ponit. Hinc verò cùm facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hoſtibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugnæ mentio eſſet: idem Ruffus magiſter equitum in dictatorem hæc jactare cœpit.

SPectatumne huc, ut rem fruendam oculis, ſociorum cædes & incendia venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet? quos in Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Pœnus advena; ab extremis orbis terrarum terminis, noſtrâ cunctatione & ſocordiâ, jam huc progreſſus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus noſtris, ut, præter quam oram illi Punicas vagari claſſes, dedecus eſſe imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam

hoſtium

hoſtium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, ſed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum, ſæpius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æſtivos ſaltus deviosque calles exercitum ducimus, conditi nubibus ſylviſque. Si hoc modo peragrando cacumina ſaltuſque M. Furius recipere à Gallis urbem voluiſſet, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus afflictis quæſitus) Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma eſſet: quam vereor, ne, ſic cunctantibus nobis, Annibali ac Pœnis toties ſervaverint majores noſtri. Sed *vir, ac vere Romanus*, quo die dictatorem eum ex authoritate patrum juſſuque populi dictum, Vejos allatum eſt, cùm eſſet ſatis altum Janiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in æquum: atque illo ipſo die mediâ in urbe, quâ nunc buſta Gallica ſunt, & poſtero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? poſt multos annos, cùm ad furculas Caudinas ab Samnite hoſte ſub jugum miſſi ſumus; utrùm tandem L. Papirius Curſor, juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo, obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſuperbo Samniti impoſuit? Modò conſuli Lutatio quæ alia res, quàm celeritas, victoriam dedit? quod poſtero die quàm hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus, impeditam ſuomet ipſam inſtrumento atque apparatu oppreſſit. *Stultitia eſt, ſedendo aut votis debellari credere poſſe: armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediatur. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.*

Acedvcis Hispani ad Boſtarem pro obſidibus verba.

Argumentum.

Obſides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quas, ut quemque accipiebat, Sagunti cuſtodiæ tradebat. Id modo Hiſpanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hiſpanus quidem, cæterum Romanis ſocius, init conſilium de remittendis in ſuas civitates obſidibus. Boſtar præfectus Saguntinis forte caſtra extra Saguntum in ipſo littore habebat, quo Acedux ipſe cùm veniſſet, eum monebat, cùm ad eam diem metus Hiſpanorum animos continuiſſet, quia procul Romani abfuiſſent, qui tum cis Iberum erant, gratiâ devinciendos eſſe ac beneficio. Boſtari vero quærenti quonam tandem beneficio devinciendi eſſent, in hanc ſententiam ipſe reſpondit.

OBſides in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus eſt ſuis, & publicè populis gratum erit. *Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem.* Miniſterium reſtituendorum domos obſidum mihimet depoſco ipſe, ut operâ quoque impenſâ conſilium adjuvem meum, & rei ſuâpte naturâ gratæ, quantam inſuper gratiam poſſim, adjiciam.

Fabii Dictatoris de temeritate Minutii verba.

Argumentum.

Æquatum erat plebiſcito Minutii magiſtri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi. Quod poſtquam in caſtra Româ eſt allatum literis & ſermone multorum, Minutius immodicè gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio conſentiente. Ita partem copiarum Minutius adverſus Annibalem ducens, paulo poſt in eum locum pervenit,

nit, unde per inſidias hoſtium fugere ac elabi ſine magnâ cade ſuorum non poſſet. Fabius eis tempore ipſe auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus eſt.

ITA eſt, non celerius quàm timui, *deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortunâ ſuperiorem videt.* Sed aliud jurgandi ſuccenſendique tempus erit. Nunc ſigna extra vallum proferte. *victoriam hoſti extorqueamus, confeſſionem erroris civibus.*

O R A T I O

MINUTII MAGISTRI equitum, quâ ſuos ad conjungenda cum Fabio caſtra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magiſter equitum cum exercitu periclitatus, cùm ſe ſuoſque Fabii virtute ac diligentiâ ſervatos eſſe intelligeret, temeritatem ſuam agnoſcens, de conjungendis caſtris cum Fabio, ita cum ſuis agebat.

SÆPE *ego audivi,* milites, *eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat, quid in rem ſit: ſecundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſciat, eum extremi ingenii eſſe.* Nobis quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus: & *dum imperare diſcimus, parere prudenti in animum inducamus.* Caſtra cum Fabio jungamus: ad prætorium ejus ſigna cùm tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majeſtate ejus dignum eſt; vos, milites, eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos ſalutabitis; &, ſi nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

Minutii Verba ad Fabium dictatorem.

Argumentum.

Conjunctum hoc eſt cum priore. Jam milites ad dictatoris caſtra proficiſcentes, omnium animos in admirationem converterant, cùm Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

PArentibus meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando poſſum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, cùm meam ſalutem, tum omnium horum. Itaque plebiſcitum, quo oneratus magis quàm honoratus ſum, primus antiquo, abrogoque: &, quod tibi mihique, quod meo exercituique tuo ſervato ac conſervatori ſit felix, ſub imperium auſpiciumque tuum redeo, & ſigna hæc, legioneſque reſtituo. Tu quæſo placatus me magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quemque teneri jubeas.

ORATIO

Fabii Maximi ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoſte.

Argumentum.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius conſules creati cùm contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem forte habuerat, quâ bellum in Italiam à nobilibus accerſitum eſſe jactabat, quod nunquam reſtinguendum eſſet, ſi Reſpub. plures Fabios imperatores haberet: ſe vero ipſum illud profligaturum, ſeu ad finem prope deducturum, quo primùm die hoſtem videret. Quod cùm Fabius cognoviſſet, Paulum Æmilium ad ſe vocat, quem in hanc ſententiam de collega temeritate rationeque hoſtem aggrediendi alloquutus eſt.

SI aut collegam (id quod mallem) tui ſimilem, Luci Æmili, haberes, aut tu collegæ tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet oratio mea. nam & duo boni conſules, etiam me tacente, omnia è Repub. fide veſtrâ faceretis; & mali nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt; quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, ſi alterâ parte claudicet Reſpub. malis conſiliis idem ac bonis juris & poteſtatis erit. Erras enim L. Paule, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum cenſes: neſcio an infeſtior hic adverſarius, quàm ille hoſtis maneat: & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adverſum Annibalem legioneſque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt. Varro dux tuis militibus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi cauſa abſit C. Flaminii memoria. tamen ille conſul demum, & in provinciâ, & ad exercitum cœpit furere: hic prius quàm peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu: nunc quoque conſul, prius quàm caſtra videat, aut hoſtem, inſanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando, inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem cenſes facturum? & ubi extemplo verba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe denuntiat, extemplo pugnaverit, aut ego rem militarem, belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Traſimeno locus noſtris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adverſus unum eſt; ut ego contemnendo potius quàm appetendo gloriam, modum exceſſerim. Sed ita res habet. una ratio belli gerendi adverſus Annibalem eſt, quâ ego geſſi: Nec *eventus* modo hoc docet, *ſtultorum* iſte *magiſter eſt*; ſed eadem ratio quæ fuit, futuraque, donec eædem res manebunt, immutabilis eſt. In Italiâ bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro. omnia circa plena ci-

 vium

vium ac ſociorum ſunt: armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque: id jam fidei documentum in adverſis rebus noſtris dederunt. *Meliores, prudentiores, Conſtantiores nos tempus dieſque facit.* Annibal contra, in alienâ, in hoſtili eſt terrâ, inter omnia inimica infeſtaque; procul à domo, procul à patriâ. neque illi terrâ, neque mari eſt pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil uſquam ſui videt: in diem rapto vivit. partem vix tertiam exercitûs ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames quàm ferrum abſumpſit; nec his paucis jam victus ſuppeditat. Dubitas ergo, quin eum ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcat indies? non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Geronii, caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adverſus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi conſules, vide quemadmodum eum ludificati ſint. Hæc una ſalutis eſt via, L. Paule; quam difficilem infeſtamque cives ſibi magis quàm hoſtes faciunt. Idem enim tui, quod hoſtium milites, volent: idem Varro conſul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus reſiſtas oportet. reſiſtes autem, adverſus famam rumoreſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia moverit. Veritatem *laborare nimis ſæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriam, qui ſpreverit, veram habebit.* Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent: *malo te ſapiens hoſtis metuat, quàm ſtulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temerè agentem metuet.* Nec ego, ut nihil agatur, moneo; ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna. Tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint. *Armatus intentuſque ſis, neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam occaſionem hoſti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt. feſtinatio improvida eſt & cæca.*

O R A T I O

P. Sempronii Tuditani tribuni militum, quâ ſuos ad erumpendum adhortatur.

Argumentum.

Cannenſi clade, cùm mortuo Paulo Æmilio conſule, Varro collega Venuſiam cum quinquaginta equitibus profugiſſet: binis in caſtris inermis multitudo quæ ſuperfuerat pugnæ, ſine ducibus erat. Itaque eos, qui in minoribus erant caſtris, alii monent, ut nocte, dum hoſtis gravi ſomno detinetur, ad ſe tranſirent, Canuſium inde tacitè ac ſine morâ uno agmine abituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus caſtris erat, qui cùm de tranſitu ab aliis aliter ſentiri videret, ita ſuos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avariſſimo & crudeliſſimo hoſte, æſtimarique capita veſtra, & exquiri pretia ab interrogantibus, Romanus civis ſis, an Latinus ſocius? ut ex tuâ contumeliâ & miſeriâ alteri honos quæratur? Non tu: ſi quidem vos Lucii Æmilii conſulis, qui ſe *bene mori, quam turpiter vivere maluit*, & tot fortiſſimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives eſtis. Sed antequam opprimat lux, majoraque hoſtium agmina obſepiant iter: per hos, qui inordinati atque incompoſiti obſtrepunt portis, erumpamus. *Ferro atque audaciâ via fit, quamvis per confertos hoſtes.* Cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen, ac ſi nihil obſtet, tranſibimus. Itaque ite mecum, qui & voſmetipſos & Rempublicam ſalvam vultis.

ORATIO

Captivorum Cannenſi clade Roman. ad patres.

Argumentum.

Hoc cum proximè praecedente conjunctum eſt. Milites Romani qui ex minoribus caſtris conſilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione inſuper P. Sempronii Tuditani, cum ipſo erumpere noluerant, in poteſtatem hoſtium ſimul cum caſtris venerunt. Ex iis decem paulo poſt jurejurando adigit Annibal, ſi miſſi Romam non redimerentur, ad hoſtem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionem ſuam impetrarent. Propoſitum autem fuit pretium in capita, equiti quingenti quadraginta nummi, pediti trecenti, ſervo centum. Profecti, ita cauſam ſuam apud patres egerunt.

PAtres conſcripti, nemo veſtrûm ignorat, nulli unquam civitati viliores fuiſſe captivos, quàm noſtræ: cæterum, niſi nobis plus juſto noſtra placet cauſa, non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, qui in hoſtium poteſtatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, ſed cùm propè ad noctem ſuperſtantes cumulis cæſorum corporum prælium extraxiſſemus, in caſtra recepimus nos; diei reliquum ad noctem inſequentem feſſi labore ac vulneribus vallum ſumus tutati. Poſtero die, cùm circumſeſſi ab exercitu victore, aquâ arceremur, nec ulla alia jam per confertos hoſtes erumpendi ſpes eſſet, nec eſſe nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie noſtrâ trucidatis; aliquem ex Cannenſi pugnâ Romanum militem reſtare; tum demum pacti ſumus pretium, quo redempti dimitteremur; arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hoſti tradidimus. Majores noſtros quoque acceperamus ſe à Gallis auro redemiſſe: & patres noſtros aſperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratiâ Tarentum miſiſſe. Atque in Italiâ

cum

cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quàm pavore & fugâ, pugna fuit. Cannenſes campos acervi Romanorum corporum tegunt; nec ſuperſumus: pugnæ, niſi in quibus trucidandis & ferrum & vires hoſtem defecerunt. Sunt etiam de noſtris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, ſed præſidio caſtris relicti, cùm caſtra traderentur, in poteſtatem hoſtium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, *nec premendo alium, me extuliſſe velim*: ne illi quidem (niſi pernicitatis pedum & curſûs aliquod præmium eſt) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius, quàm Venuſiæ aut Canuſii conſtiterunt, ſe nobis meritò prætulerint, gloriatique ſint, in ſe plus, quam in nobis, præſidii Reipub. eſſe. Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini: & nobis jam promptioribus pro patriâ, quod beneficio veſtro redempti, atque in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortunâ habetis: octo millia ſervorum armari audio; non minor numerus noſter eſt, nec majori prètio redimi poſſumus, quàm hi emuntur. Nam ſi conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali conſilio animadvertendum vobis cenſeam, P. C. (ſi tamen duriores eſſe velitis, quod nullo noſtro merito faciatis) cui nos hoſti relicturi ſitis. Pyrrho videlicet? qui nos hoſpitum numero habuit captivos; an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt. Si videatis catenas, ſqualorem, deformitatemque civium veſtrorum, non minus profectò vos ea ſpecies moveat, quàm ſi ex alterâ parte cernatis ſtratas Cannenſibus campis legiones veſtras. Intueri poteſtis ſolicitudinem & lacrymas in veſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, expectantiumque reſponſum veſtrum. Cùm ii pro nobis, proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi ac ſoliciti ſint, quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine vita libertaſque eſt? Si medius fidius ipſe in nos

mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe velit, nihil tamen vobis vitâ opus eſſe cenſeamus, cùm indigni, ut à vobis redimeremur, viſi ſumus. Rediere Romam quondam remiſſi à Pyrrho ſine pretio capti: ſed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos ſeſe miſſis. redeam ego in patriàm, trecentis nummis non æſtimatus civis? *Suum quiſque habet animum*, P. C. ſcio in diſcrimine eſſe vitam corpuſque meum. magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulſi habeamur. Neque enim vos pretio pepercíſſe homines credent.

ORATIO

T. Manlii Torquati, ne captivi redimerentur.

Argumentum.

Hoc cum priore oratione conjunctum eſt. Poſteaquam captivi dicendi finem fecerunt, extemplo ab eâ turbâ quæ in veſtibulo curiæ ſtabat, clamor flebilis ſublatus eſt, orabantque, ſibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum ſenatus eâ de re haberi cœptus. Quo cum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur ſententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus ſententiam, unus nullo pacto redimendos eſſe ita ſuaſit.

SI tantummodo poſtulaſſent legati pro iis, qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerentur, ſine ullius inſectatione, eorum brevi ſententiam peregiſſem. Quid enim aliud quàm admonendi eſſetis, ut morem traditum à patribus, neceſſario ad rem militarem exemplo, ſervaretis? Nunc autem cum propè gloriati ſint, quod ſe hoſtibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hoſtibus, ſed etiam iis, qui Venuſiam Canuſiumque pervenêrunt, atque ipſi C. Terentio conſuli, æquum cenſuerint; nihil vos eorum, P. C. quæ illic acta ſunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus

ſum,

ſum, Canuſii apud ipſum exercitum agerem; optimum teſtem ignaviæ cujuſque & virtutis: aut unus hìc ſaltem adeſſet P. Sempronius, quem ſi iſti ducem ſequuti eſſent milites, hodie in caſtris Romanis, non captivi in hoſtium poteſtate eſſent. Sed cùm feſſis pugnando hoſtibus, tum victoriâ lætis, & ipſis pleriſque regreſſis in caſtra ſua, noctem ad erumpendum liberam habuiſſent, & ſeptem armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hoſtes potuiſſent: neque per ſe ipſi id facere conati ſunt, neque alium ſequi voluerunt. Nocte propè totâ P. Sempronius Tuditanus non deſtitit monere adhortarique eos, dum paucitas hoſtium circa caſtra, dum quies ac ſilentium eſſet, dum nox inceptum tegeret, ſe ducem ſequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in ſociorum urbes poſſe. Sicut avorum memoriâ, P. Decius tribunus militum, in Samnio, ſicut nobis adoleſcentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma, trecentis voluntariis, cùm ad tumulum eos capiendum ſitum inter medios hoſtes duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte noſtrâ eripiamus ex obſidione circumventas legiones*. Si hoc Sempronius diceret, nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, ſi nemo tantæ virtutis extitiſſet comes. Viam non ad gloriam magis quàm ad ſalutem ferentem demonſtrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut ſervemini, deeſt vobis animus? quid, ſi moriendum pro patriâ eſſet, faceretis? Quinquaginta millia civium ſociorumque circa vos eo ipſo die cæſa jacent: ſi tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit. ſi tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes deſiderate patriam: imo deſiderate, dum patria eſt, dum cives ejus eſtis: ſerò nunc deſideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, ſervi Carthaginienſium facti. Pretio redituri eſtis eò, unde ignaviâ ac nequitia abiſtis? P. Sempronium, civem veſtrum, non audiſtis, arma capere ac ſe jubentem ſequi; Annibalem poſt paulo audiſtis,

caſtra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam iſtorum accuſo, cùm ſcelus poſſim accuſare? non enim modo ſequi recuſarunt bene monentem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortiſſimi inertes ſummoviſſent. Prius, inquam P. Sempronio per civium agmen, quàm per hoſtium fuit erumpendum. Hos cives patria deſideret? quorum ſi cæteri ſimiles fuiſſent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent; neque iis quadraginta millia hoſtium obſtitere. Quàm tutum iter duarum prope legionum agmini futurum cenſetis fuiſſe? haberetis hodie viginti millia armatorum Canuſii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem quemadmodum hi boni fideleſque (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt? niſi quis credere poteſt, fuiſſe, qui erumpentibus, quin erumperent, obſiſtere conati ſint: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, cùm ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominioſæ cauſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucem atque hoſtem expectare, cùm ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. Atenim ad erumpendum è caſtris defuit animus: ad tutanda fortiter caſtra animum habuerunt. Dies noctéſque aliquot obſeſſi, vallum armis, ſe ipſi tutati vallo ſunt: tandem ultima auſi paſſique, cùm omnia ſubſidia vitæ abeſſent, affectiſque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequirent, *neceſſitatibus magis humanis quàm armis victi ſunt.* Orto ſole hoſtis ad vallum acceſſit. ante ſecundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac ſe ipſos. Hæc vobis ipſorum per biduum militia fuit. Cùm in acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra refugerunt: cùm pro vallo pugnandum erat, caſtra tradiderunt, neque in acie neque in caſtris utiles. Vos redimam? cùm erumpere caſtris oportet, cunctamini ac manetis:

netis: cùm manere & caſtra tutari armis neceſſe eſt, & caſtra & arma & vos ipſos traditis hoſti. Ego non magis iſtos redimendos, P. C. cenſeo, quàm illos dedendos Annibali, qui per medios hoſtes è caſtris eruperunt: ac per ſummam virtutem ſe patriæ reſtituerunt.

Ex viceſimo tertio libro ab urbe conditâ.

ORATIO

PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in ſummo magiſtratu erat, cùm res Romana malè ad Traſimenum geſta eſt. Is populum Campanum ſenatui jamdiu infeſtum ratus eò agitare, ut ſenatoribus trucidatis, ſi venirent hoſtes Romanorum, Annibali Capuam traderet: hoc populi conſilium ſenatui declarat, omneſque tandem eò duxit, ut, ſi ſe in ipſius poteſtatem permitterent, facilè ab inſidiis ſe poſſe liberari arbitrarentur. Permiſſos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita expoſuit.

QUOD ſæpe optaſtis, Campani, ut ſupplicii ſumendi vobis ex improbo ac deteſtabili Senatu poteſtas eſſet, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos ſingulorum, quas præſidiis clientium ſervorumque tuentur, cum ſummo veſtro periculo, ſed tutam habetis ac liberam. Clauſos omnes in curiam accipite, ſolos, inermes: nec quicquam raptim, aut fortè temerè egeritis. De ſingulorum capite vobis jus ſententiæ dicendæ faciam, ut, quas quiſque meritus eſt, pœnas pendat. Sed ante omnia *ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem irâ ſalutem atque utilitatem veſtram habeatis.* Etenim hos (ut opinor) odiſtis ſenatores; non ſenatum omnino habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberæ civitatis conſilium eſt) ſenatus haben-

ORATIO

PEROLLÆ AD PACUVIUM CALAVIUM patrem de interficiendo Annibale.

ARGUMENTUM.

Annibal, authoritate atque diligentiâ Pacuvii Calavii, (de quo paulo ante diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingreſſus, ſe apud Calavium curare velle pronunciat: cui convivio tres modò Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter cæteris epulantibus unus triſtis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec ipſius Annibalis, ut curis amotis & ſecluſis lætus convivaretur. Ac cùm forte ante noctem Pacuvius ex convivio egreſſus, in hortum, qui poſticis ædium partibus ſubjectus erat, ſecederet; patrem filius Perolla ſequutus, ita ut ſequitur, conſilium ſuum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio cùm ea audiviſſet; velut ſi jam intereſſet indigno atque deteſtabili facinori, filium, ut deinde ſequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lachrymis patris victus, facinus conceptum ſe non editurum promiſit.

CONſilium affero, pater, quo non veniam ſolum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis; ſed in multo majore dignitate & gratiâ ſimus Campani, quàm unquam fuimus. *Cùm mirabundus pater, quidnam id eſſet conſilii, quæreret: togâ rejectâ ab humero, latus ſuccinctum gladio nudat.* Jam ego, *inquit,* ſanguine Annibalis ſanciam Romanum fœdus. Te id prius ſcire volui, ſi forte abeſſe, dum facinus patratur, malles,

ORATIO

PACUVII CALAVII filium à facinore dehortantis.

PER ego te, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæſoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum eſt, dextræ dextras jungentes, fidem obſtrinximus ut ſacratis de menſis eſſemus: digreſſi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hoſpitali menſâ, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es, eam ipſam menſam cruentare vis hoſpitis ſanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non poſſum? Sed ſit nihil ſancti, non fides, non religio, non pietas; audeantur infanda, ſi non perniciem nobis cum ſcelere afferunt. Unus aggreſſurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum ſervorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpeſcentne in amentiâ illâ? vultum ipſius Annibalis, quem armati exercitus ſuſtinere nequeunt; quem horret populus Romanus, tu ſuſtinebis? Et alia auxilia deſint, meipſum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, ſuſtinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigenduſque eſt. Deterreri hic ſine te potius, quàm illic vinci, valeant preces apud te meæ, ſicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO

PEROLLÆ, quâ Pacuvio patri reſpondet.

EGO quidem, quam patriæ debeo pietatem, exſolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ ſuſtinendum eſt crimen: ſemel, cùm defectionis ab Romanis: iterum, cùm pacis cum Annibale fuiſti author: tertio hodie, cùm reſtituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu, patria, ferrum, quo

pro

pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hoſti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA

Magii Decii ad circumfuſam multitudinem.

Argumentum.

Magius Decius Capuæ inter alios cenſebat præſidium Annibalis in Capuam recipiendum non eſſe, aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani ſe reſtituerent. Perlatum id erat in caſtra ad Annibalem, & jam eum in caſtra acciri juſſerat, cùm negantem eum comprehendi & ad ſe adduci jubet. At repente mutato conſilio, priuſquam adduci poſſet, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, ſe enim poſtero die Capuæ affuturum. Eo ipſo die Annibali ingreſſuro Capuam unus Decius cum ſuis obviam non eſt egreſſus. Poſtero die ſenatu dato, Decium inter alia ad ſe adduci jubet. Comprehenſus cùm dicere cauſam juſſus negaret lege fœderis ad id cogi poſſe: tum injectis catenis ante lictorem duci juſſus eſt. Ipſe quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfuſam multitudinem vociferabatur.

HAbetis libertatem, Campani, quam petiſtis: foro medio, luce clarâ, videntibus vobis, nulli Campanorum ſecundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capuâ captâ fieret? Ite obiviam Annibali, exornate urbem, diemque adventûs ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.

ORATIO

HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adverſus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, ſenatu dato, quæ ad Cannas geſta erant, expoſitis, ob victoriam Diis ſacrum, authoritate Annibalis, haberi juſſerat. Himilco ex hoc tam læto nuntio nactus occaſionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggreſſus eſt. Hanno deinde reſpondet.

QUID eſt Hanno? etiam nunc te pœnitet belli ſuſcepti adverſus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam proſperis rebus grates Diis immortalibus agi. audiamus Romanum ſenatorem in Carthaginienſium curiâ.

ORATIO

HANNONIS Himilconi reſpondentis.

TAcuiſſem hodie, P.C. ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod eſſet vobis, loquerer: nunc interrogante ſenatore, pœniteatne me adhuc ſuſcepti adverſus Romanos belli, *ſi reticeam, aut ſuperbus aut obnoxius videar: quorum alterum eſt hominis alienæ libertatis obliti; alterum ſuæ.* Reſpondeam igitur Himilconi, non deſiiſſe pœnitere me belli, neque deſiturum ante invictum noſtrum imperatorem incuſare, quàm finitum aliquâ tolerabili conditione bellum videro: nec mihi pacis antiquæ deſiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque iſta, quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæteriſque Annibalis ſatellitibus jam læta ſunt: mihi poſſunt læta eſſe, quia res bello bene geſtæ, ſi volumus fortunâ uti, pacem nobis æquiorem dabunt. Nam ſi prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere

poſſumus

poſſumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium: mittite milites mihi. quid aliud rogares, ſi eſſes victus? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum & pecuniam date. quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer: (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt) velim ſeu Himilco, ſeu Mago reſpondeat: cùm ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe: primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde, ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Cùm utrumque Mago negaſſet:* Hoſtium quidem ergo, *inquit*, nimis adhuc multum ſupereſt. ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. *Cùm, id neſcire ſe, Mago diceret:* Nihil facilius ſcitu eſt, *inquit*. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam eſſe, allatum ad vos eſt? *Cùm id quoque negaſſet:* Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quàm habuimus, quâ die Annibal in Italiam eſt ingreſſus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus. nunquam terrâ marique magis proſperæ res noſtræ ſunt, quàm ante conſules C. Lutatium & A. Poſtumium fuerunt. Lutatio & Poſtumio conſulibus, devicti ad Ægades inſulas ſumus. Quod ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem ſperatis cùm vincimur, quam nunc, cùm vincimus, dat nemo? Ego, ſiquis de pace conſulet, ſeu deferendâ hoſtibus ſeu accipiendâ, habeo quid ſententiæ dicam: ſi de iis, quæ Mago poſtulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto, & fruſtrantibus nos falſâ atque inani victoriâ, multo minus cenſeo mittenda eſſe.

ORATIO

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, quâ petunt, ut opem adverſus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem cùm teneret præſidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excurſiones faciendo, ferro & igni omnia vaſtabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conqueſtum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias expoſuerunt.

HOſtes populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipſi, quoad noſtra arma, noſtræ vires nos tutari poterant : poſteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus : à quo relicti, pacem neceſſariam accepimus, fuimuſque in eâ per annos propè quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam veniſti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives noſtros, quos captos nobis remiſiſti, ita conciliavit tibi, ut te ſalvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, ſed ne Deos quidem iratos (ſi dici fas eſt) timeremus. At, Hercule, non ſolum incolumi & victore, ſed præſente te, cùm ploratum propè conjugum ac liberorum noſtrorum exaudire, & flagrantia tecta poſſes conſpicere, ita ſumus aliquoties hac æſtate devaſtati, ut M. Marcellus, non Annibal, viciſſe ad Cannas videatur ; glorienturque Romani, te *ad unum modo ictum vigentem, velut aculeo emiſſo, torpere.* Per centum propè annos cum populo Romano bellum geſſimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu : niſi quod per biennium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit vires, quàm ſuis viribus nos defendit. Non ergo ſecundis rebus noſtris gloriabimur, duos conſules, ac duos conſulares exercitus à nobis ſub jugum miſſos,

miſſos, & ſi quæ alia aut læta aut glorioſa nobis evenerunt. quæ aſpera adverſaque tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quàm quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis conſularibus exercitibus ingrediebantur fines noſtros, antè explorato & ſubſidiis poſitis, & ſub ſignis ad populandum ducebant. nunc propè unius & parvi ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus. Jam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percurſant totis finibus noſtris negligentiùs, quàm ſi in Romano vagarentur agro. Cauſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra juventus, quæ, ſi domi eſſet, tutaretur, omnis ſub ſignis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim, niſi à quo tot Romanas acies fuſas ſtrataſque eſſe ſciam, ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis palatos, quo quemque trahit, quamvis vana, prædæ ſpes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque miſſum nobis erit, & Nolæ ademeris : ſi modo, quos ut ſocios haberes dignos duxiſti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex viceſimo quarto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Fabii Maximi ad populum de deligendo imperatore.

Argumentum.

Fabius ſub finem anni Romam rediens, comitia conſularia edixerat, quibus prærogativa juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii ſororis filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum conſules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione ſuadebat, nec Otacilio rerum & imperii ſummam deferendam eſſe, nec conſulem eum habendum : videndum autem cui Bellum mandari poſſet adverſus Annibalem.

Si

SI aut pacem in Italiâ, aut bellum cum eo hoſte haberemus, in quo negligentiæ aut errori locus eſſet, qui veſtris ſtudiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam afferret, is mihi parum meminiſſe videretur veſtræ libertatis. Sed cùm in hoc bello, cum hoc hoſte, nunquam ab ullo duce ſine ingenti noſtrâ clade erratum ſit, eâdem vos curâ quâ in aciem armati deſcenditis, inire ſuffragium ad creandos conſules decet, & ſibi ſic quemque dicere; Annibali imperatori parem conſulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ, Campano ſummo equiti, provocanti, ſummus Romanus eques Aſellus Claudius oppoſitus. Adverſus Gallum, quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, miſere majores noſtri. ob eandem cauſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur arma capienti adverſus ſimiliter provocantem ad certamen Gallum. Quemadmodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minus, ut pares hoſti habeamus; ita duci hoſtium parem imperatorem quæramus. Cùm, qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus, tamen repente lectus, in annum creatus, adverſus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis neque juris incluſum anguſtiis, quo minus ita omnia gerat adminiſtretque, ut belli tempora poſtulabant. nobis autem in apparatu ipſo, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non Deûm aut belli deſeramus curam. Otacilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex eâ liberos habet. cæterum non ea veſtra in me majoreſque meos merita ſunt, ut non *potiorem privatis neceſſitudinibus Rempublicam*

cam habeam. QUILIBET *nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt.* Non tranquillo navigamus, ſed jam aliquot procellis ſubmerſi penè ſumus. Itaque *quis ad gubernacula ſedeat, ſummâ curâ providendum ac præcavendum* vobis eſt. In minore re experti, T. Otacili, operam tuam ſumus. haud ſanè, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno, cui tu præfuiſti, trium rerum causâ paravimus: ut Africæ oram popularetur: ut tuta nobis Italiæ littora eſſent: ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. create conſulem T. Otacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum Reipub. præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimum ducem Annibali hoſti opponamus? Si conſul eſſes, dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus. neque tu id indignari poſſes, aliquem in civitate Romanâ meliorem bello haberi, quàm te. Magis nullius intereſt quàm tuâ, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in acie armatis, repente deligendi duo imperatores eſſent, quorum ductu atque auſpicio dimicaretis, hodiè quoque conſules creetis; quibus ſacramenta liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutelâ atque curâ militent. Lacus Traſimenus & Cannæ, triſtia ad recordationem exempla, ſed ad præcavendum ſimile, utiles documento ſunt.

ORA-

ORATIO

T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in caſtris legiones magnâ ex parte Volonum ſervorum habebat, inter quos cùm fortè quari audiret quando libertate donarentur: miſſis ad ſenatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit, ut, quod è Repub. videretur, faceret. Quod cùm ab ipſo referente audirent, liberos item ſe facturum qui egregiè pugnaſſent, dicentem, nihil quàm in hoſtem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Cùm verò eorum quatuor millia ſegnius cùm hoſte congreſſa, metu pœnæ, collem, qui non procul à caſtris aberat, cepiſſent, poſtero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocatâ, ita eos qui ſeceſſiſſent, ſe mulctaturum pronuntiavit.

PRiuſquam omnes jure libertatis æquaſſem, neminem notâ ſtrenui aut ignavi militis notaſſe volui. Nunc exſolutâ jam fide publicâ, ne diſcrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detrectatæ pugnæ memores ſeceſſionem paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatoſque ſingulos jurejurando adigam, niſi quibus morbus cauſa erit, non aliter, quàm ſtantes cibum potumque, quoad ſtipendia facient, capturos eſſe. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, ſi reputabitis, nullâ ignaviæ notâ leviore vos deſignari potuiſſe.

ORATIO

L. PINARII PRÆFECTI præſidii Romanorum Ennæ, quâ ſuos exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Pinarius Ennæ præſidii Romanorum præfectus, præſidium Murgantiæ ab incolis proditum oppreſſumque audiens, diligenter

ligenter videbat, ne Ennenſes quoque præſidium, cujus erat præfectus, prodere atque opprimere poſſent. Jamque nonnihil de proditione cum Himilcone pactâ audiebat, cùm, repoſcentibus Ennenſibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat ſe daturum. Ii cùm nullâ ratione pervincere ſe poſſe viderent, ut redderentur, vindictam aliquam ſuæ libertatis ſe quæſituros denuntiant. Tum Pinarius ſibi concilium dari populi poſtulat, ut ſciret, utrum paucorum, an univerſæ civitatis, ea denuntiata forent. Conſenſu itaque omnium concio in poſterum diem edicitur. Ipſe ex eo colloquio in arcem receptus, ita ſuorum animos in diem poſterum comparat.

CRedo ego vos audiſſe milites, quemadmodum præſidia Romana ab Siculis circumventa & oppreſſa ſint per hos dies. Eam vos fraudem Deûm primò benignitate, dein veſtrâ ipſi virtute dies noctesque perſtando ac pervigilando in armis, vitaſtis, utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci poſſit. Hæc occulta fraude cautio eſt, quâ quia adhuc minus cuiquam ſucceſſit, apertè ac propalam claves portarum repoſcunt; quas ſimul ut tradiderimus, Carthaginienſium extemplo Enna erit, fœdiúſque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præſidium interfectum eſt. Noctem unam ægrè ad conſultandum ſumpſi, quâ vos certiores periculi inſtantis facerem. Ortâ luce concionem habituri ſunt ad criminandum me concitandumque in vos populum. itaque craſtino die, aut veſtro, aut Ennenſium ſanguine Enna inundabitur, nec præoccupati, peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis. qui prior ſtrinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatique ſignum expectabitis. ego in concione ero: & tempus, quoad omnia inſtructa ſint, loquendo altercandoque traham. Cùm togâ ſignum dedero, tum mihi undique clamore ſublato turbam invadite, ac ſternite omnia ferro: & cavete, ne quiſquam ex iis ſuperſit, à quibus aut vis aut fraus timeri poſſit. Vos, Ceres mater ac Pro-

ſerpina,

ſerpina, precor, cæterique ſuperi inferique Dii, qui hanc urbem, hos ſacratos lacus lucoſque colitis, ut ita nobis volentes propitii adſitis, ſi vitandæ, non inferendæ fraudis causâ hoc conſilii capimus. Pluribus vos (milites) hortarer, ſi cum armatis dimicatio futura eſſet. inermes, incautos ad ſatietatem trucidabitis. Et conſulis caſtra in propinquo ſunt, nequid ab Himilcone & Carthaginienſibus timeri poſſit.

Ex viceſimo quinto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Relegatorum Militum ad M. Marcellum de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites eos, qui Cannenſi cladi ſuperfuerant, ſenatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum eſſet, non redituros Romam, relegaverat. Ii dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de conditione atque fortunâ conquererentur. Ex iis unus, poteſtate dicendi factâ, in hac verba cauſam egit.

CONſulem te, M. Marcelle, in Italiam adiiſſemus, cùm primum de nobis, etſi non iniquum, certè triſte ſenatuſconſultum factum eſt: niſi hoc ſperaſſemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adverſus Siculos ſimul Pœnoſque mitti, & ſanguine noſtro vulneribuſque magiſtratibus ſatisfacturos eſſe: ſicut patrum memoriâ qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adverſus Pyrrhum ipſum pugnantes ſatisfecerunt. Quanquam quod ob meritum noſtrum ſuccenſuiſtis, P. C. nobis, aut ſuccenſetis? Ambos mihi conſules, & univerſum ſenatum intueri videor, cùm te, M. Marcelle, intueor: quem ſi ad Cannas conſulem ha-

buiſſemus, melior & Reipub. & noſtra fortuna eſſet. Sinne, quæſo, priuſquam de conditione noſtrâ queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm irâ nec *fato (cujus lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur)* ſed culpâ periimus ad Cannas; cujus tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præſertim ſciam gratias à ſenatu actas, quod non deſperavit de Repub. cui poſt fugam actam ſit per annos omnes prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, & provincias obtinere audivimus. An vobis veſtriſque liberis ignoſcitis facilè, P. C. in hæc vilia capita ſævitis? & conſuli primoribuſque aliis civitatis *fugere, cùm ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit*; milites utique morituros in aciem miſiſtis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hoſti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam) tamen tantum abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Alliâ Veias transfugerat, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ ſine armis redierant Romam, armatæ remiſſæ in Samnium, eundem illum hoſtem ſub jugum miſerint, qui hac ſuâ ignominiâ lætatus fuerat. Cannenſem vero quiſquam exercitum fugæ aut pavoris inſimulare poteſt, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde conſul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo ſupereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit? Cùm captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos ſervaſſemus, quod ad conſulem Venuſiam rediſſemus, & ſpeciem juſti exercitûs feciſſemus. Nunc deteriore conditione ſumus, quàm apud patres noſtros fuerant captivi. quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locuſque, in quo tenderent, in caſtris eſt mutatus, quæ tamen ſemel navatâ Reipub. operâ, & uno fe-

lici prælio recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exſilium eſt: nemini ſpes emerendi ſtipendia adempta eſt: hoſtis denique eſt datus, cum quo dimicantes, aut vitam ſemel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (niſi quod commiſimus, ut quiſquam ex Cannenſi acie miles Romanus ſupereſſet) nihil objici poteſt; non ſolum à patriâ procul Italiâque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus, ubi ſeneſcamus in exſilio; nequa ſpes, nequa occaſio abolendæ ignominiæ, nequa placandæ civium iræ, nequa denique bene moriendi ſit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus, modò experiri animum, & virtutem exercere liceat. *laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officia fungamur.* Bellum in Siciliâ jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracuſas terrâ marique res geritur: clamorem pugnantium, crepitumque armorum exaudimus, reſides ipſi ac ſegnes; tanquam nec arma nec manus habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Conſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ pretium habent libertatem, civitatemque. Pro ſervis ſaltem ad hoc bellum emptis nobis ſimul congredi cum hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terrâ, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? *Aſperrima quæque ad laborem periculumque depoſcimus*; ut quod ad Cannas faciendum fuit, quam primum fiat: quoniam quicquid poſtea viximus, id omne deſtinatum ignominiæ eſt.

O R A T I O

Syracuſanorum ad Marcellum de deditione.

Argumentum.

Syracuſani, Hippocrate interfecto, Epicyde ab Syracuſis interclufo, occiſis item præfectis Epicydis: tempus veniſſe

 rati

rati Romanis ſe reconciliandi, legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEque primo Syracuſani à vobis defecimus, ſed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec poſtea pacem tyranni cæde compoſitam Syracuſanus quiſquam, ſed ſatellites regii Hippocrates atque Epicydes, oppreſſis nobis hinc metu, hinc fraude, turbaverunt. nec quiſquam dicere poteſt, aliquando nobis libertatis tempus fuiſſe, quod pacis vobiſcum non fuerit. Nunc certè cæde eorum, qui oppreſſas tenebant Syracuſas, cùm primum arbitrii noſtri eſſe cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma, dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recuſandam fortunam, quæ impoſita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobiliſſimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terrâ marique memorandum geſſimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæne credi mavis, quanta urbs à te capta ſit, quàm poſteris quoque eam ſpectaculo eſſe. quo quiſquis terrâ, quiſquis mari venerit, nunc noſtra de Athenienſibus Carthaginienſibuſque trophæa, nunc tua de nobis oſtendat, incolumeſque Syracuſas familiæ veſtræ, ſub clientelâ nominis Marcellorum tutelâque habendas tradas. ne plus apud vos Hieronymi quàm Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multò amicus fuit, quàm hic hoſtis: & illius etiam benefacta perſenſiſtis, hujus amentia ad perniciem tantum ipſius valuit.

ORATIO

L. MARTII, quâ ſuos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Martius eques Romanus erat, ſub Cn. Scipionis diſciplinâ multis annis edoctus, ad quem, caſis duobus Scipionibus, milites ſine duce imperii ſummam detulerant. Is Aſdru-

Aſdrubalem venire ad delendas exercitûs Romani reliquias cùm audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quàm mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis ſumptis in hoſtem incompoſitè præ fiduciâ venientem, velut rabie accenſi incurrerent. Ac eo ipſo concurſu jam eorum impreſſiones atque impetus hoſtis non ſuſtinens, fugâ elabebatur, cùm Martius ſuos inſequentes remoratur, dato ſigno receptui. Hoſtes hac fugâ nihilo diligentiores intentioreſque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum rati, nec ſtationes in caſtris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init conſilium noctu in caſtra hoſtium irrumpendi; vocatâque concione, ita militum animos præparavit.

VEL mea erga imperatores noſtros vivos mortuoſque pietas, vel præſens omnium noſtrûm, milites, fortuna, fidem cuivis facere poteſt, mihi hoc *imperium, ut amplum* judicio veſtro, *ita re ipsâ grave ac ſolicitum eſſe.* Quo enim tempore, niſi *metus mœrorem obſtupefaceret*, vix ita compos mei eſſem, ut aliqua ſolatia invenire ægro animo poſſem, cogor veſtram omnium vicem (quod difficillimum in luctu eſt) unus conſulere: & ne tum quidem, ubi, quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conſervare poſſim, cogitandum eſt, avertere animum ab aſſiduo mœrore libet. Præſtò eſt enim acerba memoria: & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniiſque agitant, & excitant ſæpe ſomno: neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros, neu Rempub. patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit: ita poſt mortem ſuam quod quâque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam, id optimum ducere vos quoque velim, milites: non lamentis lacrymiſque tanquam exſtinctos proſequi, *(vivunt vigentque famâ rerum geſtarum)* ſed quotieſcunque occurret memo-

rii illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profectò ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profectò ſævitiâ fortunæ emerſuram eſſe. Nunc qui tantum auſi eſtis ſponte veſtrâ, experiri libet, quantum audeatis duce veſtro authore. non enim heſterno die, cùm ſignum receptui dedi, ſequentibus effusè vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, *per occaſionem aggredi* poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, fortè temere, ſed ex re ipsâ conceptam habeo. A vobis quoque profectò ſiquis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quàm id ipſum timentes vos, omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet: *ad id, quod ne timeatur, fortuna facit, minimè tuti ſunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas.* Nihil omnium nunc minus metuunt hoſtes, quàm ne obſeſſi modo ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultro oppugnemus. *Audeamus, quod credi non poteſt auſuros nos. eo ipſo, quod difficillimum videtur, facillimum erit.* Tertiâ vigiliâ noctis ſilenti agmine ducam vos. exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit. Tum inter torpidos ſomno, paventeſque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à quâ vos heſterno die revocatos ægre ferebatis. Scio audax videri conſilium: ſed *in rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt.* quia *ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas,*

cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quæras. Unus exercitus in propinquo eſt; duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis famâ contenti deſierimus, periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium, quos C. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? *Ut dividendo copias periere duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes.* alia belli gerendi via nulla eſt. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus, corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

Ex viceſimo ſexto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, quâ ne ſe dedant Romanis, diſſuadet.

Annibal, cùm nec Capuam propter obſidionem Romanorum venire poſſet, nec hoſtes congredi vellent: conſilium Romæ obſidendæ, quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longâ obſidione defatigati Campani, maxime transfugarum ſupplicio, conſilium inibant dedendæ Romanis Capuæ; Ac, cùm hac de re ſententiam omnes rogarentur, Vibius Virius, qui author fuerat defectionis ab Romanis, rogatus ſententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUID vos eam deditionem fore cenſetis, quâ quondam, ut adverſus Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoriâ exceſſit, quo tempore, & in quâ fortunâ à populo Romano defecerimus? jam, quemadmodum in defectione præſidium, quod poterat emitti, per cruciatum

& ad contumeliam occurrerimus? quoties in obſidentes, quàm inimicè eruperimus? caſtra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentiſſimum eſt, ad oppugnandam Romam hinc eum miſerimus? Age contra, quæ illi infeſtè in nos fecerint, repetite: ut, ex eo quid ſperetis, habeatis. Cum hoſtis alienigena in Italia eſſet, & Annibal hoſtis, & cuncta bello arderent, omiſſis omnibus, omiſſo ipſo Annibale, ambos conſules & duos conſulares exercitus ad Capuam oppugnandam miſerunt. Alterum annum circumvallatos incluſoſque nos fame macerant; & ipſi nobiſcum ultima pericula, graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati, & propè ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc. *Vetus atque uſitata res eſt, in oppugnandâ hoſtium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indicium eſt.* Annibal ingentibus copiis peditum equitumque caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, perusſit Calenum agrum: nihil tantâ ſociorum clade avocari ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit: eam quoque tempeſtatem ſpreverunt. Tranſgreſſus Anienem, tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe ademptur um eis, niſi omitterent Capuam, oſtendit. & non omiſerunt. *Feras beſtias cæco impetu ac rabie concitatas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas, ad opem ſuis ferendam avertas: Romanos Româ circumſeſſâ, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque propè exaudiebantur, aræ, foci, Deûm delubra, ſepulcra majorum vulſa, temerata atque violata, à Capuâ non averterunt, tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis.* Nec injuriâ forſitan: nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, cùm mortem ne recuſare quidem debeam; cruciatus contumeliaſque quas ſperat hoſtis, dum liber, dum mei potens

tens ſum, effugere morte, præterquam honeſtâ, etiam leni poſſum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoriâ inſolenti ſubnixos: neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ objiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirps, ne memoria originum ſuarum extaret: nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores, quàm Carthagini, ſunt. Itaque quibus veſtrum antè fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo eſt, iis apud me hodiè epulæ inſtructæ paratæque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur. Ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque, quæ manent victos, vindicabit. poſtea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via & honeſta & libera ad mortem. & *ipſi virtutem mirabuntur hoſtes*, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac proditos eſſe.

ORATIO

M. Marcelli ad P. C. ſe adverſus Syracuſanos oratores defendentis.

Argumentum.

Miſſi erant Romam à Syracuſanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, cùm Syracuſas cepit, conquererentur. Intromiſſi in ſenatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracuſas vi & armis, quàm deditione capere maluiſſet: principes eâ cauſâ ad ſe miſſos ſæpe averſatus, re infectâ remiſiſſet: captam urbem ſpoliaſſet: mœnia domóſque diruiſſet: fana deûm diripuiſſet: bona ſingulis ademiſſet. De his queſti Marcello præſente, cùm

jussi

juſſi abirent, à Marcello revocati ſunt, quibus præſentibus, ita ut ſequitur, ſe defendit.

NON adeo majeſtatis populi Romani imperiique hujus oblitus ſum, P. C. ut, ſi de meo crimine ambigeretur, conſul dicturus cauſam, accuſantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem venit (nam, quicquid in hoſtibus feci, jus belli defendit) ſed quid iſti pati debuerint. qui ſi non fuerunt hoſtes, nihil intereſt, nunc, an vivo Hierone, Syracuſas violaverim. Sin autem deſciverunt, legatos noſtros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauſerunt, exercitumque Carthaginienſium adverſus nos tutati ſunt; quis paſſos eſſe hoſtilia, cùm fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracuſanorum, averſatus ſum: Soſin & Mericum Hiſpanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui. Non eſtis extremi Syracuſanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis eſt veſtrûm, qui ſe mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiſerit? Odiſtis, & exſecramini eos, qui fecerunt; & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis: tantum abeſt, ut & ipſi tale quicquam facturi fueritis. Ipſa humilitas eorum, P. C. quam iſti objiciunt, maximo argumento eſt, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ noſtræ velit, adverſatum eſſe. Et antequam obſiderem Syracuſas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & poſteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipſi congreſſo ad portas cum principibus reſponſum dabatur, multis terrâ marique exhauſtis laboribus, tandem vi atque armis, Syracuſas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienſes victoſque juſtiùs quàm apud victoris populi Romani ſenatum, quererentur. Ego P. C. Syracuſas ſpoliatas ſi negaturus eſſem; nunquam ſpoliis earum urbem Romam exornarem. quæ autem ſingulis victor aut ademi aut dedi; cùm belli jure, tum ex cujuſque merito, ſatis ſcio

me

me feciſſe. Ea vos rata habeatis, P. C. necne, magis Reipub. intereſt, quàm meâ. Mea quippe fides exſoluta eſt: ad Rempub. pertinet, ne acta mea reſcindendo, alios in poſterum ſegniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audiſtis P. C. ſimul templo excedemus, ut me abſente liberiùs conſuli ſenatus poſſit.

ORATIO

P. Scipionis ad veteres milites.

ARGUMENTUM.

P. Scipio is, cujus pater atque patruus in Hiſpaniâ interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve conſenſu ante quartum & viceſimum annum ad bellum Hiſpanicum imperator delectus erat. Jam vero ad id tempus vetus exercitus patris atque patrui in Hiſpaniâ manſerat: ad quem Tarracone primo vere veniens, cùm Iberum trajecturus eſſet, ita ejus exercitûs animos ad bellum præparavit.

NEMO ante me novus imperator militibus ſuis, prius, quàm eorum operâ uſus eſſet, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priuſquam provinciam aut caſtra viderem, obligavit fortuna; primum, quod eâ pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuoſque fuiſtis: deinde, quod amiſſam clade provinciæ poſſeſſionem, integram & populo Romano, & ſucceſſori mihi virtute veſtrâ obtinuiſtis. Sed cùm jam benignitate Deûm id paremus, atque agamus, non ut ipſi maneamus in Hiſpaniâ, ſed ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi ſtantes arceamus tranſitum hoſtis, ſed ut ultro tranſeamus, transferamuſque bellum; vereor, ne cui veſtrûm majus id audaciuſque conſilium, quam aut pro memoriâ cladium nuper acceptarum, aut pro ætate meâ videatur. Adverſæ pugnæ in Hiſpaniâ, nullius in animo, quam meo, minus obliterari poſſunt: quippe cui pater

pater & patruus, intra triginta dierum ſpatium, ut aliud ſuper aliud cumularetur familiæ noſtræ funus, interfecti ſunt. Sed ut *familiaris penè orbitas ac ſolitudo frangit animum*; ita publica cùm fortuna tum virtus, deſperare de ſummâ rerum prohibet; eo fato, quo donâta nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot claſſes, quot duces, quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipſe adfui cladibus, aut quibus abfui, maximè unus omnium eas ſenſi. Trebia, Traſimenus, Cannæ, quid aliud ſunt, quàm monumenta occiſorum exercituum, conſulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris patris Sardiniæ. Adde ultimum terrorem ac pavorem, caſtra Punica inter Anienem & mœnia Romana poſita: *& viſum propè in portis victorem Annibalem. In hac ruinâ rerum ſtetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit.* Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes Italiamque (qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet populi Romani) ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis. & hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc benignitate Deûm omnia ſecunda, proſpera, indies lætiora ac meliora in Italiâ Siciliâque geruntur. In Siciliâ Syracuſæ, Agrigentumque captum. pulſi totâ inſulâ hoſtes, receptaque provincia in ditionem populi Romani eſt. In Italiâ Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Româ trepidâ fugâ emenſus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii compulſus; nihil jam majus precatur Deos, quàm ut incolumi cedere, atque abire ex hoſtium terrâ liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quàm cùm aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii prope ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim ipſi etiam honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem

tem fortunam populi Romani: nunc eoſdem, quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores, iidem auguriis auſpiciiſque & per nocturnos etiam viſus omnia læta & proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit, noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœdâ fugâ impleturum. Quod mens ſuâ ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant. tres duces diſcrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos afflixit. nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxerunt exercitus, quæ patri, patruoque meo cauſa exitii fuit. *Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet*, neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut accìſis recreſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me *patris patruique ſimilitudinem oris vultûſque, & lineamenta corporis*; *ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſum ad effigiem vobis reddam*; ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO

P. Scipionis ad milites.

Argumentum.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare ſtatuerat: jamque ab eâ non ita longum iter aberat, cùm inſciis omnibus, præter unum Lælium, quo proficiſci pararet, concione advocatâ, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus eſt.

AD urbem unam oppugnandam, ſi quis vos adductos credit, is magis operis veſtri, quàm emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim vere mœnia unius urbis, ſed in unâ urbe univerſam ceperitis Hiſpaniam. Hic ſunt obſides omnium nobilium regum populorumque: qui ſimul in poteſtate veſtrâ erunt, extemplo omnia, quæ nunc ſub Carthaginienſibus ſunt, in ditionem tradent. Hic *pecunia omnis* hoſtium, *ſine quâ neque* illi *gerere bellum poſſunt, quippe qui mercenarios exercitus alant:* & quæ nobis maximo uſui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta; & omnis apparatus belli eſt; qui ſimul & vos inſtruet, & hoſtes nudabit. Potiemur præterea cùm pulcherrimâ opulentiſſimâque urbe, tum opportuniſſimâ portu egregio, unde terrâ marique, quæ belli uſus poſcunt, ſuppeditentur: quæ cùm magna ipſi habebimus, tum dempſerimus hoſtibus multo majora. Hæc illis *arx*, hæc *horreum*, *ærarium*, *armamentarium*, hæc *omnium rerum receptaculum* eſt: Hinc rectus in Africam curſus eſt: hæc una inter Pyrenæum & Gades ſtatio: hinc omni Hiſpaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos inſtructos & ordinatos cognoſco, ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo tranſeamus.

O R A T I O

P. SCIPIONIS ad Luceium Celtiberorum principem, cùm ei ſponſam reddidit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine novâ, cùm inter recenſendos obſides nomina civitatum acciperet Scipio, miſſis nuntiis admonebat obſidum parentes, ut ad ſuos quiſque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximia atque ſpectata forma: ex quâ percontatus ipſe patriam & parentes, cùm acciperet, eam deſponſatam Luceio adoleſcenti Celtiberorum principi, extemplo parentes ſponſumque acciri jubet. Ubi primum ſponſus venit, hoc eum ſermone alloquitur.

JUvenis juvenem appello: quò minus ſit inter nos hujus ſermonis verecundia. Ego, cùm ſponſa tua capta à militibus noſtris ad me deducta eſſet, audiremque *eam tibi cordi eſſe, & forma faceret fidem*; quia ipſe, *ſi frui liceret ludo ætatis* (præſertim recto & legitimo amore) & non Reſpub. animum noſtrum occupaſſet, veniam mihi dari ſponſam impenſius amanti vellem: tuo, cujus poſſum, amori faveo. Fuit ſponſa tua apud me eâdem, quâ apud ſoceros tuos parenteſque ſuos verecundiâ: ſervata tibi eſt, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum poſſet. Hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor; amicus populo Romano ſis: & ſi me virum bonum credis eſſe, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in civitate Romanâ eſſe: nec ullum in terris populum hodiè dici poſſe, quem minus tibi hoſtem tuiſque eſſe velis, aut amicum malis.

Ex

Ex viceſimo ſeptimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. Marcelli ad Suos.

Argumentum.

Canuſinos Annibal ad defectionem ſolicitans, cùm Marcellum adverſus ſe contendere audiret, tum caſtra inde movere cœpit. Marcellus eum brevi intervallo conſequutus, tandem nihil magis quam juſtum prælium detrectantem, ad id, quod vitabat, certamen traxit. Veſperi congreſſos, æquo marte nox diremit. Poſtero die utrinque concurſum eſt: fuſi Romani primùm, deinde fugati cæſis millibus duobus & ſeptingentis. Ex eâ pugnâ qui reſtiterant, in caſtra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIIS immortalibus, ut in tali re, laudes grateſque ago, quod victor hoſtis, cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portaſque, non ipſa caſtra eſt aggreſſus. Deſeruiſſetis profecto eodem terrore caſtra, quo omiſiſtis pugnam. Qui pavor hic? qui terror? quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe iidem ſunt ii hoſtes, quos vincendo & victos ſequendo priorem æſtatem abſumpſiſtis: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies inſtitiſtis: quos levibus prœliis fatigaſtis, quos heſterno die nec iter facere, nec caſtra ponere paſſi eſtis. Omitto ea quibus gloriari poteſtis: & cujus ipſius pudere ac pœnitere vos oportet, referam. nempe æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? veſtræ his copiæ imminutæ ſunt? an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus: corpora tantum atque arma eadem ſunt. An, ſi eoſdem animos habuiſſetis, terga veſtra vidiſſet hoſtis? ſigna alicui manipulo, aut cohorti abſtu-

abſtuliſſet? non adhuc cæſis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitûs dediſtis decus.

ORATIO

ANNIBALIS AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximo conjunctum eſt. Milites cùm jure ſe à Marcello objurgatos intelligerent, clamore ſublato precabantur atque orabant, ut ejus modò pugna gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum ſuorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos ſe adducturum poſtero die dicit, ubi victores potius quàm victi veniam impetrarent. Poſtero die, ut juſſi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum eſt, tum in hac verba ſuos praparavit.

CUM eo nimirum *hoſte* res eſt, *qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt. Seu vicit, ferociter inſtat victis: ſeu victus eſt, inſtaurat cum victoribus certamen.*

Ex viceſimo octavo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Sucrone ad præſidium octo millia militum relicta erant: ii nimiâ primum licentiâ ex diutino otio collectâ, deinde auditâ morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, ſeditionem movent. Ac primum tribunos, cùm viderent non modo in ſententiam ſuam non deſcendere velle, ſed iis, quæ conabantur, obviam ire, ex caſtris fugant. Tum ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Umbrum, communi conſenſu, imperii ſummam deferunt: qui tribunitiis ornamentis

non

non contenti, ſummi etiam magiſtratûs inſignia, ut faſces, ut ſecures, aſſumunt. Non ita multo poſt nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt: quæ res ita omnium animos diſcruciabat, ut jam imperatores ipſi ſua inſignia exhorrerent: vulgus tantum jactaret id factum eſſe, quod non ad diem ipſum ſtipendia data & impenſa eſſent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus ſeditioſi omnes ingreſſi, poſtero die vocati ad concionem à Scipione, hac concione reprehenſi ſunt; duces & authores capitali ſupplicio damnati.

NUnquam mihi defuturam orationem, quâ exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius, quàm res, exercuerim, ſed quia propè à pueritiâ in caſtris habitus, aſſueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, ſcio. Cives? qui à patriâ veſtrâ deſciviſtis: an milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis. Hoſtes? *corpora, ora, veſtitum, habitum civium agnoſco: facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video.* Quid enim vos, niſi quod Illergetes & Lacetani, aut optaſtis aliud, aut ſperaſtis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris ſequuti ſunt; vos auſpicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detuliſtis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluiſſe, milites. paucorum eum furorem atque amentiam eſſe. Libenter credam negantibus. nec enim ea ſunt commiſſa, quæ vulgata in omnem exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſunt. *Invitus ea, tanquam vulnera, attingo. ſed, niſi tacta tractataque, ſanari non poſſunt.* Equidem, pulſis Hiſpaniâ Carthaginienſibus, nullum locum in totâ provinciâ, nullos homines credebam eſſe, ubi vita inviſa eſſet mea. ſic me non ſolum adverſus ſocios geſſeram, ſed etiam adverſus hoſtes. In caſtris en meis, (quantum me opinio fefellit!) fama

mortis

mortis meæ non accepta ſolum, ſed etiam expectata eſt. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim: (equidem ſi totum exercitum meum mortem mihi optaſſe crederem, hic ſtatim ante oculos veſtros morerer: *nec me vita juvaret inviſa civibus & militibus meis)* ſed *multitudo omnis, ſicut natura maris, per ſe immobilis eſt*, venti & auræ cient; ita aut tranquillum aut procellæ in vobis ſunt: *cauſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt: vos contagione inſaniſtis.* Quin mihi ne hodie quidem ſcire videmini, *quo amentiæ progreſſi ſitis:* quid facinoris in me, quid in patriam, parenteſque ac liberos, quid in Deos ſacramenti teſtes, quid adverſus auſpicia, ſub quibus militaſtis, quid adverſus morem militiæ diſciplinamque majorum, quid adverſus ſummi imperii majeſtatem auſi ſitis. De me ipſo taceo: temerè potius, quàm avidè, credideritis: denique ego ſim, cujus imperii tædere exercitum minimè mirandum ſit. Patria quid de vobis meruerat, quam, cum Mandonio & Indibili conſociando conſilia, prodebatis? Quid populus Romanus, cùm imperium ablatum ab tribunis ſuffragio populi creatis, ad homines privatos detuliſtis? cùm eo ipſo non contenti, ſi pro tribunis illos haberetis, faſces imperatoris veſtri ad eos, quibus ſervus, cui imperarent, nunquam fuerat, Romanus exercitus detuliſtis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: claſſicum apud eos cecinit: ſignum ab iis petitum eſt: ſederunt in tribunali proconſulis P. Scipionis: lictor apparuit: Submovente eo inceſſerunt, faſces cùm ſecuribus prælati ſunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & inſuetos fœtus animalia edere, vos portenta eſſe putatis: hoc eſt portentum, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicationibus, ſine ſanguine eorum, qui tantum facinus auſi ſunt, expiari poſſit. Atque ego, *(quanquam nullum ſcelus rationem habet)* tamen, ut in re nefariâ, quæ mens, quod conſilium veſtrum fuerit, ſcire velim. Rhegium quondam in præſidium miſſa legio, interfectis per ſcelus principi-

bus

10315

elata Reſpub. eſſet? Vos
patruo meo, duobus im-
um Martium ducem vo-
victoriâ Pœnos delegiſtis.
uce Hiſpaniæ futuræ fue-
eodem imperio mecum
frater meus, & C. Læ-
nperii deeſſent? Utrum
ucibus, an dignitas, an
s ſi omnibus ſuperiores
a patriam, contra cives
Carthaginem urbi Ro-
ob noxam patriæ? *Corio-*
a, miſerum & indignum
n patriam, impulit: re-
dio privata pietas. Vos
pendiumne diebus pau-
ratum, ſatis digna cauſa
n? cur ad Illergetes de-
cur nihil divinarum hu-
obis eſſet? Inſaniſtis pro-
orpus meum vis morbi,
Horret animus referre,
peraverint, quid optave-
o, ſi poteſt: ſi non, ut-
egaverim, triſtem atro-
meam: quanto creditis
dicta mea? & me ea,
s: vos ne dici quidem
ne ea quidem ipſa ultra
lè vos obliviſcamini eo-
ue quod ad vos univer-
ſuperque pœnarum ha-
Umber, & cæteri nefa-
uent, quod admiſerunt.
n non modo non acer-
bum,

bum, ſed lætum etiam, ſi ſana mens rediit, debet eſſe. de nullis enim, quàm de vobis, infeſtius, aut iniquius conſuluerunt.

ORATIO

SAGUNTINORUM ad P. C. in ſenatu.

ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum ſuſceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum cùm Annibal ſummâ vi oppugnaret, miſſis Romam oratoribus auxilium ſocii adverſus Pœnos petiverunt. Annibali vero, cùm legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perſtaret, authoritate ſenatûs bellum fuit indictum. Ita quicquid geſtum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac cauſâ ipſorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique poſſent, in ſecundis rebus ſuis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem ſucceſſiſſe. Ii in ſenatum introducti, ſic locuti ſunt.

ETSI nihil ultra malorum eſt, P.C. quam quod paſſi ſumus, ut ad ultimum fidem vobis præſtaremus; tamen ea veſtra merita imperatorumque veſtrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat. Bellum propter nos ſuſcepiſtis, ſuſceptumque quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut ſæpe ad ultimum diſcrimen & ipſi veneritis, & populum Carthaginienſem adduxeritis. Cùm in Italiâ tam atrox bellum & Annibalem hoſtem haberetis, conſules cum exercitu in Hiſpaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii noſtri miſiſtis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore deſtiterunt, quæ nobis ſecunda, quæque adverſa hoſtibus noſtris eſſent, facere. Jam omnium primum opidum nobis reſtituerunt: per omnem Hiſpaniam cives noſtros venundatos, dimiſſis qui conquirerent,

quirerent, ex ſervitute in libertatem reſtituerunt. Cùm *jam propè eſſet, ut optabilem ex miſerrimâ fortunam haberemus*; P. & Cn. Cornelii imperatores veſtri luctuoſiùs nobis propè quàm vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex diſtantibus locis in ſedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, (nec ad perniciem noſtram Carthaginienſi utique aut duce aut exercitu opus eſſe: ab Turdetanis veterrimis hoſtibus, qui prioris quoque excidii cauſa nobis fuerant, extingui poſſe:) cùm ex inſperato repente miſiſtis nobis P. hunc Scipionem, quem, fortunatiſſimi omnium Saguntinorum videmur, quia conſulem declaratum videmus, ac vidiſſe nos civibus noſtris renunciaturi ſumus ſpem, opem, ſalutem noſtrûm, qui cùm plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpaniâ urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit: Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illâ gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis, (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non fructu jucundius eſt, quàm ultione. Ob hæc, quibus majora neque ſperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populuſque ad vos miſit: ſimul gratulatum, quod ita res per hos annos in Hiſpaniâ atque Italiâ geſſiſtis, ut Hiſpaniam non Ibero amne tenus, ſed qua terrarum ultimus finis Oceanus, domitam armis habeatis; Italiæ, niſi quatenus vallum caſtrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi optimo maximo, præſidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc agere juſſi ſumus, ſed donum hoc etiam, ſi vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæſumus: utique, ſi vobis ita videtur, quæ nobis imperatores veſtri commo-

da tribuerunt, ea rata atque perpetua authoritate veſtrâ faciatis.

ORATIO

Q. Fabii Maximi, quâ Scipioni Africam provinciam decerni diſſuadet.

Argumentum.

Cùm in ſenatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra ſortem P. Scipioni deſtinatam eſſe. Ac Scipio ipſe jam conſulem ſe declaratum non ad gerendum modo, ſed ad perficiendum quoque bellum jactabat, cùm Q. Fabius Maximus rogatus ſententiam, in hac verba Scipioni decernendam non eſſe Africam perſuadere cœpit.

SCIO multis veſtrûm videri, P. C. rem actam hodiernâ die agi, & fruſtra habiturum orationem, qui tanquam de integrâ re, de Africâ provinciâ, ſententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum certa jam provincia Africa conſulis, viri fortis ac ſtrenui, ſit, quam nec ſenatus cenſuit in hunc annum provinciam eſſe, nec populus juſſit. deinde, ſi eſt, conſulem peccare arbitror, qui de re tranſactâ ſimulando ſe referre, ſenatum ludibrio habet: non ſenatorem modo, qui, de quo conſulitur, ſuo loco dicit ſententiam. Atque ego certum habeo, diſſentienti mihi ab iſtâ feſtinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum ſubeundam opinionem eſſe: unius, *inſitæ ingenio meo cunctationis*, quam metum pigritiamque homines adoleſcentes ſanè appellent: dum me non pœniteat, adhuc *aliorum ſpecioſiora primo aſpectu conſilia ſemper viſa, mea uſu meliora*. alterius, obtrectationis atque invidiæ adverſum creſcentem indies gloriam fortiſſimi conſulis. A quâ ſuſpicione, ſi me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque conſulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propiùs faſtidium ejus ſim, quàm deſiderium:

ſiderium : ætas ſaltem liberet. *quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt, qui ne filio quidem meo æqualis ſit? Me dictatorem*, cùm vigerem adhuc viribus, & in curſu maximarum rerum eſſem, *recuſantem nemo* aut in ſenatu, aut ad populum audivit, *quo minus* inſectanti me magiſtro equitum, quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: *rebus quàm verbis aſſequi malui*, ut, qui aliorum judicio mihi comparatus erat, ſuâ mox confeſſione me ſibi præferret: nedum ego, perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adoleſcente florentiſſimo proponam: videlicet, ut mihi jam vivendo, non ſolum rebus gerendis, feſſo, ſi huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum eâ gloriâ, quæ parta eſt, vivendum atque moriendum eſt. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci poſſet. Illud te mihi ignoſcere, P. Corneli, æquum erit, ſi cùm in me ipſo *nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim*, ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quanquam ſi aut bellum nullum in Italiâ; aut is hoſtis eſſet, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italiâ retineret, etſi id bono publico faceret, ſimul cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum videri poſſet. Cùm vero Annibal hoſtis incolumi exercitu quartum decimum annum Italiam obſideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italiâ expuleris; & ſicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, uti te conſule vincamus) futura eſt. Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Amilcarem, quàm Italiâ expuliſſe Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem (etſi magis partam, quam ſperatam gloriam amplecteris) Hiſpaniâ potius quam Italiâ bello liberatâ gloriatus fueris. Nondum is

eſt Annibal, quem non magis timuiſſe videatur, quam contempſiſſe, qui aliud bellum maluerit. Quin igitùr ad hoc accingeris, nec per iſtos circuitus, ut, cùm in Africam trajeceris, ſequuturum te illuc Annibalem ſperes, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal eſt, eo bellum intendis? Egregiam iſtam palmam belli Punici patrati petis? *Hoc & naturâ prius eſt, tua cùm defenderis, aliena ire oppugnatum.* Pax ante in Italiâ quam bellum in Africâ ſit: & *nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis inferatur.* Si utrumque tùo ductu auſpicioque fieri poteſt: Annibale hìc victo, illìc Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis conſulibus relinquenda eſt; prior cùm major clariorque, tum cauſa etiam inſequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italiâ & in Africâ duos diverſos exercitus alere ærarium non poteſt, præterquam quod, unde claſſes tueamur, unde commeatibus præbendis ſufficiamus, nihil reliqui eſt, periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italiâ, P. Scipio bellum in Africâ geret. Quid, ſi (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus; ſed *quæ acciderunt, accidere poſſunt*) & victor Annibal ire ad urbem pergat? tum demum te conſulem ex Africa, ſicut Q. Fulvium à Capuâ, accerſemus? Quid quod in Africâ quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruuſque, intra triginta dies cum exercitibus cæſi, documento ſint; ubi, per aliquot annos maximis rebus terrâ marique gerendis ampliſſimum nomen apud exteras gentes populi Romani veſtræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, ſi reges imperatoreſque, temere in hoſtium terras tranſgreſſos, cum maximis cladibus ſuis exercituumque ſuorum, numerare velim. Athenienſes, prudentiſſima civitas, bello domi relicto, authore æquè impigro ac nobili juvene, magnâ claſſe in Siciliam tranſmiſsâ, unâ pugnâ navali florentem Rempub. ſuam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem iſta, & *M. Atilius,*

insigne

inſigne utriuſque fortunæ exemplum, nobis documento ſint. Næ tibi, P. Corneli, cùm ex alto Africam conſpexeris, ludus & jocus fuiſſe Hiſpaniæ tuæ videbuntur. Quid enim ſimile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem ſociorum claſſem appuliſti; expoſitos milites, per tutiſſima omnia ad ſocios & amicos populi Romani, Tarraconem duxiſti: ab Tarracone deinde iter per præſidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, poſt amiſſos imperatores, ferociores calamitate ipsâ facti: dux tumultuarius quidem ille L. Martius, & militari ſuffragio ad tempus lectus, cæterum ſi nobilitas ac juſti honores adornarent, claris imperatoribus quâlibet arte belli par: oppugnata per ſummum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera, (neque ea elevo) nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager pacatus, non civitas ſocia, non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. *Quacunque circumſpexeris, hoſtilia omnia atque infeſta.* An Syphaci Numidiſque credis? Satis ſit ſemel creditum. *Non ſemper temeritas eſt felix: & fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut, cùm opera pretium ſit, cum mercede magnâ fallat.* Non hoſtes patrem patruumque tuum armis prius, quàm Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tantum tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Maſiniſſa ſe, quàm Carthaginienſes, malunt potentiſſimos in Africâ eſſe: Carthaginienſes, quàm quenquam alium: *Nunc illos æmulatio inter ſeſe, & omnes cauſæ certaminum acuunt, quia procul externus metus eſt.* Oſtende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam *velut ad commune reſtinguendum incendium* concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienſes Hiſpaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defen-

dent; cùm euntes in prælium pavida proſequetur conjux, & parvi liberi occurſabunt. Quid porro, ſi ſatis confiſi Carthaginienſes conſenſu Africæ, fide ſociorum regum, mœnibus ſuis, cùm tuo exercitûſque tui præſidio nudatam Italiam viderint, ipſi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africâ miſerint, aut Magonem, quem à Balearibus claſſe tranſmiſſâ jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari conſtat, Annibali ſe conjungere juſſerint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, cùm Aſdrubal in Italiam tranſcendit: quem tu, qui non ſolum Carthaginem, ſed omnem Africam exercitu tuo es clauſurus, è manibus tuis in Italiam emiſiſti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id, tuâ, non Reipub. ſolum, causâ, iter datum victo in Italiam eſſe. Patere nos omnia, quæ *proſpera tibi* ac Reipublicæ in imperio evenere, *tuo conſilio aſſignare: adverſa caſibus incertis belli & fortunæ* delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præſidem ſibi patria atque univerſa Italia retinet. Non potes ne ipſe quidem diſſimulare, ubi Annibal ſit, ibi caput atque arcem hujus belli eſſe; quippe qui præ te feras, eam tibi cauſam trajiciendi in Africam eſſe, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hìc, ſive illìc, cum Annibale eſt tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africâ ſolus, an hìc tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius conſules tam recenti exemplo, *quantum id interſit*, documento ſunt? Quid? Annibalem utrum tandem extremus angulus agri Bruttii fruſtra jam diu poſcentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota ſocia Africa, potentiorem armis viriſque faciet? Quod iſtud conſilium eſt, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ ſint, hoſtium multo majores; quàm ubi duobus exercitibus adverſus unum, tot præliis & tam diuturnâ & gravi militiâ feſſum, pugnandum ſit? Quam compar conſilium tuum parentis tui conſilio ſit, reputa. Ille conſul profectus in Hiſpaniam,

niam, ut Annibali ab Alpibus deſcendenti occurreret, in Italiam ex provinciâ rediit: tu, cùm Annibal in Italiâ ſit, relinquere Italiam paras; non quia Reipub. id utile, ſed quia tibi amplum & glorioſum cenſes eſſe: ſicut cùm provinciâ & exercitu relicto, ſine lege, ſine ſenatuſconſulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majeſtatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commiſiſti. Ego P. Cornelium, P. C. Reipub. nobiſque, non ſibi ipſi privatim creatum conſulem exiſtimo: exercituſque ad cuſtodiam urbis atque Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſuperbiam conſules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORATIO

P. CORNELII Scipionis orationi præcedenti Q. Fabii reſpondens.

QUintus Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in ſententiâ ſuâ poſſe obtrectationem ſuſpectam eſſe. Cujus ego rei non tam ipſe auſim tantum virum inſimulare, quàm quod ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſanè purgata eſt. Sic enim honores ſuos & famam rerum geſtarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum ſit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui, quia ſuper cæteros excellat, quò me quoque niti non diſſimulo, me ſibi æquari nolit. Sic ſenem ſe perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam ſui poſuit; *tanquam non longius, quàm quantum vita humana ſpatium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut ſe non cum præſentibus modo, ſed cum omnis ævi claris viris comparet.* Equidem haud diſſimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non aſſequi ſolum velle, ſed, (bonâ veniâ tuâ dixerim) ſi poſſim, etiam exuperare. Illud nec tibi in me,

nec mihi in minores natu animi ſit, ut nolimus quenquam noſtri ſimilem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus; ſed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum ſit. Commemoravit, quantum eſſem periculi aditurus, ſi in Africam trajicerem: ut meam quoque, non ſolum Reipub. & exercitûs vicem videretur ſollicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Cùm pater patruuſque meus interfecti, cùm duo exercitus eorum prope occidione occiſi eſſent, cùm amiſſæ Hiſpaniæ, cùm quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armiſque tenerent, cùm quæſitus ad id bellum imperator nemo ſe oſtenderet præter me, nemo profiteri nomen auſus eſſet, cùm mihi quatuor & viginti annos nato detuliſſet imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hoſtium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africâ calamitas accepta eſt, quàm tunc in Hiſpaniâ erat? An majores nunc ſunt exercitus in Africâ, duces plures melioreſque, quàm tunc in Hiſpaniâ fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit, quàm nunc eſt? An cum Carthaginienſi hoſte in Hiſpaniâ, quàm in Africâ bellum geri aptius eſt? Facile eſt poſt fuſos fugatoſque quatuor exercitus Punicos, poſt tot urbes vi captas, aut metu ſubactas in ditionem, poſt perdomita omnia uſque ad Oceanum, tot regulos, tot ſævas gentes, poſt receptam totam Hiſpaniam, ita ut veſtigium nullum belli reliquum ſit, elevare meas res geſtas: tam, hercule, quàm ſi victor ex Africâ redierim, ea ipſa elevare, quæ nunc retinendi mei cauſâ, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam, negat ullos patere portus. M. Atilium captum in Africâ commemorat, tanquam M. Atilius primo acceſſu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ, & res egregias primo anno geſſiſſe: & quantum ad Carthaginienſes duces

ces attinet, invictum ad ultimum permanſiſſe. Nihil igitur me iſto exemplo terrueris: ſi hoc bello, non priore, ſi nuper, non annis ante quadraginta, iſta clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quàm Scipionibus occiſis in Hiſpaniam, trajicerem. Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quàm me patriæ meæ ſinerem natum eſſe: *creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quod poſſit in hominis unius virtute tantum momenti eſſe.* At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bello, tranſgreſſi. Cur ergo (quoniam Græcas fabulas narrare vacat) non Agathoclem potius Syracuſanum regem, cùm diu Sicilia Punico bello ureretur, tranſgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eò bellum, unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſque ullum exemplum eſſe, quàm Annibal, poteſt? multum intereſt, alienos populari fines, an tuos uri exſcindique videas. *Plus animi eſt inferenti periculum, quàm propulſanti.* Ad hoc, *major ignotarum rerum eſt terror:* bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines adſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italiâ populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto *minus quicquam* in Africâ Carthaginienſibus *firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis?* Ad hæc, nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt: mercede paratos milites habent, *Afros, Numidaſque, leviſſima fidei mutandæ ingenia.* Hic modo nihil moræ ſit, unà & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem. lætiores & frequentiores ex Africâ expectate nuntios, quàm ex Hiſpaniâ accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſiniſſa reges: quorum

ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidiâ ſim. Multa, quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et, *Id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblatâ caſu flectere ad conſilium.* Habebo, Quinte Fabi, parem quidem Annibalem; ſed illum potius ego traham, quàm ille me retineat. In ſuâ terrâ cogam pugnare eum, & *Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Bruttiorum caſtella.* Nèquid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africam, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, Reſpublica hic detrimenti capiat, quod tu, Q. Fabi, cùm victor totâ Italiâ volitaret Annibal, potuiſti præſtare: hoc, vide, ne contumelioſum ſit, concuſſo jam & pene fracto Annibale, negare, poſſe L. Licinium conſulem, virum fortiſſimum, præſtare, qui, ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego cenſeo, modo perficeretur bellum; tamen ad dignitatem populi Romani famamque apud reges genteſque externas pertinebat, non ad defendendam modo Italiam, ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe; non hoc credi, vulgarique, quod Annibal auſus ſit, neminem ducem Romanorum audere; & priore Punico bello, tum cùm de Siciliâ certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claſſibus oppugnatam, nunc, cùm de Italiâ certatur, Africam pacatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tamdiu Italia: uratur, evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineant, quàm nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per quatuordecim annos ingruerunt, vertantur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio nec ad vós pertinens ſit, ſi, quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpaniâ elevavit, ſic & ego contra

contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. &, ſi ullâ aliâ re, *modeſtiâ certe, & temperando linguæ adoleſcens ſenem vicero.* Ita & vixi, & res geſſi, ut tacitus eâ opinione, quam veſtrâ ſponte conceptam animis haberetis, facile contentus eſſem.

Ex triceſimo libro ab urbe conditâ.

O R A T I O.

SOPHONISBÆ uxoris Syphacis ad Maſiniſſam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace, Maſiniſſa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fugâ magna vis hominum ſe receperat, ire deſtinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit, ut urbem dederent, quàm Syphacem regem vinctum in conſpectum dari juſſit. Ingreſſus deinde Cirtham, præſidiis ad portas dimiſſis, ne cui pateret egreſſus, ipſe citato equo ad regiam ire pergebat, cùm Sophoniſba Syphacis uxor in regia veſtibulo occurrens ita cum ipſo loquuta eſt.

OMnia quidem ut poſſes in nos, Dii tibi dederunt, virtuſque & felicitas tua, ſed ſi captivæ apud dominum vitæ necisque ſuæ vocem ſupplicem mittere licet; ſi genua, ſi victricem attingere dextram; precor quæſoque per majeſtatem regiam, in quâ paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujuſce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quàm Syphacem hinc miſerunt; hanc veniam ſupplici des, ut ipſe, quodcunque fert animus, *de captivâ ſtatuas, neque me in cujuſquam Romani ſuperbum ac crudele arbitrium venire ſinas.* Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuiſſem, tamen Numidæ atque in eâdem mecum Africâ geniti, quàm alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid

Cartha-

Carthaginienſi ab Romano, quid filiæ Aſdrubalis timendum ſit, vides. Si nullâ aliâ re potes, me morte ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obteſtorque.

ORATIO

P. Scipionis ad Maſiniſſam.

Argumentum.

Introductus ad Scipionem Syphax, cùm interrogaretur, quid ita ſe moviſſet ad ſumenda arma contra Romanos, reſponderat, Uxoris meæ perfidia. Quæ vox in causâ fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsâ re cognoſcere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum eſt, ut Syphax ipſe uxorem ſuam prædicaret à Maſiniſſâ ſic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum eſſet. Ægrè tulit ipſum illud Scipio, ac per occaſionem in hac verba à fœdâ libidine Maſiniſſam deterrebat.

Aliqua te exiſtimo, Maſiniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hiſpaniâ, ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, & poſtea in Africâ teipſum ſpeſque omnes tuas in fidem meam commiſiſſe. Atqui nulla earum virtus eſt, propter quas appetendus tibi viſus ſim, quâ ego æquè atque *temperantiâ & continentiâ libidinum gloriatus* fuerim. *Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes,* Maſiniſſa, *adjeciſſe velim. Nam non eſt* (mihi crede) *tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. Qui eas ſuâ temperantiâ frænavit ac domuit, is multo majus decus majoremque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus.* Quæ me abſente ſtrenuè ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini. cætera teipſum reputare tecum, quàm, me dicente, erubeſcere malo. Syphax populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi

populi Romani eſt. Et regem, conjugemque ejus, etiamſi non civis Carthaginienſis eſſet, etiamſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam oporteret mitti : ac ſenatûs populique Romani de eâ judicium atque arbitrium eſſe, quæ regem nobis ſocium alienaſſe, atque in arma egiſſe præcipitem dicatur. *Vince animum*, cave ne *deformes multa bona uno vitio*, & *tot meritorum gratiam majore culpâ, quàm cauſa culpa eſt, corrumpas.*

ORATIO

Annibalis ad P. Scipionem de pace.

Argumentum.

Digreſſus ex Italiâ Annibal, cùm Africam repetens, Zamam, quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abeſt, perveniſſet, præmiſit exploratores, qui cognoſcerent, quonam in ſtatu res illic Romanorum eſſent. Speculatores à cuſtodibus in caſtra deducti, omiſſo metu viſere omnia & contemplari juſſi. Regreſſi cùm læta omnia non ſecus quàm in certâ victoriâ nuntiarent, tum demùm de pace Annibal cogitare cœpit : ac per ſuos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas eſſe ita ſuaſit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem, lætor te mihi ſorte potiſſimum datum, à quo pacem peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dediſſent, tibi ceſſiſſe : teque huic bello, veſtris prius, quàm noſtris cladibus inſigni, finem impoſuiſſe. Hoc quoque ludibrium fortunæ caſus ediderit, ut, cum patre tuo conſule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore ſigna contulerim, ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus noſtris

mentem datam ab Diis eſſe, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti eſſemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia ſatis digna pretia ſunt pro tot claſſibus, tot exercitibus, tot tamque egregiis amiſſis ducibus. Sed *præterita magis reprehendi poſſunt, quàm corrigi*. Ita aliena appetivimus, ut de noſtris dimicaremus; nec in Italiâ ſolum vobis bellum, nobis in Africâ eſſet; ſed & vos in portis veſtris propè ac mœnibus ſigna armaque hoſtium vidiſtis, & nos ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum exaudivimus. Quod igitur nos maximè abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore veſtrâ fortunâ de pace agitur; agimuſque ii, quorum & maximè intereſt pacem eſſe, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates noſtræ habituræ ſunt. *animo tantum nobis opus eſt non abhorrente à quietis conſiliis*. Quod ad me attinet, *jam ætas ſenem in patriam revertentem, unde puer profectus ſum; jam ſecundæ, jam adverſæ res ita erudierunt, ut rationem ſequi, quàm fortunam malim*. Tuam & adoleſcentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus eſt conſiliis, metuo. *Non temere incerta caſuum reputat quem fortuna nunquam decepit*. Quod ego fui ad Traſimenum, ad Cannas, id tu hodie es. vix dum militari ætate imperio accepto *omnia audaciſſimè incipientem nuſquam fefellit fortuna*. Patris & patrui perſecutus mortem, ab calamitate veſtræ domûs decus inſigne virtutis pietatiſque eximiæ cepiſti; amiſſas Hiſpanias recuperaſti, quatuor inde Punicis exercitibus pulſis. Conſul creatus, cùm cæteris ad tutandam Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam, duobus hic exercitibus cæſis, binis eâdem horâ captis ſimul incenſiſque caſtris, Syphace potentiſſimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot noſtri imperii ereptis, me ſextumdecimum jam annum hærentem in poſſeſſione Italiæ detraxiſti. *Poteſt victoriam malle, quam pacem animus*. Novi vobis *ſpiritus magnos magis quàm utiles*: & mihi *talis aliquando fortuna affulſit*.

Quod

Quod ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent Dii; non ea ſolum, quæ eveniſſent, ſed etiam ea, quæ evenire poſſent, reputaremus. Ut omnium obliviſcaris aliorum, ſatis ego documenti in omnes caſus ſum. Quem modo caſtris inter Anienem atque urbem veſtram poſitis, ac jam propè ſcandentem mœnia Romana videras; hic cernis duobus fortiſſimis viris fratribus; clariſſimis imperatoribus orbatum, ante mœnia propè obſeſſæ patriæ, quibus terrui veſtram urbem, ea pro meâ deprecantem. MAXIMÆ *cuique fortunæ minime credendum eſt.* In *bonis tuis rebus*, nostris dubiis, tibi *ampla ac ſpecioſa danti eſt pax:* nobis *petentibus magis neceſſaria quàm honeſta: Melior tutiorque eſt certa pax, quam ſperata victoria: hæc in tuâ, illa in Deorum manu eſt.* Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis diſcrimen: Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem propone animo: Utrinque ferrum, corpora humana erunt. *nuſquam minus, quàm in bello, eventus reſpondent.* Non tantum ad id, quod datâ pace jam habere potes, ſi prælio vincas, gloriæ adjeceris, quantum ademeris, ſiquid adverſi eveniat. *Simul parta ac ſperata decora unius horæ fortuna evertere poteſt.* Omnia in pace jungendâ tuæ poteſtatis ſunt, P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. *Inter pauca felicitatis virtutiſque exempla* M. Atilius quondam in hac eâdem terrâ fuiſſet, ſi victor pacem petentibus dediſſet patribus noſtris: *ſed non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem ſe fortunam, quanto altiùs elatus erat, eo fœdiùs corruit. Eſt quidem ejus, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis;* ſed forſitan non indigni ſimus, qui nobiſmet ipſis mulctam irrogemus. Non recuſamus, quin omnia propter quæ bellum initum eſt, veſtra ſint, Sicilia, Sardinia, Hiſpania, quicquid inſularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienſes, incluſi Africæ littoribus, vos (quando ita Diis placuit) cæteræ etiam terrâ marique videamus regentes

regentes imperia. Haud negaverim, propter non nimis ſinceré petitam aut expectatam nuper pacem, *ſuſpectam eſſe* vobis *Punicam fidem*. Multum, per quos petita ſit, ad fidem tuendæ pacis pertinet, Scipio. Veſtri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem, niſi utilem crederem; & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum eſt, ne quem ejus pœniteret, quoad ipſi invidere Dii, præſtiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO

Scipionis ad Annibalem.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem induciarum fidem & ſpem pacis turbaſſe: neque tu id ſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahas, præter ea, quæ jampridem in noſtrâ poteſtate ſunt. Cæterum ſicut tibi curæ eſt, ſentire cives tuos, quanto per te onere leventur: ſic mihi laborandum eſt, ne, quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis, præmia perfidiæ habeant: indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit vobis fraus, petitis. Neque patres noſtri priores de Siciliâ, neque nos de Hiſpaniâ fecimus bellum; & tunc Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac juſta induerunt arma. Vos laceſſiſſe, & tu ipſe fateris, & Dii teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. *Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia, quæcunque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio.* Cæterùm quemadmodum ſuperbè & violenter me faterer facere, ſi, priuſquam in Africam trajeciſſem, te tuâ voluntate cedentem Italiâ, & impoſito in naves exercitu ipſum

ſum venientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc, cùm propè manu conſertâ reſtitantem ac tergiverſantem in Africam attraxerim, nullâ ſum tibi verecundiâ obſtrictus. Proinde ſi quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ ſint, noſti: mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum,) adjicitur; eſt quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis.

ORATIO

ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES, qui reprehenderant quod riſiſſet in communi fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginienſibus petentibus pacem à Scipione authoritate ſenatûs datas, id etiam propoſitum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentûm argenti penſionibus æquis ſolverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhauſtis difficilis videbatur; itaque cùm ob eam ipſam cauſam cæteris in curiâ Carthaginienſi mœrentibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Aſdrubal Hædus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, cùm præſertim earum lacrymarum ipſe cauſa eſſet. Tum Annibal in hanc ſententiam reſpondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret non læti, ſed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, riſum eſſe, qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtivus, quàm veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lachrymæ ſunt. Tunc fleſſe decuit, cùm adempta nobis arma, incenſæ naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec eſſe in vos odio veſtro conſultum ab Romanis credatis. NULLA *magna civitas diu quieſcere poteſt.* Si foris hoſtem non habet, domi

mi invenit. *Ut prævalida corpora ab externis cauſis tuta videntur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur.* Tantum nimirum ex publicis malis ſentimus, quantum ad privatas res pertinet: *nec in eis quicquam acriùs, quàm pecuniæ damnum ſtimulat.* Itaque cùm ſpolia victæ Carthagini detrahebantur, cùm inermem jam ac nudam deſtitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit. nunc, quia tributum ex privato conferendum eſt, tanquam in publico funere comploratis. Quàm vereor ne propediem ſentiatis leviſſimo in malo vos hodie lacrymaſſe!

Ex triceſimo ſecundo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Ariſtæni Prætoris Achæorum, quâ eos objurgat.

Argumentum.

T. Quintius in obſidione Elatiæ, ratus, Cycliade principe factionis adverſæ expulſo, Achæorum animos à Philippo averti poſſe, legatos ad Achæos hac de re miſit. Ariſtænus erat pretor Achæorum qui eâ in cauſâ Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata expoſuerant, cùm propter imminentem noctem nihil tranſigi ac definiri poſſe videret, jus ferendi ſententiam, dimiſſo ſenatu, in poſterum diem differt. Poſtero die poteſtate factâ à magiſtratibus ſi quis vellet, ſuadendi, nemo prodibat, cùm Ariſtænus ne tacitum ſenatum rurſus dimitteret, ita Achæos ipſe increpare cœpit.

UBI illa certamina animorum, Achæi, ſunt, quibus in conviviis & circulis, cùm de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc in concilio ad eam rem unam indicto, cùm legatorum utrinque verba audieritis, cùm referant magiſtratus, cùm præco ad ſuadendum vocet, obmutuiſtis. Si non cura com-

communis ſalutis, ne ſtudia quidem quæ in hanc aut illam partem animos veſtros inclinarunt, vocem cuiquam poſſunt exprimere? cùm præſertim nemo tam hebes ſit, qui ignorare poſſit, *dicendi ac ſuadendi, quod quiſque aut velit, aut optimum putet, nunc occaſionem eſſe, priuſquam quicquam decernamus.* Ubi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè diſplicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe conditâ

ORATIO

M. Catonis Consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

Argumentum.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio conſulibus, legem tulerant, nequa mulier plus ſemunciâ auri haberet, neu veſtimento verſicolori uteretur, neu juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum causâ, veheretur. Ea lex ab altero latere Oppia dicta. Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem ſolicitabant: nec jam ullâ authoritate, verecundiâ imperiove primorum patrum à limine ſenatûs contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis diſcurrebant, orantes viros, ut in tam ſecundâ fortunâ ſibi ornatus adverſis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipſa, præter tribunos plebis duos, M. quoque Porcium Catonem conſulem defenſorem habebat: cæteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula totâ urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, cùm quid ita convenirent, intellexiſſet, advocatâ concione ita pro lege adverſus luxuriam mulierum diſſeruit. L. Valerius tribunus plebis qui tulerat de lege abrogandâ, poſt Catonem, ut ſequitur, pro mulieribus adverſus legem Catoni reſpondit.

SI in ſuâ quiſque noſtrûm matreſfamilias, Quirites, *jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minus cum univerſis fœminis negotii haberemus.* nunc domi victa libertas noſtra impotentiâ muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur : *& quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus.* Equidem fabulam & fictam rem ducebam eſſe, virorum omne genus in aliquâ inſulâ conjuratione muliebri à ſtirpe ſublatum eſſe. *Ab nullo genere non æquè ſummum periculum eſt; ſi cœtus, & concilia & ſecretas conſultationes eſſe ſinas.* Atque ego vix *ſtatuere apud animum meum* poſſum, utrum pejor ipſa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos conſules reliquoſque magiſtratus ; alterum ad vos, Quirites, magis pertinet. Nam *utrum è Republicâ ſit, necne,* id quod ad vos fertur, veſtra exiſtimatio eſt, qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris, ſive ſuâ ſponte, ſive authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri, facta eſt, haud dubio ad culpam magiſtratuum pertinens, neſcio vobis, Tribuni, an conſulibus magis ſit deformis : vobis, ſi fœminas ad concitandas tribunitias ſeditiones jam adduxiſtis : nobis, ſit ut plebis quondam, ſic nunc mulierum ſeceſſione leges accipiendæ ſunt. Equidem non ſine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perveni. quod niſi me verecundia ſingularum magis majeſtatis & pudoris, quàm univerſarum tenuiſſet, ne compellatæ à conſule viderentur, dixiſſem : Qui hic mos eſt in publicum procurrendi, & obſidendi vias, & viros alienos appellandi? Iſtud ipſum ſuos quæque domi rogare non potuiſtis? An blandiores in publico quàm in privato, & alienis quàm veſtris eſtis? quanquam ne domi quidem vos, ſi ſui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. *Majores noſtri nullam ne privatam quidem rem agere fœminas ſine authore voluerunt* : in manu eſſe parentum, fratrum, virorum ;

nos

nos (ſi Diis placet) jam etiam Rempubl. capeſſere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immiſceri. Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quod aliæ rogationes tribunorum plebis ſuadent, aliæ legem abrogandam cenſent? *Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali,* & ſperate ipſas modum licentiæ facturas, niſi vos faciatis. Minimum hoc eorum eſt, quæ iniquo animo fœminæ, ſibi aut moribus aut legibus injuncta patiuntur. *omnium rerum libertatem, imò licentiam,* (ſi vera dicere volumus) *deſiderant.* Quid enim, ſi hoc expugnaverint, non tentabunt? Recenſete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores noſtri, per quæque ſubjecerint viris: quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis. Quid? ſi carpere ſingula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo, *ſimul pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt.* At, Hercule, nequid novum in eas rogetur, recuſant. non jus, ſed injuriam deprecantur. Imò, ut, quam accepiſtis, juſſiſtis ſuffragiis veſtris legem, quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis: id eſt, ut *unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt:* id modo *quæritur, ſi majori parti, & in ſummam prodeſt.* ſi quod cuiquam privatim officiet jus, id deſtruet ac demolietur; quid attinebit univerſos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurrant in publicum, ac vix foro ſe & concione abſtineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abeſt, abſitque ſemper talis fortuna Reipublicæ: ſed tamen cùm fuit, negâſtis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec ſolicitudo pro ſuis, ſed religio congregavit eas. Matrem Idæam Peſſinunte ex Phrygiâ venientem accepturæ ſunt. *Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri?* Ut auro & purpurâ

fulgeant

ſulgeamus, inquiunt: ut *carpentis* feſtis profeſtiſque diebus, *velut triumphantes de lege victâ & abrogatâ, & captis & ereptis ſuffragiis veſtris, per urbem vectemur:* ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentem de fœminarum, ſæpe de virorum, nec de privatorum modò, ſed etiam magiſtratuum ſumptibus audiſtis; *diverſiſque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ civitatem laborare: quæ peſtes omnia magna imperia everterunt.* Hæc ego, quod melior lætiorque in dies fortuna Reipub. eſt, quo magis imperium creſcit: & jam in Græciam Aſiamque tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo *plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas.* Infeſta (mihi credite) ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi. jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, mirantéſque, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes. Ego hos malo propitios Deos, & ita ſpero futuros, ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrum noſtrorum memoriâ per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, ſed etiam mulierum animos donis tentavit. nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam cauſam fuiſſe cenſetis? *Eadem fuit, quæ majoribus, nihil de hac re lege ſanciendi. nulla erat luxuria, quæ coërceretur.* SICUT *antè morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quàm remedia eorum: ſic cupiditates prius natæ ſunt, quam leges, quæ iis modum facerent.* Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, niſi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia vectigalis jam & ſtipendiaria plebs eſſe ſenatui cœperat? Itaque minimè mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret; cùm aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; ſtantes in publico inveniſſet, quæ acciperent. Atque ego *non-*

nullarum

nullarum cupiditatum ne cauſam quidem *aut rationem inire poſſum.* Nam *ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortaſſe naturalis aut puderis aut indignationis habeat:* ſic æquato omnium cultu, quid unaquæque veſtrûm vetur, ne in ſe conſpiciatur? *Peſſimus quidem pudor eſt vel parſimoniæ, vel paupertatis*; ſed utrumque lex vobis demit, cùm id, quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipſam exæquationem non fero, illa locuples, cur non inſignis auro & purpurâ conſpicior? cur paupertas aliarum ſub hac legis ſpecie latet; ut, quod habere non poſſunt, habituræ, ſi liceret, fuiſſe videantur? Vultis hoc certamen uxoribus veſtris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia poſſit? pauperes, ne ob hoc ipſum contemnantur, ſupra vires ſe extendant? Næ, ſimul pudere, quod non oportet, cœperit; quod oportet, non pudebit. quæ de ſuo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miſerum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! cùm quod ipſe non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant, &, quod majus eſt, legem & ſuffragia rogant; & à quibuſdam impetrant, adverſus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles. ſimul lex modum ſumptibus uxoris tuæ facere deſierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco exiſtimare, Quirites, futuram rem quo fuit, antequàm lex de hoc ferretur. *Et hominem improbum non accuſari tutius eſt, quàm abſolvi: & luxuria non mota tolerabilior eſſet, quàm erit nunc; ipſis vinculis, ſicut fera beſtia, irritata, deinde emiſſa.* Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam cenſeo. vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORA-

ORATIO

L. Valerii Tribuni plebis pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad ſuadendum diſſuadendumque id, quod à nobis rogatur, proceſſiſſent, ego quoque cùm ſatis dictum pro utrâque parte exiſtimarem, tacitus ſuffragia veſtra expectaſſem. nunc cùm vir graviſſimus conſul M. Porcius, non *authoritate* ſolum, *quæ tacita ſatis momenti habuiſſet*, ſed oratione etiam longâ & accuratâ inſectatus ſit rogationem noſtram, neceſſe eſt paucis reſpondere: qui tamen plura verba in caſtigandis matronis, quam in rogatione noſtrâ diſſuadendâ conſumpſit, & quidem ut in dubio poneret; utrum id quod reprehenderet, matronæ ſuâ ſponte, an nobis authoribus feciſſent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc conſul verbotenus, quàm ut re inſimularet. Cœtum & ſeditiones, & interdum ſeceſſionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogaſſent, ut legem in ſe latam per bellum temporibus duris, in pace, & florente ac beatâ Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causâ conquiruntur, & hæc & alia eſſe ſcio: & *Catonem oratorem non ſolùm gravem, ſed interdum etiam trucem eſſe* ſcimus omnes, *cùm ingenio ſit mitis*. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causâ ad ſe pertinente in publicum proceſſerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adverſus te *Origines* revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem ſemper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, cùm Capitolio à Sabinis capto, medio in foro ſignis collatis dimicaretur; nonne intercurſu matronarum inter acies duas prælium ſedatum eſt? Quid? regibus exactis, cùm Coriolano Martio duce, legiones Volſcorum caſtra ad quintum lapidem poſuiſſent; nonne id agmen, quo obruta

ruta hæc urbs eſſet, matronæ averterunt? Jam urbe captâ à Gallis, aurum quo redempta urbs eſt, nempe matronæ conſenſu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & cùm pecuniâ opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium? & cùm Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arceſſerentur, matronæ univerſæ ad mare profectæ ſunt, ad matrem Idæam accipiendam? Diſſimiles, inquit, cauſæ ſunt. nec mihi cauſas æquare propoſitum eſt. nihil novi factum, purgare ſatis eſt. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminaſque pertinentibus feciſſe eas nemo miratus eſt; in cauſâ propriè ad ipſas pertinente miramur feciſſe? Quid autem fecerunt? ſuperbas medius fidius aures habemus, ſi cùm domini ſervorum non faſtidiant preces, nos rogari ab honeſtis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur: in quo duplex conſulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari eſt indignatus: & eam præcipuè legem, quæ luxuriæ muliebris coërcendæ causâ lata eſſet. Et illa communis pro legibus, viſa conſularis oratio eſt: & hæc adverſus luxuriam, ſeveriſſimis moribus conveniebat. Itaque periculum eſt, niſi, quid in utrâque re vani ſit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum *ex iis legibus*, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ utilitatis causâ in æternum latæ ſunt, *nullam abrogari debere* fateor; *niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicæ inutilem fecit*; ſic quas tempora aliqua deſiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe video. *Quæ in pace lata ſunt, plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax: ut in navis adminiſtratione alia in ſecundâ, alia in adverſâ tempeſtate uſui ſunt.* Hæc cùm ita naturâ diſtincta ſint, ex utro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, ſimul cum ipſâ urbe nata? An (quod ſecundum eſt) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis ſcripta? Sine

quâ cùm majores noſtri non exiſtimarint matronale decus ſervari poſſe, nobis quoque verendum ſit, ne cum eâ pudorem ſanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur neſcit novam iſtam legem eſſe, Q. Fabio, T. Sempronio conſulibus viginti annis antè latam? ſine quâ cùm per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogatâ eâ effundentur ad luxuriam, periculum eſt? Nam ſi iſta lex ideo lata eſſet, ut finiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogata incitaret: cur ſit autem lata, ipſum indicarit tempus. Annibal in Italiâ erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant ſocii, non milites in ſupplementum, non ſocios navales ad claſſem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: ſervi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello, perfecto dominis ſolveretur, emebantur: In eandem diem, frumentum & cætera quæ belli uſus poſtulabant, præbenda publicani ſe conducturos profeſſi erant: ſervos ad remum, numero ex cenſu conſtituto, cum ſtipendio noſtro dabamus: aurum & argentum omne, à ſenatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias ſuas in ærarium deferebant. cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus ſignati argenti & æris domi haberemus. Tali eo tempore in luxuriâ & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia deſiderata ſit: cùm, quia Cereris ſacrificium lugentibus omnibus matronis intermiſſum erat, ſenatus finiri luctum triginta diebus juſſit. Cui non apparet, inopiam & miſeriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in uſum publicum vertendæ erant, iſtam legem ſcripſiſſe, tamdiu manſuram, quamdiu cauſa ſcribendæ legis manſiſſet? Nam ſi quæ tunc, temporis cauſâ, aut decrevit ſenatus, aut populus juſſit, in perpetuum ſervari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præſenti pecuniâ locamus? cur ſervi, qui militent,

militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, ſicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem ſtatum Reipub. ſentient: ad conjuges tantùm noſtras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpurâ viri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: liberi noſtri prætextis purpurâ togis utentur. magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hic Romæ infimo generi magiſtris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam ut cum eo crementur mortui: fœminis duntaxat purpuræ uſum interdicemus? & cùm tibi viro liceat purpurâ in veſte ſtragulâ uti, matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non ſines? & equus tuus ſpecioſiùs inſtratus erit, quàm uxor veſtita? Sed in purpurâ, quæ teritur, abſumitur, injuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt? Præſidium potius in eo eſt & ad publicos & ad privatos uſus, ſicuti experti eſtis. Nullam æmulationem inter ſe ſingularum, quando nulla haberet, eſſe aiebat. At, Hercule, univerſis dolor & indignatio eſt, cum ſociorum Latini nominis uxoribus vident ea conceſſa ornamenta, quæ ſibi adempta ſint: cùm inſignes eas eſſe auro & purpurâ, cùm illas vehi per urbem, ſe pedibus ſequi: tanquam in illarum civitatibus, non in ſuâ imperium ſit. *Virorum hòc animos vulnerare poſſet: quid mulierculárum cenſetis, quas etiam parva movent?* Non magiſtratus, nec ſacerdotia, nec triumphi, nec inſignia, nec dona aut ſpolia bellica iis contingere poſſunt. Mundiciæ, ornatus, & cultus, hæc fœminarum inſignia ſunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores noſtri. Quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum, deponunt? quid cùm eluxerunt, ſumunt? quid in gratulationibus ſupplicationibuſque, niſi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogave-

ritis, non veſtri arbitrii erit, ſi quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat. minus filiæ, uxores, ſorores etiam quibuſdam in manu erunt. *Nunquam ſalvis ſuis exuitur ſervitus muliebris, & ipſa libertatem, quam viduitas & orbitas facit, deteſtantur.* In veſtro arbitrio ſuum ornatum, quàm in legis, malunt eſſe. & vos *in manu & tutelâ, non in ſervitio* debetis habere eas: *& malle patres vos aut viros, quàm dominos dici.* Invidioſis nominibus utebatur modo conſul; ſeditionem muliebrem & ſeceſſionem appellaudo. Id enim periculum eſt, ne Sacrum montem (ſicut quondam irata plebs) aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati eſt, quodcunque vos cenſueritis. *quo plus poteſtis, eo moderatiùs imperio uti debetis.*

ORATIO

M. PORCII Catonis conſulis ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Abrogatâ lege Oppiâ, Porcius Cato conſul extemplò in Hiſpaniam cum copiis profectus eſt. Hic, ut hoſtium ſuorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex hoſtium agro. Quos ubi ſatis exploraſſet, convocari omnes juſſit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cœpit.

TEmpus quod ſæpe optaſtis, venit, quo vobis poteſtas fieret virtutem veſtram oſtendendi. Adhuc prædonum magis quàm bellantium militaſtis more: *nunc juſtâ pugnâ hoſtes cum hoſtibus conferetis manus.* Non agros inde populari, ſed urbium opes haurire licebit. Patres noſtri, cùm in Hiſpaniâ Carthaginienſium & imperatores ibi & exercitus eſſent, ipſi nullum imperatorem, nullos in eâ milites haberent: tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii ſui Iberus fluvius eſſet finis. Nunc, cùm duo prætores, cùm conſul, cùm tres exerci-

tus Romani Hiſpaniam obtineant, Carthaginienſium jam prope decem annis nemo in his provinciis ſit: imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem magis temere, quam conſtanter bellantem, jugum, quo ſe exuit, accipere rurſus cogatis.

ORATIO

T. QUINTII in conventu Græciæ.

ARGUMENTUM.

Jam in pace & libertate univerſa Græcia præter Ætolos erat, cùm T. Quintio ſenatuſconſultum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutam diem conventum omnium ſociarum civitatum Græciæ edicit. Ad diem cùm frequentes conveniſſent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BEllum adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quàm utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando, nunc hic ſociis noſtris oppugnandis, violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum obliviſceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis dignæ cauſa belli fuerint. Hodierna conſultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, ſicut ſcitis ipſi, ab Nabide occupatos pati velitis ſub ditione ejus eſſe: an æquum cenſeatis nobiliſſimam vetuſtiſſimamque civitatem in mediâ Græciâ ſitam, repeti in libertatem, & eodem ſtatu, quo cæteras urbes Peloponneſi & Græciæ eſſe. Hæc conſultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos eſt. Romanos nihil contingit, niſi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis ſervitus non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit. Cæterum ſi vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculum movet, ne ſerpat latius conta-

gio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos conſulo, *ſtaturus eo quod plures* cenſueritis.

ORATIO

Ariſtæni Prætoris Achæorum de Ætolis & Nabide.

Argumentum.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander cùm audiret placere Athenienſibus ut Argi recuperarentur, ipſe inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum eſſe in Italiam exercitum. Nam ipſum Nabin polliceri aut conditione, aut ſuâ ipſius voluntate præſidium Argis deducturum. Quod niſi faceret, Ætolos vi armiſque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Ariſtænus, qui eâ vaniloquentiâ motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE iſtuc Jupiter optimus maximus ſiverit, Junoque regina, cujus in tutelâ Argi ſunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium ſit poſita in eo diſcrimine, ut miſerius à nobis recipiatur, quàm ab illo capta eſt. Mare interjectum ab iſtis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, ſi in mediâ Peloponneſo arcem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? Linguam tantum Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum. Moribus ritibuſque efferatioribus, quàm ulli barbari, quàm rapaciſſimæ belluæ utuntur. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ conſtituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum ſatis pacata hæc relinquatis.

ORATIO

Nabidis Tyranni Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

Argumentum.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, cùm maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo ſtatim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præſtitutam diem prior ipſe de tyrannide, aliiſque quæ de ipſo jactabantur, in hunc modum diſſeruit.

SI ipſe per me, T. Quinti, voſque qui adeſtis, cauſſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellum, aut inferretis, poſſem; tacitus eventum fortunæ meæ expectaſſem. nunc *imperare animo nequivi, quin* prius, quàm perirem, cur periturus eſſem, ſcirem. Et, hercule, ſi tales eſſetis, quales eſſe Carthaginienſes fama eſt, *apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet*, in me quoque vobis quid faceretis, minus penſi eſſe; non mirarer. Nunc vos cùm intueor, Romanos eſſe video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis. Cùm me ipſe reſpexi, eum eſſe ſpero, cui & publicè, ſicut cæteris Lacedæmoniis, vobiſcum vetuſtiſſimum fœdus ſit, & meo nomine privatim amicitia ac ſocietas nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defenſionem præbet. nam & ipſis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi: & accepi, cùm Philippi partium, non in veſtrâ ſocietate eſſet. Tempus autem eo me liberat, quod cùm jam Argos haberem, ſocietas mihi vobiſcum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præſidium deducerem, pepigiſtis. At, hercle, in eâ controverſiâ, quæ de Argis eſt, ſuperior ſum; & æquitate rei,

quod non veſtram urbem, ſed hoſtium: quod volentem, non vi coactam accepi: & veſtrâ confeſſione, quod in conditionibus ſocietatis mihi Argos reliquiſtis. Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod ſervos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc reſpondere poſſum: me, qualiſcunque ſum, eundem eſſe, qui fui, cùm tu ipſe mecum, T. Quinti, ſocietatem pepigiſti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque ſi ego nomen imperii mutaſſem, mihi meæ inconſtantiæ; cùm vos mutetis, vobis veſtræ reddenda ratio eſt. Quod ad multitudinem ſervis liberatis auctam, & egentibus diviſum agrum attinet; poſſum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque ſunt, cùm ſocietatem mecum pepigiſtis, & auxilia in bello adverſum Philippum accepiſtis. Sed ſi nunc ea feciſſem, non dico, quid in eo vos læſiſſem, aut veſtram amicitiam violaſſem: ſed illud, me more atque inſtituto majorum feciſſe. Nolite ad veſtras leges atque inſtituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare ſingula neceſſe eſt. vos à cenſu equitem, à cenſu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem ſubjectam eſſe illis vultis. Noſter legumlator non in paucorum manu Rempubl. eſſe voluit, quem vos *ſenatum* appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate, ſed *per æquationem fortunæ ac dignitatis* fore credidit, ut multi eſſent, qui arma pro patriâ ferrent. Pluribus me peregiſſe, quam pro *patria* ſermone *brevitatis*, fateor. & breviter peroratum eſſe potuit; nihil me, poſtea quàm vobiſcum amicitiam inſtitui, cur ejus vos pœniteret, commiſiſſe.

ORA-

ORATIO

T. QUINTII, qua Nabidi reſpondet.

AMicitia & ſocietas nobis nulla tecum, ſed cum Pelope rege Lacedæmoniorum juſto ac legitimo facta eſt. Cujus jus tyranni quoque, qui poſtea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) uſurparunt; ſicut tu quoque hoc Macedonico bello feciſti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adverſus Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiam? & eo tyranno, quàm qui unquam fuit, ſæviſſimo & violentiſſimo in ſuos? Nobis vero, etiam ſi Argos nec cepiſſes per fraudem nec teneres, liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges ſuas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An, ut ab Iaſſo & Bargiliis præſidia Philippi deducantur, curæ erit nobis, Argos & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum nobis liberatæ Græciæ ſervientes deforment? At enim cum Philippo Argivi ſenſerunt. Remittimus hoc tibi, ne noſtram vicem iraſcaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad ſummum trium in ea re, non civitatis culpam eſſe: tam hercle, quàm in te tuoque præſidio arceſſendo accipiendoque in arcem, nihil ſit publico conſilio actum; Theſſalos, & Phocenſes, & Locrenſes, conſenſu omnium ſcimus partium Philippi fuiſſe; tamen cùm cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem cenſes in Argivis, qui inſontes publici conſilii ſint, facturos? Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri diviſi crimina tibi objici dicebas. non quidem nec ipſa mediocria: ſed quid iſta ſunt præ iis quæ à te tuiſque quotidie alia facinora eduntur? Exhibe liberam

concionem vel Argis, vel Lacedæmone, ſi audire juvat vera dominationis impotentiſſimæ crimina. Ut omnia alia vetuſtiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipſe, cùm jam propè in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum, quos in concione comprehenſos, omnibus audientibus civibus tuis, in cuſtodiâ te habiturum eſſe pronunciaſti; jube vinctos produci, ut miſeri parentes, quos falſo lugent, vivere ſciant. At enim ut jam ita ſint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare poſſent, mare trajecerunt, terrâ marique geſſerunt bellum? Vos tamen, inquis, veſtramque amicitiam ac ſocietatem propriè non violavi. Quoties vis te id arguam feciſſe? Sed nolo pluribus: ſummam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas: ſi cum hoſtibus te conjungas. Utrum non à te factum eſt? nam & Meſſenem uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam noſtram acceptam, ſocius ipſe ſociam nobis urbem vi atque armis cepiſti: & cum Philippo hoſte noſtro, non ſocietatem ſolum, ſed (ſi Diis placet) affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigiſti: & bellum adverſum nos gerens, mare circa Maleam infeſtum navibus piraticis feciſti: & plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepiſti atque occidiſti: tutiorque Macedoniæ ora, quàm promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus noſtros portantibus navibus fuit. Proinde parce ſic fidem ac jura ſocietatis jactare: & omiſsâ populari oratione, tanquam tyrannus & hoſtis loquere.

ORATIO

T. QUINTII, quâ ſuos ad obſidionem Lacedæmonis adhortatur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum eſt. Cùm ita colloquenti eſſent, Nabis, Ariſtæno, ut diem liceret, ſuis rebus conſuleret, orante, poſtero die ſe deducturum Argis (quandò ita Romanis placeret) præſidium ſpopondit, ſimul & perfugas & captivos redditurum, ac ſi quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tamen Quintius animum intendebat: at nihil dum certum, quæ recepiſſet Nabis, apparebat: cùm ſentientibus omnibus continuandum eſſe bellum, ipſe autem per ſimulationem difficultatem obſidionis Lacedæmonis, quo ſe Nabis ex colloquio receperat, oſtendendo, etiam eum à bello militum animos avertere conabatur. Ubi ſententiam illis indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac creſcere vidit, repentè in hæc verba ad obſidionem adhortatus eſt.

BENE vertat! obſidemus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum cùm res tam lenta, quàm ipſi ſcitis, oppugnatio urbium ſit, & obſidentibus prius ſæpe quàm obſeſſis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet, hybernandum circa Lacedæmonis mœnia eſſe. Quæ mora ſi laborem tantum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad ſuſtinenda ea parati eſſetis, hortarer vos. Nunc impenſâ quoque magnâ eget, in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda eſt, in commeatus nobis vobiſque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repentè trepidetis, aut rem inchoatam turpiter deſtituatis, ſcribendum antè veſtris civitatibus cenſeo; explorandumque quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum ſatis ſuperque habeo: ſed *quo plures ſumus, pluribus re-*

bus

bus egebimus. Nihil jam præter nudum ſolum ager hoſtium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex triceſimo quinto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Minionis ad Legatos Romanorum.

Argumentum.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Julius miſſi ad Eumenem primùm, deinde ad Antiochum. Ii expoſitis ſenatûs mandatis Eumeni, Epheſum ad Antiochum veniunt. Fortè per eos dies filii Antiochi morte primùm nuntiatâ, factum erat, ut clauſâ regiâ, omnes in luctu eſſent. Legatus alter (nam Sulpitius æger Pergami ſubſtiterat) eo publico luctu, non fore ratus ut latis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam ſatis doctus quid ad ſe venirent legati, cum uno Minione principe amicorum conſilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, ſi redirent ultro, nec accerſeret diutiùs commoratos, niſi Minio ipſe cauſam totam ſuſceptam ejus commodo cum legatis ſe acturum recepiſſet. Accitis itaque legatis, Minio ipſo abſente Antiocho ita loquutus eſt. Legati deinde reſponderunt.

SPecioſo titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: ſed facta veſtra orationi non conveniunt. & aliud Antiocho juris ſtatuiſtis, alio ipſi utimini. Quî enim magis Smyrnæi, Lampſacenique Græci ſunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus ſtipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracuſas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & ſecuribus mittitis? Nihil aliud profectò dicatis, quàm armis ſuperatis vos iis has leges impoſuiſſe. Eandem de Smyrnâ & Lampſaco,

Lampſaco, civitatibuſque quæ Ioniæ aut Æolidis ſunt, cauſam ab Antiocho accipite. Bello ſuperatas à majoribus, & ſtipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei reſponderi velim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſa quæritur.

ORATIO

SULPITII LEGATI ROMANORUM, quâ ad præcedentem reſpondet.

FEcit verecundè Antiochus, qui, ſi alia pro cauſâ ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet iſta quàm ſe dicere maluit. Quid enim ſimile habet civitatum earum, quas comparaſti, cauſa? Ab Rheginis & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in noſtram venerunt poteſtatem, uno & perpetuo tenore juris ſemper uſurpato, nunquam intermiſſo, quæ ex fœdere debent, exigimus. Poteſne tandem dicere, ut ii populi non per ſe, non per alium quemquam fœdus mutaverint; ſic & Aſiæ civitates, ut ſemel venerunt in majorum Antiochi poteſtatem, in perpetuâ poſſeſſione regni veſtri permanſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolemæi fuiſſe poteſtate, alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpaſſe? Nam ſi, quod aliquando ſervierunt temporum iniquitate preſſi, jus poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſervitutem faciet; *quid abeſt quin* actum nobis nihil ſit, quod à Philippo liberavimus Græciam? & repetant poſteri ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam civitarum ago, quam ipſis agentibus & nos & regem ipſum cognoſcere æquius eſt.

ORA-

qui Philippum (quod inter omnes conſtat) vicerant, cum Philippo adverſus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens, quorum ſecundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiſcum ſtabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem ſuſtinebat belli: nunc duo maximi reges, Aſiæ Europæque viribus adverſus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiſcum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum poſſe? Una, *communis utilitas, quæ ſocietatis maximum vinculum eſt*: altera, auctores vos Ætoli. Veſter enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere eſt ſolitus, ante omnia hoc ſemper affirmavit; fremere Philippum, *& ægrè pati, ſub ſpecie pacis leges ſervitutis ſibi impoſitas. Ille* quidem *feræ beſtiæ vinctæ aut clauſæ, & refringere clauſtra cupienti*; regis iram verbis æquabat, cujus ſi talis animus eſt, ſolvamus nos ejus vincula, & clauſtra refringamus, ut erumpere diu coërcita ira in hoſtes communes poſſit. Quod ſi nihil eum legatio noſtra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non poſſumus, ne hoſtibus noſtris ille adjungi poſſit, caveamus. Seleucus filius tuus Lyſimachiæ eſt: qui ſi eo exercitu, quem ſecum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari, facilè ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad ſua potiſſimum tuenda avertet. De Philippo meam ſententiam habes. De ratione univerſi belli quid ſentirem, jam ab initio non ignoraſti. quod ſi tum auditus forem, non in Eubœâ Chalcidem captam, & caſtellum Euripi expugnatum Romani, ſed Etruriam Ligurumque & Galliæ Ciſalpinæ oram *bello ardere, & (qui maximus iis terror eſt) Annibalem in Italiâ eſſe audirent*. Nunc quoque arceſſas cenſeo omnes navales terreſtreſque copias. Sequantur claſſem onerariæ cum commeatibus. nam hic ſicut ad belli munera pauci ſumus,

ſumus, ſic nimis multi pro inopiâ commeatuum. Cùm omnes tuas contraxeris vires; diviſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque ſpectat, trajicies: ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis trajecturum te præbens, &, ſi res popoſcerit, trajecturus. Hæc ſuadeo, qui, ut non omnis peritiſſimus ſim belli, cum Romanis certè bellare bonis maliſque meis didici. *In qua conſilium dedi, in eadem nec infidelem, nec ſegnem operam polliceor.* Dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.

ORATIO

ATTILII conſulis ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Attilius conſul depopulatus Hypatenſem Heracleenſemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, caſtra locaverat. Quod ubi regi allatum eſt, veritus ipſe ne quam viam per juga imminentia Romani ad tranſitum invenirent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipſa cacumina, ne quà Romanus tranſire poſſet. Ita ut juſſerat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Conſul eâ re cognitâ, eodem adverſus Ætolos miſſis legionibus, ipſe priuſquam in hoſtem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLeroſque omnium ordinum, milites, inter vos eſſe video, qui in hac eâdem provinciâ T. Quintii ductu auſpicioque militaveritis. Macedonico bello inexuperabilis magis ſaltus ad amnem Aoum fuit, quàm hìc: quippe portæ ſunt hæ: & unus inter duo maria clauſis omnibus velut naturalis tranſitus eſt. Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt & validiores impoſitæ: exercitus hoſtium ille & numero major, & militum gene-

re aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thraceſque & Illyrii erant, ferociſſimæ omnes gentes: hic Syri & Aſiatici Græci ſunt, *leviſſima genera hominum, & ſervituti nata.* Rex ille bellicoſiſſimus, exercitatus jam inde à juventâ finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic (ut aliam omnem vitam ſileam) is eſt, qui cùm ad inferendum populo Romano bellum ex Aſiâ in Europam tranſiſſet, nihil memorabilius toto tempore hybernorum geſſerit, quàm quod amoris causâ, ex domo privatâ & obſcuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut ſaginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam proceſſit. Summa virium ſpeique ejus in Ætolis fuit, gente vaniſſimâ & ingratiſſimâ; ut vos prius experti eſtis, nunc Antiochus experitur. Nàm nec convenerunt frequentes, nec contineri in caſtris potuerunt, & in ſeditione ipſi inter ſe ſunt: & cùm Hypatam tuendam Heracleamque depoposciſſent, neutram tutati, pars refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluſerunt ſeſe. Rex ipſe confeſſus nuſquam æquo campo non modo congredi ſe ad pugnam audere, ſed ne caſtra quidem in aperto ponere; relictâ omni ante ſe regione eâ, quam ſe nobis ac Philippo ademiſſe gloriabatur, condidit ſe intra rupes: ne ante fauces quidem ſaltus (ut quondam Lacedæmonios fama eſt) ſed intra penitus retractis caſtris. Quod quantum intereſt, ad timorem oſtendendum, an muris alicujus urbis obſidendum ſeſe incluſerit? Sed neque Antiochum tuebuntur anguſtiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. Satis undique proviſum atque præcautum eſt, ne quid adverſus vos in pugnâ præter hoſtes eſſet. Illud proponere animo veſtro debetis, non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare, (quanquam is quoque egregius titulus eſſet, liberatam à Philippo antè, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium veſtrum ceſſura, quæ nunc in regiis caſtris ſunt; ſed illum quoque omnem apparatum, qui indies ab Epheſo expe-

ctatur,

ctatur, prædæ futurum: Aſiam deinde Syriamque, & omnia uſque ad ortus Solis ditiſſima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum Oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit? & omne humanum genus ſecundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc tanta præmia dignos parate animos, ut craſtino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

ORATIO

T. QUINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

Zacynthus inſula erat, quam Hiero Agrigentinus, Amynandri, cujus in poſſeſſione erat, præfectus, poſteaquam dominum à Philippo Megalopolitano Athamaniâ pulſum audivit, pecuniâ pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognitâ concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præſtitutum Romani inſulam ut ſuam repetebant. Diophanes contra, prætor Achæorum, ſuæ ditionis eſſe, jureque à ſe poſſideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio ſe aſpernatos eſſe teſtabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non deſiſtebant. In tantâ opinionum varietate rès tota T. Quintii permiſſa eſt arbitrio, qui quid velit, nunc exponit.

SI utilem poſſeſſionem ejus inſulæ cenſerem Achæis eſſe, autor eſſem ſenatui populoque Romano, ut eam vos habere ſinerent. Cæterum *ſicut teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegumen eſt*, tutam ad omnes ictus video eſſe; ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere: haud diſſimiliter vos, Achæi, clauſos undique mari, quæ intra Peloponneſi ſint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile. ſimul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra ſint, & expoſita ad omnes ictus eſſe.

ORA-

qui Philippum (quod inter omnes conſtat) vicerant, cum Philippo adverſus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens, quorum ſecundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiſcum ſtabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem ſuſtinebat belli: nunc duo maximi reges, Aſiæ Europæque viribus adverſus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiſcum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum poſſe? Una, *communis utilitas, quæ ſocietatis maximum vinculum eſt*: altera, auctores vos Ætoli. Veſter enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere eſt ſolitus, ante omnia hoc ſemper affirmavit; fremere Philippum, *& ægrè pati, ſub ſpecie pacis leges ſervitutis ſibi impoſitas. Ille* quidem *fera beſtia vincta aut clauſa, & refringere clauſtra cupienti*; regis iram verbis æquabat, cujus ſi talis animus eſt, ſolvamus nos ejus vincula, & clauſtra refringamus, ut erumpere diu coërcita ira in hoſtes communes poſſit. Quod ſi nihil eum legatio noſtra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non poſſumus, ne hoſtibus noſtris ille adjungi poſſit, caveamus. Seleucus filius tuus Lyſimachiæ eſt: qui ſi eo exercitu, quem ſecum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari, facilè ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad ſua potiſſimum tuenda avertet. De Philippo meam ſententiam habes. De ratione univerſi belli quid ſentirem, jam ab initio non ignoraſti: quod ſi tum auditus forem, non in Eubœâ Chalcidem captam, & caſtellum Euripi expugnatum Romani, ſed Etruriam Ligurumque & Galliæ Ciſalpinæ oram *bello ardere*, & (*qui maximus iis terror eſt*) *Annibalem in Italiâ eſſe audirent.* Nunc quoque arceſſas cenſeo omnes navales terreſtreſque copias. Sequantur claſſem onerariæ cum commeatibus, nam hic ſicut ad belli munera pauci

ſumus, ſic nimis multi pro inopiâ commeatuum. Cùm omnes tuas contraxeris vires; diviſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque ſpectat, trajicies: ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis trajecturum te præbens, &, ſi res popoſcerit, trajecturus. Hæc ſuadeo, qui, ut non omnis peritiſſimus ſim belli, cum Romanis certè bellare bonis maliſque meis didici. *In qua conſilium dedi, in eadem nec infidelem, nec ſegnem operam polliceor.* Dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.

ORATIO

ATTILII conſulis ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Attilius conſul depopulatus Hypatenſem Heracleenſemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, caſtra locaverat. Quod ubi regi allatum eſt, veritus ipſe ne quam viam per juga imminentia Romani ad tranſitum invenirent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipſa cacumina, ne quâ Romanus tranſire poſſet. Ita ut juſſerat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Conſul eâ re cognitâ, eodem adverſus Ætolos miſſis legionibus, ipſe priuſquam in hoſtem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLeroſque omnium ordinum, milites, inter vos eſſe video, qui in hac eâdem provinciâ T. Quintii ductu auſpicioque militaveritis. Macedonico bello inexuperabilis magis ſaltus ad amnem Aoum fuit, quàm hìc: quippe portæ ſunt hæ: & unus inter duo maria clauſis omnibus velut naturalis tranſitus eſt. Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt & validiores impoſitæ: exercitus hoſtium ille & numero major, & militum gene-

ORATIO

QUINTII AD M. ACILIUM conſulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius cùm delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad ſuſtinendam totam belli molem confugiſſe comperiſſet, tum demum vi atque armis agendum eſſe cum iis ratus, urbem ipſam obſidere cœpit. In caſtra eo ipſo tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui cùm ex compoſito muros obambularet, ut ab Ætolis ipſis noſceretur, omnes extemplò nomine eum inclamabant, orabantque ut ſe ſervare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in caſtra deſcendens, ita M. Acilium monuit, ut ſolutâ obſidione aliò transferret bellum.

UTrum fallit te, M. Acili, quid agatur? an, cùm ſatis provideas, nihil id magnopere ad ſummam Reipubl. pertinere cenſes? *Erexerat expectatione conſulem.* Et, quin expromis, *inquit Acilius,* quid rei ſit? *Tum Quintius:* Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, cùm jam prope annus circumactus ſit imperii tui? Philippum autem, qui non aciem, non ſigna hoſtium vidit, non ſolum urbes, ſed tot jam gentes, Athamaniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolopiam ſibi adjunxiſſe? Atqui non tantum intereſt noſtrâ, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non ſupra modum Philippum creſcere: & victoriæ tuæ præmium te militeſque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORA-

ORATIO

T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à ſuperiore petenda oratione. M. Acilius conſul verbis T. Quintii motus, totam ipſi rem permiſerat. Itaque rurſus obambulare circa eandem partem muri circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli pergit. Ubi cùm eum rurſus Ætoli animadverterent, impenſius orabant, ut ſui misereretur. Tum egredi aliquot ad ſe jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipſe vellet, ita expoſuit.

FORTUNA veſtra *facit, ut & ira mea & orationi temperem.* Evenerunt quæ prædixi eventura, & ne hoc quidem reliqui vobis eſt, ut indignis accidiſſe ea videantur. Ego tamen ſorte quâdam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere abſiſtam. Mittite oratores ad Conſulem qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam poſſitis, per quos Senatui de vobis permittatis. Ego apud Conſulem deprecator defenſorque vobis adero.

Ex trigeſimo ſeptimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

EUMENIS IN CONCILIO.

ARGUMENTUM.

L. Æmilio prætori inter provincias decernendas claſſis Romana decreta erat. Eum cùm Samo Eleam, ut Regi Eumeni opem ferret, cum claſſe Romanâ veniſſe Antiochus audiret, Publiumque Scipionem conſulem jam in Macedoniâ cum exercitu eſſe: de pace agendi tempus veniſſe ratus, caduceatorem ad Æmilium miſit, qui de

pace

ORATIO

Scipionis ad ea reſpondentis.

ROmani, ex iis quæ in Deûm immortalium poteſtate erant, *ea habemus, quæ Dii dederunt: animos, qui noſtræ mentis ſunt, eoſdem in omni fortunâ geſſimus, gerimuſque: neque eos ſecundæ res extulerunt, nec adverſæ minuerunt.* Ejus rei, ut alios omittam, Annibalem veſtrum vobis darem teſtem, niſi vos ipſos dare poſſem. Poſteaquam Helleſpontum trajecimus, priuſquam caſtra regia, priuſquam aciem videremus, cùm communis Mars & incertus belli eventus eſſet, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, eaſdem nunc victores victis ferimus; *Europâ abſtinete, Aſiâque omni,* quæ cis Taurum montem eſt, decedite. Pro impenſis deinde in bellum factis xv. millia talentûm Euboïcorum dabitis; quingenta præſentia, duo millia & quingenta, cùm ſenatus populuſque Romanus pacem comprobaverint: millia deinde talentûm per xii. annos. Eumeni quoque reddi 400 talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum eſt, placet. Hæc cùm pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, ſi obſides viginti noſtro arbitratu dabitis: ſed *nuſquam* ſatis *liquebit* nobis, *ibi pacem eſſe populo Romano, ubi Annibal erit*; eum ante omnia depoſcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitatorem Ætolici belli, qui & illorum fiduciâ vos, & veſtrâ illos in nos armavit, dedetis, & cum eo, Mnaſimachum Acarnana, & Chalcidenſes, Philonem & Eubulidam. In deteriore ſuâ fortunâ pacem faciet rex, quia ſerius facit, quàm facere potuit. Si nunc moratus fuerit, ſciat, regum majeſtatem difficilius ab ſummo faſtigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.

Ex

Ex trigeſimo octavo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

P. Scipionis Africani rei, ad Quirites.

Argumentum.

Suprà oſtenſum eſt, cùm Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis paciſci vellet, ab ipſo datum legato negotium, ut, ſi publicè impetrare non poſſet, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere, ut filius ſine pretio reddatur, ingenſque auri pondus detur, ſi per ipſum pacem impetraret. Inde ambo Q. Pleminii Scipionis criminandi occaſionem ſe nactos eſſe rati, ei diem dicunt. Is verò cùm poſtero die citatus reus magnâ multitudine amicorum ſeptus in roſtra ſubiſſet, in hac verba populum Romanum admonebat, ut ſecum Diis actum gratias irent, quod deorum auſpiciis tali die de Carthaginienſibus triumphaſſet: ne videlicet in eâ civitate, quam paulo ante ab hoſtium infeſtiſſimorum impetu atque armis vindicaverat, cauſam diceret.

HOC die, tribuni plebis, voſque Quirites, cum Annibale & Carthaginienſibus ſignis collatis in Africâ bene ac feliciter pugnavi. Itaque, cùm hodie litibus & jurgiis ſuperſederi æquum ſit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæteroſque Deos, qui Capitolio atque arci præſident, ſalutandos ibo: hiſque gratias agam, quod mihi & hoc ipſo die, & ſæpe alias egregiè Reipubl. gerendæ mentem facultatemque dederunt. Veſtrum quoque quibus commodum eſt, ite mecum, Quirites; & orate Deos, ut mei ſimiles principes habeatis. Ita, ſi ab annis ſeptendecim ad ſenectutem ſemper vos ætatem meam honoribus veſtris anteiſtis, ego veſtros honores rebus gerendis præceſſi.

Ex trigeſimo nono libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. Porcii Catonis Consulis, ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

Argumentum.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græciâ in Etrariam prius, deinde velut contagione quâdam ex Etruriâ Romam invecta erant. Qui ſacris iis initiabantur, ſeu mares ſeu fœminæ, noctu cœtus conciliabulaque faciebant totâ urbe: fœminæ faces ardentes præferebant, quas in aquam demiſſas, magiâ quâdam, flammâ integrâ efferebant: mares velut captâ mente, cum jactatione fanaticâ vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant. poſtremo & virorum inter ſe & fœminarum paſſim concubitus fiebant. Hinc rixæ, hinc conjurationes, hinc cædes, hinc nullum non mali genus ſerpebat. Sed nihil non revelat dies, quamquam diu celatum atque abſtruſum. tandem indicio cujuſdam Ebutia primum, deinde Hiſpale, quam Ebutia manumiſerat, ad Poſtumium conſulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad ſenatum quicquid acceperat, defert: cui ob id ipſum habita à ſenatu gratia. Patres quæſtionem de Bacchanalibus, ſacriſque nocturnis, conſulibus decernunt. Tum verò &, ne qui cœtus nocturni fierent, decretum, & datum negotium, ut ſacerdotes qui ſacris iis præerant, conquirerentur. Jam ſuum cuique magiſtratui officium de iis ſacris tollendis injunctum erat, cùm M. Porcius Cato conſul, in Roſtra concione advocatâ conſcendit. Unde comprecatus primum deos, ſicuti aſſolet, quoties ad populum magiſtratus verba facturus eſt, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus diſſeruit.

NUlli unquam concioni, Quirites, tam non ſolum apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis Deorum com-

comprecatio fuit, quæ vos admoneret hos eſſe Deos, quos colere, venerari, precarique majores veſtri inſtituiſſent; non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus ſtimulis, ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: ſi aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe: ut ad cavendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia totâ jampridem Italiâ, & nunc per urbem etiam multis locis eſſe, non famâ modo accepiſſe vos, ſed crepitibus etiam ululatibuſque nocturnis, qui perſonant totâ urbe, certum habeo: cæterum, quæ ea res ſit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios conceſſum ludum & laſciviam eſſe credere: & qualecumque ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, ſi dixero multa millia hominum eſſe, illico neceſſe eſt exterreamini, niſi adjunxero qui qualeſque ſint. Primum igitur mulierum magna pars eſt, & is fons mali hujuſce fuit: deinde ſimillimi fœminis mares, ſtuprati & conſtupratores, fanatici vigiles; vino, ſtrepitibus, clamoribuſque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Majores veſtri, ne vos quidem, niſi cùm aut vexillo in arce poſito comitiorum causâ exercitus edictus eſſet, aut plebi concilium tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coïre voluerunt: & *ubicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum rectorem multitudinis cenſebant debere eſſe.* Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis? Si, quibus ætatibus initientur mares, ſciatis, non miſereat vos eorum ſolum, ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos juvenes, milites faciendos cenſetis, Quirites? iis ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi co-

operti ſtupris ſuis alieniſque, pro pudicitiâ conjugum ac liberorum veſtrorum ferro decernent? Minus tamen eſſet, ſi flagitiis tantum effœminati forent, (ipſorum id magnâ ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatum eſt, ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe. Necdum omnia, in quæ conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis (quia nondum ad Rempublicam opprimendam ſatis virium eſt) conjuratio ſeſe impia tenet. *Creſcit & ſerpit quotidie malum, jam majus eſt, quàm ut capere id privata fortuna poſſit:* ad ſummam Reipub. ſpectat. Niſi præcavetis, Quirites, jam huic diurnæ legitimè ab conſule vocatæ par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli univerſos concionantes timent: jam ubi vos dilapſi domos & in rura veſtra eritis, illi coierint, *conſultabunt de ſuâ ſalute ſimul ac veſtrâ pernicie.* tum ſingulis vobis univerſi timendi erunt. Optare igitur unuſquiſque veſtrûm debet, ut bona mens ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non ſuum judicet eſſe. Nequis etiam errore labatur veſtrûm quoque, non ſum ſecurus. *Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt, quàm prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur ſceleribus, ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus.* Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, ſenatuſconſulta, aruſpicum denique reſponſa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum, ut ſacra externa fieri vetarent, ſacrificuloſque vateſque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? *Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique*

juris,

juris, nihil æquè diſſolvendæ religionis eſſe, quàm ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus ſum, ne qua ſuperſtitio agitaret animos veſtros, cùm demolientes nos Bacchanalia, diſcutienteſque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibuſque ea faciemus: qui, quia ſuum numen ſceleribus libidinibuſque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita eſſent, ſed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæſtionem extra ordinem de eâ re mihi collegæque meo mandavit: nos ipſi, quæ nobis agenda ſunt, impigrè exſequemur: vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque æquum eſt, quæ veſtra munia ſunt, quo quiſque loco poſitus erit, quod imperabitur, impigrè præſtare, & dare operam ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultûs oriatur.

ORATIO

PHILIPPI MACEDONIS, ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Philippus Macedo multa oppida Theſſalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, ſuæ ditionis fecerat: quæ cùm repetita permiſſu ſe Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno conſenſu eam rem ii populi ad ſenatum deferunt. Senatuſconſulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad diſceptationem finiendam miſſi: quorum primo ſtatim adventu de eâ ipſâ re concilium indictum eſt: ad quod etiam Philippus convenit. Cognitâ cauſâ legati decernunt, ut præſidia Macedonum ex urbibus Theſſalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoſcunt. Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi ſui ſententiâ & jure fieri. Itaque injurias ſuas in hanc ſententiam legatis expoſuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene diſceptatio eſt, ſed etiam vobiſcum Romani, à quibus nihil æqui me impetrare, jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum cenſebam; non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet (ſunt enim & parva oppida, & in finibus extremis poſita) ſed quia *multum ad* reliquos Macedonas continendos *exemplum pertinebat*. negatum eſt mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare juſſus à conſule M. Acilio, cùm diu fatigatus ibi præliis operibuſque eſſem, tranſcendentem me jam muros, à captâ prope urbe revocavit conſul, & abducere inde copias coëgit. Ad hujus ſolatium injuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ Perrhæbiæque & Athamanum reciperem quædam caſtella magis quàm urbes. ea quoque ipſa vos mihi, Q. Cæcili, paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo antè (ſi Diis placet) legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius eſſe quam me habere. id ego aliter longè judico eſſe. Eumenes enim, non niſi viciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit. Itaque ille veſtrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut ulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentûm, & quinquaginta tectas naves, & omnes Græciæ civitates, quas ante tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis, ſim aſpernatus: hoſtemque ei me eſſe prius etiam, quàm M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, *præ me tuli*: & cum eo conſule belli partem, quamcunque mihi delegavit, geſſi: & inſequenti conſuli, L. Scipioni, cùm terrâ ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum, non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo erga vos, ne dicam merito; utrum

utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentiâ veſtrâ oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio veſtro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuiſſe fatemini, non reſtituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad ſpoliandum me venit, & (ſi Diis placet) decem legatorum decretum calumniæ impudentiſſimæ prætendit; in quo maxime & refelli & coargui poteſt. Diſertiſſimè enim planiſſiméque in eo ſcriptum eſt; Cherſoneſum & Lyſimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Ænus, & Maronea, & Thraciæ civitates adſcriptæ ſunt? quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos eſſe velitis, referte. Si tanquam inimicum & hoſtem inſectari propoſitum eſt; pergite, ut cœpiſtis, facere. Sin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocii atque amici regis, deprecor, ne me tantâ injuriâ dignum judicetis.

ORATIO

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM, quâ legatis Romanis Reſpondet.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud ſenatum de injuriis ſuis, quas ab Achæis acceperant, conqueſti ſunt. Inter cætera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta eſſe, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is cùm dato concilio expoſtuiſſet Achæis ægrè ferre ſenatum, quod Lacedæmoniis tot tamque graves clades intuliſſent, eademque feciſſent eorum, qui miſſi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis reſpondit.

DIfficilior nobis, Appi Claudi, apud vos oratio eſt, quàm Romæ nuper apud ſenatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accuſantibus reſpondendum erat: nunc à vobis ipſis accuſati ſumus, apud quos cauſa dicenda eſt: quam iniquitatem conditionis ſubimus illâ ſpe, judicis animo te auditurum eſſe, poſitâ contentione, quâ paulo antè egiſti. Ego certè, cùm ea, quæ & hìc antea apud Q. Cæcilium, & poſtea Romæ queſti ſunt Lacedæmonii, à te paulo ante relata ſint, non tibi, ſed illis me apud te reſpondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati ad cauſam dicendam, interfecti ſunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, ſed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuiſſe arbitror: Quid ita? quia in veſtro fœdere erat, ut maritimis urbibus abſtinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abſtinere juſſi erant, nocturno impetu occupaverunt: ſi T. Quintius, ſi exercitus Romanus, ſicut antea in Peloponneſo fuiſſet, eò nimirum capti & oppreſſi confugiſſent. cùm vos procul eſſetis, quò aliò, niſi ad nos ſocios veſtros, quos antea Gytheo opem ferentes, quos Lacedæmonem vobiſcum ſimili de causâ oppugnantes viderant, confugerent? Pro vobis igitur juſtum piumque bellum ſuſcepimus. Quod cùm alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem poſſint, & *Dii quoque ipſi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt*; quonam modo ea quæ belli jure acta ſunt, in diſceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Noſtrum eſt, quod evocavimus eos ad cauſam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui deripuerant, qui cædem principum fecerant. Quod vero illi venientes in caſtra interfecti ſunt, veſtrum eſt, Areu & Alcibiade, qui nunc nos (ſi Diis placet) accuſatis, non noſtrum. Exſules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiſcum erant,

&

& quod domicilio ſibi delegerant maritima oppida, ſe petitos credentes; in eos, quorum operâ patriâ extorres, ne in tuto quidem exſilio poſſe conſeneſcere ſe indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi, interfecerunt, nec jure, an injuriâ cæſi ſint, argumentari refert. At enim illa certè veſtra ſunt, Achæi, quod leges diſciplinamque vetuſtiſſimam Lycurgi ſuſtuliſtis, quod muros diruiſtis. Quæ utraque ab iiſdem objici quî poſſunt, cùm muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, ſed paucos ante annos ad diſſolvendam Lycurgi diſciplinam extructi ſint? Tyranni enim nuper eos, arcem & munimentum ſibi, non civitati, paraverunt. Et ſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc ſe patriam & Spartam antiquam agnoſcere dicat. Non Philopœmenem expectare, nec Achæos, ſed vos ipſi Lacedæmonii veſtris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis veſtigia debuiſtis. Veſtræ enim illæ deformes veluti cicatrices ſervitutis erant: & cùm ſine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos ſerviiſtis. Quod ad leges ademptas attinet, ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademiſſe arbitror: nos non ſuas ademiſſe, quas non habebant, ſed noſtras leges dediſſe: nec malè conſuluiſſe civitati, cùm concilii noſtri eam fecerimus, & nobis miſcuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponneſi eſſet. Tunc, opinor, ſi aliis ipſi legibus viveremus, alias iſtis injunxiſſemus, queri ſe iniquo jure eſſe, & indignari poſſent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, quâ ſum adhuc uſus, neque apud ſocios, neque liberæ gentis eſſe: ſed ſervorum verius diſceptantium apud dominos. Nam ſi non vana vox illa præconis fuit, quâ liberos eſſe omnium primos Achæos juſſiſtis, ſi fœdus ratum eſt, ſi ſocietas & amicitia ex æquo obſervatur; cur ego, quid Capuâ captâ feceritis, Romani, non quæro, vos rationem repoſcitis,

 quid

quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecimus? Interfecti aliqui ſunt, finge, à nobis. Quid? vos ſenatores Campanos ſecuri non percuſſiſtis? Muros diruimus: vos non muros tantum, ſed urbem & agros ademiſtis. Specie, inquis, æquum eſt fœdus apud Achæos; re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium eſt. Sentio, Appi: &, ſi non oportet, non indignor; ſed oro vos, quantumlibet interſit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hoſtes veſtri noſtrique apud vos ſint, ac nos ſocii, imò ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, non fecimus, cùm leges iis noſtras dedimus, cùm, ut Achæi concilii eſſent, effecimus. *Parum eſt victis, quod victoribus ſatis eſt. plus poſtulant hoſtes, quàm ſocii habent.* Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, &, ſi ita vultis, etiam timemus; ſed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

Philippi Macedonis de ſuâ liberorumque infelici conditione.

Argumentum.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius: minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigrè exſequutus erat, nomine, aliiſque præclaris rebus, quæ in eo prælucebant. Hoc ipſum Perſeus ægrè ferebat, quod eo pacto imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facilè appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem ſuâpte naturâ in Romanos odio atque irâ concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occa- ſionem

ſermonem alii alia in Romanos jaciebant, etiam præſente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet ſui erga Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri ſe ſuſpectum faciens. Inde in concilium adhibebatur, quoties de Romanis erat conſultandum. Ex eo vero colloquio Perſeus viam ſibi ad augendam eam ſuſpicionem factam eſſe ratus, nunquam non ejus conſilii ſui perficiendi opportunitatem quærebat. Forte Baſtarnæ quidam regii ſanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, ſororem ſuam alteri liberorum Philippi ſe velle dare in matrimonium dixerant : quo nuntio Philippo ſupra modum lætanti: Quid hæc, inquit Perſeus, profutura ſunt nobis, cùm fraude domeſticâ plus immineat periculi, quàm præſidii ab externis auxiliis? Præterea poſt conditum luſtrum, cùm pro more juvenes regii ſuis quiſque copiis ſtipati concurrerunt, ita tamen ut Perſei præſertim ſimulare nihil ad juſtam prælii ſpeciem præter ferrum deeſſet, eo certamine tandem longè ſuperior Demetrii acies apparuit. Quod indignè paſſus Perſeus cùm ad convivium à fratre vocaretur, ſe adfuturum acerrimè negat. Feſto deinde die jactatis de ludicro utrinque ſermonibus, ſpeculator ex convivio Perſei ad audiendum quæ jactarentur, forte Perſei juſſu egreditur : qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egreſſis vulneratus abſceſſit. Ejus rei ignarus Demetrius mox, Quin commeſſatum, inquit, ad fratrem imus? & iram, ſi qua forte ex certamine reſidet, noſtrâ hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes, qui aderant, præter eos qui auſi erant facinus, eundum eſſe. Illi cum ſoli abnuerent, à Demetrio ire coguntur : ac facti ſui non obliti, gladios ſub veſte occultant, quibus ſe, ſi qua vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in veſtibulo ædium Perſei ſtabant, qui extemplo ingreſſi ad Perſeum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladiis cinctos. Hoc nuntio permotus Perſeus velut in re trepidâ, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulſatis foribus domum ſuam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Poſtero die cùm primum licuit, in regiam ad patrem

Perſeus

Perſeus ire pergit: quem cùm ſolito triſtiorem Philippus animadverteret, quid ea mœſtitia portenderet, rogat. Perſeus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari, & amicos aliquot jubet. Quibus miſeriam ſuam & liberorum conditionem ita, ut ſequitur, indicavit. Poſt patrem Perſeus prior Demetrium parricidii accuſat: ſequuta eſt deinde Rei defenſio.

SEdeo miſerrimus pater judex inter duos filios, accuſatorem parricidii, & reum; aut confiĉti aut admiſſi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, cùm *vultus* inter vos *minimè fraternos* cernerem, cùm voces quaſdam exaudirem. Sed interdum *ſpes animum ſubibat*, deflagráre iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe. *etiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe*, & *privatas multorum ſimultates finitas*. ſubituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam ſimplicitatis conſuetudiniſque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ, vereor, ne vana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego, audientibus vobis, deteſtatus exempla diſcordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus ſe ſtirpemque ſuam, domos, regna, funditus evertiſſent? Meliora quoque exempla parte alterâ poſui; *ſociabilem conſortionem* inter binos Lacedæmoniorum reges, *ſalutarem* per multa ſecula *ipſis patriæque*. Eandem civitatem, poſteaquam mos ſibi cuique rapiendi tyrannidem exortus ſit, everſam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nullâ re magis, quàm fraternâ unanimitate, regnum æquaſſe. Ne Romanis quidem exemplis abſtinui, quæ aut viſa, aut audita habebam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum geſſerunt, P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum, quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miſcuit. Neque vos illorum ſcelus, ſimiliſque ſceleri eventus deterrere

rere à vecordi diſcordiâ potuit: neque horum bona mens, bona fortuna, ad ſanitatem flectere. Vivo, & ſpirante me hæreditatem meam ambo & ſpe & cupiditate improbâ creviſtis. Eouſque me vivere vultis, donec alterius veſtrûm ſuperſtes, haud ambiguum regem alterum meâ morte faciam. Nec fratrem, nec patrem poteſtis pati. nihil chari, nihil ſancti eſt: in omnium vicem regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit. Agite! conſcelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri poteſtis, aut comminiſci libet. Reſeratæ aures ſunt, quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur.

O R A T I O

PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APerienda nimirum nocte janua fuit, & armati comeſſatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, niſi perpetratum facinus: & eadem petitus inſidiis audio, quæ latro atque inſidiator. Non nequicquam iſti unum Demetrium filium te habere, me ſubditum & pellice genitum appellant. nam ſi gradum, ſi charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehenſas inſidias, ſed in eum qui feciſſet, ſævires. Nec adeo tibi vilis vita eſſet noſtra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, ſi inſidiantibus ſit impune. Itaque ſi mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, *nec per meum latus tu petaris*. Sin autem, quod *circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent*; mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen (quod utri noſtrum ſanctius ſit, jampridem ſentis) ita me audias precor, tanquam ſi voce & comploratione nocturnâ excitus

accitus mihi quiritanti interveniſſes, Demetrium cum armatis nocte intempeſtâ in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod tum vociferatus in re præſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror. Frater, non commeſſatium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis; huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos, obſtat vero etiam patris judicium. Hæc tranſcendere, niſi per meum ſanguinem non potes. omnia moliris, & tentas: adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna, reſtitit parricidio tuo. Heſterno die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ, funeſtum prope prælium feciſti; *nec me aliud à morte vindicavit, quàm* quod me ac meos vinci paſſus ſum. Ab hoſtili prælio, tanquam fraterno luſu, pertrahere me ad cœnam voluiſti. Crediſne, pater, inter inermes convivas me cœnaturum fuiſſe, ad quem armati comeſſatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus te inſpectante propè occiderunt? Quid hoc noctis? quid ut inimicus ad iratum? quid cum ferro ſuccinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere auſus non ſum, comeſſatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuiſſet, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego tanquam accuſator criminosè, nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid enim? negat ſe cum multitudine veniſſe ad januam meam? aut ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? Quos nominavero, arceſſe. poſſunt quidem omnia audere, qui hoc auſi ſunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, pro manifeſto haberes: fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita. ſed ne ſint cæcæ, pater, execrationes tuæ, diſcerne: & diſpice inſidiatorem, & petitum inſidiis: *** noxium huic eſſe caput. Qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos; qui periturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris

miſe-

miſericordiâ & juſtitiâ habeat. Quò enim aliò confugiam? cui non ſolemne luſtrale exercitûs tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ, non *nox, ad quietem data naturæ beneficio mortalibus*, tuta eſt? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum eſt: Si recepero intra januam commeſſatum fratrem, moriendum eſt. nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quò me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui. non Romanos habeo, ad quos confugiam: periſſe expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor. nec me, nec te incolumi, Macedoniam ſuam futuram ſperant. Si me ſcelus fratris, te ſenectus, abſumpſerit, aut ne ea quidem expectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidii eſt. Vidiſti heſterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, niſi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magnâ parte principum loquar, qui in Romanis ſpem omnem dignitatis & fortunæ poſuerunt, & in eo, qui omnia apud Romanos poteſt? neque hercule iſtum mihi tantum fratrum majori, ſed propè eſt, ut tibi quoque ipſi regi & patri præferant. Iſte enim eſt, cujus beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam ſenectutem obligatam & obnoxiam adoleſcentiæ ſuæ æquum cenſet. Pro iſto Romani ſtant, pro iſto omnes urbes tuo imperio liberatæ; pro iſto Macedones, qui pace Romanâ gaudent. Mihi præter te, pater, quid uſquam aut ſpei, aut præſidii eſt? Quo ſpectare illas literas ad te nunc miſſas T. Quintii credis, quibus benè te conſuluiſſe rebus tuis ait, quod Demetrium Romam miſeris; & hortatur, ut iterum, & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius qui nunc eſt auctor omnium rerum iſti, &

ma-

magiſter, cum ſibi, te abdicato patre, in locum tuum ſubſtituit: illic ante omnia clandeſtina concocta ſunt conſilia. Quæruntur adjutores conſiliis, cùm te plures & principes Macedonum cum iſto mittere jubet. qui hinc integri & ſinceri Romam eunt, Philippum regem ſe habere credentes, imbuti illinc & infecti Romanis delenimentis redeunt. Demetrius iis *unus omnia eſt:* eum jam regem vivo patre appellant. Hæc ſi indignor, audiendum eſt ſtatim, non ab aliis ſolum, ſed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, ſi in medio ponitur, non agnoſco. quem enim ſuo loco moveo, ut ipſe in ejus locum ſuccedam? Unus ante me pater eſt, & ut diu ſit, Deos rogo. Superſtes (& ita ſim, ſi merebor, ut ipſe me eſſe velit) hæreditatem regni, ſi pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem ſceleratè cupit, qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obſtat frater major; ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraternâ cæde petiero. Pater ſenex, & filio ſolus orbatus, de ſe magis timebit, quàm ut filii necem ulciſcatur. Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ ſpes incertæ, pater, ſed non inanes ſunt. Ita enim res ſe habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum ſumpſerunt: ſi facinori eorum ſucceſſerit, mortem meam idem tu perſequi non poteris.

ORATIO

DEMETRII, parricidii rei.

OMnia, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit accuſator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas ſuſpectas tibi fecit. cùm ipſe, ex quo ab Româ redii, per occulta cum ſuis colloquia dies noctesque inſidietur ultrò mihi; nunc non inſidiatoris modo, ſed latronis manifeſti & percuſſo-

ris

ris ſpeciem induit. Periculo ſuo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium ſibi nuſquam gentium eſſe ait, ut ego ne apud te quidem quicquam ſpei reliquæ habeam. Circumventum, ſolum, inopem, invidiâ gratiæ externæ, quæ obeſt potius, quam prodeſt, onerat. Jam illud quàm accuſatoriè, quod noctis hujus crimen miſcuit cum cæterâ inſectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam, quale ſit, ſcies, ſuſpectum alio vitæ noſtræ tenore faceret, & illam vanam criminationem ſpei, voluntatis, conſiliorum meorum, nocturno hoc ficto & compoſito argumento fulciret. Simul & illud quæſivit, ut repentina & minimè præparata accuſatio videretur, quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perſeu, ſi proditor ego patris regnique eram, ſi cum Romanis, ſi cum aliis inimicis patris inieram conſilia, non expectatam fabulam noctis hujus eſſe, ſed proditionis meæ antè me accuſatum: ſi illa ſeparata ab hac vana accuſatio erat, invidiamque tuam adverſus me magis quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perſpiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo quidem & ſingulari genere odii, inſidias feciſſes. Ego tamen, quantum in hac ſubitâ perturbatione potero, ſeparabo ea, quæ tu confudiſti: & noctis hujus inſidias, aut tuas aut meas, detegam. Occidendi ſui conſilium me iniiſſe, videri vult: ut ſcilicet, majore fratre ſublato, cujus jure gentium, Macedonum, tuo etiam (ut ait) judicio regnum eſt futurum, ego minor in ejus, quem occidiſſem, ſuccederem locum. Quid ergo illa ſibi vult pars altera orationis, quâ Romanos à me cultos ait, atque eorum fiduciâ in ſpem regni me veniſſe? Nam ſi & in Romanis tantum momenti eſſe credebam, ut, quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam, quid opus parricidio fuit? An ut cruentum fraternâ cæde diadema gererem? ut illis ipſis, apud quos aut verâ aut

certè

certè ſimulatâ probitate partam gratiam habeo (ſi quam forte habeo) execrabilis & inviſus eſſem? niſi T. Quintium credis, cujus virtute & conſiliis me nunc arguis regi, cùm & ipſe tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuiſſe auctorem. Idem non Romanorum ſolum gratiam, ſed Macedonum judicia, ac pene omnium Deorum hominumque conſenſum collegit, per quæ omnia ſe mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem, tanquam in aliis omnibus rebus inferior eſſem, ad ſceleris ſpem ultimam confugiſſe me inſimulat. Vis hanc formulam cognitionis eſſe, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is conſilium opprimendi fratris cepiſſe judicetur? Exſequamur tamen quocunque modo confictí ordinem criminis. Pluribus modis ſe petitum criminatus eſt, & omnes inſidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum poſt luſtrationem, cùm concurrimus, & quidem (ſi Diis placet) luſtrationum die occidere: volui, cùm ad cœnam invitavi, veneno ſcilicet tollere: volui, cùm comeſſatum gladiis accincti me ſequuti ſunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia ſint ad parricidium electa, vides: luſus, convivii, comeſſationis. Quis dies? qualis? quo luſtratus exercitus, quo inter diviſam victimam prælatis omnium qui unquam fuere Macedoniæ regum armis regiis, duo ſoli tua tegentes latera, pater, prævecti ſumus, & ſequutum eſt Macedonum agmen. Hoc ergo, etiam ſiquid antè admiſiſſem piaculo dignum, luſtratus, & expiatus ſacro, tum cùm maximè in hoſtiam itineri noſtro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios in comeſſationem præparatos, volutabam in animo: Ut quibus aliis deinde ſacris contaminatam omni ſcelere mentem expiarem? Sed *cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere vult, aliud alio confundit*. Nam ſi veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine & concurſu iratum te efficere? ut merito, ſicut feciſti, invitatus ad

ad cœnam abnueres? cùm autem iratus negaſſes, utrum ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quærerem occaſionem, quoniam ſemel venenum paraveram: an ab illo conſilio velut tranſiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per ſpeciem comeſſationis occiderem? Quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam evitaſſe meam, non ab eodem metu comeſſationem quoque evitaturum exiſtimabam? *Non eſt res quâ erubeſcam, pater, ſi die feſta inter æquales largiore vino ſum uſus.* Tu quoque velim inquiras, quâ lætitiâ, quo luſu apud me celebratum heſternum convivium ſit: illo etiam (pravo forſitan) gaudio provehente, quod in juvenili armorum certamine pars noſtra non inferior fuerat. miſeria hæc & metus crapulam facile excuſſerunt: quæ ſi non intervenisſent, inſidiatores nos ſopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, captâ domo dominum interfecturus eram, non temperaſſem vino in unum diem? non milites abſtinuiſſem meos? Et ne ego me ſolus nimiâ ſimplicitate tuear, ipſe quoque minimè malus ac ſuſpicax frater, nihil aliud ſcio, inquit, nihil arguo, niſi quod cum ferro comeſſatum venerunt. Si quæram, unde id ipſum ſcieris, neceſſe erit te fateri, aut ſpeculatorum tuorum plenam domum fuiſſe meam, aut illos ita apertè ſumpſiſſe ferrum, ut omnes viderent. Et nequid ipſe aut prius inquiſiſſe, aut nunc criminosè argumentari videretur, te quærere ex iis, quos nominaſſet, jubebat, an ferrum habuiſſent? ut tanquam in re dubiâ, cùm id quæſiſſes, quod ipſi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causâ ferrum ſumpſerint? num me auctore & ſciente? hoc enim videri vis, non illud, quod fatentur, & palam eſt, & ſui ſe tuendi causâ ſumpſiſſe dixerunt. Rectè an perperam fecerint, ipſi ſui facti rationem reddent. Meam cauſam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miſceris: aut explica, utrum apertè an clam te aggreſſuri fuerimus. Si apertè, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo

præter

præter eos, qui tuum ſpeculatorem pulsârunt? ſi clam, quis ordo conſilii fuit? Convivio ſoluto, cùm comeſſator ego diſceſſiſſem, quatuor ſubſtitiſſent, ut ſopitum te aggrederentur? quomodo fefelliſſent, & alieni & mei; & maxime ſuſpecti, quia paulo ante in rixâ fuerant? quomodo autem trucidato te ipſi evaſuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit? Quin tu omiſſâ iſtâ nocturnâ fabulâ, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur uſquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ ſucceſſor quibuſdam videris, quàm ego? cur ſpem meam, quæ, ſi tu non eſſes, certa erat, dubiam & ſolicitam facis? Hæc ſentit Perſeus, etſi non dicit: hæc iſtum inimicum, hæc accuſatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & ſuſpicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc ſperare regnum, nec ambigere unquam de eo forſitan debeam, quia minor ſum, quia tu me majori cedere vis; ſic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendo cui jus faſque eſt, non modeſtiâ conſequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ eſſe debent, in crimen vertis. Ego nec obſes Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii. à te miſſus, ire non recuſavi. utroque tempore *ita me geſſi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum eſſem.* Itaque mihi cum Romanis amicitiæ cauſa tu fuiſti, pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; ſi bellum eſſe coeperit, qui obſes, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hoſtis illis acerrimus ero. Nec hodie, ut proſit mihi gratia Romanorum, poſtulo: ne obſit, tantum deprecor. nec in bello coepit, nec ad bellum reſervatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus miſſus ſum. neutra res mihi nec gloriæ nec crimini ſit. Ego, ſi quid impiè in te, pater, ſi quid ſceleratè in fratrem admiſi, nullam deprecor pœnam. ſi innocens ſum, ne invidiâ conflagrem, cùm crimine non

poſſim,

poſſim, deprecor. Non hodie me primùm frater accuſat, ſed hodie primùm apertè, nullo meo in ſe merito. Si mihi pater ſuccenſeret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adoleſcentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præſidium eſſe oportebat, ibi exitium eſt. E convivio & comeſſationibus propè ſemiſomnus raptus ſum ad cauſam parricidii dicendam. ſine advocatis, ſine patronis, ipſe pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum eſſet, tempus ad meditandum & ad componendam orationem ſumpſiſſem, cùm quid aliud quàm ingenii famâ periclitarer? Ignarus quid arceſſitus eſſem, te iratum & jubentem dicere cauſam, fratrem accuſantem audivi. Ille diu ante præparatâ, meditatâ in me oratione eſt uſus: ego id tantum temporis, quo accuſatus ſum, ad cognoſcendum, quid ageretur, habui. Utrum momento illo horæ accuſatorem audirem? an defenſionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix, quid objiceretur, intelligere potui: nedum ſatis ſciam, quo modo me tuear. Quid mihi ſpei eſſet, niſi patrem judicem haberem? apud quem etiam ſi caritate à fratre majore vincor, miſericordiâ certè reus vinci non debeo. Ego enim, ut me mihi tibique ſerves, precor: ille, ut me in ſecuritatem ſuam occidas, poſtulat. Quid eum, cùm regnum ei tradideris, facturum credis in me eſſe, qui jam nunc ſanguine meo ſibi indulgeri æquum cenſet?

ORATIO

T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minucius legatus, & duo tribuni militum regreſſi Romam ex Hiſpaniâ, nuntiârunt ſenatui qua proſperè ac feliciter illic geſta erant, inter alia duo ſecunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam eſſe. Id tamen

tamen poſtulârant ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in eâ provinciâ retineri non poſſe, alioqui injuſſu abituros eſſe, aut certè ſeditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is nequid faceret, quod è Repub. non videretur, jam ex Minucio ipſo quærit, quidnam ſentiat eâ in re faciendum.

QUæro de te, L. Minuci, cùm confectam provinciam nunties, exiſtimeſne Celtiberos perpetuo in fide manſuros, ita ut ſine exercitu ea provincia obtineri poſſit? Si neque de fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum cenſes; utrum tandem auctor ſenatui ſis ſupplementum in Hiſpaniam mittendi? ut ii modò quibus emerita ſtipendia ſint, milites dimittantur, veteribus militibus tirones immiſceantur? An deductis de provinciâ veteribus legionibus novas conſcribendi & mittendi, cùm contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum poſſit? Dictu quàm re facilius ſit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maximè hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; ulteriores in armis ſunt. quæ cùm ita ſint, ego jam hinc prædico, P. C. me exercitu eo, qui nunc eſt, Rempub. adminiſtraturum: ſi deducat ſecum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferociſſimo hoſti objecturum.

ORATIO

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium cenſores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam ſæpe ac diu antè invicem exercuerant inimicitias, cùm omnium tribuum conſenſu creati cenſores fuere.

ra. Declarati cùm nihilo magis redirent in gratiam, quàm ante communem magiſtratum: id ægrè paſſi primores ſenatorum, ad eos, ad aram Martis dimiſſis comitiis pro more conſidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti ſumus, cenſores, vos paulò ante ab univerſo populo Romano moribus noſtris præpoſitos eſſe: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen eſt, quid omnes bonos in vobis aut offendat, aut certe mutatum malint. Singulos cùm intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodiè in civitate habemus, quem, ſi revocemur in ſuffragium, velimus vobis prælatum eſſe. Ambo cùm ſimul aſpicimus, non poſſumus non vereri, ne malè comparati ſitis, *nec tantum Reipub. proſit, quod omnibus nobis egregiè placetis, quàm, quod alter alteri diſplicetis, noceat. Inimicitias* per annos multos vobis ipſis graves & atroces *geritis:* quæ, periculum eſt, ne ex hac die nobis & Reipub. quàm vobis graviores fiant. *De quibus cauſis hoc timeamus, multa ſuccurrunt, quæ dicerentur;* niſi fortè *implacabiles veſtræ iræ implicaverint animos veſtros.* Has ut hodie, ut in iſto templo finiatis ſimultates, quæſumus vos univerſi: & quos conjunxit ſuffragiis ſuis populus Romanus, hos etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis ſinatis. Uno animo, uno conſilio legatis ſenatum, equites recenſeatis, agatis cenſum, luſtrum condatis, quod in omnibus ferè precationibus nuncupabitis his verbis, *Ut ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat,* id ita ut verè, ut ex animo velitis evenire: efficiatiſque, ut, quod Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. *T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hoſtes concurrerant, ibi concordes regnârunt.* Non modò ſimultates, ſed bella quoque finiuntur: *ex infeſtis hoſtibus plerumque ſocii fideles, interdum etiam cives fiunt.* Albani dirutâ Albâ Romam traducti ſunt: Latini, Sabini in ci-

vitatem

vitatem accepti. Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit : *Amicitias immortales, inimicitias mortales debere eſſe.*

ORATIO

Philippi Regis Macedonum ad Antigonum de regni hæreditate.

Argumentum.

Perſeus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, auditâ invicem accuſatione ac defenſione parricidii, à patre de eâ re judicium in aliud tempus dilatum eſſe, ubi diſquiſitionibus atque inquiſitionibus in vitam & mores utriuſque compertum eſſet, uter culpandus foret : nec die nec nocte quicquam prætermittebat, quod ad augendam ſuſpicionem, finiendamque quàm primùm diſceptationem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, reverà Perſei fautores, mittit, qui de iis ipſis, quæ in Demetrium congeſta crimina erant, cognoſcerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Româ in Macedoniam regreſſi, literas falſas adulterino T. Quintii ſigno notatas, Regi reddiderunt, quibus facilè apparebat crimina Perſei in fratrem jacta, vera eſſe. Tum vero Perſeus jam victoriam propè in manibus cernens, rurſus fratrem apud patrem accuſat : quo quidem judicio nihil palam contra reum pronuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Theſſalonicâ Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Perſei partium erat, comite, Demetrium ad Aſtreum Pæoniæ oppidum mittit : Nec abeſt ſuſpicio, quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Aſtreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant : quo in convivio epoto veneno, non ita multo poſt & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ ſcelus conquerens innoxius juvenis abſumptus eſt. Exinde rex compertâ morte, conſcientiâ ſcelerum premente, vitam triſtem ac miſerabilem egit. Jam Antigonus

tigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanſerat. Is per invidiam legatorum ſupra nominatorum, qui literis falſis confirmârant crimina Perſei in fratrem, Demetrio occiſo, animo ſuo proponens, mortuo quoque patre magnum ſibi à Perſeo periculum fore, Philippum quotidie ſollicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac fortè Xychus conſilii particeps, cùm ipſi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conſcius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis ſumptum ſupplicium. Detectas eſſe fraudes audiens Perſeus, non temerè ſe patri committere auſus, procul indè abfuit. Philippus deinde per occaſionem Antigono voluntatem ſuam de regni hæreditate, quam ad eum ſe mortuo venturam deſtinabat, in hæc verba declaravit.

QUando in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat; regnum, quod à patruo tuo forti, non ſolum fideli tutelâ ejus cuſtoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo eſt. Te unum habeo, quem dignum regno judicem. ſi neminem haberem, *perire & extingui* id mallem, *quàm Perſeo ſceleſtæ fraudis præmium eſſe.* Demetrium excitatum ab inferis, reſtitutumque credam mihi, ſi te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus illacrymâſti, in locum ejus ſubſtitutum relinquam.

ORATIONES

EX

CORN. TACITO Collectæ.

ORATIO VIBULENI.

Ex libro 1. Annal.

ARGUMENTUM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus graviſſimos motus & ſeditiones concitavit. Tumultuosè flagitabat miles miſſionem ad id tempus quod multitudo definitet: ſtipendia verò liberaliora, & remiſſius in ſe jus centurionum. Pro ſe quiſque tumultum augebat: ſed præter cæteros Vibulenus, ex infimâ fæce miles gregarius, ſeditioſas & falſas voces jactavit, quas in oratiunculam hanc concluſit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæſi invidiam etiam inflammaret, falſum crimen commentus, in eum debacchatus eſt adſtante militum furioſâ multitudine. Cædem fratris ſui, & fratrem ipſum ementitus, in eum conjecit.

VOS quidem, *inquit*, his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris. *Ne hoſtes quidem ſepulturam invident.* Cùm oſculis, cùm lacrymis dolorem meum

meum impleveris, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant.

ORATIO

Clementis Centurionis. Ex eodem libro.

Argumentum.

Improviſo Lunæ defectu ſævientis unica & ſeditione æſtuantis exercitûs animi ſunt territi. Quâ occaſione Druſus ſibi utendum ad reſtinguendam ſeditionem ratus, ſummiſit aliquot ſanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, injectis de induſtriâ ſermonibus, milites. Hic paſſim cùm in cœtus aliquos incidiſſet, conciunculam hanc habebat, quâ in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUouſque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Romani capeſſent? *Quin potius ut noviſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: Privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.*

ORATIO

Germanici Cæſaris. Ex eodem libro.

Argumentum.

Præerat Germanicus Cæſar duobus exercitibus, qui in Germaniâ prope Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Cauſas ſeditioni prætexuit eaſdem quas & Pannonicus ille quem diximus. Sed eadem illa poſtula-

bat

bat multo imperioſius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à ſenatu miſſi erant, non abſtinuit, ſed vix ab ipſo Germanico. Qui uxori tum gravidæ & filiolo ſuo metuens, quos in iis caſtris ſecum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam ſibi ignominiæ notam inuri, ſi id fieret, judicârunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arreptâ occaſione uſus eſt ad increpandam exercitûs amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem, exemplis aliorum & maleficiorum per ſeditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonſtrat. Indignos tantis imperatoribus dicit quorum auſpiciis militârunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Republ. chariores ſunt: ſed illum quidem ſua majeſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem, & liberos meos (quos pro gloriâ veſtrâ libens ad exitium offerrem) nunc procul à furentibus ſummoveo, ut quicquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur; neve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militeſne appellem? qui filium imperatoris veſtri vallo & armis circumſediſtis. an cives? quibus tam projecta ſenatûs autoritas. Hoſtium quoque jus, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem exercitûs *verbo uno* compeſcuit, *Quirites* vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus vultu & adſpectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: Primáne, & viceſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? Hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipſius tyrones, ipſius veteranos, non miſſione, non pecuniâ ſatiatos: Hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos,

bunos, includi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina: meque *precariam animam* inter infenſos *trahere?* Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat. Cecidiſſem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius: Legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum ulciſceretur. Neque enim Dii ſinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus iſtud & claritudo ſit, ſubveniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua, dive Auguſte, coelo recepta mens, tua, pater Druſe, imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum vultibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſque civiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi conjugem ac filium redditis, diſcedite à contactu, ac dividite turbidos. Id ſtabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO

SEGESTIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentiſſimi duo, Arminius & Segeſtes: ille gener, hic ſocer. Sed Segeſtes in Romanorum fidem ſe contulerat: Arminius cruentum bellum adverſus Romanos geſſerat, & tres legiones, quibus praerat Varus, ceciderat. Aliquot poſt annis redintegrato bello à Germanico Caſare perſtitit in Romanorum fide Segeſtes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompſit, & ſe ducem Germanis prabuit. Obſeſſus Segeſtes à ſuis popularibus. Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat ſecum, qua gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum

manicum cùm veniſſet, deprecator fuit non ſua tantum, ſed filii & filiæ ſuæ ſalutis: ſibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ ſcelerati mariti impunitatem poſtulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & conſtantiæ dies: ex quo à divo Auguſto civitate donatus ſum, amicos inimicoſque ex veſtris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe *proditores, etiam iis quos antepenunt, inviſi ſunt*) verum quia Romanis Germaniſque idem conducere, *& pacem, quàm bellum probabam.* Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitiâ ducis, quia *parum præſidii in legibus erat*; ut me, & Arminium, & conſcios vinciret, flagitavi. teſtis illa nox, mihi utinam potius noviſſima! quæ ſequuta ſunt, *deflevi magis, quàm defendi* poſſunt. Cæterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeſſus ſum. Atque ubi primùm tui copia; vetera novis, & quieta turbidis ante habeo: neque ob præmium, ſed ut me perfidiâ exolvam, ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juventâ & errore filii veniam precor; filiam neceſſitate huc adductam fateor: tuum erit conſultare, utrum prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita eſt.

ORATIO

M. HORTALI. Ex libro II. Annal.

ARGUMENTUM.

M. Hortalus erat ſenator, & nepos Q. Hortenſii clariſſimi oratoris, ex nobiliſſimâ Hortenſiorum familiâ. Sed hic rei familiaris anguſtiâ graviſſimè premebatur, ut vix per inopiam ordinem ſuum obtinere poſſet. Emerſerat antea penè ex ſummâ paupertate Auguſti Cæſaris liberalitate. Acceperat enim ab eo ſatis grandem pecuniam,

niam, & juſſus erat prolem ſuſcipere, ne ea ſtirps interiret. Verùm cùm copioſam ſobolem procreâſſet, non ſatis ſe ſuſtentare poterat. Itaque cùm ſenatus haberetur, juſſis filiis præ foribus curiæ aſſiſtere, ipſe Tiberium Cæſarem rogavit ut ſe ſuoſque novâ liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul majores mei meruerant, ut poſteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, *gentile domûs noſtræ bonum*, varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, *ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent.* Juſſus ab imperatore, uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum! Nec ad invidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. Adſequentur, florente te, Cæſar, quos dederis honores: Interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti alumnos, ab inopiâ defende.

ORATIO

TIBERII CÆSARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet ad Hortali illius poſtulationem Tiberius. Nihil ſe in ejus inopiam quam prædicet, erogare poſſe. Cauſas, quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempeſtivam eſſe poſtulationem beneficii in ſenatu: largitudinibus nimiis exhauriri ærarium: benignitate illâ foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere ſuæ paupertatis ſubſidium; qui ſi allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint, ſinguli nunquam exſatiabuntur, Reſpublica deficiet. Nec ſanè ideo à majoribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares noſtras hìc augeamus

 cum

cùm invidiâ ſenatus & principum, ſive indulſerint largitionem, ſive abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva quidem & improviſa, cùm aliis de rebus convenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberûm ſuorum urgere modeſtiam ſenatûs, eandem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: *quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit.* Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec eâ lege ut ſemper daretur. *Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignavi, nobis graves.*

ORATIO

GERMANICI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæſar peragratâ Ægypto in morbum incidit: quo levatus, alio repentè fuit correptus, quo graviter conflictatus eſt, & ſuberat ſuſpicio oblati à Piſone præſide Syriæ veneni. Deſperatâ valetudine, ſic apud amicos, qui tum frequentes aderant, moribundus loquutus eſt. Rogat, ne impune tantum ſcelus patiantur eſſe Piſoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps ſceleris credebatur. Rationem pœnarum perſequendarum aperit.

SI fato concederem, juſtus mihi dolor etiam adverſus Deos eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtis relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumventus, miſerrimam vitam peſſimâ morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat, illacrymabunt quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri fraude cecidiſſe. Erit

vobis

vobis locus querendi apud ſenatum, invocandi leges. *Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctum ignavo queſtu; ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandaverit exequi.* Flebunt Germanicum etiam ignoti: *Vindicabitis vos, ſi me potius quàm fortunam meam fovebatis.* Oſtendite pop. Roman. divi Auguſti neptem, eandemque conjugem meam; numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit: fingentibuſque ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent.

ORATIO

TIBERII IN SENATU. Ex libro III. Annal.

ARGUMENTUM.

Piſo ille quem diximus in ſuſpicionem veniſſe porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus eſt. Tiberius ejus cauſa diſceptationem à ſe ad ſenatum rejecit. Die conſtitutâ cauſæ dictionis præſtò ſunt accuſatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cædis culpam conferebant, eos hortatur, ut ad accuſandum ſincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam, ut ne Piſo, ſi certis criminibus teneatur, impunitatem tanti ſceleris conſequatur: tantum illi æquitatis vindicandæ ſtudio ad cauſam agendam deſcendant.

DIE ſenatus *Cæſar orationem habuit meditato temperamento: Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adjutoremque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. Illic contumaciâ & certaminibus aſperâſſet juvenem, exituque ejus lætatus eſſet, an ſcelere extinxiſſet, integris animis dijudicandum.* Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga imperatorem exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt, odero, ſeponamque à domo meâ, & privatas inimicitias novi Principis ulciſcar: Sin facinus in cujuſcun-

 que

quæ mortalium nece vindicandum detegitur, vos vero & liberos Germanici, & nos parentes juſtis ſolatiis adficite, ſimulque illud reputate, turbidè & ſeditioſè tractaverit exercitum Piſo, quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum, armis repetita provincia, an falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores. quorum ego nimiis ſtudiis jure ſucceuſeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos; tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo quidem filium meum, ſemperque deflebo: ſed *neque* reum *prohibeo quominus* cuncta proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut, ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit: Voſque oro, ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentiâ & curâ valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quod in curiâ potius quàm in foro, apud ſenatum, quàm apud judices de morte ejus anquiritur. cætera pari modeſtiâ tractentur. Nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos adverſa finguntur.

ORATIO

SEVERI CÆCINÆ, quâ uxores à Provinciis arceri debere ſtatuit.

ARGUMENTUM.

Poſt miſſum in Aſiam Lepidum, de Africâ decretum eſt, ut Cæſar eligeret, cui mandanda foret. Hac occaſione Severus Cæcina cenſens, ne quem magiſtratum, cui Provincia obveniſſet, uxor comitaretur, in hunc modum diſſeruit.

HAUD fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. Ineſſe *mulierum comi-*

ambitionem, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus convertant. Non imbecillum tantum, & *imparem laboribus ſexum*; ſed, ſi licentia adſit, *ſævum, ambitioſum, poteſtatis avidum*: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari. His ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum juſſis, quæ Oppiis quondam aliiſque legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

O R A T I O

VALERII MESSALINI, quâ Cæcinæ reſpondet.

ARGUMENTUM.

Verba Cæcinæ paucorum adſenſu audita, plures obturbabant: cùm mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, eratque imago paternæ facundiæ, dixit.

MULTA duritie veterum melius & lætius mutata. Neque enim, ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtiles eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeò ſocios non onerent. Cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: ſed *revertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm uxorium levamentum?* at quaſdam in ambitionem aut avaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum? nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic tempori-

bus

bus Reipub. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, ſi fœmina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. ſimul ſexum naturâ invalidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodiâ manere illæſa conjugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidii obliterentur? ſic obviam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminiſſent.

ORATIO

M. Lepidi in Senatu. Ex eodem libro.

Argumentum.

Lutorius Priſcus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, ſed ſpecioſo tamen quæſito Germanici demortui nomine. Nam compertum eſt, in Druſum tum decumbentem conſcriptum fuiſſe carmen, quod majore mercede vellet edere, ſi is exceſſiſſet. Dicta ſunt in eum ſententiæ frequentes in ſenatu, ut id ei fraudi capitali eſſet. Unus & alter mitioris ſententiæ autor fuit, quorum hic eſt unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementius de eo ſtatuendum cenſuit, ut bona ejus publicarentur, ipſe exilio mulctaretur.

SI P.C. unum id ſpectamus, quam nefariâ voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. Sin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac remediis, principis moderatio, majorumque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt: Eſt locus ſententiæ per quam neque huic delictum impune ſit, & nos *clementiæ ſimul ac ſeveritatis* non pœniteat. Sæpe audivi principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumptâ morte

morte miſericordiam ejus prævenifſet. Vita Lutorii in integro eſt, qui neque ſervatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec quicquam grave ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. Cedat tamen urbe, & bonis amiſſis, aquâ & igni arceatur. Quod perinde cenſeo ac ſi lege majeſtatis teneretur.

ORATIO

Tiberii ad Senatum. Ex libro iv. Annal.

Argumentum.

Druſum Sejanus, homo ambitioſus, veneno necavit. Illius mortui liberos patrui fidei primùm commiſit Tiberius: deinde hac oratione ſenatui commendavit, rogavitque per Auguſti & Druſi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C. Hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſque ſum (quanquam eſſet illi propria ſoboles) ne ſecus, quam ſuum ſanguinem foveret, ac tolleret, ſibique & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad vos converto, Diiſque & patriâ coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis majoribus genitos, ſuſcipite, regite, veſtram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druſe, parentum loco. *Ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad Rempub. pertineant.*

DEFENSIO

Cremutii in Senatu. Ex eodem libro.

Argumentum.

Cremutius Cordus annales Romanos conſcripſerat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Caſſium percuſſores Julii Cæſaris, quorum invisa erat memoria Cæſaribus,

pud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet: qui omnia facta dictaque ejus vice legis obſervem, placitum jam exemplum promptius ſequutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatûs adjungebatur. Cæterùm, ut ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C. mortalem eſſe, & hominum officio fungi, ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo: qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publicâ non pavidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſteriorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & Deos ipſos precor: hos, ut mihi ad finem uſque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei proſequantur.

ORATIO

TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæſari, & poſt eum Druſo collocata fuerat, Sejanus, homo equeſtri loco ortus. Qui, quâ magnâ erat apud Tiberium gratiâ, per eum confici poſſe negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæſarum ſplendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei diſſuadet: atque in eam ſententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat indè exoritura, ſi hic in tantum honorum gradum homo obſcurus provectus eſſet. Illud quoque verendum eſſe, ut Liviæ parum hæc conditio

cordi

cordi ſit. Exemplum Auguſti refellit, quo erat Sejanus.

AD ea Tiberius, laudatâ pietate Sejani, ſuiſque in beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tanquam integram conſultationem petiviſſet, adjunxit: Cæteris talibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere put principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua re ad famam dirigenda. *Ideo ſe non illuc decurrere, promptum reſcriptu; poſſe ipſam Liviam ſtatuere, nu dum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum beret: eſſe illi matrem & aviam, propiora conſilia. ſi eius acturum, de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas gè acrius arſuras, ſi matrimonium Liviæ, velut in pa domum Cæſarum diſtraxiſſet. Sic quoque erumpere latiomem fœminarum, eâque diſcordiâ nepotes ſuos con* Quid ſi intendatur certamen tali conjugio? Falleris Sejane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, viam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, eâ acturam, ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego nam, credisne paſſuros, qui fratrem ejus, qui majoreſque noſtros, in ſummis imperiis videre? quidem iſtum intra locum ſiſtere; ſed illi magiſtr primores qui te invito perrumpunt, omnibuſque bus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre faſ longeque anteiſſe patris mei amicitias, non occulti perque invidiam tui me quoque accuſant. At en guſtus filiam ſuam equiti Romano tradere medit Mirum herculè, ſi cùm in omnes curas diſtra immenſumque attolli provideret, quem conjuncti ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam monibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſt mur, quanto validius eſt quod Mar. Agrippæ, conlocavit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non vi: Cæterum neque tuis neque Liviæ deſtinatis bor. Ipſe quid intra animum volutaverim, q

hæc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus mereantur; datoque tempore vel in ſenatu, vel in concione, non reticebo.

ORATIO

M. TERENTII EQUITIS ROM. Ex libro VI. Annal.

ARGUMENTUM.

Ælius Sejanus eques Rom. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maximè per Liviæ nuptias: ſed abuſus erat potentiâ ad multorum perniciem, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque graviſſimâ accuſatione ad vitæ exitum vocatus eſt. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia: unde factum eſt, ut pro ſe quiſque illam abjuraret, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Romanus eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eâdem causâ erant, ingenuè confeſſus eſt, factumque ſuum, non Sejanum ipſum, defendit. *Ejus igitur hæc in ſenatu oratio fuit, quâ docet, caruiſſe crimine ſuam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata conſilia ejus aut comperta jam, aut in hominum ſuſpicione, erant.*

FOrtunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat agnoſcere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque caſura res eſt; fatebor, & fuiſſe me Sejano amicum, &, ut eſſem, expetiſſe; & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia ſimul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur; Ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: contrà, quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur. Nec quemquam exemplo adſumo; cunctos qui noviſſimi conſilii expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam.

dam. Non enim Sejanum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Juliæ domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæſar, generum, tui conſulatûs ſocium, tua officia in Repub. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. *Tibi ſummum rerum judicium Dii dedere: nobis obſequii gloria relicta eſt.* Spectamus porro, quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, queis plurima juvandi nocendive potentia. quæ Sejano fuiſſe, nemo negaverit. Abditos principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo aſſequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, ſed ſexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: *libertis quoque ac janitoribus ejus noteſcere, pro magnifico accipiebatur.* Quid ergo? Indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? Imo juſtis terminis dividatur. Inſidiæ in Rempubl. conſilia cædis adverſum imperatorem puniantur: de amicitiâ & officiis idem finis. & te, Cæſar, & nos abſolverit.

ORATIO

NERONIS CÆSARIS IN SENATU.
Ex libro XI. Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum eſt ad ſenatum de explendo ſenatorum numero. Ambibant eum honorem, ſimul & alios, primarii Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis cùm ageretur in ſenatu, bona pars patrum ſummo ſtudio reclamavit, & in contrariam ſententiam variè diſſeruit. Cæſar Nero reſpondit hac oratione, quâ conatus eſt probare non eſſe alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipubl. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potiſſimùm exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aſpiraſſent, quos innumeratos non puncta tum ſingulos homines, tum populos univerſos, qui in civitatem adſcripti eſſent; quos tamen habuiſſe cives, & honores

honores in eos contuliſſe, populum Rom. non pœniteret. Antiquiſſimum quemque patrum fuiſſe à vicinis populis oriundum: quin fuiſſe uſque ex Hiſpaniâ cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, ſi fieret, inſolentiâ objiciebatur. Oratio eſt ſuaſoria à jure, conſuetudine, utilitate.

MAjores mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabinâ, ſimul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, utì paribus conſiliis Remp. capeſſam, *transferendo huc quod uſquam egregium fuerit.* Neque enim ignoro, Julios Albâ, Coruncanos Camerio, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur, Etruriâ Lucaniâque & omni Italiâ in ſenatum accitos, poſtremo ipſam ad Alpes promotam, ut non modo ſinguli viritim, ſed terræ genteſque in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & adverſus externa floruimus, cùm Tranſpadani in civitatem recepti, cùm ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubventum eſt. Num pœnitet Balbos ex Hiſpaniâ, nec minus inſignes viros è Galliâ Narbonenſi tranſiviſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerent, niſi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus *tantum ſapientiâ valuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes, dein cives habuerit.* Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magiſtratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnavimus: ſcilicet Volſci & Æqui nunquam adverſam nobis aciem ſtruxêre! Capti à Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium jugum ſubivimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breviore ſpatio, quàm adverſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus

nitatibus noſtris miſti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuere. Plebeii magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inveteraſcet hoc quoque: & *quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.*

ORATIO

C. Cassii. Ex libro XIV. Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, ſervi ſui inſidiis domi oppreſſus eſt. Re compertâ, non de percuſſore modo, ſed etiam de universâ familiâ qua erat ad quadringentos ſervos, ſupplicium ſumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut ſi quod ejuſmodi unius inteſtinum facinus extitiſſet, conſervi omnes plecterentur. Miſerta ſervorum plebs Romana voluit eos eripere ſupplicio: ſed bona pars ſenatûs acriter reſtitit. Quo in numero fuit C. *Caſſius, qui ſententiam rogatus, graviſſimè morem majorum defendit. Ejus eſt hæc oratio, quâ & majorum autoritate, & ratione ipsâ nixus ſupplicium in totam familiam decernit. Præfatur à conſtantiâ ſuâ, in defendendo inſtituto majorum. Docet ſeveritate ſuppliciorum in ſervos, conſulendum eſſe omnium dominorum ſaluti. Eſſe illud hominum genus & ab ſuſcipiendi audaciâ & à perpetrati ſceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto ſcelere poſſe interimi, quin id aliis innoteſcat. Poſtremo ſatius eſſe oſtendit, ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate ſceleratorum alatur audacia. Suaſio eſt à jure & neceſſitudine.*

SÆpenumero, P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra inſtituta & leges majorum nova ſenatûs decreta poſtularentur. Neque ſum adverſatus. Non quia dubitarem, ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum, & quæ converterentur, in deterius mutari; ſed

ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer. ſimul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum, ſi quando Reſpub. conſilii eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto per inſidias ſerviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercle impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cùm præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſervorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra avertit? An, (ut quidam fingere non erubeſcunt) injurias ſuas ultus eſt interfector, quia de paternâ pecuniâ tranſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum jure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt. Sed etſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſervum interficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum inter ignaros paravit. Num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præveniunt ſervi, ſi prodant. poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios; poſtremo, ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes, agere. Suſpecta majoribus noſtris fuere ingenia ſervorum, etiam cùm in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, caritatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam vero nationes in familiis habemus, quibus diverſi ritus, externa ſacra, aut nulla ſunt, *colluviem iſtam non niſi metu coërcueris.* At quidem inſontes peribunt. Num & ex fuſo exercitu, *cum decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publicâ rependitur.*

ORA-

ORATIO

SENECÆ ad CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæſar Nero fuerat educatus & inſtitutus à Senecâ, homine bonis artibus erudito: eumque ipſo eo nomine obſervabat. Sed, ut ſunt ineuntis ætatis avidæ cupiditates, nec unquam deficiunt principibus peſtiferi aſſentatores, habebat ſuarum libidinum miniſtros Nero: in his Tigellinum quendam, qui rei ſuæ augendæ gratiâ voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat. Aſſentatores, quibus videbantur obſtare ſuis conatibus, tum à Nerone perceptæ diſciplinæ reliquias, tum ipſius Senecæ ſeveritatem, hunc ſibi ab imperatore ſummovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas oſtendunt, autoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præſidia eſſe potentiæ interpretantur: gravem eſſe dicunt Neroni magiſtri ſeveritatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis ſe uſum ad vitæ mediocritatem, non ad faſtum oſtendit. Dediſſe operam ut Neronem ſua diſciplina alumnum quàm optimis præceptis imbueret. Opes multas quæſiſſe. Quia nullâ ſuâ culpâ, ſed invidorum malevolentiâ malè audiat, rogat, ut bona ſua alicui tradantur adminiſtranda: ſibi verò nihil, niſi quod ad honeſtè degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

QUartus decimus annus eſt, Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulâſti, *ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio ejus.* Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atavus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum;

C. Mæ-

C. Mæcenati, urbe in ipſâ, velut peregrinum otium permiſit: Quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm *ſtudia*, ut ſic dixerim, *in umbrâ educata?* è quibus *claritudo venit, quòd juventæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande hujus rei pretium.* At tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam dediſti, adeò ut plerumque intrà meipſum volvam: Egone equeſtri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles, & longa decora præferentes, *novitas mea enituit? Ubi eſt animus ille modicis contentus?* Tales hortos inſtruit, & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defenſio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed *uterque menſuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à principe accipere.* Cætera *invidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet*; ſed mihi incumbit, mihi ſubveniendum eſt. Quo modo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & *leviſſimis quoque curis impar*, cùm opes meas ultrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Jube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen: poſſumus ſeniores amici quiete reſpondere. Hoc quoque *in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.*

RE-

RESPONSIO

Neronis ad Senecam. Ex eodem libro.

Argumentum.

Reſpondet præceptoris defenſioni Nero, ſingula ab illo propoſita capita perſequens. Inſtitutionis gratam memoriam teſtatur. Illius cauſas affert, & conſequuta commoda prædicat: beneficentiam ſuam erga illum extenuat. Invidiæ cauſas, quæ captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à ſe quàm pro meritis. Ut vero ipſi bonorum adminiſtratione interdicatur, neutri honeſtum eſſe oſtendit: ſibi multo etiam ignominioſius. Pro eo enim habitum iri, ac ſi beneficia collata repoſceret.

AVUS meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati uſurpare otium poſt labores conceſſit; ſed in eâ ipsâ ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunque tribuiſſet. Attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant; in his enim juventa Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti: ſed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dùm vita ſuppetet, æterna erunt: Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Unde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperii ſpatia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parſimonia quæſivit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi quâ in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, revocas; ornatumque robur ſubſidio impenſiùs regis. Non tua mo-

deratio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris principem; ſed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quòd ſi maximè continentia tua laudetur, non tamen ſapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere.

ORATIO

PÆTI THRASEÆ. Ex libro xv. Annal.

ARGUMENTUM.

Funeſtus fuit immenſis ſuppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem niſi per crudelitatem retineri poſſe diffidebat. Per ea tempora reus factus eſt injuriarum Claudius Timarchus Cretenſis. Cui invidiam conflavit apud populares præſtantia quadam dignitatis, & paulo major potentia: apud ſenatum verò Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (ſic enim interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Conſtabat, dixiſſe eum, in ſuâ eſſe poteſtate, ut nulla agerentur de more gratiis Cretenſi proconſuli. Eum Thraſea hic damnavit ſuâ ſententiâ exilii: dixitque de eâdem re deinde copioſiùs & acerbiùs, cenſuitque ut autoritas non ſenatûs modo, ſed etiam ſingulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur, ſeveritate conſtitueretur, & retineretur. Peregrinorum licentiam eſſe coercendam, ut jus imperii ſacroſanctum conſervaretur.

USU probatum eſt, P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; Magiſtratuum avaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. Nam culpa quàm poena tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo adverſus novam provinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiâque Romanâ capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur, alibi quàm in civium judicio eſſe. Olim quidem non modo

modo prætor aut conſul, ſed privati etiam mittebantur, qui provincias viſerent, & quid de cujuſque obſequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus, grates, ita promptius accuſatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus potentiam ſuam tali modo oſtentandi: ſed *laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio ſunt, ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gratiam animus.* Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus, quæ ſi arceantur, æqualiùs atque conſtantiùs provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia eſt, ita vetitâ gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO

CAPITONIS COSSUTIANI, ad Neronem Cæſarem. Ex libro XVI. Annal.

ARGUMENTUM.

Nero, quâ erat crudelitate imbutus, cædem optimi cujuſque anhelabat, & illuſtriſſimis de medio ſublatis ſævire in duos ſingulari virtute ſpectatos decreverat, Thraſeam, Baream Soranum. Habebat adminiſtros ſuarum cupiditatum peſtiferos homines, paratos ad illius ſcelera exequenda: in his Capitonem quendam Coſſutianum, qui ſuo etiam nomine infenſus erat Thraſeæ. Is commodum ſibi ad ulciſcendum inimicum, & ad augendam ſuam apud Neronem gratiam, offerri ratus, ſuâ ſponte incenſum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidioſè commemoratis, quæ à Thraſeâ fortiter & ſeverè ſiebant in improbandâ Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni aſſentator, quod, per ſpeciem libertatis defendendæ, Cæſari eſſet

inimicus, ejuſque autoritatem atque adeò majeſtatem minueret.

UT quondam C. Cæſarem, *inquit*, & M. Catonem, ita nunc te, Nero, & Thraſeam avida diſcordiarum civitas loquitur. Et habet ſectatores, vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque ejus ſectantur rigidi & triſtes, qui tibi laſciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit: etiamne luctibus & doloribus non ſatiatur? Ejuſdem animi eſt, *Poppæam* divam non credere, cujus in acta divi *Auguſti* & divi *Julii* non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per Provincias per exercitus accuratius leguntur, ut noſcatur, quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipubl. ingrata nomina genuit. *Ut imperium evertant, libertatem præferunt: ſi perverterint, libertatem ipſam aggredientur.* Fruſtra Caſſium amoviſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſeâ ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.

ORATIO

GALBÆ IMP. ad PISONEM. Ex primo libro Hiſtoriarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæſo Nerone imperium occupavit: ſed affectâ jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Eâ re deſpicatui erat non invidis tantum, ſed etiam vulgo. Itaque ſtatuit vindicare ſe ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honeſto adoleſcente in ſpem imperii. Placuit autem illi Piſo Licinianus cognomento Frugi, adoleſcens ab omni laude perfectus. Hunc ſibi adoptione adſcivit: expoſuitque adoleſcenti beneficium ſuum,

&

& de eo judicium. Cujus ſermonis ſummam complectitur hac oratione Tacitus: quâ Piſoni jus omne & cauſas adoptionis, rationem & conſilium ſuum exponit Galba, beneficii magnitudinem oſtendit: & quid viciſſim ab eo ipſe poſtulet & expectet. Hortatur ut hanc de ſe expectationem virtute & honeſtate omni ſuſtineat atque expleat. Illecebras deſciſcendi ab officio, quæ ſæpe offerantur, ei aperit. Monet, ut ſe adverſus eas muniat, integrumque ab omni labe præſtet.

SI te privatus, lege Curiatâ apud Pontifices, ut moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc Pompeii & M. Craſſi ſobolem in penates meos adſciſcere, & tibi inſigne Sulpitiæ ac Lutatiæ decora nobilitati tuæ adjeciſſe. Nunc me deorum hominumque conſenſu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram. exemplo divi Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tiberium Neronem privignum, in proximo ſibi faſtigio collocavit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſivit; ego in Repub. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: Sed neque ipſe imperium ambitione accepi; & judicii mei documentum ſint, non meæ tantum neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortunâ, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua, quæ cupiditates adoleſcentiæ jam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum adverſam tuliſti. Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem conſtantiâ retinebis; ſed alii per obſequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ peſſimum veri affectûs venenum, ſua cuique utilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur;

cæteri libentiùs cum fortunâ noſtrâ, quàm nobiſcum. Nam ſuadere principi quod oporteat, multi laboris: Aſſentatio erga principem quemcunque, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperii corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram à quo Reſpub. inciperet. Nunc eo neceſſitatis jampridem ventum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo Romano poſſit, quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus juventa quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio & Claudio, unius familiæ quaſi hæreditas fuimus: Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Juliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inveniet. Nam generari & naſci à principibus, fortuitum, nec ultrà æſtimatur: adoptandi judicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sic ante oculos Nero, quem longâ Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi provinciâ, aut ego cum unâ legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria cervicibus publicis depulêre. Neque erat adhuc damnati principis exemplum: Nos bello, & ab æſtimantibus adſciti, cum invidiâ, quamvis egregii erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & auditâ adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi providendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis hujus, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Utiliſſimus quidem ac breviſſimus bonarum malarumque rerum delectus eſt, cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus & cæteri ſervi: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.

ORATIO

PISONIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cum indies invaleſceret Othonis factio, qui Galbæ adverſabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero ſe gratiâ & potentiâ infringeret, ut jam apertè ab eo populus Romanus deficeret, & ejus adverſario imperium traderet, & ut imperatorem crearet, in caſtra eum raperet, omniaque in civitate tumultuoſa gererentur: Piſo, quem in ſpem imperii Galba adoptaverat, ſtationariam cohortem, quæ in palatio erat præſidii causâ collocata, ſibi conciliandam & confirmandam putavit, & de conſilii ſententiâ hac oratione eam eſt affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & ſuam dignitatem affert in medium. Cui opponit ſordes & intemperantiam Othonis. Agi ipſorum quoque militum ſalutem, & plurimum eorum intereſſe, quo principe utantur: nec ſtarere eos poſſe in tantâ importunitate adverſariorum.

SExtus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſive optandum hoc nomen ſive timendum erat, Cæſar adſcitus ſum: quo domûs noſtræ aut Reipub. fato, in veſtrâ manu poſitum eſt, non quia meo nomine triſtiorem caſum paveam, ut qui adverſa expertus cùm maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: Patris, & ſenatûs, & ipſius imperii vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æquè apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motûs habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordiâ tranſlatas. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertêre imperium, etiam cùm

amicum imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? *Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet*: Stupra nunc, & comeſſationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatûs præmia putat, quorum libido ac voluptas penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. *Nemo enim unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit.* Galbam conſenſus generis humani, me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſpub. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt: veſtrâ commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio adverſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famaque illæſa ad hunc diem manſit. Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus xxx. transfugæ & deſertores, quos Centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & *quieſcendo commune crimen facitis?* Tranſcendet hæc licentia in provincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO

Othonis ad Milites. Ex eodem libro.

Argumentum.

Mortuo Nerone Cæſare duæ erant Romæ factiones de imperatore ſubrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus eſt imperio, ſtante adhuc in integro adverſario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in ſummam contentionem eſt adducta. Sed cùm aliquando falſus nuntius interfectum Othonem Romam attuliſſet, exceptuſque eſſet ſummo plauſu & gratulatione multitudinis &

& totius populi, qui Galbam tuebatur, cœpit vehementius ſibi timere Otho. Itaque ut ſibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, quâ primum commemorat voluntatem & authoritatem exercitûs, quâ fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, ſuperbiam adverſarii. Invehitur in illius fautores. Commune eſſe periculum, & eâdem eos eſſe navi oſtendit. Poſtremò ad authoritatem ſuam retinendam & ſalutem vindicandam hortatur: & in hoſtes acuit.

QUIS ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec privatum me vocari ſuſtineo, princeps à vobis nominatus, nec principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne, ut pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſalvos eſſe, niſi unà poſſe. Et cujus levitatis eſt Galba, jam fortaſſe promiſit: ut qui nullo expoſcente, tot millia innocentiſſimorum militum trucidaverit. Horror animum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpiciis urbem ingreſſus, quam gloriam ad principatum attulit? niſi occiſi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hiſpaniâ, Vettii Chilonis in Galliâ, Fonteii Capitonis in Germaniâ, Clodii Macri in Africâ, Cingonii in viâ, Turpiliani in urbe, Nymphidii in caſtris? Quæ uſquam provincia, quæ caſtra ſunt, niſi aut cruenta & maculata; aut, ut ipſe prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii ſcelera, hic remedia vocat: dum falſis nominibus, ſeveritatem pro ſævitiâ, parſimoniam pro avaritiâ, ſupplicia & contumelias veſtras, diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & jam plus rapuit Icelus quàm quod Polycleti, & Vatinii, & Elii, paraverunt. Minore avaritiâ ac

licentiâ graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperâſſet. Nunc & ſubjectos nos habuit tanquam ſuos; & viles ut alienos. Una illa domus ſufficit donativo, quod vobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio, quem triſtitiâ & avaritiâ ſui ſimillimum judicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam Deos infauſtam adoptionem averſantes. Idem ſenatûs, idem populi Romani animus eſt. Veſtra virtus expectatur: apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine quibus quamvis egregia, invalida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cùm vos aſpexerit, cùm ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum.*

ORATIO

Othonis ad Milites. Ex eodem libro.

Argumentum.

Paucis diebus quàm rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis ſuſpicio inſidiarum terruerat, atrociſſima erat in urbe conflata in nocte ſeditio. Qua vis, ut re ipsâ pro ſalute imperatoris ſuſcepta erat, cujus vita illi metuebant, ita in ſenatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clariſſimis ſenatoribus epulabatur. Qui plurimum ſuâ intereſſe judicans, ut abeſſet ab omni injuriâ omnique metu ſenatus, ſeditionem & in præſentiâ ſedare, & poſtridiè ſeveriùs coërcere conatus eſt, cùm nondum ille ardor penitus deferbuiſſet. Convocatam igitur multitudinem increpat, ſed leniùs, quod intelligebat non ad ſuam perniciem, ſed ad incolumitatem captam eſſe ab illis arma. Docet igitur, quanta ſit culpa in illo

militari

militari motu leviſſimâ de cauſâ concitato. Eſſe enim id hominum, qui omnium eorum quæ fiunt, velint cauſas nôſſe & ad ſe revocare. Jura militum oſtendit, & quanta ab illis requiratur modeſtia. Sanctitatem ſenatûs inculcat, quæ hoc furore militari attentata eſt. Docet, illius incolumitate imperii ſtabilitatem contineri. Paucos ad pœnam depoſcit, quorum præcipuè fuerat in eo motu audacia.

NEque ut affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè ſuperſunt) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultûs proximi initium, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in diſcordiam egere) ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acrius quàm conſideratius excitavit. Nam *ſæpe honeſtas rerum cauſas, ne judicium adhibeas, perniciosi exitus conſequuntur.* Imus ad bellum. Num omnes nuntios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur? *Tam neſcire quædam milites, quam ſcire oportet. Ita ſe ducum autoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, ut multa etiam centuriones* tribunoſque tantum juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; *pereunte obſequio, etiam imperium intercidit.* An & illuc nocte intempeſtâ rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proximâ inſaniſſe crediderim), centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, patefieri occaſio etiam adverſus me poteſt. Si Vitellio, & ſatellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur. Hinc confuſi pedites equi-

teſque,

teſque, in exitium ruamus. *Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum ſciſcitando, res militares continentur. Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus, qui ante diſcrimen quietiſſimus.* Vobis arma & animus ſit: mihi conſilium & virtutis veſtræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. cæteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis, nec illas adverſus ſenatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana verè juventus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cujus ſplendore & gloriâ, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitûs habet: ſenatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſp. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & tectis & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt: Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtrâ ſalus incolumitate ſenatûs firmatur. Hunc auſpicatò à parente & conditore urbis noſtræ inſtitutum, & à regibus uſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à majoribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam ut ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur.

ORATIO

Othonis. Ex libro ſecundo Hiſt.

Argumentum.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum eſt. Victoria penes Vitellium fuit, ſed ea minime incruenta. Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem ſui, ne frangatur animo, nec in rebus adverſis contrahatur,

trahatur, ſed bellum reparet. Non deeſſe vires; recentes venire legiones: animos vero nuſquam alacriores, modo ne ipſe deſpondeat. Otho qui jam de morte conſciſcendâ cogitâſſet, recuſat: & cauſas, cur nolit uti ad hoc eorum obſequio, affert duas. Unam, quòd imperium deſperet ſibi fore diuturnum: alteram, quòd ne, ſi retineri quidem poſſe ſperet, tamen velit civili ſanguine & tam fœdis cædibus partum habere. Itaque cedere adverſario velle perſeverat.

HUNC, inquit, animum, hanc virtutem veſtram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem ſumus, ego ac fortuna. nec tempus computaveritis. Difficilius eſt temperare felicitati, quâ te non putes diu uſurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quàm ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque ſolatiis opus eſt. Alii diutius imperium tenuerint, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reipublicæ eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites. nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ eſt. Præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror; Nam incuſare Deos vel homines, ejus eſt, qui vivere velit.

ORA-

ORATIO

MUCIANI. Ex eodem libro:

ARGUMENTUM.

Imperabat oppreſſo Othone Vitellius. Ejus imperium indignè ferebant nobiliſſimi homines, & ad alium transferre cupiebant: maximè vero Mucianus magni vir nominis, impulit Veſpaſianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus conſilii ſumma hac oratione eſt concluſa. Autor eſt ei, ne tantam labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indigniſſimo & impuriſſimo teneatur. Tota oratio conſiſtit in cauſis ſuſcipiendis, & in adjumentis rei perficiendæ. Cauſas ſuſcipiendi affert: turpitudinem, quâ contaminatum eſſet imperium ab homine fœdiſſimo: nobilitatem, generis ſplendorem, virtutem in Veſpaſiano, illuſtres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ignominioſum eſſe, ſed etiam illis periculoſum. Facultates vero perficiendi affert, ſtudium multorum in eum, robur legionum firmiſſimarum.

OMnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reipub. utile, ipſis glorioſum aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adjiciatne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te, Veſpaſiane, ad imperium voco, tam ſalutare Reipub. quàm tibi magnificum. Juxta Deos, in tuâ manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaveris, *à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi.* Non adverſus divi Auguſti acerrimam mentem, nec adverſus cautiſſimam Tiberii ſenectutem; nec contra Caii quidem aut Claudii, vel Neronis fundatam longo imperio domum exſurgimus: Ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere ultrà, & polluendam perdendamque Rempub. relinquere,

ſopor

ſopor & ignavia videretur, etiamſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſervitus eſſet. Abiit jam & tranſvectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quàm nos ſumus, fateor: Sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. *Satìs clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur.* Et poſſe ab exercitu principem fieri; ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitûs vi, ſed præproperâ ipſius deſperatione victum, jam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuît, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Judæâ & Syriâ & Ægypto novem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinnam numèremur. Nec tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germànicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperium ei, cujus filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterùm inter nos non idem proſperarum adverſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo patiemur. Imo ut melius eſt, tu hos exercitus rege; mihi bellum & prœliorum incerta trade. Acriore hodiè diſciplinâ victi, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit; illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet contecta & tumeſcentia victricium partium vulne-

ra

na bellum ipſum. Nec mihi major in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellii torpore, inſcitiâ, ſævitiâ. *Sed & meliorem in bello cauſam, quàm in pace habemus.* Nam *qui deliberant, deſciverunt.*

ORATIO

CURTII MONTANI. Ex libro IV. Hiſt.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni ſe miniſtrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat everſa Craſſorum & Orphiti, clarorum hominum domus, cùm is crimen illorum, cujus tamen particeps fuerat, detuliſſet. Inde magna erat ei conflata invidia. Et cùm in alios, qui ejuſdem crudelitatis fuerant, animadverſum eſſet, hic quoque reus eſt factus ab uxore & liberis Craſſi. Sed pro eo dicebat frater Vipſanus Meſſala: & invidiam deprecando jam quodammodo reſtinxerat. Ibi Curtius Montanus exarſit, & in reum hac oratione vehementiſſimè eſt invectus, præſtitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funeſtam vocem ad incitandam tyranni ſævitiam objiciens: Peſtes eſſe Reipub. & ſemina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda ſenatum impellit.

OCcurrit *truci oratione Curtius Montanus, eouſque progreſſus, ut, poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitumque morſu Piſonis caput objectaret.* Hæc certè, *inquit* Nero non coëgit, nec dignitatem aut ſalutem iſtâ ſævitiâ redemiſti. Sane toleremus iſtorum defenſiones; qui perdere alios quàm periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diviſa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. Libidine ſanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus exper-

tum, cæde nobili imbuiſti. cum ex funere Reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fœminas eâdem ruinâ proſterneres : cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quòd per ſingulas domos ſeque & delatores fatigaret : poſſe univerſum ſenatum unâ voce ſubverti. Retinete, Patres conſcripti, & reſervate hominem tam expediti conſilii, ut omnis ætas inſtructa ſit, & quomodo ſenes noſtri Marcellum Criſpum ; juvenes Regulum imitentur. *Invenit etiam æmulos infelix nequitia.* Quid ſi floreat vigeatque ? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem viſuri ſumus ? An Neronem extremum dominorum putatis ? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt : cùm interim inteſtabilior & ſævior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum : ea principis ætas, ea moderatio. *Sed diutius durant exempla, quam mores.* Elanguimus, P. C. nec jam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more majorum puniendos flagitabat. *Optimus eſt poſt malum principem dies primus.*

O R A T I O

Legati Tencterorum. Ex eodem libro.

Argumentum.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulſo eorum jugo, initum eſt conſilium à Germanis de Agrippinenſi coloniâ, quæ in Romanorum imperio permanebat. Exſcindi eam placebat nonnullis : mitius agendum alii cenſuerunt, ſatiſque habuerunt eam ad ſocietatem Germanorum revocare. Eâ de re miſſa eſt ab iis legatio, cujus princeps hanc orationem in illius coloniæ concilio habuit. Gratulatus eſt illis libertatem : mandata expoſuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vectigali-

bus

bus abrogandis, quæ penſitabant Romanis, de commerciis ſecum communicandis, de inſtitutis Germaniæ reſtituendis.

REdiſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, ſed præcipuo Deorum Marti grates agimus; Vobiſque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis; nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum, clauſerant Romani: ut colloquia congreſſuſque noſtros arcerent; vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed ut amicitia ſocietaſque noſtra in æternum rata ſint, poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſervitii detrahatis; Etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliviſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris trucidetis. Haud facile libertas & domini miſcentur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut ſegregare cauſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſque utramque ripam colere, ut olim majoribus noſtris: Quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultumque patrium reſumite, abruptis vectigalibus, quibus Romani plus adverſus ſubjectos quàm armis valent. Sincerus & integer, & ſervitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO

AGRIPPINENSIUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondent legatis Tencterorum Agrippinenſes, ancipiti ſententiâ inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excuſant. In muris opponunt ſecuritatem: in Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetuſtatem, & jus conſanguinitatis. De vectigalibus, commerciis & inſtitutis, legatis, quæ propoſuerant, aſſentiuntur.

QUÆ

QUÆ prima libertatis facultas data eſt, avidiùs quàm cautiùs ſumpſimus, ut vobis cæteriſque Germanis conſanguineis noſtris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus ſe cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italiâ, aut provinciis alienigenæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumpſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugêre. Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quique mox provenere, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum reſolvimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec nova & recentia jura in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.

ORATIO

CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adverſus Germanos exercitus Romanus nomine & auſpiciis Veſpaſiani Cæſaris. Hujus belli ſumma penes Petilium Cerialem erat. Deſciverunt autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conſcriptæ, ſeque ad hoſtes contulerant, quorum erant duces Civilis, Claſſicus, & Tutor. Re bene à Ceriali geſtâ, quamvis debellatum nondum erat, malè tamen agebatur cum hoſtibus. In perfidos & deſertores ut animadverteretur, plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hoſtibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde ſunt legiones illæ. Eas magnus ſupplicii terror invaſerat, ſed nihil in eas ſtatuendum ſibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impœnitatem. Verum hac oratione cohortatus eſt eas ad fidem in Cæſarem conſtantiùs in poſterum colendam. Belli cauſas repetit, oſtendit juſtas, neceſſarias, ſummâ æquitate nixas. Æquitatem & clementiam

tiam imperii inculcavit; Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quod ſalutare ſibi eſſe intelligerent: quippe in fide eſſent & tutelâ Romanorum.

NEque ego unquam facundiam exercui, & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non ſuâ naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur, ſtatui pauca diſſerere, quæ profligato bello, utilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe. Terram veſtram cæterorumque Gallorum ingreſſi ſunt duces imperatoreſque Romani nullâ cupidine, ſed majoribus veſtris invocantibus, quos *diſcordia uſque ad exitium fatigabant.* & acciti auxilio Germani ſociis pariter atque hoſtibus ſervitutem impoſuerant. Quot præliis adverſus Cimbros Teutonaſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus, ut Italiam tueremur, ſed ne quis alius Arioviſtus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Civili Bataviſque & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm majoribus eorum patres avique veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſa Germanis tranſcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandæ ſedis amor: ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis fœcundiſſimum hoc ſolum voſque ipſos poſſiderent. Cæterum *libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur.* Nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum jus concederetis. Nos quanquam toties laceſſiti, jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: Ipſi has aliaſque provincias regitis. nihil ſeparatum, clauſumve. Et laudatorum principum uſus ex æquo quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. *Quomodo ſterilitatem,*

tem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines. Sed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur, niſi forte Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quàm nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulſis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortunâ diſciplinâque, *compages hæc coaluit,* quæ *convelli ſine exitio convellentium non poteſt.* Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos *aurum & opes, præcipua bellorum cauſa.* Proinde pacem & urbem, quam victi victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite. *Moneant vos utriuſque fortunæ documenta,* ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis.

ORATIO

Civilis, sed Mutilata. Ex lib. v. Hiſt.

Argumentum.

Civilis perfuga à Romanis ducem ſe Batavis adverſus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu geſſerat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quàm illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux flectendos ſibi potius ad deditionem ſubeundam monendo, quàm diutiùs urgendo duxit. Tentàvit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod cùm eſſet ventum, habuit hanc pro ſe orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuriâ temporum intercidit. Hic purgandi ſui causâ aliquâ ſaltem ex parte repetit altius cauſas belli à ſe primùm ſuſcepti, ut omnis turpis proditionis avertat à ſe ſuſpiciones.

SI apud Vitellii legatum defenderer: neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter

nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia : & cùm privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes tranſcenderent. Quæ Antonius abſens, Hordeonius Flaccus præſens monebat, arma in Germaniâ movi, quæ Mucianus in Syriâ, Aponius in Mœſiâ, Flavianus in Pannoniâ.

Ex Vitâ Agricolæ à CORN. TACITO *proditâ.*

GALGACI ORATIO.

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Julius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi laceſſiti ad reſtinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoſte confligendum cenſuit : ſed prius animos multitudinis oratione eſſe firmandos. Itaque convocatam ſuorum concionem hortatus eſt, ut ſtrenuè bellum capeſſerent. Ejus tota oratio in eo poſita eſt, ut eos & poſſe & debere hoſtem propulſare oſtendat : defenſionem & facilem eſſe & neceſſariam. Idcirco belli æquitatem & neceſſitatem docet. Invehitur in hoſtium aviditatem. Sua niſi flagitiosè deſeri ab ipſis non poſſe probat. A ſervitute voluntariâ ſubeundâ deterret, idque à dominorum ſuperbiâ, & innatâ genti illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos poſſe à ſervitute & jugo hoſtium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. Avitâ fortitudine propoſitâ, eos dimittit.

QUoties cauſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & univerſi ſervitutis expertes : & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente no-

bis

bis claſſe Romanâ. *Ita prælium atque arma quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignavis tutiſſima ſunt.* Priores pugnæ, quibus adverſus Romanos variâ fortunâ certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eoque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſervientium littora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ patet, atque *omne ignotum, pro magnifico eſt.* Sed nulla jam ultra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: Et interiores Romani, quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: Si locuples hoſtis eſt, avari: ſi pauper, ambitioſi: quos non oriens, non occidens ſatiaverit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri auferuntur. Conjuges ſororeſque, etſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque in tributum egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipſa ac manus, ſilvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſervituti mancipia ſemel veneunt, atque ultrò à dominis aluntur. Britannia ſervitutem ſuam quotidiè emit, quotidiè paſcit. Ac ſicut in familiâ recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſervemur. *Virtus porro ac ferocia ſubjectorum ingrata imperantibus.* Et longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublatâ ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria ca-

riſſima

riſſima eſt. Brigantes, fœminâ duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentiâ laturi, primo ſtatim congreſſu non oſtendemus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciviam adeſſe creditis? Noſtris illi diſſenſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitûs ſui vertunt: quem contractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſecundæ res tenent, ita adverſæ diſſolvent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quam ſervos, fide & affectu teneri putatis: Metus & terror eſt, infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: Paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare & ſilvas, ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos Dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipsâ hoſtium acie inveniemus noſtras manus. Agnoſcent Britanni ſuam cauſam: recordabuntur Galli priorem libertatem: deſerent illos cæteri Germani, tanquam nuper Uſipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua caſtella, ſenum coloniæ, inter malè parentes & injuſtè imperantes, ægra municipia & diſcordantia: hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ ſervientium pœnæ! quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem, & majores veſtros, & poſteros cogitate.

ORATIO

AGRICOLÆ. Ibidem.

ARGUMENTUM.

Ut ſuos cohortatione ad pugnam incenderat Galgacus, ſic Julius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere ſuis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuiſſe aliquot ante annis commotum & geſtum ab iiſdem illis militibus: nunc idem redintegratum geri. Jubet igitur eos parem animorum præſentiam concipere, quam ſuperioribus præliis adverſus eoſdem hoſtes attulerint. Admonet priſtinæ gloriæ, quæ ſit illuſtranda virtute, non obruenda ignaviâ. Reliqua eſt oratio in deſpiciendis hoſtibus, quorum infirmas vires oſtendit: unde exacuendorum animorum facultatem ſumit.

OCtavus annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperii Romani, fide atque operâ veſtrâ Britanniam viciſtis. Tot expeditionibus, tot præliis ſeu fortitudine adverſus hoſtes, ſeu patientiâ ac labore pene adverſus ipſam rerum naturam opus fuit: neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inventa Britannia, & ſubacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes monteſve & flumina fatigarent, fortiſſimi cujuſque vocem audiebam, Quando dabitur hoſtis? Quando acies? Veniant è latebris ſuis extruſi. Et vota virtuſque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eàdem victis adverſa. Nam ut ſuperâſſe tantum itineris, ſilvas evaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculoſiſſima quæ hodie proſperrima ſunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma, & in his omnia.

Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum eſt, neque exercitûs, neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vitâ potior; & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. Nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe. Si novæ gentes atque ignota acies conſtitiſſent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer: nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos interrogate. Ii ſunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellâſtis; ii cæterorum Britannorum fugaciſſimi, ideoque tamdiu ſuperſtites. Quomodo ſilvas ſaltuſque penetrantibus fortiſſimum quodque animal robore, pavida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi *Britannorum* jampridem ceciderunt; reliquus eſt numerus ignavorum & metuentium: Quos quòd tandem inveniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt noviſſimi, & extremo metu corpora defixere in his veſtigiis, in quibus pulchram & ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuiſſe, aut moras belli, aut cauſas rebellandi.

ORA-

ORATIONES
EX
Q. CURTIO Collectæ.

ORATIO
CHARIDEMI. Ex libro tertio.

Charidemus Athenienſis, exulans apud Darium Perſarum Regem, contracto ab eo numeroſo exercitu adverſus Alexandrum Macedonum Regem, ſententiam de apparatu univerſo rogatus, liberius quam felicius reſpondet, ſibi exercitum illum, etſi numero ſuperiorem, tamen virtute longè inferiorem videri.

VErum, *inquit*, & tu forſan audire nolis, & ego, niſi nunc dixero, aliàs nequaquam conſitebor. Hic tanti apparatûs exercitus, hæc tot gentium, & totius *Orientis* excita ſedibus ſuis moles, finitimis poteſt eſſe terribilis. Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentiâ, quantam qui oculis non ſubjecere, animis concipere non poſſunt. Sed Macedonum acies torva ſanè & inculta, clypeis haſtiſque immobiles cuneos, & conferta robora virorum teget. Ipſi phalangem vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro, armis arma conferta ſunt: ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obſiſtere, circuire, diſcurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne

auri argentique ſtudio teneri putes, adhuc illa *diſciplina paupertate magiſtrâ* ſtetit. Fatigatis humus cubile eſt: cibus, quem occupant, ſatiat. tempora ſomni arctiora quàm noctis ſunt. Jam Theſſali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & haſtis igne duratis repellentur. Pari robore opus eſt. In illâ terrâ, quæ hos genuit, auxilia quærenda ſunt. Argentum iſtud atque aurum ad conducendum militem mitte.

ORATIO

Legatorum Darii ad Alexandrum.
Ex lib. iv.

Argumentum.

Darius, & armis jam duobus prœliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiatâ illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, imprimis vero erga uxorem, cui ille mortuæ non ſecus ac conjugi illacrymârat, legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, ſi ad eas adduci poſſit, cum eo tranſigant. Ii ad eum cùm veniſſent, ad exponendam legationem hac oratione ſunt uſi, quâ eum, & blandè prolixéque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere ſunt conati.

DArium, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis ſubegit; ſed juſtitia & continentia tua expreſſit. Matrem, conjugem, liberoſque ejus, niſi quod ſine illo ſunt, captos eſſe non ſenſit. Pudicitiæ earum, quæ ſuperſunt, curam, *haud ſecus quàm* parens agens, reginas appellas, ſpeciem priſtinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cùm dimitteremur ab eo: *& ille tamen uxorem, tu hoſtem luges.* Jam in acie ſtares, niſi cura te ſepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum eſt, ſi tam ab amico animo pacem petit? Quid opus eſt armis, inter quos odia ſublata ſunt? Antea imperio tuo finem deſtinabat Halyn am-

nem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Helleſpontum & Euphratem eſt, in dotem filii offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obſidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. millia talentûm auri precatur accipias. Niſi moderationem animi tui notam haberem; non dicerem hoc eſſe tempus, quo pacem non dare ſolum, ſed etiam occupare deberes. Reſpice, quantum poſt te reliqueris, intuere quantum petas. Periculoſum eſt prægrave imperium, difficile eſt continere quod capere non poſſis. Videſne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Neſcio, an Darius ideo tam multa amiſerit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius eſt quædam vincere, quàm tueri. Quàm, hercle, expeditius manus noſtræ rapiunt, quàm continent! Ipſa mors uxoris Darii te admonere poteſt, minus jam miſericordiæ tuæ licere, quàm licuit.

ORATIO

PARMENIONIS ad ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Parmenio magnâ apud regem gratiâ conſtitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii poſtulatione ſententiam dicit, quâ Alexandro autor eſt, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius, deſcendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quàm bello majora, at minus certa, quærere.

ANTE ſuaſiſſem, *ait*, ut captivos apud Damaſcum redimentibus redderes. Ingentem pecuniam potuiſſe redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere cenſerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opti-

mum regnum occupari poſſe conditione, non bello: nec quenquam alium inter Iſtrum & Euphratem poſſediſſe terras, ingenti ſpatio intervalloque diſcretas. Macedoniam quoque reſpiceret potius, quàm Bactra & Indos intueretur.

ORATIO

Alexandri ad Legatos Darii.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Refutato Parmenione, reſpondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, ſi pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia, & pacis conditiones repudiat duabus de cauſis: quod Darii inſidiis appetitus ſit, & quod ſua jam, & à ſe occupata, ſibi offerantur. Se ita ab armis diſceſſurum dicit, ſi ille ſe ſuaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUntiate Dario gratiarum actionem apud hoſtem ſupervacaneam eſſe: & me, quæ fecerim clementèr & liberalitèr, non amicitiæ ejus tribuiſſe, ſed naturæ meæ: nec adverſus calamitates, ſed adverſus hoſtium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non ſoleo: armatus ſit oportet, quem oderim. Quod ſi ſaltem pacem bonâ fide peteret, deliberarem forſitan an darem. Verum enimvero, cùm modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecuniâ ſollicitet, ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut juſtus hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Conditiones vero pacis, quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quæ poſt Euphratem ſunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphratem ſum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe, quod ceditis. Eâdem liberalitate dat mihi filiam ſuam, nempe quam ſcio alicui ſervorum ejus

ejus nuptiarum. Multum verò mihi præſtat, ſi me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate regi veſtro, & quæ amiſit, & quæ adhuc habet, præmia eſſe belli. Hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis aſſignatura fortuna eſt; & me in Aſiam non veniſſe, ut ab aliis acciperem, ſed ut aliis darem. Si ſecundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forſitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus ſolibus poteſt regi, nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poteſt habere. Proinde aut deditionem hodiè, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam ſibi quam expertus eſt, polliceatur fortunam.

ORATIO

DARII ad MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertiùm adverſus Macedones Darius, ſuos ad prælium præſenti animo capeſſendum hortatur, propoſitis iis, quæ in deliberando graviſſima ſunt, ſalutis conjugum, liberorum, libertatis defenſione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat; quò illis res redierit, oſtendit. Et ne ſuperiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac deſpicit virtutem, res geſtas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TErrarum, *inquit*, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus, paulo antè Domini, jam non de gloriâ, ſed de ſalute, &, *quod ſaluti præponitis, de libertate* pugnandum eſt. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut conſtituet, aut finiet. Apud Granicum minimâ virium parte cum hoſte certavimus. In Ciliciâ victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum eſt eò, unde pulſis ne fugæ quidem locus eſt. Omnia tam

diutino bello exhauſta poſt tergum ſunt. Non incolas ſuos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi ſequuntur hanc aciem; parata hoſtibus præda, niſi pro cariſſimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immenſa planities vix caperet, comparavi. equos, arma diſtribui: commeatus, ne tantæ multitudini deeſſent, providi. locum, in quo acies explicari poſſet, elegi. Cætera in veſtrâ poteſtate ſunt: audete modo vincere, famamque, infirmiſſimum adversùs fortes viros telum, contemnite. Temeritas eſt, quam adhuc pro virtute timuiſtis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amiſſo aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes abſconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhauſtam. Nam ultimi, quos locavit averſos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis poſſunt, etiamſi nil præter falcatos currus emiſero: & bello vicerimus, ſi vicimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus eſt. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet incluſos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium converſa ſunt. Noſtrum mobile & expeditum agmen eſt, illud prædâ grave. Implicatos ergo ſpoliis noſtris trucidabimus: eademque res & cauſa victoriæ erit, & fructus. Quod ſi quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonum illic arma eſſe, non corpora. Multum enim ſanguinis invicem hauſimus, & ſemper gravior in paucitate jactura eſt. Nam Alexander quantuſcunque ignavis & timidis videri poteſt, unum animal eſt; &, ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc noſtro pavore, quàm ſuâ virtute felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Licet felicitas adſpirare videatur; tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum ſunt, & fortuna nunquam ſimpliciter indulget. Forſitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Per-

ſarum

ſarum imperium, quod ſecundo curſu per ccxxx annos ad ſummum faſtigium evexerant, magno motu concuterent magis, quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modo Græcis ultrò bellum inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterum, *etiamſi ſpes non ſubeſſet, neceſſitas tamen ſtimulare deberet.* Ad extrema perventum eſt. Matrem meam, duas filias, Ochum in ſpem hujus imperii genitum, illos principes, illam ſobolem regiæ ſtirpis, duces veſtros, regum inſtar, vinctos habet: niſi, quod in vobis eſt, ipſe ego majore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis, reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amiſi) credite nunc omnes extendere ad vos manus; implorare patrios Deos; opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere, ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis æquo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quo propius diſcrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque ſolis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydiſque imperium primus in Perſidem intulit; vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Perſarum. Ite alacres & ſpe pleni, ut quam gloriam accepiſtis à majoribus veſtris, poſteris relinquatis. In dextris veſtris jam libertatem, opem, ſpem futuri temporis geritis. *Effugit mortem, quiſquis contempſerit: timidiſſimum quemque conſequitur.* Ipſe non patrio amore ſolum, ſed etiam, ut conſpici poſſim, curru vehor. *Nec recuſo, quò minus imitemini me, ſive fortitudinis exemplum, ſive ignaviæ fuero.*

ORATIO

EUCTEMONIS CYNÆI. Ex libro V.

ARGUMENTUM.

Græci captivi ad quatuor mille, cùm crudeliſſimè eſſent à Perſis accepti, & fœdâ corporum laceratione deturpati, ſe in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen, quid potiſſimum ab eo contenderent. Quâ de re cùm anceps eſſet conſilium, aut in iis locis conſidendi, aut patria repetenda, dictæ ſunt in utramque partem ſententiæ. Euctemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro poſtulare, tum quia imbecillitas corporum jactationem viæ ferre non poſſet, tum quia ita deformati ne honeſtè quidem in ſuorum conſpectum prodire poſſent.

NOS, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc ſimplicitas noſtra eſt, ſupplicia, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum eſt, oſtentare Græciæ velut lætum ſpectaculum cupimus. *At ii optimè miſerias ferunt, qui abſcondunt: nec ulla eſt tam familiaris infelicibus patria, quàm ſolitudo, & ſtatûs prioris oblivio.* Nam *qui multum in ſuorum miſericordiâ ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inareſcant. Nemo fideliter diligit, quem faſtidit*: nam & *calamitas querula eſt, & ſuperba felicitas.* Ita *ſuam quiſque fortunam in conſilio habet, cùm de alienâ deliberat:* & *niſi mutuò eſſemus miſeri, olim alius alii potuiſſemus eſſe faſtidio.* Quid mirum eſt, fortunatos ſemper parem quærere? Obſecro vos, olim vitâ defuncti, quæramus locum, in quo hæc ſemeſa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorſus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres agnoſcent, ergaſtuli detrimenta? Et quota pars noſtri tot obire terras poteſt? Procul Europâ in ultima Orientis relegati, ſenes, debiles,

debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus ſcilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? *Conjuges demum, quas captis ſors & neceſſitas unicum ſolatium applicuit,* parvoſque liberos, trahimus nobiſcum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoſcere volet. Relinquemus ergo extemplò præſentium pignora, cùm incertum ſit an viſuri ſimus ea, quæ petimus? Inter hos latendum eſt, qui nos miſeros nôſſe cœperunt.

ORATIO

THEATI ATHENIENSIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ultrò citróque, ut diximus, res eſt inter Græcos agitata; manerent, an patriam reviſerent. Contrariæ ſententiæ illi ſuperiori autor eſt Theatus Athenienſis. Profectionem enim ſuadet poſthabitâ deformitatis illius verecundiâ, itineris vero laboribus præ deſiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus eſſent, feritate propoſitâ. Quamvis autem hæc oratio obliqua ſit, quia tamen eſt ἀντιλογικὴ, reſpondens videlicet ſuperiori, non viſa eſt prætereunda.

NEminem pium habitu corporis ſuos æſtimaturum, utique ſævitiâ hoſtis, non naturâ calamitoſos. Dignum eſſe omni malo, qui erubeſceret fortuita: triſtem enim de mortalitate ferre ſententiam, & deſperare miſericordiam, quia ipſe alteri denegaturus ſit. Deos (quod ipſi nunquam auſi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vitâ æſtimant, vel morte redimunt: quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi eſſe cœli hauſtum, alium lucis aſpectum, mores, ſacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti, quæ ingentia ipſi omiſſuri ſint ſuâ ſponte; non ob aliud tam calamitoſi, quàm quod illis carere coacti eſſent. Se certè rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis uſurum. Si quos contubernii liberorumque quos ſervitus coëgiſſet agnoſcere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patriâ carius eſt.

ORA-

ORATIO
DARII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius, cùm jam ter adverſo Marte pugnâſſet, exiguas haberet tantarum cladium reliquias, ſed ne ſatis quidem eas exploratæ fidei, tæderetque eum diuturnæ fugæ, quod in ſummâ rerum deſperatione fieri aſſolet, ſtatuit poſtremo prælio de rerum ſummâ decernere. Verum quia id non antè poterat, quàm ſuorum animos partim tentâſſet, partim confirmâſſet, hâc oratione eſt uſus: quâ labantes aliorum animos retinere & conciliare, aliorum agros conſolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur, ut tot calamitates uno vel ſecundo vel adverſo prælio finiant. Sibi quidem certum eſſe oſtendit, hoc uno certamine aut emori, aut clades acceptas ſarcire.

SI me cum ignavis, *inquit*, & pluris qualemcunque vitam morte honeſtâ æſtimantibus fortuna junxiſſet; tacerem potius, quàm fruſtrà verba conſumerem. Sed majore, quam vellem, documento, & virtutem veſtram & fidem expertus; magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim; quam dubitare, an veſtri ſimiles adhuc ſitis. Ex tot millibus, quæ ſub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem perſequuti eſtis. Fides veſtra & conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, ſed ut præmiis eorum veſtri ſolicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluiſtis ſequi: digniſſimi, quibus ſi ego non poſſim, Dii pro me gratiam referant, & mehercule referent. *Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat.* Itaque, etiamſi conſilium fugæ, à quâ multum abhorret animus, agitâſſem, veſtrâ tamen virtute fretus obviam iſſem hoſti. Quouſque enim in regno exulabo,

ulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare, quæ amiſi, aut honeſtâ morte defungi? Niſi fortè ſatius eſt expectare victoris arbitrium, & *Mazæi*, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ ſuæ, quàm iræ obſequi. Nec Dii ſiverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quiſquam, aut condonare poſſit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit regni mei, qui & ſpiritûs finis. Si hic animus, ſi hæc lex, nulli non parta libertas eſt: nemo è vobis faſtidium Macedonum, nemo vultum ſuperbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam verſabilis fortuna ſit, documentum ipſe ſum. Nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed ſi juſta ac pia bella Dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeſtè mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros quibus ſtipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium claſſes in Græciam miſſas, per tot trophæa regum, oro, & obteſtor, ut nobilitate veſtrâ gentiſque dignos ſpiritus capiatis, ut eâdem conſtantiâ animorum, quâ præterita toleraſtis, experiamini, quicquid deinde ſors tulerit. Me certè in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO

Nabarzanis. Ex eodem libro.

Argumentum.

Darii orationi, quâ ſe in aciem deſcendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum eſt. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejuſdem ſceleris Beſſo moliretur, hac autem dimicatione conatus ſuos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit.

luit. Autor igitur eſt Dario perfidioſus ſuaſor, ut tantiſper ſe imperio abdicet, dum alter ſuſceptis gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam reſtituat. Cæterum ad Beſſum, conſcium ſceleris ſatrapen, ſuâ ſententiâ ſummam rerum defert.

SCIO me, *inquit*, ſententiam eſſe dicturum primâ ſpecie haudquaquam auribus tuis gratam: ſed *medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jacturâ, quicquid ſervari poteſt, redimit.* Ego tamen non ut damnum quidem facias, ſuadeo; ſed ut te ac regnum tuum ſalubri ratione conſerves. Diis adverſis bellum inimus, & pertinax fortuna Perſas urgere non deſinit. Novis initiis & ominibus opus eſt. Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Aſiâ decedat hoſtis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta ſunt. Indi & Sagæ in tuâ poteſtate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles ſuperſit quàm exhauſta ſit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non neceſſariam? *Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere quàm odiſſe vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem ſui compellantur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit.* Itaque ultimum omnium mors eſt, ad quam non pigrè ire ſatis eſt. Proinde, ſi Bactra, quod tutiſſimum receptaculum eſt, petimus, præfectum regionis ejus Beſſum regem, temporis gratiâ, ſtatuamus. Compoſitis rebus, juſto regi tibi fiduciarium reſtituet imperium.

ORATIO

ALEXANDRI. Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requietem laborioſæ militiæ optandam, acceſſerat ſparſus ſine autore quidem, ſed

Sed ex diuturniorum ſtativorum occaſione excitatus miſſionis rumor. Qui etſi temerè percrebuerat, tamen tantâ fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis caſtris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocritèr Alexandrum vix ea ingreſſum, quæ animo & ſpe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incuſatis, illis ipſis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione ſtatuit. Quâ lenitèr objurgat milites, quod immaturum ſuarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit conſilii ſui cauſas; cur nondum inceptis deſiſtat. Neque quæ parta ſint, retineri poſſe, niſi ſubactis hoſtibus, qui ſuperſint: & his domitis, multo uberiores victoriæ fructus oſtendi, & ſeſe afferre. Hæc niſi pacata teneri non poſſe: pacata verò ſecum multo his plura eſſe allatura. Eos præterea ad perſequendas de percuſſoribus Darii pœnas impellit.

MAgnitudinem rerum, quas geſſimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum eſt, & deſiderium quietis, & ſatietatem gloriæ occurrere. ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponneſum; quorum alia ductu meo, alia imperio auſpicioque perdomui. Ecce orſi bellum ad Helleſpontum, Ionas, Æolidem ſervitio Barbariæ impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Piſides, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Perſidem, Medos, Parthieniem, habemus in poteſtate. Plures provincias complexus ſum, quàm alii urbes ceperunt. & neſcio, an enumeranti mihi quædam ipſarum rerum multitudo ſubduxerit. Itaque, ſi crederem ſatis certam eſſe poſſeſſionem terrarum, quas tantâ velocitate domuimus, ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem ſororeſque, & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem; ut ibi potiſſimum partâ vobiſcum laude & gloriâ fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies: rerum per virtutem partarum ſecura poſſeſſio. Sed in novo & (ſi verum fateri volumus)

precario

precario imperio, adhuc jugum ejus rigidâ cervice ſubeuntibus Barbaris, tempore, milites, opus eſt, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & *efferatos mollior conſuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem ſtatuto tempore expectant. adeò etiam illa ſensûs omnis expertia, tamen ſuâ lege miteſcunt.* Quid? creditis, tot gentes alterius imperio, ac nomine aſſuetas, non ſacris, non moribus, non commercio linguæ nobiſcum cohærentes, eodem prœlio domitas eſſe, quo victæ ſunt? Veſtris armis continentur, non ſuis moribus: & qui præſentes metuunt, in abſentiâ hoſtes erunt. *Cum feris beſtiis res eſt, quas* captas & incluſas, *quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat.* Et adhuc ſic ago, tanquam omnia ſubacta ſint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non poſſidet ſolum parricida Beſſus, ſed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Maſſagetæ, Sacæ, Indi, ſui juris ſunt. Omnes hi, ſimul terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ, externi. *Suis autem quique parent placidiùs,* etiam cùm is præeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde, aut quæ cepimus, omittenda ſunt; aut quæ non habemus, occupanda. *Sicut in corporibus agris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos, quiquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta magnum excitavit incendium. Nil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentiâ facies.* Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in ſedem Cyri beneficio Bagoæ caſtrati hominis admiſſus: ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut *ſervo* ejus traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus, regem ſuum, etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercisſemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conſervari poſſet, occidit. Hunc vos regnare patiemini? *quem equidem cruci affixum videre feſtino, omnibus regi-*

bus

bus gentibuſque fidei, quam violavit, meritas pœnas ſolventem. At hercule ſi mox eundem Græcorum urbes, aut Helleſpontum vaſtare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Beſſum præmia veſtræ occupâſſe victoriæ? Tunc ad repetendas res feſtinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem præſtaret territum adhuc & vix mentis ſuæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter ſupereſt, qui tot proculcavimus nives, tot amnes ſuperavimus, tot montium juga tranſcurrimus: non mare illud, quod exæſtuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & anguſtiæ includunt. plana omnia & prona ſunt. In ipſo limine victoriæ ſtamus. Pauci nobis fugitivi, & domini ſui interfectores ſuperſunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ veſtræ numerandum, poſteritati famæque tradetis: Darii quoque hoſtes, finito poſt mortem ejus odio, parricidas eſſe vos ultos: neminem impium effugiſſe manus veſtras. Hoc perpetrato, quanto creditis Perſas obſequentiores fore, cùm intellexerint, vos pia bella ſuſcipere, & Beſſi ſceleri, non nomini ſuo iraſci?

ORATIO

Crateri. Ex eodem libro.

Argumentum.

Macedones aliquot inierant regis ſui de medio tollendi conſilium. Sed re per indices patefactâ comprehenſi ſunt, & oppreſſa conjuratio. Verum quia erant in eâ conjuratione aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quicquam in eos niſi ex amicorum ſententiâ ſtatuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus in paucis regi charus ſententiam rogatus cenſuit more majorum in eos eſſe animadvertendum. Nec quia illuſtres eſſent, idcirco dignitati potius eorum, quàm capiti regis eſſe parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentia contagione ſerpet longiùs, niſi in his cohibeatur.

UTI-

UTinam, *inquit*, in principio quoque hujus rei nobiſcum deliberâſſes. Suaſiſſemus, ſi Philotæ velles ignoſcere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quàm uſque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit: tu non ſemper Philotæ poteris ignoſcere. Nec eſt quod exiſtimes eum, qui tantum facinus auſus eſt, veniâ poſſe mutari. Scit eos, qui miſericordiam conſumpſerunt, amplius ſperare non poſſe. At ego, etiam ſi ipſe vel pœnitentiâ vel beneficio tuo victus quieſcere volet, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitûs, & inveteratâ apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuæ faſtigium poſitum, ſcio non æquo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruiſſe mortem confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri injuriam accepiſſe, quàm vitam. Proinde ſcio, tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum. Satis hoſtium ſupereſt, ad quos perſequendos ituri ſumus. Latus à domeſticis hoſtibus muni. Hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus.* Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium ſuppreſſurus non fuiſſet, niſi autor, aut particeps. Quem enim pium, & bonæ mentis non amicum modo, ſed ex ultimâ plebe, auditis, quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuiſſe curſurum? Nec Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipſi nuntiâſſet. Parmenionis filium præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum ſimulâſſe, etiam non vacaſſe ſermoni ſuo regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deûm adſtrictum conſcientiam ſuam exonerare properâſſe. Philotam conſumpto per ludum jocumque penè toto die gravatum eſſe, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forſitan ſupervacuo inſerere ſermoni. At enim non crediddiſſe talia deferentibus pueris. cur igitur extraxiſſet biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum

tendum fuiſſe Ceballinum, ſi delationem ejus damnabat. In ſuo quemque periculo magnum animum habere, cum de ſalute regis timeretur, credulos eſſe debere: vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæſtionem de eo, ut participes ſceleris indicare cogeretur, habendam eſſe decernunt.

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum ſententiâ compertum ſcelus inteſtinum, quo penè oppreſſus fuerat, ad concionem defert, tum ut ſecundum multitudinis voluntatem quæſtio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illuſtres ſunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, à ſe verò avertat, ſi in eos acerbè animadvertet. Hæc igitur oratio primùm querelam habet indigniſſimi facinoris comparati à reis conjurationis. Pòſt invehitur præcipuè in eum, qui ſibi patefactum ſcelus ſilentio texerat, & foverat: eumque ejuſdem inſimulat criminis.

PENE, *inquit*, milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum. Deûm providentiâ & miſericordiâ vivo: conſpectuſque veſter venerabilis coëgit, ut vehementiùs parricidis iraſcerer: quoniam ſpiritus, imo vitæ meæ unus fructus eſt, tot fortiſſimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam poſſe. *Interrupit orationem militum gemitus, oborteque ſunt omnibus lachrymæ. Tum rex:* Quanto, *inquit*, majorem in animis veſtris motum excitabo, cùm tanti ſceleris autores oſtendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam ſalvi eſſe poſſint, nominibus abſtineo? Sed vincenda eſt memoria priſtinæ caritatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas ſileam? Parmenio, illâ ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetuſtiſſimus, ducem

tantò

tanto ſceleri ſe præbuit. Miniſter ejus Philotas, Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aſpicitis, cæteroſque ejuſdem amentiæ comites in caput meum ſubornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque totâ concione obſtrepebat, qualis ſolet eſſe multitudinis, & maximè militaris, ubi aut ſtudio agitur, aut irâ. Nicomachus deinde, & Metron, & Cebullinus producti, quæ quiſque detulerat, exponunt: Nullius eorum indicio Philotas particeps ſceleris deſtinabatur. Itaque indignatione preſſâ vox indicum ſilentio excepta eſt: Tum rex:* Qualis, *inquit*, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium ad ipſum ſuppreſſit? quod non fuiſſe vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis diſtulit exonerare ſe, ut eo, ubi levabar, irrumperet. Philotas ſolus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iſte, ſi regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei ſollicitus non audiret? Subeſt nimirum ſilentio facinus, & avida ſpes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præeſt: ipſe apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, ſperat. Orbitas quoque mea, quòd ſine liberis ſum, ſpernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, conſanguineos habeo: vobis ſalvis orbus eſſe non poſſum. Epiſtolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam ſcripſerat, recitat, haud ſane indicium gravioris conſilii præferentem. Namque ſumma ejus hæc erat. Primùm veſtri curam agite, deinde veſtrorum: ſic enim, quæ deſtinavimus, efficiemus. Adjecitque rex, Sic eſſe ſcriptam, ut ſive ad filios perveniſſet, à conſciis poſſet intelligi: ſive intercepta eſſet, falleret ignaros. At enim Dymnus, cùm cæteros participes ſceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, ſed potentiæ indicium eſt, quod ſic ab iis timetur etiam à quibus prodi poteſt, ut cùm de ſe fateantur, illum tamen celent. Cæterum

terum Philotam ipſius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi conſobrinus fuit, & in Macedoniâ capiti meo impias comparavit inſidias, ſocium ſe & conſcium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, ſororem ſuam in matrimonium dedit. Hic, cùm ſcripſiſſem ei pro jure tam familiaris uſûs atque amicitiæ, qualis ſors edita eſſet Jovis Ammonis oraculo, ſuſtinuit reſcribere mihi, ſe quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus eſſem: cæterum miſereri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. Hæc ſunt etiam animi, pridem alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda ſunt, linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (ſi mihi creditis) Philotas in me acuit. ſi ipſum dimiſero, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitûs parti, principibus nobiliſſimæ juventutis unum præfeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam, fidei ejus tutelæque commiſi: patrem in idem faſtigium, in quo me ipſi poſuiſtis, admovi. *Mediam*, quâ nulla opulentior regio eſt, tot civium ſociorumque millia, imperio ejus ditionique ſubjeci. Unde præſidium petieram, periculum exiſtit. Quam felicitèr in acie occidiſſem, potius hoſtis præda, quàm civis victima! Nunc ſervatus ex periculis, quæ ſola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut ſaluti meæ parcam. Ipſi mihi præſtare poteſtis, quod ſuadetis ut faciam. Ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio: invitis vobis ſalvus eſſe nolo: volentibus, non poſſum, niſi vindicor.

ORATIO

PHILOTÆ. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Philotas erat clariſſimi Macedonis Parmenionis filius. Is non coïverat quidem cum conjuratis illis, ut vere regi omnes aſſerunt: ſed rem ad ſe delatam per indicem, ut modo attigimus, ſilentio præteriit, pollicitus ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excuſabat. Admonebatur autem hic inſidiarum potiſſimum, quod ex cohorte regiâ erat; & præter cæteros clarus, magnâque apud Regem gratiâ. Re igitur per alios patefactâ, primum ad cauſam dicendam eſt accerſitus ad regem ſolutus: pòſt conſultis à rege amicis in vincula eſt conjectus, & ad concionem productus, graviùs etiam, quàm cæteri, eſt ab eo accuſatus: & ex ſilentio conjurationis reus peractus. Admiſſus tamen eſt etiam ad cauſam pro concione dicendam: verùm aberat rex cum is pro ſe diceret. Hanc igitur tum pro ſe orationem habuit, quâ inficiatur intentum à rege crimen: ſuſpiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa, quæ in eum erant invidioſè conjecta, rejicit. Purgat ſe crimine appetiti dominatûs, quo inſimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eâdem laborabat invidiâ, & crimine eodem premebatur, ſed abſens, etiam defendit. Vicem illius non minus ac ſuam deflet: quod reus ſit atrociſſimi criminis & particeps acerbiſſimi caſûs filii ſui.

VErba, *inquit*, innocenti reperire facile eſt, modum verborum miſero tenere difficile. Itaque inter optimam conſcientiam, & iniquiſſimam fortunam deſtitutus, ignoro, quomodo & animo meo, & tempori paream. Abeſt quidem optimus cauſæ meæ judex: qui cur me ipſe audire noluerit, non me hercule excogito, cùm illi utique, cognitâ causâ, tam damnare me liceat, quam abſolvere: non cognitâ vero, liberari ab abſente non poſ-

ſum,

ſum, qui à præſente damnatus ſum. Sed quanquam vincti hominis non ſupervacua ſolum, ſed etiam inviſa defenſio eſt, quæ judicem non docere videtur, ſed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipſe non deſeram, nec committam ut damnatus etiam meâ ſententiâ videar. Equidem cujus criminis reus ſim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quam audierat, ſcire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuiſſe credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem ſequebatur? præſertim cum quærenti ſocios vel falsò fuerim nominandus; quo faciliùs qui tentabatur, poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut poſſet videri ſocio pepercisse; Nicomachus, quem taciturum arcana de ſemet ipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis me unum ſubtrahebat. Quæſo, commilitones, ſi Ceballinus me non adiiſſet, nihil me de conjuratis ſcire voluiſſet: num hodie dicerem cauſam nullo me nominante? Dymnus ſanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de ſe confitebuntur? me videlicet ſubtrahent? Maligna eſt calamitas, & verè noxia, cùm quis ſuo ſupplicio acquieſcit, pro alio cruciatus. Tot conſcii ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti? cur tam ſecurus audiſti? Hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti: dexteram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidiſti mihi, abſolutus ſum: ſi pepercisti, dimiſſus. Vel judicium tuum ſerva. Quid hac proximâ nocte, quâ digreſſus ſum à menſâ tuâ feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi ſopore acquieſcebam, cùm me malis indormientem meis inimici vinciendo excitârunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies ſomni? Scelerati con-

conſcientiâ obſtrepente cùm dormire non poſſint, agitant eos furiæ, non conſummato modò, ſed & cogitato parricidio. At mihi ſecuritatem primùm innocentia mea, deinde dextra tua obtulerat. Non timui, ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidiſſe pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non teſtem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, ſi cœpiſſet audiri. Amatoris & ſcorti jurgio interponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus ſuſpectam habui, quòd non ipſe deferret, ſed fratrem potius ſubornaret. Timui, ne negaret mandâſſe ſe Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuiſſe periculi cauſa. ſic quoque cùm læſerim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem eſſe. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuiſſe, ſi inſontes laceſſiſſem? At enim Dymnus ſe occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimé. Ita quod ſolum indicio fidem fecit, id me, cùm à Ceballino interpellatus ſum, movere non potuit. At hercule, ſi conſcius Dymno tanti ſceleris fuiſſem, biduo illo proditos eſſe nos, diſſimulare non debui. Ceballinus ipſe tolli de medio nullo negotio potuit. denique poſt delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum regis ſolus intravi ferro quidem cinctus. Cur diſtuli facinus? An ſine Dymno non ſum auſus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: ſub illius umbrâ Philotas latebam, quod regnum Macedonicum affecto. Et quis è vobis corruptus eſt donis? quem ducem, quem præfectum impenſiùs coluit? Mihi quidem objicitur, quod ſocietatem patrii ſermonis aſperner, quod Macedonum mores faſtidiam. Sic ego imperio, quod dedignor, immineo? Jam pridem nativus ille ſermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quam victis peregrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magis lædunt, quàm quod Amyntas Perdiccæ filius inſidiatus eſt regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem re-

gis

gis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat; utrum, quæſo, quod non divinavi, reus ſum? An impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quod ſi æquum eſt, cur tam diu vivo? ſi injuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepiſtis: vos quæ ſentiebam, ne reticerem, impuliſtis. Scripſiſſe me hoc fateor regi, non de rege: non enim faciebam invidiam, ſed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis ſtirpem tacitus agnoſceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa eſt, ſit Deus cauſæ meæ teſtis. Retinete me in vinculis, dum conſulitur *Ammon* interim. qui regem noſtrum dignatus eſt filium, neminem eorum qui ſtirpi ſuæ inſidiati ſunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis eſſe tormenta; ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amiſi: patrem nec oſtendere poſſum, nec invocare audeo; cum & ipſe tanti criminis reus ſit. Parum eſt enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquieſcentem, eo quoque orbari, ni ipſe in rogum meum imponitur. Ergo, chariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Neſcio, adoleſcentia mea miſerior ſit, an ſenectus tua. Ego in ipſo robore ætatis eripior: tibi carnifex ſpiritum adimet, quem, ſi fortuna expectare voluiſſet natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctantèr, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cùm audiſſet venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtolâ ſcriptâ, quo minus medicamentum

biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipſe quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si, & cùm indicamus, inviſi; & cùm tacemus, ſuſpecti ſumus, quid facere nos oportet? *Cumque unus è circumſtantium turbâ exclamaſſet:* Bene meritis non inſidiari: Philotas, Rectè, *inquit,* quiſquis, es, dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum, pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt viſa auribus veſtris.

ORATIO

AMYNTÆ. Ex libro XII.

ARGUMENTUM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neque ab indice, neque à reis, cùm in tormentis eſſent, ſed ſuſpicione urgebatur ob nimiam cum Philotâ conjunctionem, & quod frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri juſſus, necato Philotâ, productus ſtatim in concionem fuit. Crimini data eſt cum Philotâ arcta neceſſitudo, & recens cum eo congreſſus, aliquot dicterum procacitas, equi ſcriba imperanti feroeius denegati, matris Alexandri ipſius literæ, quibus ut ſibi ab hoc caveret, filium monebat. Admiſſus ad cauſam dicendam Amyntas diluit ea crimina omnia, ſed præpoſterè orſus à graviſſimo de iis quæ in regem intemperanter eſſet debacchatus. Defenſionis hæc eſt ſumma: Procacitatem purgat excuſatâ impotentiâ animi & linguæ, quam duriſſimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philotâ non excuſat, ſed ſiquid eſt culpæ, eam omnem ab rege dicit ſuſtineri, qui hunc ornando, feciſſet ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recuſationem equorum confert in penuriam. Suſpiciones matris derivat in illius ſimultatem, quam ipſe officioſè in regem fungendo in ſe concitâſſet. Fugam fratris purgat illius ipſius intermentis.

Qua-

QUaliſcunque, *inquit*, exitus nos manet, rex, confitemur, proſperum tibi debituros, triſtiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus cauſam; liberis corporibus animiſque habitum etiam, in quo te commitari ſolemus, reddidiſti. Cauſam non poſſumus, fortunam timere deſinemus. Te quæſo permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum eſt. Nos, Rex, ſermonis adverſus majeſtatem tuam habiti nullius conſcii ſumus nobis. Dicerem jampridem viciſſe te invidiam, niſi periculum eſſet ne alia malignè dicta crederes blandâ oratione purgari. Cæterum etiamſi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox aſperior eſſet accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori noſtro imputare, quam animo. Cum quid accidit triſtius, omnes rei ſunt: corporibus noſtris, quæ utique non odimus, infeſtas admovemus manus. Parentes liberis ſi occurrant, & ingrati & inviſi ſunt. Contrà, cum donis honoramur, cum præmiis onuſti revertimur, quis ferre nos poteſt? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata eſt. Ad omnes affectus impetu rapimur. Vituperamus, laudamus, miſeremur, iraſcimur, utcunque præſens movet affectio; modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter ſe colloquentium voces, ſignum tubâ datum finit. In ſuos ordines quiſque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum eſt, in hoſtium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccâſſet. Proinde ad id revertar, propter quod rei ſumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philotâ fuit, adeo non inficior, ut expetiſſe quoque nos, magnoſque ex eâ fructus percepiſſe confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum eſſe voluiſti, filium, omnes penè amicos

tuos dignatione vincentem, cultum à nobis eſſe miraris? Tu hercule, (ſi verum audire vis) rex, hujus nobis periculi cauſa es. quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ aſcendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere poſſemus. Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eoſdem nos inimicos amicoſque habituros eſſe, quos tu haberes? Hoc ſacramento pietatis obſtricti adverſaremur ſcilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur ſi hoc crimen eſt; tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici eſſe voluerunt: ſed totidem, quot volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos, qui idem eſſe voluerunt. Quod igitur conſcientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & ſine arbitris loquutus eſt nobiſcum. At ego purgare non poſſem, ſi pridie quicquam ex vetere vitâ ac more mutâſſem. Nunc vero, ſi ut omnibus diebus, illo quoque, qui ſuſpectus eſt, fecimus; conſuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quàm Philotas detectus eſt, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui ſi nos ſuſpectos facere vult, quod illo die equos non dederimus, ſemetipſum, quod eos deſideravit, purgare non poterit. Anceps enim crimen eſt inter retinentem & exigentem, niſi quod melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quam poſcentis alienum. Cæterum, rex, equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam diſtribuerat iis, qui amiſerant ſuos. Omnino duos ipſe habebam; quos cùm vellet abducere homo ſuperbiſſimus, certe iniquiſſimus, niſi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum eſſe me cum ignaviſſimo, & hoc unum militiæ ſuæ uſurpante, ut alienos equos pugnaturis diſtribuat: Huc enim malorum ventum eſt, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excuſem, & Antiphani. At hercule

cule mater de nobis inimicis tuis ſcripſit. Utinam prudentiùs eſſet ſollicita pro filio, & non inanes quoque ſpecies anxio animo figuraret. Quare enim non adſcribit metûs ſui cauſam? Denique non oſtendit autorem, quo facto dictove noſtro mota, tam trepidas tibi literas ſcripſit? O miſeram conditionem meam, cui forſitan non periculoſius eſt tacere, quàm dicere. Sed utcunque ceſſura res eſt, malo tibi defenſionem diſplicere, quam cauſam. Agnoſces autem quæ dicturus ſum: quippe meminiſti, cùm me ad perducendos ex Macedoniâ milites mitteres, dixiſſe te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abſcondi. Præcepiſti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, ſed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberiùs, quàm expediebat mihi, exequutus ſum imperium tuum. Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bonâ operâ uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius eſt, quàm me, qui, ſi tibi non paruiſſem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ perſequendi nos cauſa eſt, quàm quod utilitatem tuam muliebri præpoſuimus gratiæ. VI. millia Macedonum peditum, & D. C. equites adduxi: quorum pars ſequutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtuliſti.

ORATIO

COBARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Beſſus Darii percuſſor deliberat inter ſcyphos cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro perſequenti reſiſtant. Ipſe ſententiam ſuam aperit, ut fugâ ſalutem quærant, ſeque in remotas Aſiæ partes, & profundorum fluminum divortiis diviſas abdant, ubi ſe illis natura munimentis tueantur. Eunt in hanc ſententiam alii: unus Cobares,

 ſaniore

ſaniore mente hoc conſilium improbat, & Beſſo autor eſt, ut ſe Alexandro dedat, & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto ſpem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fugâ nulla relicta ſit.

NAtura, *inquit*, mortalium hoc quoque nomine prava, & ſiniſtra dici poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt quàm in alieno. Turbida facta ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. Obſtat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. Nam in te ſuperbia non cadit. Expertus es unumquemque quod ipſe repererit, aut ſolum, aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite, regium inſigne: Hoc aut moderatè perferendum eſt, aut (quod abominor) in te ruet. Conſilio non impetu opus eſt. Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgò uſurpabant, canem timidum vehementiùs latrare quam mordere: Altiſſima quæque flumina minimo ſono labi. Quæ inſerui, ut qualiſcunque inter barbaros potuit eſſe prudentia, traderetur. In his audientium ſuſpenſam dederat expectationem ſui. Tum conſilium aperit, utilius Beſſo, quam gratius. In veſtibulo, inquit, regiæ tuæ velociſſimus conſiſtit rex. Antè ille agmen, quàm tu menſam iſtam movebis. Nunc ab Tanai exercitum acceſſes, & armis flumina oppones. Scilicet, quâ tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? *Iter* utrique commune eſt, victori tutius. Licet ſtrenuum metum putes eſſe, velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dediſque te? Utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus quàm hoſtis, habiturus. Alienum habes regnum, quò faciliùs eo careas. Incipies forſitan juſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutiùs exequi ſupervacaneum eſt. Nobilis equus umbrâ quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.

ORA-

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaim trajicere cogitabat: ſed verebatur, ut hoc conſilium ſatis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare, ne expedire quidem putabat. Cauſæ, cur illi renuerent, erant hæ: quod magna ſanè moles negotii ſuſciperetur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur, ut ne rex ſatis illam expeditionem obire ipſe per infirmam valetudinem poſſet: quippe vix dum emerſerat ex graviſſimi vulneris periculo. Agit igitur ipſe cum ducibus: quibus in ſuam ſententiam pertractis, non dubitat quin conſilium ſuum militibus quoque probet. Rationem conſilii ſui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, ſed etiam ad eorum, quæ ſubegerit, defenſionem, ſibi eſſe Scythas tentandos.

DIſcrimen, *inquit*, me occupavit, meliore hoſtium, quàm meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt; maximè in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus, & quantum in nobis animi ſit, alieno marte experiuntur. Haud dubiè ſi omiſerimus Scythas ultrò arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit: quem ſi trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum Aſiam ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, unâ victoriâ ſubitò committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hære-

bunt. An ſoli ſumus qui flumina tranare poſſumus? Multa in noſmet ipſos recident, quibus adhuc vicimus; fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre poſſemus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed, an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo, amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. Aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?

ORATIO

Scythæ legati. Ex eodem libro.

Argumentum.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant neſcii: ſed colloquio & compoſitione prius quàm armis bellum propulſare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miſerunt, quæ belli illati cauſas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optimè callere. Itaque, hos ut ſibi benevolentiâ adjungat potius quàm ad vim & ad arma vocet, admonent. Imbecillam felicitatem & caſus ancipites inculcant: multaque in hunc ſententiam dicunt. Si debellentur, ſuam cladem ſine ullo regis commodo eſſe poſſe, victoriam non ſine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet. Alterâ manu orientem, alterâ occidentem contingeres. Et hoc aſſequutus,

ſcire

ſcire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. *Sic quoque concupiſcis, quæ non capis.* Ab Europâ petis Aſiam; ex Aſiâ tranſis in Europam. Deinde, ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſilvis, & nivibus, & fluminibus, feriſque beſtiis geſturus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu creſcere, unâ horâ extirpari? Stultus eſt qui fructus earum ſpectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipſis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſilvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Dona à nobis data ſunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & ſagitta & patera. His utimur & cum amicis, & adverſus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæſitas: paterâ cum iiſdem vinum Diis libamus: inimicos ſagittâ eminus, haſtâ cominus petimus. Sic Scythiæ regem, & poſtea Perſarum Medorumque ſuperavimus, patuitque nobis iter uſque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire; omnium gentium, quas adîſti, latro es. Lydiam cepiſti, Syriam occupâſti. Perſidem tenes; Bactrianos habes in poteſtate, Indos petiſti. Jam etiam ad pecora noſtra avaras & inſatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus eſt, quæ te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate parâſti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non ſuccurrit tibi, quamdiu circum Bactra hæreas? Dum illos ſubigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoriâ naſcitur. Nam ut major fortiorque ſis quàm quiſquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Tranſi modo Tanaim, ſcies quàm latè pateant, nunquam tamen conſequeris Scythas. Paupertas noſtra velocior erit quàm exer-

exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rurſus, cum procul abeſſe nos credes, videbis in tuis caſtris. Eâdem enim velocitate & ſequimur & fugimus. Scytharum ſolitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi: Nos deſerta & humano cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos agros ſequimur. Proinde fortunam tuam preſſis manibus tene: Lubrica eſt, nec invita teneri poteſt: Salubre conſilium ſequens, quod præſens tempus oſtendit melius, impone felicitati tuæ frænos, facilius illam reges. Noſtri ſine pedibus dicunt eſſe fortunam, quæ manus & pinnas tantùm habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non ſinit. Denique ſi Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non ſua eripere. ſin autem homo es, id quod es, ſemper eſſe te cogita. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui obliviſceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia, & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. Inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt: etiam in pace belli tamen jura ſervantur. Jurando gratiam Scythas ſancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & Deos invocant: nos religionem in ipsâ fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus eſt, de cujus benevolentiâ dubites. Cæterum nos & Aſiæ & Europæ cuſtodes habebis. Bactra, niſi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim uſque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos, hoſtes an amicos velis eſſe, conſidera.

ORA-

ORATIO

ALEXANDRI, ad trecentos milites.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem ſtadia 30. in orbem vero 160. undequaque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & anguſtus limes ab hoſtibus tenebatur. Inſederant enim petram triginta hominum millia. Alexander adverſus impedimenta omnia & naturæ & artificii enitens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuiſſet, dolo ſtatuit aggredi. Hoc igitur commentus eſt ad eludendos hoſtes ſtratagema. Negotium dat ducibus, ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatæ pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde aſſueverint in præcipitiis & locis deviis inſiſtere. His, terrorem incutere hoſtibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit, exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut ſtrenuè rem aggrediantur, & adverſus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propoſitis præmiis ampliſſimis: itáque eos dimittit.

VObiſcum, *inquit*, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta ſuperavi: montium juga perenni nive obruta emenſus ſum: anguſtias Ciliciæ intravi: Indiæ ſine laſſitudine vim frigoris ſum perpeſſus. Et mei documenta vobis dedi, & veſtra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obſident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ ſunt, niſi quæ caſtra noſtra ſpectant. Invenietis viam, ſi ſolerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam altè natura conſtituit, quo virtus non poſſit eniti. Experiendo, quæ cæteri deſperaverunt, Aſiam habemus in poteſtate. Evadite in cacumen: quod cum ceperitis,

can-

candidis velis ſignum mihi dabitis: ego, copiis admotis hoſtem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x, uno minus accipiet, qui proximus ei venerit, eademque ad x. homines ſervabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORATIO

CALLISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGUMENTUM.

Cleo aſſentator Alexandri in convivio ſermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem præſente rege, ſed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex compoſito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cœlum cœpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cœnam decernere, obſcuréque libertatis defenſores, & nimio regis faſtui infenſos, perſtringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Calliſthenes, nobilis, & idem philoſophus, qui tum aſſentatoris levitatem & procacitatem diſſimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, quâ adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, ſed tanta ambitionis ſuſpicione prudenter liberat, quam illi ſuâ oratione Cleo affingebat.

SI rex, *inquit*, ſermoni tuo affuiſſet, nullius profecto vox reſponſuri tibi deſideraretur: Ipſe enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare ſe cogeres, neu rebus feliciſſimè geſtis invidiam tali adulatione contrahere. Sed quoniam abeſt, ego tibi pro illo reſpondeo, nullum eſſe eundem & diuturnum & præcocem fructum: cæleſteſque honores non dare te regi, ſed auferre. Intervallo enim opus eſt, ut credatur Deus, ſemperque hanc gratiam magnis viris poſteri reddunt. Ego autem ſeram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna ſit, & æterna majeſtas. Hominem conſequitur aliquando, nunquam comitatur

imitatur divinitas. Herculem modo & patrem Liberum, conſecratæ immortalitatis exempla, referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura eſt, quàm in cœlum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus! A nobis divinitatis ſuæ autoritatem accepturus eſt rex! Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem regem, ſi Deum potes facere: facilius eſt imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii ſine invidiâ, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque curſu, quo fluxere res, ire patiantur. Noſtris moribus velint nos eſſe contentos. Non pudet patriæ, nec deſidero, ad quem modum rex mihi colendus ſit, diſcere. Quos equidem victores eſſe confiteor, ſi ab illis leges, queîs vivamus, accipiamus.

ORATIO

Hermolai. Ex eodem libro.

Argumentum.

Hermolaus nobilis adoleſcens ex coborte regiâ acerbiore regis animadverſione irritatus, impulſore Soſtrato conſilium regis per inſidias opprimendi cum aliquot conſciis iniit. Statuit dolorem ulciſci ſuum. Res ab indice prolata eſt. Conſcii ſceleris capti, verberibus torti & necati ſunt, præter eum qui indicium fecerat. Solus Hermolaus cauſam dicit audiente militum coronâ. Ejus eſt hac oratio, quâ non inficiatur factum, ſed facti æquitatem defendit. Sibi enim conſtitutum fuiſſe de medio tollere non regem, ſed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, faſtidioſum, ſuperbum, ſuorum ſanguine & vulneribus gloriam ſibi quærentem; denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur operâ.

NOS vero, *inquit*, quoniam quaſi neſcias, quæris, occidendi te conſilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpiſti, ſed quaſi in mancipia dominaris. *Primus ex omnibus pater ipſius Sopolis parricidam etiam*

tiam parentis ſui clamitans eſſe, conſurgit, & ad os manu objectâ, ſcelere & malis inſanientem ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum *jubet, quæ ex magiſtro didiciſſet Calliſthene.* Et Hermolaus; Utor, inquit, beneficio tuo, & dico quæ noſtris malis didici. Quota pars Macedonum ſævitiæ tuæ ſupereſt? quotus quiſque non è viliſſimo ſanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lynceſtes Alexander, & Clytus, quantum ad hoſtes pertinet, vivunt; ſtant in acie, te clypeis ſuis protegunt, & pro gloriâ tuâ, pro victoriâ vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retuliſti. Alius menſam tuam ſanguine ſuo aſperſit; alius ne ſimplici quidem morte defunctus eſt. Duces exercituum tuorum in equuleum impoſiti. Perſis quos vicerant, fuere ſpectaculo, Parmenio, indictâ cauſâ, trucidatus eſt, per quem Attalum occideras. Invicem enim miſerorum uteris manibus ad expetenda ſupplicia. Et quos paulo antè miniſtros cædis habuiſti, ſubito ab aliis jubes trucidari. *Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao. Pater ſupremum ſtrinxerat ferrum, percuſſurus haud dubiè, ni inhibitus eſſet à rege: quippe Hermolaum dicere juſſit, petiitque ut cauſas ſupplicii augentem, patienter audirent. Ægrè ergo coërcitis, rurſus* Hermolaus; Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus ad dicendum agere permittis? at Calliſthenis vox carcere incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confeſſi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo. Sunt hìc, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo eſt, qui conſcium fuiſſe nobis Calliſthenem dicat, cum morti olim deſtinatus ſit à juſtiſſimo & patientiſſimo rege. Hæc ergo ſunt Macedonum præmia, quorum ut ſupervacuo & ſordido abuteris ſanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, cùm milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi ſint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris

dederes,

dederes, & novo more victores ſub jugum mitteres. Perſarum te veſtis & diſciplina delectat, patrios mores exoſus es. Perſarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, perſequimur. Tu Macedonas voluiſti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum, tu Philippum patrem averſaris, & ſi quis Deorum ante Jovem haberetur, faſtidires etiam Jovem. Miraris ſi liberi homines ſuperbiam tuam ferre non poſſumus? Quid ſperamus ex te quibus aut inſontibus moriendum eſt, aut, quod triſtius morte eſt, in ſervitute vivendum? Tu quidem, ſi emendari potes, multum mihi debes. ex me enim ſcire cœpiſti, quid ingenui homines ferri non poſſunt. De cætero parce, quorum orbam ſenectutem ſuppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tuâ morte petieramus, conſequamur ex noſtrâ.

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Patefactâ Hermolai conjuratione in Alexandrum, ſequebatur ut is perduellionis pœnam ſubiret & plecteretur. Sed ne indictâ cauſâ periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus cauſas ſuſcepti facinoris protulit has: ſævitiam regis & ſupplicia illuſtrium virorum, ſordes atque avaritiam in militibus remunerandis, faſtidium ejus & deſpicatum ſuorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad ſingula ſigillatim reſpondet. Ad primum, exempla ſuppliciorum in facinoroſos, & eos convictos rerum capitalium, fuiſſe edita: ad ſecundum, ſe ſuæ liberalitatis locupletes habere teſtes omnes Macedones, quorum tenuitas in ſummam opulentiam munificentiâ ſuâ ſit mutata: ad tertium, ſe Divinos honores eſſe aucupatum, ut majorem metum inferret gentibus ſuo nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii ſtabilitatem. Eſſe enim ſtabiliora quæ benevolentiâ continentur, quàm quæ metu.

QUAM

QUAM falſa ſint, inquit, quæ iſte tradita à magiſtro ſuo dixit, patientia mea oſtendit. Confeſſum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non ſolum ipſe, audiretis, expreſſi non imprudens, cum permiſiſſem huic latroni dicere, uſurum eum rabie, quâ compulſus eſt, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cùm procacius ſe in venatione geſſiſſet, more patrio, & ab antiquiſſimis Macedoniæ regibus uſurpato, caſtigari eum juſſi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, ſervis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc eſt ſævitia in ipſum mea, quam impiâ cæde voluit ulciſci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quàm mitis ſim, non ignoratis, & commemorare ſupervacuum eſt. Hermolao parricidarum ſupplicia non probari, cum eadem ipſe meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, ſuæ ſervit cauſæ. Lynceſtem vero Alexandrum bis inſidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberavi. Rurſum convictum, per biennium tamen diſtuli, donec vos poſtularetis, ut tandem debito ſupplicio ſcelus lueret. Attalum, antequam rex eſſem, hoſtem meo capiti fuiſſe meminiſtis. Clytus utinam non coëgiſſet me ſibi iraſci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi & vobis, diutiùs tuli, quàm ille eadem me dicentem tuliſſet. Regum ducumque clementia non in ipſorum modo, ſed etiam in illorum, qui parent, ingeniis ſita eſt. Obſequio mitigantur imperia. ubi vero reverentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vi opus eſt, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer iſtum crudelitatem mihi objeciſſe, qui avaritiam exprobrare auſus ſit? Nolo ſingulos veſtrûm excitare, ne inviſam liberalitatem meam faciam, ſi pudori veſtro gravem fecero. Totum exercitum aſpicite, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Menſas auro onerant, greges ſervorum ducunt, ſpolia de hoſtibus ſuſtinere

nere non poſſunt. At enim Perſæ, quos vicimus, in magno honore ſunt. Apud me quidem moderationis meæ certiſſimum indicium eſt, quod ne victis quidem ſuperbè impero. Veni enim in Aſiam, non ut funditùs everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum ſolitudinem facerem: ſed ut illos quoque, quos bello ſubegiſſem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiſcum, pro imperio veſtro ſanguinem fundunt, qui ſuperbe habiti, rebellaſſent. Non eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia ſempiterna eſt. Si habere Aſiam, non tranſire volumus, cum his communicanda eſt noſtra clementia. Horum fides ſtabile & æternum faciet imperium: Et ſanè plus habemus quàm cupimus. Inſatiabilis autem avaritiæ eſt, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus eſſe video, quæ non erubeſcamus imitari: nec aliter tantum imperium aptè regi poteſt, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iiſdem diſcamus. Illud penè dignum riſu fuit, quod Hermolaus poſtulabat à me, ut averſarer Jovem, cujus oraculo agnoſcor. An etiam quid Dii reſpondeant, in meâ poteſtate eſt? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipſis rebus quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum eſſe me credant. Famâ enim bella conſtant, & ſæpe etiam quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma veſtra auro argentoque adornâſſe? Aſſuetis nihil vilius hac videri materiâ volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum ſordida omnia & humilia ſpectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, ſed orbem terrarum ſubacturos veniſſe. Quam gloriam tu, parricida, intercipere voluiſti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me ut veſtris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos ſcire, quid de his ſtatuiſſem, quo triſtiores

peri-

periretis, ſiqua vobis parentum memoria & cura eſt. Sed olim iſtum morem occidendi cum ſceleſtis inſontes propinquos parenteſque, ſolvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calliſthenem, cui uni vir videris, quia latro es, ſcio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modo in me jeciſti, modo audiſti, illius quoque ore referantur. Quem, ſi Macedo eſſet, tecum introduxiſſem, digniſſimum te diſcipulo magiſtrum. nunc Olynthio non idem juris eſt.

ORATIO

Alexandri ad Milites. Ex libro IX.

Argumentum.

Alexander longa jam terrarum ſpatia vincendo emenſus, nondum tamen ad metam aſpiraverat quam laboribus ſuis propoſuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquieſcere quàm ad Oceanum Indicum victor perveniſſet, ut idem limes ſuas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed ſciebat non eſſe eundem animum ſuis: neque id illi obſcurè ferebant. Non ignorabat quin eos tædium laborioſa & tam diuturna militia cepiſſet. Itaque relangueſcentes animos conatur hac oratione inſtaurare & revocare. Commemorat res geſtas: & præ his reliquias quæ ſuperſunt, nihili eſſe faciendas oſtendit. Vix aliud reſtare niſi ut reliquias ſuarum victoriarum perſequantur. Labores qui adeundi relinquantur, eſſe leves & breves: præmia verò ampliſſima & perpetua. Ad extremum, cùm videret eos penitùs deſpondiſſe animos, nec ullam vocem mittere teſtem ſuæ comprobationis, vehementi utitur querelâ, quâ ſuorum ignaviam incuſat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos poſſent, ab incolis Indiæ per hos dies de induſtriâ eſſe jactata. Sed non eſt improviſa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, ſic Meſopotamiæ campos, Tigrim

grim & Euphratem, quorum alterum vado tranſivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Perſæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia illâ tradente majora ſunt vero. Noſtra quoque gloria, cum ſit ex ſolido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium ſpeciem, quis Hydaſpen amnem, quis cætera auditu majora quàm vero ſuſtinere poſſe credebat? Olim hercule fugiſſemus ex Aſiâ, ſi nos fabulæ debellare potuiſſent. Creditiſne elephantorum greges majores eſſe quàm uſquam armentorum ſunt: cum & rarum ſit animal, nec facilè capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen, quo latius fuſum eſt, hoc placidius ſtagnat; quippe anguſtis ripis coërcita, & in anguſtiorem alveum eliſa, torrentes aquas invehunt: contrà ſpatio alvei ſegnior curſus eſt. Præterea in ripâ omne periculum eſt, ubi applicantes navigià hoſtis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum diſcrimen eſt evadentium in terram. Sed omnià iſta vera eſſe fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hoſtium terret? Quod pertinet ad elephantos, præſens habemus exemplum; in ſuos vehementiùs quàm in nos incurrerunt. Tam vaſta corpora ſecuribus falcibuſque mutilata ſunt. Quid autem intereſt, totidem ſint, quot Porus habuit, an tria millia, cùm uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata vero tot millia ipſa ſe elidunt, ubi nec ſtare, nec fugere potuerint inhabiles vaſtorum corporum moles. Equidem ſic animalia iſta contempſi, ut cum haberem, ipſe non oppoſuerim: ſatis gnarus, plus ſuis, quàm hoſtibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare ſoliti eſtis, & nunc primum inconditam ſuſtinebitis turbam. Teſtis adverſus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Perſarum, & Arbella

bella cujus campi devictorum à nobis oſſibus ſtrati ſunt. Sero hoſtium legiones numerare cœpiſtis, poſteaquam ſolitudinem in Aſiâ vincendo feciſtis. Cùm per Helleſpontum navigaremus, de paucitate noſtrâ cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ ſequuntur, Bactriana auxilia præſto ſunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Veſtras manus intueor; veſtram virtutem rerum, quas geſturus ſum, vadem, prædemque habeo. Quamdiu vobiſcum in acie ſtabo, nec mei nec hoſtium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque noſtrorum, ſed in exitu ſtamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, niſi obſtat ignavia; inde victores perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora ſunt periculis præmia. Dives eadem & imbellis eſt regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco quàm ad prædam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis. Per vos, gloriamque veſtram, qua humanum faſtigium exceditis, perque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæſoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque veſtrum, ne dicam regem, deſeratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui ſæpe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, quâ Herculem Liberumque patrem, ſi invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Ubi eſt ille clamor, alacritatis veſtræ index? Ubi eſt ille meorum Macedonum vultus? non agnoſco vos milites, nec agnoſci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulſo, averſos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimiſſis*

capitibus

capitibus tacere perſeverarent: Neſcio quid, *inquit,* imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In ſolitudine mihi videor eſſe. Nemo reſpondet, nemo ſaltem negat quos alloquor. Quid autem poſtulo? veſtram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi ſunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potiſſimum vulnerati regis corpus exciperent? Deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. Sed ſolus quoque ire perſeverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui deſertum à vobis ſequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum, hoſtes paulo ante, nunc milites noſtri. Mori præſtat quam precario imperatorem eſſe. Ite reduces domos, ite deſerto rege ovantes. Ego hic à vobis deſperatæ victoriæ, aut honeſtæ morti locum inveniam.

ORATIO

Cœni ad Alexandrum. Ex eodem libro.

Argumentum.

Conſternatâ concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinacitèr tacente, quod nec aſſentiri regi vellent, nec pracisè denegare auderent, nec ullus communem cauſam publicè ſuſciperet, Cœnus unus ducum proceſſit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium ſuorum, qui tot laboribus exhauſti non poſſent militia moleſtias tolerare, præſertim cum ſe infinitus oſtenderet labor, ſi ea loca peteret. Servire illum ſuæ gloriæ non poſſe incolumi exercitu, quem tot annorum difficultates attrivisſent.

DII prohibeant, *inquit,* à nobis impias mentes, & profectò prohibent. Idem animus eſt tuis, qui fuit ſemper, ire quo juſſeris, pugnare, periclitari, ſanguine noſtro commendare poſteritati tuum nomen. Proinde ſi perſeveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi eſt, ſequimur, vel antecedimus.

mus. Sed ſi audire vis non ſictas tuorum militum voces, rerum neceſſitate ultimâ expreſſas, præbe, quæſo, propitias aures, imperium atque auſpicium tuum conſtantiſſime ſequutis, & quocunque pergis, ſequuturis. Viciſti, rex, magnitudine rerum non hoſtes modo ſed etiam milites. Quicquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emenſis maria terraſque melius nobis, quàm incolis omnia nota ſunt. Pene in ultimo mundi fine conſiſtimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam. Inter feras ſerpenteſque degentes eruere ex latebris & cubilibus ſuis expetis, ut plura quam ſol videt, victoriâ luſtres. Digna prorſus cogitatio animo tuo, ſed altior noſtro. Virtus enim tua ſemper in incremento erit, noſtra vis in fine jam eſt. Intuere corpora exanguia, tot perfoſſa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia ſunt, jam arma deficiunt. Veſtem Perſicam induimus, quia domeſtica ſubvehi non poteſt. in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica eſt? quis equum habet? jube quæri quam multos ſervi ipſorum perſequuti ſunt, quid cuique ſuperſit ex prædâ. Omnium victores, omnium inopes ſumus. nec luxuriâ laboramus, ſed bello. Inſtrumenta belli conſumpſimus: hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de induſtriâ barbari, magnum tamen eſſe numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod ſi adhuc penetrare in Indiam certum eſt, regio à meridie minus vaſta eſt. Quâ ſubactâ, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit eſſe natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum poſita eſt? Hic quoque occurrit Oceanus: niſi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm ſine te cum his, loqui malui: non ut inirem circumſtantis exercitûs gratiam, ſed ut vocem loquentium potius, quàm ut gemitum murmurantium audires.

ORATIO

CRATERI ad ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex graviſſimo vulnere, & propè lethali in Oxidracarum oppugnatione accepto convaluerat. Sed cùm eſſet infirmior, nec per imbecillitatem uſitata munia tutò obire poſſet, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque eſſet ab eâ audaciâ periculum; amici quibus de more ſtatio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is ſibi parceret. Qui cum illis ingreſſus, regi expoſuit quam omnes eſſent de ejus ſalute ſoliciti. Eâ anxietate ita ſe levari poſſe, ſi rex ſe ipſe reſpiceret, nec ita præſentia pericula ſubiret, præſertim tenuioribus victoriæ præmiis propoſitis. Pollicetur ab omnibus paratam & ſtrenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum diſcrimen adducatur, eſſe facturos.

CRediſne, *inquit*, adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, quàm curâ ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cùm tam avidè manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo pervenimus, auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde niſi te reduce, nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares, etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt periculum ac præmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus. Tuo vero

capite

capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modo militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpoliis inertiſſimos manus fuiſſe injecturos, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignominiâ notes, nemo recuſabit luere id, quod ne admitteret, præſtare non potuit. Patere nos, quæſo, alio modo eſſe viles tibi. Quocunque juſſeris, ibimus; Obſcura bella, & ignobiles pugnas nobis depoſcimus. Temet ipſum ad ea ſerva pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus: nec quidquam indignius eſt, quàm conſumi eam, ubi non poſſit oſtendi.

ORATIO

ALEXANDRI ad AMICOS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet ad amicorum poſtulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obſequii ac benevolentiæ amplexatur. Eum ſibi eſſe vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti ſibi contingat. Quod vero de periculis vitandis dixiſſent, ita ſe interpretari, & de eo ita cogitare, ut cùm gloriam imprimis adamarit, ut præ eâ cætera nihili pendat, certum ſibi ſit, pro eâ retinendâ atque augenda, nullos labores, nulla pericula ſubterfugere. Quos habeat ſtimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde ſe gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii ſuam illam ſolicitudinem ad inteſtinarum inſidiarum propulſationem convertant. Hanc ſibi eſſe antiquiorem cautionem, & ipſis eſſe debere. Ad extremum aliquid de matris Apotheoſi mandat.

Vobis

VObis quidem, *inquit*, ô fidiſſimi, piiſſimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non ſolum eo nomine, quod hodie ſalutem meam veſtræ præponitis, ſed quod à primordiis belli nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omiſiſtis: adeo ut confitendum ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam charam, quam eſſe cœpit ut vobis diu frui poſſim. Cæterum non eadem eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis ſpatio, ſed gloriâ. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obſcuram & ignobilem ſenectutem. Quanquam ne pigri quidem ſibi fata diſponunt, ſed unicum bonum diuturnam vitam æſtimantes, ſæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos ſed victorias numero, ſi munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orſus à Macedoniâ imperium, Græciam teneo: Thraciam & Illyricos ſubegi. Triballis, Mediſque imperito: Aſiam, qua Helleſponto, qua rubro mari alluitur, poſſideo. Jamque haud procul abſum à fine mundi. Quem egreſſus aliam naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſiâ in Europæ terminos momento unius horæ tranſivi. Victor utriuſque regionis poſt nonum regni mei, poſt viceſimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excolendâ gloriâ, cui me uni devovi, poſſe ceſſare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè ſubmoverat. In his operibus extingui mihi (ſi fors ita feret) pulchrum eſt. Eâ ſtirpe ſum genitus, ut multam prius quàm longam vitam debeam optare. Obſecro vos, cogitate nos perveniſſe in terras, quibus fœminæ ob vir-

tutem celeberrimum nomen eſt. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in poteſtatem? quanta opera molita eſt? Nondum fœminam æquavimus gloriâ, & jam nos laudis ſatietas cepit? Dii faveant, majora adhuc reſtant. Sed ita noſtra erunt quæ nondum attigimus, ſi nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus eſt. Vos modo me ab inteſtinâ fraude, & domeſticorum inſidiis præſtate ſecurum. Belli Martiſque diſcrimen impavidus ſubibo. Philippus in acie tutior quàm in theatro fuit. Hoſtium manus ſæpe vitavit, ſuorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus ſi reputaveritis, plures à ſuis quam ab hoſte interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occaſio oblata eſt: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, ſi Olympias mater immortalitati conſecretur, quandocumque exceſſerit vitâ. Hoc ſi licuerit, ipſe præſtabo. ſi me præceperit fatum, vobis mandâſſe mementote.

ORATIO

ALEXANDRI ad MILITES. Ex libro x.

ARGUMENTUM.

Alexander miſſionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti eſſent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militiæ labores ſuſtinere non poſſent: eam ſperabant univerſi. Et quia tum longè in orientem proceſſerat; veriti ne ſedem imperii in Aſiâ conſtitueret, quæ res optatam illis in patriam reverſionem eriperet, miſſionem omnem audaciùs flagitare cœperunt, & jam apertè & tumultuoſiùs impoſitos militiæ labores detrectare. Alexander eorum motuum inſolens, ut qui alacri eorum ſemper operâ & paratâ uſus eſſet, tum commotus eſt. Augebat indignationem oblivio recentis ſuæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coërcere illorum

ferociam conatur. Commemorat ſua erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obſequium à militibus requiratur, oſtendit. Indignos eſſe opibus, & gloriâ quam ſecum habent communem. Ad extremum exardeſcit irâ, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, *inquit*, repens conſternatio, & tam procax atque effuſa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certè rupiſtis imperium, & precario rex ſum, cui non alloquendi, non noſcendi monendique, aut intuendi vos jus reliquiſtis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo poſt deportare ſtatuerim, tam illos acclamantes video qui abituri ſunt, quam hos cum quibus præmiſſos ſubſequi ſtatui. Quid hoc eſt rei? Diſpari in causâ idem omnium clamor eſt. Pervelim ſcire utrum qui diſcedunt an qui retinentur, de me querantur. *Crederes uno ore omnes ſuſtuliſſe clamorem. Ita pariter ex totâ concione reſponſum eſt, Omnes queri.* Tum ille. Non Hercule, *inquit*, poteſt fieri, ut adducar querendi ſimul omnibus hanc cauſam eſſe, quam oſtenditis, in quâ major pars exercitûs non eſt, utpote cum plures dimiſerim, quam retenturus ſum. Subeſt nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem univerſus exercitus deſeruit? Ne ſervi quidem uno grege profugiunt dominos: ſed eſt quidam in illis pudor à cæteris deſtitutos relinquendi. Verum ego tam furioſæ conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim eſſe deſtitiſtis) ſed ut cum ingratiſſimis oporet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, inſanire cœpiſtis: obliti ſtatûs ejus, quem beneficio exuiſtis meo. Digni hercule qui in eodem conſeneſcatis: quoniam facilius eſt vobis adverſam quàm ſecundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo ante & Perſarum tributariis, Aſiæ & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modo ſub Philippo ſeminudis amicula ex purpurâ

ſordent. Aurum & argentum oculi ferre non poſſunt. Lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia ſupellex haud amplius quàm ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta; quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſiæne pertæſum eſt, quæ vos gloriâ rerum geſtarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deſerto, cum pluribus veſtrûm defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luiſſem? nempe in Aſiaticâ prædâ: nec pudet profundo ventre deviſtarum gentium ſpolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugeſque, quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam Cæterorum, dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis vero militibus cariturus ſum, pellicum ſuarum concubinis, quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceſſite hinc ocyus. Ego cum Perſis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Læti vos excipient parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes? obviam ibunt deſertoribus tranſfugiſque? Triumphabo mehercule de fugâ veſtrâ, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit.

ORA-

ORATIO

Alexandri ad Peregrinos Milites.
Ex eodem libro.

Argumentum.

Alexander ſtomacho & indignatione ardens, quod ſuperior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites ſibi aſcivit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentiâ ſibi adjunxerat, ſic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Perſarum laudat in reges ſuos obſequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam ſibi eſſe dicit, ſed teſtimonium ſe ſui judicii dare. Decreviſſe autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos ſuæ commemorationem, quam ſit novorum beneficiorum & honorum ſplendidorum acceſſione cumulaturus.

CUM ex Europâ trajicerem in Aſiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum eſſe ſperabam. Nec deceptus ſum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque acceſſit, quod video fortes viros erga reges ſuos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimiâ felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigrè toleratis: & cum fortes viri ſitis, non fortitudinem magis, quàm fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, ſed olim ſcio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiſcui. Idem habitus, eadem arma ſunt vobis. Obſequium vero & patientia imperii longè præſtantior eſt, quàm cæteris. Ergo ipſe Oxyatris Perſæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captivâ liberos tollere. Mox deinde cum ſtirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximiſque amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc ſacro fœdere omne diſcrimen

victi & victoris excluderem. Proinde genitos eſſe vos mihi, non aſcitos milites credite. Aſiæ & Europæ unum atque idem regnum eſt. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei eſtis, & milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Perſis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Perſarum imitari indecorum eſt. Ejuſdem juris eſſe debent, qui ſub eodem rege victuri ſunt.

ORATIO

Perdiccæ in Concione Militum.
Ex eodem libro.

Argumentum.

Mortuo Alexandro primum diſcordia inter principes eſt corta: poſt graviſſimi motus efferbuerunt. Cum enim de ſucceſſore regni creando conveniſſent, diu variatum eſt ſententiis, cum idoneus nemo, & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula ampliſſimi imperii deferrent. Neque enim Alexander ſobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Perſis duxerat: ſed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat qui non erat niſi probato alicui committendus: ad ſententiam igitur dicendam admiſſus Perdicca, cenſet primum ut juſta & divini honores perſolvantur Alexandro; deinde ut partus Roxanes expectetur qui ad trimeſtre ſperabatur. Succeſſorem illum poſthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, *inquit*, annulum, quo ille regni atque imperii vires obſignare erat ſolitus, traditum ab ipſo mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, quâ affecti ſumus, par ab iratis Diis excogitari poteſt, tamen magnitudinem rerum, quas egit intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodaſſe rebus humanis, quarum ſorte completâ cito repeterent cum

eum ſuæ ſtirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo ſupereſt, quam quod ſemper ab immortalitate ſubducitur, corpori nominique quam primum juſta ſolvamus, haud obliti in quâ urbe, inter quos ſimus, quali rege ac præſide ſpoliati. Tractandum eſt, commilitones, cogitandumque ut victoriam partam inter hos, de quibus parta eſt, obtinere poſſimus. Capite opus eſt. Hocne uno, an pluribus, in veſtrâ poteſtate eſt. Illud ſcire debetis, militarem ſine duce turbam, corpus eſſe ſine ſpiritu. Sextus menſis eſt, ex quo Roxane prægnans eſt. Optamus ut marem enitatur. cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, deſtinate.

ORATIO

PTOLEMÆI.

ARGUMENTUM.

Ptolemæus procerum unus, in eo concilio principum ſententiam hanc dixit, ſe ab aliis diſſentire, qui dixiſſent. Hoc vero optimum ſibi factu videri, ut ſenatus inſtituatur ex principibus, quorum decretis adminiſtretur imperium.

DIgna prorſus eſt ſoboles, *inquit*, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barſines filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Perſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod juſti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantiſque claſſibus nequicquam petiverunt. Mea ſententia hæc eſt, ut ſede Alexandri in regiâ poſitâ, qui conſiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune conſulto opus fuerit, eoque quod major pars eorum decreverint, ſtetur. Duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO

MELEAGRI.

ARGUMENTUM.

In eodem principum conſeſſu Meleager, ſeditioſus homo, turbulentam & invidia in Perdiccam plenam ſententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quam Ariſtonus quidam in eodem concilio evexerat, cum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Ariſtoni ſententiam labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem ſe præbet, ne quiſquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii ſiverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantique regni faſtigium in iſtos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quàm hic eſt, ſed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti neceſſe eſt. Nec vero intereſt, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis: cum iſte ſub tutelæ ſpecie regnum occupaturus ſit. Itaque nemo ei rex placet, niſi qui nondum natus eſt. Et in tantâ omnium feſtinatione non juſtâ modo, ſed etiam neceſſariâ, exactos menſes ſolus expectat, & jam divinat marem eſſe conceptum, quem vos dubitatis paratum eſſe vel ſubdere. ſi medius fidius Alexander hunc nobis regem pro ſe reliquiſſet, id ſolum ex his, quæ imperaſſet, non faciendum eſſe cenſerem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt hæres.

INDEX

INDEX

Omnium orationum, eo ordine digeſtus, quo eæ hìc excuſæ ſunt. Numerus paginam indicat.

Ex Saluſtii bello Catilinario.

ORatio Catilinæ, quâ ſui de conjuratione conſilii participes cohortatur, 3
Oratio alia ejuſdem Catilinæ, quâ ſuos milites adhortatur. 5
Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Marcium regem. 6
Oratio C. Cæſaris ſuam ſententiam ſenatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis, qui in cuſtodiis tenebantur. 8
Oratio M. Porcii Catonis proximè præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens. 12

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipſæ regis ad Jugurtham, quâ eum officii ſui admonet, finem vitæ ſibi adeſſe intelligens. 15
Oratio Adherbalis ad ſenatum Rom. qua ſe à Jugurtha regno fortuniſque omnibus expulſum queritur. 17
Oratio C. Memmii ad Quirites, quâ eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur. 20
Oratio Marii ad Quirites, de ſe, & de eâ quam parabat in Africam, expeditione. 24
Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 28
Oratio Bocchi ad Syllam, qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum pop. Rom. facere voluiſſe negat. 29

INDEX.

Ex libris Hiſt. Saluſt.

Oratio Lepidi Conſ. ad pop. Rom. 30
Oratio C. Cotta conſulis ad pop. 33

Orationes ex Livio Collectæ.

Ex libro primo ab urbe conditâ.

PRecatio Romuli ad Jovem Statorem, ut Romanis adverſus Sabinos ferat opem. 35
Verba Proculi Julii ad pop. Rom. conſolationis plena. 36
Oratio Mettii Fuffetii ad Tullum Hoſtilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 37
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Mettii Fuffetii Albanorum ducis, ad milites. 38
Verba ſeu exhortatio Tanaquil ad Servium generum de regno. 40
Exhortatio Tulliæ ad L. Tarquinium maritum ſuum, de regni affectatione. ibid.
Lucretiæ querela, ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. 41

Ex ſecundo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine ſibi objecto. 42
Oratio Mucii Scævolæ ad Porſenam Cluſinum regem. 43
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 44
Oratio Actii Tullii Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci. ibid.
Oratio Actii Tullii ad ſuos, quâ eos in Rom. concitat. 45

Ex

INDEX.

Ex tertio libro ab urbe conditâ.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum. 46
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæſonis arrogantia. 47
Oratio P. Valer. Publicolæ conſulis ad tribunos omnemque plebem. 48
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium. 49
Oratio L. Quintii Cincinnati ejuſdem adverſus patrum licentiam. 50
Oratio Icilii adverſus Appii decretum, ut ſponſa extra domum paternam maneret. 51
Oratio Virg. patris adverſus Appium. 52
Oratio Virg. ad milites, quâ honorem ſibi delatum recuſavit. 53
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratûs abdicatione, & tribunatûs pleb. inſtauratione. ibid.
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad poſtulata pleb. in Sacro monte. 54
Oratio App. cum magiſtratu ſe abdicare vellet. 55
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. 56
Oratio A. Virg. adverſus Appium reum. ibid.
Oratio M. Duillii tribuni pleb. cùm poteſtati tribunitia modum feciſſet. 57
Oratio Valer. Conſulis, quâ equites ad fortiter pugnandum hortatur. ibid.
Oratio Horat. Conſulis quâ ſuos cohortatur. 58
Oratio T. Q. Capitolini quartùm conſulis ad pop. Rom. ibid.

Ex

INDEX.

Ex quarto libro ab urbe conditâ.

Oratio C. Canuleii tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis. 62
Oratio Vectii Meſſ. Volſcor. regis, quâ ſuos adhortatur. 66
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, quâ ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur. 67
Oratio Sexti Tempanii decurionis, quâ milites in re comploratа adhortatur. ibid.
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adverſus M. Poſthumium tribunum militum. 68

Ex quinto libro ab urbe conditâ.

Oratio Appii Claud. tribun. militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando. 69
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, ſibi delatum honorem, mandaret. 74
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris. 75
Oratio Legator. Faliſcos Romanis dedentium in ſenatu. 76
Oratio Camilli exulis, quâ Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur. 77
Oratio M. Furii Camilli ad populum Rom. de non tranſmigrando Vejos. 78

Ex ſexto libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, quâ ſuos perterritos hoſtium numero adhortatur. 83
Oratio A. Cornel. Coſſi dictatoris ad ſuos. 84
Oratio Cornel. Coſſi dictatoris in M. Manlium. 85
Oratio M. Manlii Capitolini, quâ dictatori & patribus reſpondet. 86

Oratio M. Maulii Capitol. poſt vincula ad plebem adverſus patres concitandam. 87

Oratio Camilli ad ſenatores Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis. 88

Oratio Legatorum Tuſculan. in ſenatu, quâ ſe purgant. 89

Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Semproni. magiſtrum equitum de belli ratione. 90

Oratio Camilli dictatoris ad Quirites, de intercesſ. 91

Oratio App. Claudij contra tribunos pleb. legumlatores, & leges ipſas. 92

Ex ſeptimo libro ab urbe condita.

Oratio Servil. Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret poteſtatem. 96

Oratio M. Pop. conſulis, quâ ſuos milites adhortatur. 97

Oratio Legator. Campanor. in ſenatu, quâ auxilium adverſus Sammites petunt. 98

Oratio Roman. quâ præcedenti Campanorum Legat. orationi reſpondent. 101

Oratio Legat. Campanorum, quâ præcedenti Romanorum orationi reſpondent. ibid.

Oratio M. Valer. Corvini, quâ ſuos adhortatur. ibid.

Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium conſulem, cum ſpes elabendi non videretur. 102

Oratio ejuſdem P. Decii, quâ ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur. 103

Oratio M. Valer. Corvini Dictat. ad conjuratores & ſeditioſos milites, quâ dehortatur à pugnâ contra patriam. 105

Oratio T. Quintii ducis ſeditioſorum, quâ eos ad concordiam exhortatur. 107

Ex

INDEX.

Ex octavo libro ab urbe conditâ.

Oratio Ann. Setini prætoris Latinorum ad ſuos. 107

Oratio Ann. ejuſdem ad P. C. Roman. ut alter conſul. ex Latinis fieret, 109

Oratio T. Manlii Conſulis ad legatos Latinor, 110

Oratio T. Manl. Conſulis ad T. Manlium filium, quâ eum accuſat, quod in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet. ibid.

Oratio Furii Camill. Conſ. ad patres de Lat. referentis. 111

Oratio L. Papir. dictatoris, quâ Fab Maximum accuſat quòd adverſus edictum pugnaſſet. 112

Oratio M. Fab. Maxi. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 113

Oratio Papir. dictat. ad populum de abſolutione Q. Fab. magiſtri equitum. 114

Ex nono libro ab urbe conditâ.

Oratio Claud. Pontii Samnitium imperat. poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit. 115

Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & conſules, quâ ſuam de deditione ſententiam exponit. 116

Oratio Sp. Poſtum. Conſulis, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta. 118

Oratio ejuſdem Sp. Poſtum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediebant. 119

Oratio A. Corn. Arvina Fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis. 122

Oratio Cl. Pontii Samnit. regis, qua feciali reſpondit. ibid.

Oratio Q. Fab. dictator. quâ ſuos ad eruptionem hortatur. 124

Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitûs crimen jactum eſt à nobilibus. 125

Oratio C. Sempron. tribun. pleb. adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſurâ abdicare nolebat. 126

Ex

I N D E X.

Ex decimo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Decii Muris conſulis ad populum, quâ ſuadet, ut ex plebe augures & pontifices fiant. 129

Verba Q. Fab. Max. conſulis deſignati ad populum. 131

Verba Virginiæ in dedicat. aræ Pudicitiæ pleb. ibid.

Ex viceſimo primo libro ab urbe conditâ.

Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto. 132

Oratio Alorci Hiſpan. ad Saguntinos, quâ pacis conditiones, quas Annibal ferebat, exponit. 134

Oratio cujuſdam Carthag. quâ legatis Roman. de conſilio oppugnationis Sagunti reſpondet. 135

Oratio Volſcianorum qua legatis Rom. reſpondent. 137

Oratio Annibalis ad Hiſpanos milites. ibid.

Oratio P. Scipionis ſuos adhortantis. 138

Oratio Annib. ſuos adhortantis. 142

Ex viceſimo ſecundo libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Minut. Ruffi magiſtri equitum, quâ in Q. Fab. Max. dictat. cunctationem acriter invehitur. 144

Abelucis Hiſpan. ad Boſtarem pro obſidibus verba. 146

Fab. Dictat. de temeritate Minut. verba. ibid

Oratio Minut. magiſtri equitum, quâ ſuos ad conjungendu cum Fab. caſtra adhortatur. 147

Minut. verba ad Fab. dictatorem. 148

Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoſte. ibid.

Oratio P. Sempron. Tuditani trib. militum, quâ ſuos ad erumpendum adhortatur. 151

Oratio Captivorum Cannenſi clade Rom. ad patres. 152

Orat. T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur. 154

Ex

INDEX.

Ex viceſimo tertio libro ab urbe conditâ.

Oratio Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 157
Oratio Varr. conſulis, quâ legatis Campan. reſpondet. 158
Oratio Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 160
Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 161
Oratio Perollæ, quâ Pacuvio patri reſpondet. ibid.
Verba Magii Dec. ad circumfuſam multitudinem. 162
Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri, adverſus Hannon. 163
Oratio Hannon. Himilconi reſpondentis. ibid.
Oratio Samnitium Legat. ad Annibalem, quâ petunt, ut opem adverſus Romanos ferat. 165

Ex viceſimo quarto libro ab urbe conditâ.

Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperatore. 166
Oratio T. Gracchi ad milites. 169
Oratio L. Pinar. Præfecti præſid. Rom. Ennæ, quâ ſuos exhortatur. ibid.

Ex viceſimo quinto libro ab urbe conditâ.

Oratio relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit. 171
Oratio Syracuſan. ad Marcellum de dedit. 173
Oratio L. Mart. quâ ſuos milites exhortatur. 174

Ex viceſimo ſexto libro ab urbe conditâ.

Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, quâ ne ſe dedant Roman. diſſuadet. 177
Oratio M. Marcelli ad P. C. ſe adverſus Syracuſ. oratores defendentis. 179

Oratio

Oratio P. Scipion. ad veteres milites. 181
Oratio P. Scipion. ad milites. 184
Oratio P. Scipion. ad Luceium Celtiber. principem, cùm ei ſponſam reddidit. 185

Ex viceſimo ſeptimo libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Marcelli ad ſuos. 186
Oratio Annibal. ad ſuos. 187

Ex viceſimo octavo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Scipion. ad milites. 187
Oratio Sagunt. ad P. C. in ſenatu. 192
Oratio Q. Fab. Max. quâ Scipioni Africam provinciam decerni diſſuadet. 194
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. reſpondens. 199

Ex triceſimo libro ab urbe conditâ.

Oratio Sophonisbæ uxoris Syphacis ad Maſiniſſam. 203
Oratio P. Scipion. ad Maſiniſſam. 204
Oratio Annib. ad Scipion. de pace. 205
Oratio Scipion. ad Annibalem. 208
Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehenderant quod riſiſſet in communi fletu. 209

Ex triceſimo ſecundo libro ab urbe conditâ.

Oratio Ariſt. prætoris Achæorum, quâ eos objurgat. 215

Ex triceſimo quarto libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Catonis conſulis pro lege Oppiâ contra mulierum luxuriam. 211

Oratio

INDEX.

Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam. 216
Oratio M. Porc. Catonis conſulis ad ſuos. 220
Oratio T. Quint. in conventu Græciæ. 221
Oratio Ariſt. Prætoris Achæorum de Ætolis & Nab. 222
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium. 223
Oratio T. Quint. qua Nabidi reſpondet. 225
Oratio T. Quint. quâ ſuos ad obſidionem Lacedæmonis adhortatur. 227

Ex triceſimo quinto libro ab urbe conditâ.

Oratio Minion. ad Legatos Romanorum. 228
Oratio Sulp. Legati Roman. quâ ad præcedentem reſpondet. 229
Oratio Annibál. ad Antiochum, quâ ſe purgat. 230

Ex triceſimo ſexto libro ab urbe conditâ.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedon. ſententia. 231
Oratio Attil. Conſulis ad ſuos. 233
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 235
Oratio Quint. ad M. Acilium conſulem pro Ætolis. 236
Oratio T. Quint. ad Ætolor. principes de reconcil. 237

Ex triceſimo ſeptimo libro ab urbe conditâ.

Oratio Eumen. in concilio. 237
Oratio Scipion. quâ legatis Antioch. reſpondet. 238
Oratio Zeuxis legat. Antiochi ad Rom. de pace. 239
Oratio Scipion. ad ea reſpond. 240

Ex triceſimo octavo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites. 241

Ex

INDEX.

Ex triceſimo nono libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Porcii Caton. conſulis, ad populum, in fœdum Baccham. ritum. 242
Oratio Philipp. Macedon. ad legatos Rom. 245
Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, quâ legatis Roman. reſpondet. 247

Ex quadrageſimo libro ab urbe conditâ.

Oratio Phil. Macedonis de ſuâ liberorumque infelici conditione. 250
Oratio Perſei accuſator. in Demetrium fratrem parricid. reum. 253
Oratio Demetr. parricid. rei. 256
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minucium legat. 261
Oratio Q. Cæcil. Metelli, ad M. Lepidum & M. Fulv. cenſores declaratos, de reconcil. 262
Oratio Phil. regis Macedon. ad Antigonum de regni hæred. 264

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex Lib. I. Annal.

Vibuleni orat. 266
Clementis Centurionis orat. 267
German. Cæſaris orat. ibid.
Segeſtis orat. 269

Ex lib. II. Annal.

M. Hortali orat. 270
Tib. Cæſaris reſponſio. 271
Germanici orat. 272

Ex

I N D E X.

Ex lib. III. Annal.

Tiber. oratio in ſenatu. 273
Oratio Sever. Cæcinæ, quâ uxores à provinciis arceri debere ſtatuit. 274
Oratio Valer. Meſſalini, quâ Cæcinæ reſpondet. 275
M. Lepid. oratio in ſenatu. 276

Ex lib. IV. Annal.

Tiberii oratio in ſenatu. 277
Cremutii defenſio in ſenatu. ibid.
Tiber. oratio in ſenatu. 279
Oratio Tiberii. 280

Ex lib. VI. Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat. 282

Ex lib. XI. Annal.

Neron. Cæſaris oratio in ſenatu. 283

Ex lib. XIV. Annal.

C. Caſſii orat. 285
Senecæ oratio ad Cæſarem Neronem. 287
Neronis ad Senec. reſponſio. 289

Ex lib. XV. Annal.

Pæti Thraſeæ orat. 290

Ex lib. XVI. Annal.

Capitonis Coſſutiani orat. ad Neronem Cæſarem. 291

Ex

I N D E X.

Ex lib. I. Hiſt.

Galbæ imperat. oratio ad Piſonem. 292
Piſonis orat. 295
Othonis oratio ad milites. 296
Othonis oratio ad milites. 298

Ex lib. II. Hiſt.

Othonis orat. 300
Muciani orat. 301

Ex lib. IV. Hiſt.

Curtii Montani orat. 304
Legati Tencterorum orat. 305
Agrippinenſium oratio. 306
Cerealis orat. 307

Ex lib. V. Hiſt.

Civilis oratio, ſed mutilata. 309

Ex Vitâ Agricolæ à Corn. Tacit. proditâ.

Galgaci orat. 310
Agricolæ orat. 313

Orationes ex Q. Curtio Collectæ.

Ex lib. III.

Charidemi orat. 315

Ex lib. IV.

Legatorum Darii oratio ad Alexandrum. 316
Parmenion. oratio ad Alexandrum. 317

Alexandri

Alexandri oratio ad legatos Darii. 318
Darii oratio ad milites. 319

Ex lib. V.

Euctemonis Cynæi oratio. 322
Theæti Athenienſis orat. 323
Darii orat. 324
Nabarzanis orat. 325

Ex lib. VI.

Alexandri orat. 326
Crateri orat. 329
Alexandri orat. 331
Philotæ orat. 334

Ex lib. VII.

Amyntæ orat. 338
Cebaris orat. 341
Alexandri orat. 343
Scythæ legati orat. 344
Alexandri orat. ad trecentos milites. 347

Ex lib. VIII.

Calliſthenis orat. 348
Hermolai orat. 349
Alexandri orat. 351

Ex lib. IX.

Alexandri ad milites orat. 354
Cœni orat. ad Alexandrum. 357
Crateri ad Alexandrum orat. 359
Alexandri ad amicos orat. 360

INDEX.

Ex lib. X.

Alexandri ad milites orat. 362
Alexandri ad peregrinos milites orat. 365
Perdicca in concione militum orat. 366
Ptolemai orat. 367
Meleagri orat. 368

FINIS.